

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mirja Glaser

Spoštovanje domneve nedolžnosti v Slovenskih novicah pri poročanju
o primeru Plut

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mirja Glaser

Mentorica: red. prof. dr. Erika Kržišnik
Mentorica: izr. prof. dr. Melita Poler Kovačič

Spoštovanje domneve nedolžnosti v Slovenskih novicah pri poročanju
o primeru Plut

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Diplomsko delo z naslovom
Spoštovanje domneve nedolžnosti
v Slovenskih novicah
pri poročanju o primeru Plut
je izdelano s soglasjem obeh fakultet
in urejeno po pravilniku matične fakultete.

SPOŠTOVANJE DOMNEVE NEDOLŽNOSTI V SLOVENSКИH NOVICAH PRI POROČANJU O PRIMERU PLUT

V diplomskem delu se ukvarjam s prispevki o t. i. primeru Silva Pluta, ki so bili objavljeni v Slovenskih novicah. Gre za primer človeka, ki je leta 1990 ubil svojo sošolko in sovaščanko. Za ta zločin je bil pravnomočno obsojen in je tudi prestal zaporno kazen, po izpustitvi iz zapora pa je bil obdolžen umorov še dveh žensk. Cilj naloge je ugotoviti, ali so novinarji Slovenskih novic pri poročanju o teh umorih upoštevali domnevo nedolžnosti. Zaradi svojih opažanj pri neanalitičnem branju prispevkov izhajam iz predpostavke, da Slovenske novice kot tabloid domneve nedolžnosti ne spoštujejo dosledno in v nekaterih prispevkih domnevnega storilca kaznivih dejanj prikažejo kot krivega za zločine, za katere mu krivda še ni bila dokazana s pravnomočno sodbo. To storijo z izborom jezikovnih sredstev, torej s stilom pisanja. Takšno pisanje ima senzacionalističen učinek in je v nasprotju z normami novinarske etike pa tudi s pravnimi normami.

KLJUČNE BESEDE:

domneva nedolžnosti, novinarska etika, stil, senzacionalizem, Slovenske novice

CONSIDERATION OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IN »SLOVENSKE NOVICE« IN THE ARTICLES ABOUT THE PLUT CASE

In my thesis I write about articles on the so-called case of Silvo Plut, published in the Slovenske novice newspaper. It is the case of a man that killed his schoolmate and fellow villager in 1990. He was convicted for this crime and he also completed the sentence. After being released from prison he was charged with the murders of two other women. The aim of my thesis is to determine whether journalists of Slovenske novice newspaper took into consideration the presumption of innocence when reporting on the cases of these three murders. Because of my observations after a non-analytical reading of the articles, I am working on the supposition that the newspaper Slovenske novice as a tabloid does not respect the presumption of innocence and it sometimes presents the alleged offender as guilty of the crimes for which he has not been convicted yet. This is achieved with the selection of language tools, therefore with the style of writing. Such writing has a sensational effect and it does not comply with the norms of journalistic ethics and legal norms.

KEY WORDS:

presumption of innocence, journalistic ethics, style, sensationalism, Slovenske novice

KAZALO

1 UVOD	6
2 PRAVNI VIDIK.....	8
2.1 OPREDELITEV DOMNEVE NEDOLŽNOSTI V PRAVNIH DOKUMENTIH	8
2.2 IZVOR IN POMEN.....	9
2.3 KONCEPTA KRIVDE IN NEDOLŽNOSTI.....	10
2.4 VELJAVNOST DOMNEVE NEDOLŽNOSTI	12
2.5 POSLEDICE	13
2.6 UGOTAVLJANJE KRIVDE OZIROMA NEDOLŽNOSTI.....	14
2.7 IZREK SODBE.....	15
2.8 PRAVNI POJMI.....	15
3 NOVINARSKOETIČNI VIDIK	18
3.1 DRUŽBENA VLOGA MEDIJEV IN NOVINARSTVA.....	18
3.2 NOVINARSKA ETIKA.....	20
3.3 NOVINARSKI ETIČNI KODEKS IN NOVINARSKO ČASTNO RAZSODIŠČE.....	21
3.3.1 NOVINARSTVO IN DOMNEVA NEDOLŽNOSTI.....	24
4 MEDIJSKO SOJENJE.....	28
5 JEZIKOVNI VIDIK	30
5.1 PUBLICISTIKA V FUNKCIJSKI RAZČLENJENOSTI SLOVENSKEGA JEZIKA	30
5.2 PUBLICISTIKA IN POROČEVALSTVO	32
5.3 POROČEVALSKI STIL.....	33
5.3.1 NASLOVI IN NASLOVJE.....	35
5.3.2 UPOVEDOVANJE IN SKLICEVALNI AVTOMATIZMI GLEDE NA NEZANESLJIVOST O DOGODKU	36
6 ANALIZA	39
6.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA KOT TEORIJA.....	39
6.1.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA IN NOVINARSKI DISKURZ.....	41
6.2 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA KOT METODA	42
6.3 ANALIZIRANO GRADIVO	43
6.4 OPIS PRIMERA PLUT	44

6.5 ANALIZA TEKSTA	46
6.5.1 ANALIZA OBLIKE.....	46
6.5.1.1. NAPOVED PRISPEVKOV NA NASLOVNICI.....	46
6.5.1.2 STRAN OBJAVE IN OBSEG PRISPEVKOV.....	46
6.5.1.3 ZGRADBA PRISPEVKOV.....	47
6.5.1.3.1 NASLOVJE.....	48
6.5.1.3.2 FOTOGRAFIJE.....	51
6.5.2 ANALIZA VSEBINE.....	52
6.5.2.1 NEJEZIKOVNA ANALIZA.....	52
6.5.2.1.1 VIRI INFORMACIJ.....	52
6.5.2.2 JEZIKOVNA ANALIZA.....	53
6.5.2.2.1 DOMNEVA NEDOLŽNOSTI.....	53
6.5.2.2.1.1 REPREZENTACIJA ŽRTEV, DEJANJ IN SILVA PLUTA.....	57
6.5.2.2.1.2 KRŠITVE DOMNEVE NEDOLŽNOSTI V POSAMEZNIH ENOTAH.....	62
6.5.2.2.1.2.1 V NASLOVJU.....	62
6.5.2.2.1.2.2 V MEDNASLOVIH.....	69
6.5.2.2.1.2.3 V JEDRU BESEDIL.....	70
6.5.2.2.1.2.4 V OKVIRJIH.....	73
6.5.2.2.1.2.5 V NAPISIH POD FOTOGRAFIJAMI.....	76
6.5.2.2.1.3 USTREZNOST RABE PRAVNIH TERMINOV.....	78
6.5.2.2.3 STILNE ZNAČILNOSTI.....	81
6.5.2.2.3.1 FRAZEMI.....	85
6.6 ANALIZA DISKURZIVNIH PRAKS	89
6.6.1 TVORJENJE BESEDIL.....	89
6.6.1.1 SLOVENSKE NOVICE.....	90
6.7 ANALIZA DRUŽBENE PRAKSE: TRŽNO NOVINARSTVO	91
6.7.1 SENZACIONALIZEM.....	92
7 SKLEP	95
9 PRILOGE.....	106
PRILOGA A: Analiza oblike.....	106
PRILOGA B: Domneva nedolžnosti.....	109
PRILOGA C: Reprerentacija žrtev, dejanj in Silva Pluta.....	112
PRILOGA Č: Frazemi in druga leksika z ekspresivno vlogo iz analiziranega gradiva, razdeljeni po temah.....	117

Danes en umor, četudi je to še vedno precej žalostna reč, ostane neopažen, serijski umor pa je vstopnica v svet estrade. Tudi pri nas je tako: ko je v Sloveniji moril Metod Trobec, je v Metalki zmanjkalo verižnih ključavnic, ko se je pojavil Silvo Plut, je zmanjkalo časopisov. Kako še lepše ilustrirati spreminjajoče se ljudsko dojemanje trobcev in plutov v časih, ko je težje biti nihče kot pa serijski morilec. (Šterk 2007: 10)

1 UVOD

V diplomskem delu se ukvarjam s prispevki o t. i. primeru Silva Pluta, ki so bili objavljeni v Slovenskih novicah. Gre za primer človeka, ki je leta 1990 ubil svojo sošolko in sovaščanko. Za ta umor je bil pravnomočno obsojen in je tudi prestal zaporno kazen, po izpustitvi iz zapora pa je bil obdolžen umorov še dveh žensk. Ob prebiranju prispevkov o tem v Slovenskih novicah se mi je zdelo, da je Plut v njih predstavljen izrazito negativno, ko smo pri predmetu novinarska etika obravnavali (ne)spoštovanje domneve nedolžnosti v novinarskih prispevkih, pa sem na način poročanja o njem postala še bolj pozorna.

Tako sem določila tudi cilj svoje diplomske naloge: ugotoviti, ali so novinarji Slovenskih novic pri poročanju o primeru Plut upoštevali domnevo nedolžnosti. Zaradi svojih opažanj že pri neanalitičnem branju prispevkov izhajam iz predpostavke, da Slovenske novice kot tabloid domneve nedolžnosti ne spoštujejo dosledno in v nekaterih prispevkih domnevnega storilca kaznivih dejanj prikažejo kot krivega za zločine, za katere mu krivda še ni dokazana s pravnomočno sodbo. To storijo z izborom jezikovnih sredstev, torej s stilom pisanja. Takšno pisanje ima senzacionalističen učinek, hkrati pa je v nasprotju z normami novinarske etike in tudi s pravnimi normami.

Diplomsko delo temelji na opisni analizi primarnih virov (pravnih dokumentov, novinarskega kodeksa) in sekundarnih virov (strokovnih in znanstvenih knjig ter člankov) ter kritični diskurzivni analizi omenjenih prispevkov. Sestavljeno je iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretičnem so predstavljeni trije vidiki domneve nedolžnosti v novinarstvu: pravni (domneva nedolžnosti je pravno definiran pojem), novinarskoetični (kot etično načelo je vključena v novinarski etični kodeks) in jezikovni (spoštovanje oziroma nespoštovanje domneve nedolžnosti se v novinarskih

prispevkih kaže v besedilu z izrabo jezikovnih sredstev). Vsi trije vidiki so med seboj povezani in prepleteni, v diplomski nalogi pa so zaradi večje preglednosti ločeni.

V okviru pravnega vidika je najprej opredeljen pojem domneva nedolžnosti, predstavljena sta tudi njegov nastanek in pomen. Ker je uvedba domneve nedolžnosti v kazenske zakonike privedla do problema – po logiki domneve krivde je že uvedba postopka dokaz za krivdo, po logiki domneve nedolžnosti pa se postopek sploh ne bi mogel začeti –, sta podrobneje predstavljena koncepta krivde in nedolžnosti. Sledijo podpoglavja o veljavnosti domneve nedolžnosti in njenih dokaznopравnih posledicah ter o statusu domneve med ugotavljanjem krivde oziroma nedolžnosti na sodnem procesu in ob izreku sodbe. Na koncu poglavja so opredeljeni tudi nekateri pravni pojmi, katerih napačna raba ali nepoznavanje lahko pripeljeta do kršitve domneve nedolžnosti.

V nadaljevanju je predstavljena družbena vloga novinarstva in njegova opredelitev, nato pa nekaj besed o novinarski etiki, ki ima danes, v dobi množičnih občil, ko tržno novinarstvo prevladuje nad normativnim, pomembno vlogo pri zavarovanju ljudi pred izkoriščanjem medijev. Nato sta predstavljena novinarski kodeks, dokument, v katerem so opredeljena etična in profesionalna merila novinarskega delovanja, in novinarsko častno razsodišče, organ, na katerega se lahko kdor koli pritoži, če meni, da je novinar kršil kodeks. Eno izmed temeljnih vodil kodeksa je tudi spoštovanje domneve nedolžnosti in ker je ravno to glavna tema diplomskega dela, sledi podrobnejša predstavitev problematike (ne)spoštovanja domneve nedolžnosti v novinarstvu.

V posebnem poglavju je predstavljen še problem medijskega sojenja, izrekanja sodb ob poročanju o kaznivih dejanjih. Novinarstvo je namreč dejavnost, ki posega na področji prava in morale: pravo zagotavlja legalnost novinarjevega presojanja oziroma ravnanja, etika pa legitimnost.

V začetku jezikovnega dela naloge je predstavljena razlika med publicistiko kot zvrstjo in poročevalstvom kot podzvrstjo. Temu sledi predstavitev stila kot izbora jezikovnih prvin in značilnosti poročevalskega stila ter v okviru tega opredelitev avtomatizmov kot posebnih, v poročevalstvu nevtralnih jezikovnih sredstev in njim nasprotnih aktualizmov. Nato so predstavljeni naslovi in naslovje kot poudarjeni del prispevkov. Sledi opredelitev upovedovanja in podrobnejša predstavitev izražanja

negotovosti in nedokaznosti s posebnimi sklicevalnimi avtomatizmi, saj poročevalec o prekrških, kaznivih dejanjih in nepotrjenih informacijah ne sme pisati kot o gotovih, dokazanih in potrjenih ravno zaradi spoštovanja domneve nedolžnosti; nezanesljivost o dogodku lahko izraža z rabo določenih besed in besednih zvez v povednem naklonu ali morfemsko s stilemom *naj bi + deležnik na -l*.

V empiričnem delu naloge je najprej opisan primer Plut, sledi predstavitev kritične diskurzivne analize kot teorije in metode, nato pa izsledki analize, v katero je bilo vključenih 80 prispevkov o Silvu Plutu, objavljenih od aprila 2005 do aprila 2007. V okviru analize teksta so besedila prispevkov obravnavana na ravni oblike in vsebine – poseben poudarek je na (ne)spoštovanju domneve nedolžnosti, predstavljene pa so tudi stilne značilnosti prispevkov, med temi nekoliko podrobneje raba frazemov. Analiza diskurzivne prakse vključuje kratko predstavitev produkcije prispevkov in Slovenskih novic. Kot družbena praksa je predstavljeno tržno novinarstvo in v okviru tega senzacionalizem.

Moj namen ni zagovarjati ali obsojati Silva Pluta oziroma izražati svoje strinjanje ali nestrinjanje z odločitvami sodišč, temveč pokazati, kako so o Plutu poročali novinarji tabloidnega dnevnika Slovenske novice.

2 PRAVNI VIDIK

2.1 OPREDELITEV DOMNEVE NEDOLŽNOSTI V PRAVNIH DOKUMENTIH

Domneva nedolžnosti je pravni mehanizem, ki ga vsebujejo številni mednarodni pravni dokumenti in dokumenti v Republiki Sloveniji. 27. člen *Ustave Republike Slovenije* vsebuje temeljno opredelitev domneve nedolžnosti: »Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo.« Isto načelo je prevzeto tudi v 3. členu *Zakona o kazenskem postopku*, v njegovem 358. členu pa je v zvezi z domnevo nedolžnosti dodano še: »Sodbo, s katero oprosti obtoženca obtožbe, izreče sodišče [...] (3) če ni dokazano, da je obtoženec storil dejanje, katerega je obtožen.«

Nekoliko ostreje je domneva nedolžnosti opredeljena v 2. odstavku 6. člena *Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, saj je poudarjeno, da mora biti krivda dokazana v skladu z zakonom: »Kdor je obtožen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler ni v skladu z zakonom dokazana njegova krivda.« Enaka

zahteva je zapisana tudi v 2. odstavku 14. člena *Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah*, v 1. odstavku 11. člena *Splošne deklaracije o človekovih pravicah* pa je poudarjeno še, da mora biti postopek javen in da morajo biti obtožencu dane vse možnosti za obrambo.

2.2 IZVOR IN POMEN

Zametek domneve nedolžnosti najdemo že v 39. odstavku *Magne Charte Libertatum*¹: »Noben svobodnjak ne bo odveden, zaprt ali mu bodo odvzete njegove pravice ali imetje, izobčen, izgnan ali kako drugače prikrajšan; prav tako zoper njega ne bomo porabili sile, ali poslali drugih, da to storijo, razen po zakoniti sodbi njemu enakovrednih mož ali po pravu dežele« (Zupančič 2000: 1205). Načelo, ki so ga pozneje poimenovali domneva nedolžnosti, se je razvilo konec 17. stoletja v angleškem pravu. Z njim so skušali preprečiti izkušnje iz časa inkvizicije, ko je postopek izhajal iz domneve krivde, ki ji je bil prikrojen ves nadaljnji postopek. Sama uvedba postopka je že dokazovala, da je oseba kriva: »Kriva je bila, ker je bila v postopku, in v postopku je bila, ker je bila kriva« (Šugman 2000: 152). Danes načelo domneve nedolžnosti vsebujejo vsi moderni in demokratični kazenski zakoniki.

Domneva nedolžnosti pomeni, da »pred obstojem pravnomočne obsodilne sodbe ne moremo trditi, da je oseba, zoper katero teče kazenski postopek, kriva kaznivega dejanja, za katero ji sodijo« (Šugman 2000: 151). Velja za osebe, ki so osumljene ali obtožene kaznivih dejanj, njen namen pa je preprečiti, da bi bili zoper osebo uporabljeni ukrepi, preden je dejanje dokončno dokazano (Šinkovec 1995: 2). Omogoča, da že vsak najmanjši dokaz ne dokazuje krivde in da država nima neomejenega pooblastila preiskovati, kjer se ji zazdi (Šugman 2000: 163). Vsak osumljenec, obdolženec in obtoženec velja za nedolžnega, ne glede na količino in kakovost dokazov zoper njega, vse dokler ne postane obsojenec (Kaučič in Grad 2000: 115).² Iz načela domneve nedolžnosti izhaja še vrsta pravic in dolžnosti obdolženca v kazenskem postopku: pravica do molka, pravica do zagovornika,

¹ Magna Charta Libertatum je prvi pomembni pisni dokument z ustavnim pomenom. Nastala je v Angliji leta 1215 kot rezultat boja dela angleškega plemstva proti kraljevi samovolji. Angleški baroni so prisilili kralja, da je podpisal listino, s katero se je zavezal spoštovati njihove svoboščine. Listina je omejila dotedanjo absolutno vladarjevo oblast in ga podvrgla nadzoru. Prvič v zgodovini so bili priznani osebna svoboda (sicer le za plemstvo) in poročstva zanjo (Kaučič in Grad 2000: 43, 91).

² Pojmi osumljenec, obdolženec, obtoženec in obsojenec so pojasnjeni v poglavju 2.8 *Pravni pojmi*.

prepoved ponovnega sojenja o isti stvari itd. Temeljni namen navedenih pravic in svoboščin je zagotovitev pravičnega postopka.

2.3 KONCEPTA KRIVDE IN NEDOLŽNOSTI

Uvedba domneve nedolžnosti je privedla do problema: po logiki domneve krivde je že uvedba postopka dokaz za krivdo, po logiki domneve nedolžnosti pa postopka sploh ne bi mogli začeti. Izhajajoč iz domneve nedolžnosti v najstrožjem pomenu, zoper osebo torej sploh ne bi smeli začeti postopka, zahtevati preiskave in je pripreti, saj so ti ukrepi v nasprotju z domnevo nedolžnosti. Do sojenja in izreka (obsodilne) sodbe ne bi moglo priti, ker bi že z zbiranjem dokazov in sojenjem kršili domnevo o nedolžnosti osebe v postopku³ (Šugman 2000: 152).

Krivdo lahko pojmuje v občečloveškem in pravnem smislu. Na občečloveški ravni ima koncept dva elementa, in sicer oceno, da je neka oseba povzročitelj oziroma gibal nekega dejanja, in negativno vrednostno sodbo o dejanju in njegovi posledici. Ocena o krivdi vedno vsebuje sodbo o prispevku osebe k dejanju, kar pa je relativno, saj čas in prostor ustvarjata različno razumevanje odnosa med vzroki in posledicami (npr. deterministično pojmovanje, da na človeka vplivajo usodne sile, da stori neko dejanje, ali magično pojmovanje, da čarovniško delovanje povzroča točo). Dodatna težava je razumevanje tega, kdaj je nekdo ključni povzročitelj dogodka oziroma kateri vzroki so bistveni za nastanek nekega dogodka in kateri povzročijo prekinitev vezi med vzrokom in posledico (Šugman 2000: 152, 153).

Vrednostna sodba je odvisna od vrednot, sposobnosti razumevanja, osebnostnih značilnosti ocenjevalca in ocenjevanca (otroci krivdo ocenjujejo drugače kot odrasli), prostora in časa. Ne glede na negativnost storjenega dejanja se vedno najde skupina ljudi, ki to dejanje odobrava (za simpatizerje teroristov je teroristično dejanje upravičeno in junaško) in nasprotno. Krivda je torej relativen, heterogen pojem, odvisna je od razumevanja sveta in vrednostnih ocen (Šugman 2002: 282, 283).

Kazenskoopravni koncept krivde iz splošnega razumevanja krivde izloči elemente, za katere ocenjuje, da so pravno relevantni: določena dejanja in osebe, njihove značilnosti, okoliščine, ki jih ima za družbeno škodljive do te mere, da jih je treba

³ Šinkovec (1995: 2) pojasnjuje, da zaslišanje pred preiskovalnim sodnikom tega načela ne krši, saj gre za razčiščevanje dejanskega stanja, ne pa za predpostavlanje dejanske krivde. Vprašanje je le, kateri ukrepi se v fazi predkazenskega in preiskovalnega postopka lahko uporabijo.

najstrožje kaznovati. Torej tudi kazenskopravna krivda ni nekaj objektivnega in nespremenljivega, saj že samo pojmovanje prepovedanega ni nespremenljivo, temveč je odvisno od prostora, časa in razumevanja (Hamurabijev zakonik umora ni uvrščal med kazniva dejanja, med severnoameriškimi Indijanci pa je bila že za tatvino odeje zagrožena smrtna kazen). Kazenskopravni koncept krivde je povezan z očitkom kršitve kazenskopravne norme. Za njegovo oceno morajo biti postavljena merila o vzročnosti in oceni prispevka posameznika h kazenskopravno relevantnemu dogodku, da mu lahko pripišemo krivdo. Ta merila se spreminjajo glede na zakonske določbe, odvisna so od države in celo od razumevanja tožilca, odvetnika in sodnika v določenem primeru (Šugman 2000: 154, 155).

Argumenti za relativnost pojma krivde so tudi večpomenskost, neopredeljenost in nedoločljivost ob robovih jedrnega pomena, saj za ocenjevanje krivde pri vsakem kaznivem dejanju obstajajo mejni primeri: neprišteven storilec, storilec v zmoti; lahko je nejasna opredelitev ali izpolnitev katerega od zakonskih znakov kaznivega dejanja, morda ni podana zahtevana stopnja krivde, morda se je zakon medtem spremenil, gre za mejni pomen določenega dejanja, lahko so dokazi protislovni ipd. (Šugman 2000: 155, 156).

Nedolžnost lahko opredelimo kot odsotnost krivde. Nedolžnost torej ne obstaja sama po sebi, opredeljuje jo šele krivda, s tem pa je sam koncept nedolžnosti obarvan s krivdo. »Če o nekom sploh ne mislimo kot o potencialnem krivcu, je nesmiselno govoriti o njegovi nedolžnosti« (Šugman 2000: 154). Krivda in nedolžnost sta torej oznaki, ki označujeta dve nasprotujoči si skrajnosti spektra in tako je tudi z jezikovnega stališča – v SSKJ je *krivda* opredeljena kot vzrok za kaj slabega, nezaželenega, *kriv* je tisti, ki je povzročil kaj slabega, neprijetnega, nezaželenega; *nedolžnost* je lastnost, stanje nedolžnega človeka, *nedolžen* pa je tisti, ki nima krivde, ni kriv.⁴

Ta dualistična podoba krivde in nedolžnosti ustvarja vtis, da ni vmesnih primerov in da koncepta lahko zajameta vse primere in jih natančno ločita. Tudi pravo poustvarja

⁴ Beseda *nedolžen* je sestavljena iz predpone *ne-* in korena *-dolžen*, enako je tudi v nemški besedi *unschuldig* (*un-* + *-schuldig*), medtem ko latinska ustreznica *innocens* izhaja iz glagola *nocere*, ki pomeni 'povzročati škodo' (*in-nocere* torej pomeni 'ne povzročati škode'). Iz latinščine izhaja tudi angleška beseda *innocent*. Beseda ima torej prvotno pomen 'ki ne povzroči škode', v slovenščini pa 'ki ni dolžen' oziroma 'ki nima dolga'. Ker je pomen besede *dolg* 'kar je treba vrniti', je nedolžen tisti, ki mu (nečesa) ni treba vrniti (Snoj 1997: 377, 378).

mit, da sta krivda in nedolžnost ločena koncepta, med katerima ni zveze, saj pravni red izhaja iz izhodišča, da se sojenje lahko konča le z dvema vrstama sodbe: obsodilno ali oprostilno; ob koncu kazenskega postopka je oseba lahko le kriva ali nedolžna. Zakon torej poskuša raznolikost stanj od nedolžnosti do krivde zajeti v ta dva koncepta, pretvarjajoč se, da tudi dejansko obstajata samo ta dva (Šugman 2000: 154).

2.4 VELJAVNOST DOMNEVE NEDOLŽNOSTI

Domneva nedolžnosti velja ves čas kazenskega postopka, vendar so glede tega lahko podane različne stopnje. Če pride do kršitve domneve nedolžnosti, je končna odločba neveljavna, predvsem če je kršitev bistveno vplivala na ugotavljanje dejanskega stanja in se je ni dalo sanirati v instančnem postopku⁵. Domneva je lahko ogrožena, ko je podan sum o storitvi kaznivega dejanja in se začnejo zbirati dokazi; v tej fazi je v nasprotju s to pravico, če državni organi ali nekdo tretji seznanjajo javnost z dejstvi, kot da so dejansko izvršena. Domneva prepoveduje samovoljno preiskovanje – to mora biti pogojeno z določeno stopnjo suma ali nevarnosti, da bi izginili dokazi, vedno pa mora biti zakonsko utemeljeno. Ravnanj v predkazenskem postopku, ki niso zakonsko določena ali so protipravna, ni mogoče uporabiti na glavni obravnavi (Šinkovec 1995: 2).

Domneva nedolžnosti preneha veljati s pravnomočno sodbo. Obsojeni se ne more več sklicevati na to pravico, pa čeprav v resnici ne bi bil kriv, saj so bili ob taki sodbi dokazi izvedeni po zakonu. Tudi če se postopek obnovi, se domneve nedolžnosti ne upošteva, saj je bil prizadeti že pravnomočno obsojen (Šinkovec 1995: 2).

V kazenskem procesnem pravu ima *pravnomočnost* v postopku dva pomena (*Pravo* 2003: 281):

- *formalna*: gre za lastnost izdane odločbe, zaradi katere je sploh ni mogoče ali ni več mogoče izpodbijati z rednim pravnim sredstvom⁶;
- *materialna*: gre za lastnost odločbe, s katero se kazenska stvar dokončno reši in o isti stvari ni več mogoč nov postopek.

⁵ Instančni postopek pomeni stopenjski postopek v okviru vsakega od treh sodišč, ki imajo določeno pristojnost odločati v isti pravni zadevi (SSKJ).

⁶ *Redno pravno sredstvo* je tisto, ki se vlaga zoper nepravnomočne odločbe. Če je vloženo pravočasno, preprečuje, da bi odločba postala pravnomočna v delu, v katerem se izpodbija. Praviloma ima odložen učinek in odlaga izvršljivost odločbe (*Pravo* 2003: 315).

Formalna pravnomočnost praviloma pomeni nepreklicnost in nespremenljivost odločbe, materialno pravnomočnost pa je mogoče izpodbijati z izrednimi pravnimi sredstvi⁷.

2.5 POSLEDICE

Domneva nedolžnosti ima dve pomembni dokaznopravni posledici:

1. Dokazno breme leži na tožilcu, kar pomeni, da se obtožencu ni treba braniti, dokazni standard⁸ pa je zelo visok (Šugman 2002: 287). Odklanjanja zagovora ni mogoče šteti za dokaz krivde, saj je to zakonita možnost obrambe (Šinkovec 1995: 3). Ker oseba, zoper katero teče postopek, velja za nedolžno, mora tisti, ki trdi, da je kriva, s svojimi dokazi ovreči domnevo nedolžnosti do stopnje verjetnosti, ki jo pravila dokaznega prava zahtevajo za izrek obsodilne sodbe (Šugman 2000: 150). Tožilec je tisti, ki tvega ponesrečeno dokazovanje (Šinkovec 1995: 3).
2. Če tožniku ne uspe ovreči začetne teze o nedolžnosti, velja, da je oseba, zoper katero je uveden postopek, nedolžna; če o krivdi ostane dvom, obvelja teza o nedolžnosti (Šugman 2000: 150, 151).

Vsebinsko sta torej možni samo dve vrsti sodbe: obsodilna, s katero se domnevi tožilca pritrdi, ali oprostilna, s katero se domneva zavrne (Šugman 2002: 288). Za izrek obsodilne sodbe kazenskopравни sistem postavlja skrajno visok dokazni standard, saj je posledica kazenskopravne obsodilne sodbe zaznamovanost obsojenca v očeh javnosti, poleg tega pa z obsodilno sodbo (in tudi že med postopkom) lahko pride do posega v hierarhično najvišje postavljene človekove pravice (pravica do svobode gibanja, zasebnosti). Drugi razlog je neenakost med tožnikom (država) in tožencem (po navadi zasebnik), saj ima tožnik na svoji strani celoten prisilni aparat države in veliko finančnih sredstev, toženec pa tako rekoč nič (Šugman 2002: 289, 290). Za obsodilno sodbo mora biti sodnik torej popolnoma prepričan, da je obdolženec res storilec kaznivega dejanja, ki je predmet obtožbe (Šugman 2002: 292).

⁷ *Izredno pravno sredstvo* je tisto, ki ga stranka ali državni tožilec lahko vložita zoper pravnomočno pravno odločbo v zelo tehtnih, posebej predvidenih primerih. V nasprotju z rednimi pravnimi sredstvi nima odločilnega učinka (*Pravo* 2003: 123).

⁸ Kot pojasnjuje Šugmanova (2002: 289), se »[d]okazni standardi [...] nanašajo na stopnjo prepričanosti sodišča, da je zoper neko osebo zbrana določena količina dokazov oziroma da zoper njo obstaja določena verjetnost storitve kaznivega dejanja.« Tisti, ki nosi dokazno breme, mora z določeno stopnjo prepričljivosti z dokazi prepričati sodišče.

Sodnik bi v kazenskem postopku v nekaterih primerih lahko ugotovil, da je obdolženec bolj ali manj prispeval k temu, da je prišlo do kaznivega dejanja in bi glede na to tudi odmeril višino kazni; narava kazenskopravne krivde namreč ni taka, da si ne bi bilo mogoče predstavljati deljene krivde. Vendar pa prav domneva nedolžnosti koncept krivde postavlja kot izključujoč koncept – celoten spekter od krivde do nedolžnosti omeji na dva pojma: krivdo ali nedolžnost. Obdolženec velja v celoti in popolnoma za nedolžnega, dokler te predpostavke z obsodilno sodbo ne zamenja dokaz o popolni krivdi. V kazenskopravni zadevi je obdolženec lahko v celoti in popolnoma kriv ali v celoti in popolnoma nedolžen, vmes ne more biti ničesar. Kazenskopravna krivda je torej zasnovana tako, da se je mogoče o krivdi izreči samo v celoti, in ne deloma. Zato vse, kar je nekrivda, privede do oprostilne sodbe (Šugman 2002: 291, 292).

2.6 UGOTAVLJANJE KRIVDE OZIROMA NEDOLŽNOSTI

Šinkovec (1995: 2) opozarja, da »[d]omneva nedolžnosti ni le obvladujoča procesna regulativa, [temveč] hkrati zagotavlja postopkovno primerno ugotavljanje krivde kot predpostavke kaznovanja osumljenca. Postopek mora biti skladen s temeljnimi opredelitvami pravne države.« Zakon mora ponuditi način, kako naj sodišče ugotovi, ali je oseba v kazenskopravnem smislu kriva ali nedolžna, saj tega ne moremo neposredno uvideti. Ugotavljanje krivde oziroma nedolžnosti omogoča metoda dokazovanja krivde, s katero pa dejansko kršimo domnevo nedolžnosti, saj »ni mogoče ugotavljati nečesa, za kar moramo predpostavljati, da ne obstaja« (Šugman 2002: 292).

V določbah *Zakona o kazenskem postopku* postopno narašča verjetnost oziroma prepričanost organov pregona o krivdi obdolženca: od razlogov za sum prek utemeljenih razlogov za sum in utemeljenega suma do obsodilne sodbe s sodnikovo prepričanostjo o krivdi onstran razumnega dvoma. Šele dokazni standard za izrek obsodilne sodbe določa mejo, do katere oseba velja za dokončno nedolžno oziroma od katere naprej velja za dokončno krivo. Če je standard onstran razumnega dvoma o krivdi dosežen, sodišče izreče obsodilno sodbo in obsojenec velja za krivega (Šugman 2002: 292, 293).

Pri stopnjevanju dokaznih standardov gre pravzaprav za stopnjevanje zaščite obdolženca pred neutemeljenim poseganjem tožnika v integriteto obdolženca.

Postopek je organiziran tako, da tožnik v integriteto posameznika poseže, ko obstaja določena stopnja prepričanosti, da je ta oseba storila kaznivo dejanje. Večja ko je prepričanost, da je posameznik prekršil na najvišji ravni zavarovano normo, večji poseg v njegovo integriteto lahko izvrši država pri ugotavljanju, ali je res storil kaznivo dejanje (Šugman 2002: 293, 294). Standard mora biti postavljen tako visoko, da skoraj do popolnosti zmanjša možnost sodne napake oziroma tako, da bi o svoji utemeljenosti prepričal vsakega razumnega človeka (Šugman 2002: 296).

2.7 IZREK SODBE

Sodnik pri presojanju o krivdi oziroma nedolžnosti obdolženca v večini primerov izhaja iz verjetnosti 60 do 100 odstotkov, da je obdolženec kriv⁹ (Šugman 2002: 295).

Domneva nedolžnosti sodnika prisili, da svoje subjektivno prepričanje prevede v eno od skrajnosti – krivdo ali nedolžnost – tako, da »vse, kar je manj kot npr. 90 odstotkov verjetnosti, prevede v 0 odstotkov verjetnosti krivde – v oprostilno sodbo« (Šugman 2002: 296). Domneva nedolžnosti se skozi ves postopek kaskadno ruši, da sploh omogoči raziskovanje o kaznivem dejanju, pred izrekom sodbe pa se ponovno v celoti vzpostavi. »Če je tožilcu uspelo dokazati krivdo onstran razumnega dvoma, je bila domneva nedolžnosti ovržena, če pa ni tako, obvelja domneva nedolžnosti v celoti in tako rekoč [...] za vedno« (Šugman 2002: 296).

2.8 PRAVNI POJMI

Z domnevo nedolžnosti so povezani tudi pravni termini. Njihova napačna raba lahko povzroči kršitev domneve nedolžnosti.

Razliko med *predkazenskim* in *kazenskim postopkom* pojasnjuje Šugmanova (2000: 128–130):

- V *predkazenskem postopku* policija odkriva kazniva dejanja in storilce. Njene naloge so poizvedbe in ogledi, njena vloga pa se konča z vložitvijo ovadbe. Ni odgovorna za cilj postopka in nima povratnih informacij o izidu postopkov, v

⁹ Glede na zgradbo postopka z naraščajočo verjetnostjo, da je obdolženec storil kaznivo dejanje, ni mogoče reči, da sodnik izhaja iz verjetnosti 0 odstotkov (razen v izjemnih primerih). Sodnik namreč ve, da so se z zadevo pred njim že ukvarjali drugi pravni strokovnjaki, o tem govori tudi naraščajoča stopnja verjetnosti, ki je morala doseči vsaj raven utemeljenega suma, da je zadeva sploh prišla v polje njegovega presojanja. O tem mu govorijo tudi izkušnje, saj se v večini primerov, o katerih je razsojal, tisti, ki so se z zadevo ukvarjali pred njim, niso motili (Šugman 2002: 295).

katerih je preiskovala. Policija ne more izhajati iz domneve nedolžnosti, saj mora iskati storilce kaznivih dejanj in jih mora zato kot storilce tudi videti.

- V *kazenskem postopku* delo prevzame sodišče. Državni tožilec presoja dokaze in njihovo dokazno vrednost in jih tehta glede na učinek, ki ga hoče doseči v posamezni zadevi. V stiku s kazensko zadevo je od začetka do konca. Spoštovati mora domnevo nedolžnosti.

Pogosta je tudi napačna raba pojmov *osumljenec*, *obdolženec*, *obtoženec* in *obsojenec*. Ti so definirani v 144. členu *Zakona o kazenskem postopku*:

- *Osumljenec* je oseba, proti kateri teče predkazenski postopek, torej tista, za katero policija preverja, ali je storila kaznivo dejanje ali ne. V času, ko osebo imenujemo osumljenec, policija zbira obvestila o dejanju in storilcu, lahko opravlja razgovore in v posebnih primerih osumljenca pridrži.
- *Obdolženec* je tisti, zoper katerega teče preiskava ali zoper katerega je vložena obtožnica, obtožni predlog ali zasebna tožba. Pojem se uporablja tudi kot splošen izraz za obdolženca, obtoženca in obsojenca.
- *Obtoženec* je tisti, zoper katerega je obtožnica postala pravnomočna.
- *Obsojenec* je tisti, za katerega je s pravnomočno sodbo ugotovljeno, da je kazensko odgovoren za določeno kaznivo dejanje.

V 167. členu *Zakona o kazenskem postopku* je opredeljen pojem *preiskava*; ta se začne zoper določeno osebo, če obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje. V preiskavi se zberejo dokazi in podatki, potrebni za odločitev, ali naj se vložijo obtožnica ali naj se postopek ustavi, dokazi, za katere obstaja nevarnost, da jih na glavni obravnavi ne bo mogoče ponoviti ali da bila njihova izvedba težavna, in drugi dokazi, ki bi lahko bili koristni za postopek in je glede na okoliščine primera smotrno, da se izvedejo.

Težave lahko povzročijo tudi termini *odvzem prostosti*, *pripor* in *zaporna kazen*.

- *Odvzem prostosti (aretacija, prijetje, pridržanje)* izvajajo policisti z namenom, da osebo privedejo, pridržijo ali opravijo drugo z zakonom določeno dejanje. Pidržiijo lahko osebo, ki moti ali ogroža javni red in mir ali so jo izročili tuji varnostni organi. V prvem primeru pridržanje lahko traja največ 24 ur, v drugem 48. Prostost smejo odvzeti tudi osebi v predkazenskem postopku, če obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje, in obstajajo zakonski razlogi za

pripor, a jo morajo brez odlašanja privedi k preiskovalnemu sodniku. Izjemoma smejo za največ 48 ur pridržati osebo, ki so ji odvzeli prostost, če so podani razlogi za sum, da je storila kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, če je pridržanje potrebno zaradi ugotovitve istovetnosti, preverjanja alibija, zbiranja obvestil in dokaznih predmetov ter za pripor obstajajo zakonski razlogi (Kaučič in Grad 2000: 111).

- Po *Zakonu o kazenskem postopku* se sme *pripor* odrediti zoper osebo, za katero obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje, če so podani razlogi begosumnosti (če okoliščine kažejo na nevarnost, da bi pobegnila), koluzijske nevarnosti (če obstaja upravičena bojazen, da bo uničila sledove kaznivega dejanja) ali ponovitvene nevarnosti (če teža, način storitve ali okoliščine storitve kaznivega dejanja ter osebne lastnosti, življenje v preteklosti, okolje in življenjske razmere ali druge posebne okoliščine kažejo na nevarnost, da bi kaznivo dejanje ponovila). Izjemoma se sme odrediti tudi zoper osebo, utemeljeno osumljeno kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali na predlog v skrajšanem postopku pred okrajnim sodiščem. Pripor odredi preiskovalni sodnik na predlog državnega tožilca (Kaučič in Grad 2000: 112). Oseba je v priporu do pravnomočnosti sodbe.
- *Zaporna kazen* ali *kazen odvzema prostosti* je ena izmed kazni zaradi izvršitve kaznivega dejanja. Po *Kazenskem zakoniku* ne sme biti krajša od 15 dni in daljša od 15 let – v tem okviru so za posamezna kazniva dejanja razpisane kazni v večjih ali manjših razponih. Z zakonom se sme alternativno predpisati zaporna kazen 30 let za najhujša naklepna kazniva dejanja, do 20 let pa sme sodišče izreči večkratnemu povratniku in v primeru steka kaznivih dejanj¹⁰. Zaporna kazen se sme izreči tudi zaradi storitve prekrška; v tem primeru ne sme trajati manj kot en dan in več kot 30 dni, ob hujših kršitvah javnega reda in miru pa se sme predpisati zaporna kazen do 60 dni (*Pravo* 2003: 142).

¹⁰ *Stek kaznivih dejanj* pomeni, da storilec z enim dejanjem uresniči zakonske znake več kaznivih dejanj ali z več dejanji uresniči zakonske znake več kaznivih dejanj, za katera mu sodijo hkrati (*Pravo* 2003: 356).

3 NOVINARSKOETIČNI VIDIK

3.1 DRUŽBENA VLOGA MEDIJEV IN NOVINARSTVA

Mediji so pomemben del naših življenj, saj smo v stiku z njimi vsak dan. Obveščajo nas o dogajanju doma in po svetu, ravnanju oblasti, zanimivih in nenavadnih dogodkih, ljudeh ... Njihov velik pomen v družbi ponazarja tudi opredelitev sodobnosti kot »čas[a] množičnih občil« (Poler 1997: 22).

Erjavčeva (1999: 27) kot funkcije medijev in novinarjev navaja obveščanje občinstva in nadzorovanje oblasti, zagotavljanje informiranosti gospodarstva, seznanjanje občinstva z neodkritimi dejstvi, dokumentiranje časa z rednim informiranjem, zagotavljanje pestrosti in zadovoljevanje potrebe po zabavnih vsebinah z razvedrilom, nadomeščanje medčloveških odnosov, zagotavljanje prostora za javno predstavljanje idej, določanje pomembnosti družbenih tem itd. Komunikacijske teorije kot temeljne funkcije medijev navajajo informiranje, oblikovanje javnega mnenja, vzgojo in zabavo (Ivanjko 1997: 1178). Z informiranjem in oblikovanjem javnega mnenja je povezana nadzorna funkcija medijev – kot *psi čuvaji*, *sedma sila* ali *četrti moč* nadzorujejo delo oblasti, torej zavzemajo mesto med javnostjo in oblastjo –, informiranje prek množičnih medijev pa je tudi temeljna sestavina demokracije (Ivanjko 1997: 1178).

Na splošno velja prepričanje, da novinarski prispevki odsevajo resničnost – verjamemo, da je svet takšen, kakršnega nam predstavljajo mediji: »Uporabniki sprejemajo medijske podobe kot ogledala, v katerih se zrcali svet« (Košir 2003: 186). Na svetu se v vsakem trenutku dogaja nešteto stvari in nemogoče je, da bi bile v medijih predstavljene prav vse, zato je treba izbrati dogodke, vredne objave. Izbor je narejen kot odgovor na vprašanje, o katerih dogodkih naj bo javnost – v skladu s profesionalnimi merili objavljalnosti oziroma objavno vrednostjo dogodkov – obveščena, da bo zadoščeno njeni pravici do obveščeniosti (Poler Kovačič 2005: 61).¹¹ Množična občila z izbiro določenih dogodkov ustvarjajo svojo resničnost. Gre za *medijsko konstrukcijo realnosti*, prek katere vplivajo na oblikovanje zavesti o resničnosti pri vsakem posamezniku. Kot pravi Ivanjko (1997: 1177), so »novinarji

¹¹ Znana je študija Johna Gatlunga in Marie Holmboe Ruge (1973), ki sta poudarila vrsto pogojev, ki morajo biti izpolnjeni, da je nek dogodek izbran za objavo, npr. pogostnost, jasnost, negativnost, sklicevanje na elitne narode ali osebe ... Gre za neformalen vzorec novičarskih meril. Čim več meril izpolnjuje nek dogodek, tem večji in pomembnejši bo (Hartley 1998: 76–80).

[...] dejavne osebe, ki v luči subjektivnih meril predstavljajo objektivno dejanskost družbe in njihovi subjektivni pomeni pogosto postajajo objektivna realnost.«

Po Dramovi (1992: 850–852) hkrati potekata dva procesa: *konstrukcija medijske realnosti*, ki vključuje procese, ki se odvijajo med novinarji, viri informacij, predmeti novinarskega sporočanja in naslovniki, in *medijska konstrukcija realnosti*, ki pomeni umeščanje medijske realnosti v vsakdanjik ljudi in učinkovanje medijskih produktov na posameznikovo percepcijo družbene realnosti. Medijska konstrukcija realnosti je bila v času tiska in prvih radijskih in televizijskih oddaj ena izmed stvarnosti, ki je obstajala vzporedno z drugimi, ni pa nad njimi prevladovala. Od osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja naprej pa prihaja do totalizacije družbe prek medijskih sistemov, do prenašanja določenega kulturnega modela. Družba postaja zrcalna podoba množičnih občil: občila narekujejo naše življenjske sloge in navade, postavljajo vrednote in določajo smer našega pogleda (Košir 2003: 186, 187).

Mednarodni in slovenski dokumenti novinarstvo opredeljujejo kot dejavnost, v okviru katere novinar zbira, izbira, oblikuje in posreduje informacije in mnenja drugih za javnost. Javnost v teh dokumentih ni mišljena kot občinstvo ali medijski potrošnik, temveč kot skupnost za javni blagor, državljske in človeške pravice zainteresiranih ljudi (Košir 2003: 61). Primarna usmeritev sodobnih množičnih občil pa v resnici ni prizadevanje za uresničevanje informativne in nadzorne funkcije oziroma odgovornost do javnosti. Informiranje in komuniciranje sta sredi devetdesetih let 20. stoletja postala donosna posla, zato množična občila delujejo po podjetniških načelih. Glavno gibalno dobo množičnih občil je dobiček (Poler 1997: 30) ali, kot piše Ivanjko (1997: 1178): »Vsaka časopisna novica, televizijska oziroma radijska oddaja je preprosto tržni izdelek, ki ga je treba prodati v skladu s tržnimi zakonitostmi«. Neposreden dobiček prinašajo senzacionalne, škandalozne novice, novice iz življenja slavnih oseb, nenavadnosti ali tragedije, ki se dogajajo običajnim ljudem, in infozabava, zato se novinarstvo vse bolj usmerja v tovrstno pisanje.

Z množenjem medijev, njihovo tabloidizacijo in pojavom internetnega novinarstva se je tudi delo novinarjev spremenilo. Teorija novinarstva še ni odgovorila na vprašanje, kaj sploh še sodi k novinarski dejavnosti – ali smemo v novinarstvo šteti le resno novinarstvo, torej upoštevati klasično pojmovanje, ali tudi infozabavno novinarstvo,

novinarstvo medijskih škandalov, senzacionalizma in druga mejna področja (Kalin Golob 2006: 291).

Željo po dobičku množična občila skušajo prikriti in poudarjajo druge, na videz bolj človeške cilje, vendar s tem javnost le zavajajo in prikrivajo svojo pravo naravo. Pri tem se postavlja vprašanje, kako zavarovati človeka pred poskusi množičnih občil, da ga zlorabijo kot sredstvo za doseganje dobička (Ivanjko 1997: 1179). Doba množičnih občil zato potrebuje etiko, »ki zapoveduje, da je treba človeka nagovarjati kot osebo in ne stvar, kot cilj in ne sredstvo« (Poler 1997: 25).

3.2 NOVINARSKA ETIKA

Novinarstvo je pri svoji dejavnosti v odnosu do ljudi, saj novinarski poklic uresničuje temeljno človekovo pravico informirati in biti informiran. Novinarska dejavnost je zato usmerjena na naslovnika, ki mu sporoča informacije, istočasno črpa od ljudi, ki so njeni viri informacij, posamezniki in skupine pa so kot ustvarjalci dogodkov glavni nosilci predmetov novinarskega upovedovanja (Košir 2003: 109). V središče medijske realnosti je postavljen novinar (Drame 1992: 850) kot oseba, ki zbira informacije, izbira dogodka in dejstva ter oblikuje sporočilo (Poler 1998: 70).

Novinarska etika je etika novinarjev kot središčnih oseb medijske realnosti. Zagotavlja filozofski premislek moralne sodbe, je teoretski diskurz o normah, ki so temelj novinarjeve moralne izbire, in o legitimnosti teh norm v dani situaciji. Konkretno ravnanje novinarjev v določenem času in prostoru je *novinarska morala*. Gre za niz moralnih standardov oziroma norm. Aplikacija novinarske etike na novinarsko moralo je odvisna od posameznika in situacijskega konteksta. Spoštovanje novinarske etike se izraža skozi izdelke novinarjev in skozi celoten novinarski diskurz (Poler 1998: 71).

Ker so temelj novinarskega delovanja odnosi do ljudi, se »v relaciji do tega temelja razkriva osnovna etična naravnost novinarskega poklica« (Košir 2003: 109). Ključ za razumevanje novinarske etike je odgovornost. *Münchenska deklaracija o dolžnostih in pravicah novinarjev* utemljuje primarno novinarjevo odgovornost (v Košir 2003: 109):

Pravica do obveščanja, svobodnega izražanja in kritike je ena od temeljnih svoboščin vsakega človeškega bitja. Iz te pravice javnosti, da pozna dejstva in

mnenja, izhajajo vse dolžnosti in pravice novinarjev. Odgovornost novinarjev do javnosti ima prednost pred vsako drugo odgovornostjo, še posebej pa to zadeva njihove delodajalce in oblasti.

Novinarstvo je torej poklic »za javnost in zaradi javnosti« (Košir 2003: 109). Kot javnost so mišljeni naslovniki – bralci, gledalci in poslušalci vsebin, ki jih ponujajo množična občila, in novinar je najbolj odgovoren ravno njim. »Ko [...] zbira in obdeluje informacije, se mora zavedati, za koga to dela in komu govori. Temu odgovarja, njemu je odgovoren« (Košir 2003: 109, 110), spraševati se mora po njegovih potrebah in interesih (Poler 1997: 103).

Etičnost je torej temeljna sestavina novinarskega poročanja, ker je to namenjeno človeku in je del medčloveških odnosov. Novinar je svoboden in avtonomen subjekt moralnega presojanja ter je osebno odgovoren za moralno varstvo drugih ljudi – tistih, ki so mu posredovali informacijo, tistih, ki so predmet njegovega poročanja in delovanja, in tistih, katerim so informacije namenjene. Novinarjeva dolžnost je, da z ničimer ne ogroža moralne varnosti drugega, temveč ravno nasprotno – da moralno varnost drugih in samega sebe povečuje. Razvijati mora svojo lastno moralno odgovornost in svojo vest, ki je »najhitrejši in najpoštenejši sodnik« (Ivanjko 1997: 1184), saj vest takoj nakaže, kaj je pravično, pošteno, v skladu s temeljnimi načeli novinarskega dela. Če novinar v sebi nima jasno oblikovanega sveta moralnih vrednot, ni sposoben spoštovati dostojanstva in človečnosti osebe, ki mu je informacijo posredovala, osebe, o kateri piše, in osebe, kateri informacijo posreduje (Ivanjko 1997: 1184, 1185).

3.3 NOVINARSKI ETIČNI KODEKS IN NOVINARSKO ČASTNO RAZSODIŠČE

Novinarska etika in iz nje izhajajoči kodeks sta tesno povezana s pojmom identitete in profesionalizacije novinarstva. Identiteta novinarstva pomeni istovetnost novinarstva s samim seboj oziroma s tem, kar naj bi novinarstvo bilo v skladu s samoistovetenjem novinarstva kot stroke in kar novinarji izražajo v obliki profesionalnih novinarskih norm (kodeksov), ter s tem, kar novinarstvu kot njegovo funkcijo prisojajo drugi (družbena odgovornost, uresničevanje komunikacijskih pravic, nadzor oblasti ipd.) (Poler Kovačič 2005: 25, 26). Splošne opredelitve novinarstva ni, obstajajo pa opredelitve, ki jih določajo sami novinarji ali njihove organizacije, opredelitve političnih strank in države ter znanstvene opredelitve

(Splichal in Sparks: 1994: 19–26). Opredeljevanje je povezano z vprašanjem oblikovanja profesionalne identitete novinarstva. Profesionalizacija je bistvena v prizadevanjih za nedvoumnost in prepoznavnost identitete novinarstva (Poler Kovačič 2004: 87, 88).

Ena izmed ključnih prvin za sociološko opredelitev stroke je samoregulacija, ki se po navadi izraža v obliki formalnega kodeksa vedenja.¹² Gre za dokument, ki ga novinarji pišejo sami in jih ne zavezuje pravno, temveč moralno (Poler Kovačič 2004: 89), pomeni pa samopremislek lastne stroke in svojega temeljnega opravila (Poler Kovačič 2005: 50) in zagotavlja norme, po katerih naj bi se ravnal etični novinar (Poler 1997: 71).

Kodeksi novinarske etike opredeljujejo standarde novinarskega delovanja in predstavljajo merila za novinarsko samokritiko in zunanjo kritiko. Zagovorniki kodeksov menijo, da so predpisane etične norme edini način, ki zagotavlja, da moralno presojanje ni prepuščeno individualnim sodbam novinarjev; kritiki pa jih razumejo kot omejitvev, vrsto samocenzure ter odmik od neodvisnosti in avtonomnosti, ki sta pogoja svobodnega tiska (Erjavec 1999: 37).

V etičnem kodeksu odseva moralna kultura novinarstva kot stroke; v njem so zbrane prvine kulture, ki se je oblikovala v 20. stoletju na izročilu splošne civilizacijske kulture in pridobitvah sodobne demokracije, ki varuje temeljna načela svobode tiska, svobode človeka, spoštovanje zasebnosti in dostojanstva drugega (Ivanjko 1997: 1185). Etične norme morajo biti torej v skladu s splošnimi človeškimi vrednotami in hkrati vsebovati svojevrstno razsežnost. Na globalni ravni novinarstvo nima sprejetega univerzalnega etičnega kodeksa, večina kodeksov pa vsebuje naslednja določila: zagotoviti pravico do informiranja, prost dostop do virov informacij, objektivnost, natančnost, resničnost in pravilno navajanje dejstev, odgovornost do javnosti ter njenih pravic in interesov, odgovornost do narodnih, rasnih in verskih skupnosti, do naroda in države, obveznost vzdrževati se obrekovanja, neutemeljenega obtoževanja in vdora v zasebnost, integriteto in samostojnost državljana, pravica do odgovora in popravka in upoštevanje poslovne skrivnosti. (Erjavec 1999: 37) Etična načela v kodeksu prispevajo k temu, da posameznik lahko računa na poštenost in

¹² V večini razprav se poleg etičnega kodeksa pojavljajo še izobraževanje, dejavnost za obče dobro, znanje, individualna odgovornost, avtonomija in samoorganiziranost (Poler Kovačič 2004: 88).

vestnost novinarjev in da lahko pričakuje, da bo novinar spoštoval meje poseganja v sfero posameznika (Ivanjko 1997: 1185, 1186).

V veljavnem *Kodeksu novinarjev Slovenije* (2002) je kot prvo vodilo njihovega dela v preambuli določena pravica javnosti do čim boljše obveščenosti, saj je ta temelj sodobnih družb in pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Slovenski novinarji s tem sledijo pojmovanju novinarstva kot dejavnosti za obče dobro. Pri tem naj bi funkcija obveščanja odločilno zaznamovala njihovo identiteto (Poler Kovačič 2004: 90).

Problem kodeksov je, da sam njihov obstoj in vsebinska dodelanost ne zadoščata, da bi lahko sklepali o uresničevanju njihovih določil (Poler Kovačič 2005: 50). Uporaba kodeksov je zelo nedosledna in pogosto prilagodljiva glede na okoliščine (Ivanjko 2005: 36). Izsledki raziskav kažejo, da obstaja velika razlika med normami, določenimi v novinarskih etičnih kodeksih, in med ravnanjem novinarjev: »Novinarska etika v teoriji (kodeksi, knjige, raziskave, okrogle mize ipd.) doživlja razcvet, v praksi pa izginja« (Poler Kovačič 2005: 30). Vzroki so predvsem v tržni naravnosti množičnih občil, ki velikokrat zahtevajo kršenje etičnih norm za dobro prodano novico (Erjavec 1999: 27). Najpomembnejši učinki kodeksov so tako bolj simbolični kot pa vedenjski (Poler Kovačič 2005: 50).

Samoregulativni organ sindikata in društva novinarjev Slovenije, ki skrbi, da člani novinarske skupnosti ter avtorji novinarskih besedil in prispevkov spoštujejo etična in profesionalna pravila, je *novinarsko častno razsodišče*. Pritožbo, da je bil kršen Kodeks novinarjev Slovenije, lahko na razsodišče, sestavljeno iz devetih izvoljenih novinarjev in urednikov, naslovi kdor koli in na ta način skuša zaščiti svoje pravice ali doseči boljše ravnanje novinarjev ali uredništev v prihodnje. (http://www.razsodisce.org/razsodisce/kaj_ncr.php, 3. maj 2007)

Postopki pred častnim razsodiščem sprožijo premislek o pravilnosti ravnanja ter pogosto tudi razpravo in odmeve v novinarski skupnosti in širši javnosti. Postopek se lahko konča z razsodbo o kršitvi, ugotovitveno razsodbo, da kršitve ni bilo, poravnavo med novinarjem in pritožnikom ali z izjavo razsodišča. V skrajnem primeru lahko razsodišče predlaga izključitev člana iz novinarskih organizacij, katerih član je. Razsodišče obravnava tudi delo novinarjev, ki niso člani novinarskih organizacij, in

avtorjev, ki sploh niso novinarji. (http://www.razsodisce.org/razsodisce/kaj_ncr.php, 3. maj 2007).

Razsodbe razsodišča ni mogoče šteti za dejanje, zaradi katerega bi lahko tožnik sprožil upravni spor zaradi domnevnega posega v njegove ustavne pravice. Po svoji vsebini so le mnenje in nimajo značaja sodb ali odločb, s katerimi se v nekem uradnem postopku izrekajo sankcije ali odloča o posameznikovih pravicah. (http://www.razsodisce.org/razsodisce/kaj_ncr.php, 3. maj 2007). Tudi to lahko štejejo za enega izmed razlogov za pogoste kršitve oziroma nespoštovanje kodeksa.

3.3.1 NOVINARSTVO IN DOMNEVA NEDOLŽNOSTI

Če upoštevamo družbeno vlogo medijev in novinarstva ter njihov vpliv na ljudi, kot sta predstavljena v poglavju 3.1 *Družbena vloga medijev in novinarstva*, spoznamo pomembnost novinarske etike kot temelja novinarskega poročanja. Ena izmed smernic za etično ravnanje novinarjev v novinarskem etičnem kodeksu je tudi določilo o domnevi nedolžnosti.

Nekateri novinarji so pripravljene kršiti profesionalne etične norme, da bi dobro prodali novico. Ob poročanju o kaznivih dejanjih domnevne storilce kaznivih dejanj izrabljajo kot sredstva za ustvarjanje dobička, pri tem pa ogrožajo njihovo moralno varnost in ne spoštujejo njihovega dostojanstva in človečnosti – morda menijo, da si zaradi svojega (domnevnega) dejanja tega niti ne zaslužijo.

O dostojanstvu v svojih delih piše Kant (1953: 197), ki pravi, da ima vsaka stvar v domeni ciljev *ceno* ali *dostojanstvo*. Kar ima ceno, lahko nadomestimo z nečim drugim kot njegovim ustreznikom, dostojanstvo pa je nad vsako ceno in ne priznava nobenega ustreznika. Dostojanstvo ima vsak človek, tudi slab, ki s svojimi dejanji kaže, da ni vreden spoštovanja (Kant 1967: 268, 269). Spoštovati je treba vsakogar – ker je cilj sam na sebi, ker je nenadomestljiv, izreden, edinstven, neprimerljive vrednosti (Kant 1953: 197). Kot pojasnjuje Polerjeva (1998: 67), je »[s]poštovati dostojanstvo osebe [...] dolžnost, ki jo ima človek do samega sebe kot moralnega bitja [...] [in] tudi do drugih ljudi« (Poler 1998: 67). Tudi domnevni storilec še tako hudega kaznivega dejanja ima torej dostojanstvo in to je novinar dolžen spoštovati.

Domneva nedolžnosti je opredeljena v 21. členu *Kodeksa novinarjev Slovenije* (2002): »Ko novinar poroča s področja pravosodja, upošteva, da nihče ni kriv, dokler

ni pravnomočno obsojen. Novinar mora biti pazljiv pri omembi imen in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah in predkazenskih postopkih«. Tudi Kaučič in Grad (2000: 115) poudarjata, da načelo domneve nedolžnosti »ne obvezuje samo sodišča, tožilstva, organov za notranje zadeve ipd., temveč bi se morali po njem ravnati vsi, še posebej sredstva javnega obveščanja«. Na domnevo nedolžnosti je posebej opozorjeno v 22. točki resolucije št. 1003 Sveta Evrope (v Poler Kovačič 1997: 203): »Pri informacijah, ki jih posredujejo, in pri mnenjih, ki jih izražajo, morajo časniki spoštovati domnevo o nedolžnosti, še posebej, če se nanaša na zadeve v sodnem postopku, ter se izogibati izrekanju sodb.«

Tekavc (2001: 23) pojasnjuje, da domneva nedolžnosti za novinarja pomeni, da »mora uporabiti prave izraze za prave stvari in [...] ne glede na medijsko mikavnost novice, le-to predstaviti tako, da sicer pove zgodbo, hkrati pa le v nujni meri poseže v zasebnost neke osebe, v kolikor ta [...] ne pristane v večji poseg.« Za medij je seveda pomembno, da o dogodku poroča prvi, a posledica hitrega poročanja je velikokrat napačna raba pravnih terminov. Pravna terminologija povprečnemu bralcu sicer najbrž ne pove veliko, vendar, kot opozarja Tekavc, bi dosledna in predvsem pravilna uporaba izrazov postopoma izobrazila javnost, da bi bolje razumela, kaj se skriva za posameznim pojmom. Novinarji tako zaradi napačne rabe ali nepoznavanja terminov posredno lahko kršijo domnevo nedolžnosti.¹³ Tudi Ivanjko (2005: 34) poudarja, da bi mediji kot oblika družbene komunikacije morali vedno delovati v okviru pravnega sistema in hkrati kot del izobraževanja občinstva.

Ferlinc (1997: 11) navaja dve situaciji, ko se domneva nedolžnosti spremeni v svoje nasprotje, torej v domnevo o krivdi. Povzročijo jo lahko mediji sami, če brez zanesljivih podatkov opredelijo vzroke za storitev določenega kaznivega dejanja in določeno osebo predstavijo kot krivca, čeprav kazenski postopek takšnih domnev potem ne potrdi. Lahko pa gre za objektivno situacijo, ki je pred javnostjo ni mogoče skriti, npr. očitni umor, poskus umora s povzročitvijo eksplozije, očitne delovne nezgode ipd.

Domneva nedolžnosti je pravno varovana vrednota, a je, kot piše Ivanjko (1997: 1191), po mnenju raziskovalcev novinarstva najpogosteje kršeno načelo v slovenskem novinarstvu. Naloga novinarstva je poročati o dogodkih in udeležencih v njih, vendar

¹³ Pojmi so razloženi v poglavju 2.8 *Pravni pojmi*.

pri poročanju o kaznivih dejanjih tako pravo kot etika novinarju prepovedujeta, da bi odgovoril na vprašanje, kdo je storilec. Odgovor o tem lahko da le sodnik v okviru z zakonom določenega postopka, ne pa novinar (Ivanjko 1997: 1192). Novinar je javnosti dolžen poročati o poteku ugotavljanja, kdo je storilec in o njegovi odgovornosti, pri tem pa mora biti jasno razvidno, ali gre za utemeljeni sum ali obsodbo (Ivanjko 1997: 1192, op. 44).

Tekavc (2001: 23) opozarja, da novinarji pri nas pogosto razkrijejo začetnice imena osumljenega, v primeru civilne tožbe pa kar celo ime. Inicialke so slaba zaščita, saj se skupaj z navedbo kraja, iz katerega osumljenec prihaja, njegova identiteta pogosto razkrije. Poročanje o samem dogodku je razumljivo, vendar se postavlja vprašanje, kolikšen poseg v zasebnost je še utemeljen. S stališča splošne varnosti je seveda dobro vedeti, kdo je preprodajalec mamil, posiljevalec, pedofil, morilec; vendar, kot dodaja Tekavc, te označbe obtoženca zaznamujejo in mu preprečujejo, da bi se znova socializiral v okolju. Enako velja za obsojenca, za katerega je sodišče ugotovilo krivdo s pravnomočno sodbo; ljudje menijo, da je sam kriv za takšno oznako in naj torej tudi trpi posledice svojih dejanj. Ta argument nikakor ne more vzdržati pri osumljencu oziroma obdolžencu¹⁴, saj njegova krivda še ni dokazana. Še posebej je to sporno, če se izkaže, da je nedolžen in do obsodbe sploh ne pride. Oseba, ki je spoznana za nedolžna, a je bila prikazana kot kriva, ima lahko težave ne le na psihični, moralni ravni, temveč tudi na materialni – ima težave pri pridobitvi zaposlitve, nima možnosti napredovanja (Šinkovec 1982: 45) –, negativne posledice javne obsodbe pa čutijo tudi njeni svojci.

Novinarji se ob kršitvi načela domneve nedolžnosti pogosto izgovarjajo, da so podatke povzeli iz policijskih poročil in kazenskih spisov. A če novinar prenese tako informacijo v javnost, je etično in v določenih primerih tudi pravno odgovoren (Ivanjko 1997: 1193). Pričakovano dejstvo, da se je tisti, ki je v preiskavi storilca kaznivega dejanja našel in mu dejanje očita, potrudil v vseh ozirih in tvega trditev, da je ta oseba dejanski storilec, poročevalcu ne sme biti zadostna opora (Korošec 1998: 40, op. 20).

¹⁴ V tem primeru je obdolženec mišljen kot oseba, zoper katero teče preiskava ali zoper katero je vložena obtožnica, obtožni predlog ali zasebna tožba, ne pa kot splošen izraz za obdolženca, obtoženca in obsojenca.

Šinkovec (1996) piše o primeru avstrijskega medija, ki je sprožil ustavnosodni postopek zoper člen zakona o javnih glasilih, ki določa, da je medij odškodninsko odgovoren, če osebo obravnava kot krivo oziroma kot storilca kaznivega dejanja, ne da bi bila ta oseba pravnomočno obsojena. To normo je medij štel za neustavno in v nasprotju z *Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, ker naj bi preprečevala svobodo izražanja mnenj. V tem primeru naj bi šlo torej za neskladje med pravico do svobodnega izražanja mnenj in domnevo nedolžnosti. V takih primerih praksa Evropskega sodišča za človekove pravice in evropskih ustavnih sodišč priznava možnost omejevanja svobode izražanja, da bi se zavarovala dobro ime in pravica do zasebnosti ter zagotovila nepristranskost sodišč. Če pride do neskladja med pravicami, se uveljavi načelo sorazmernosti.

Kot pojasnjuje Šinkovec (1996: 36), domneva nedolžnosti v novinarstvu v nekaterih primerih ne velja:

- če mediji posredujejo razpravo v parlamentu ali njegovih organih;
- če poročajo o prvostopenjski sodbi – v tem primeru morajo poudariti, da sodba še ni pravnomočna;
- če je osumljenec ali obdolženec medijem javno potrdil, da je storilec očitanege dejanja in svoje izjave ni preklical;
- če gre za neposredno oddajanje radiotelevizije, ko prenaša izjavo tretjega, novinar pa pri tem ne zanemari potrebne novinarske skrbnosti in medij izjavo tretjega resnično dosledno ponovi; pri tem mora obstajati prevladujoč javni interes za seznanjanje s tako izjavo.

Nekaj uporabnih pravil glede varovanja domneve nedolžnosti in poročanja s sodnih procesov ima ameriški časopis *Washington Post* (Goodwin 1990: 296):

- Krivde obtoženih ali priprtih oseb se ne sme izraziti ali nanjo namigovati ne v zgodbah ne v naslovih.
- Izjave policistov, poročevalcev ali tožilcev niso isto kot priznanje. Izraza *priznanje* se ne sme uporabiti, razen če je obtoženi na sodišču krivdo priznal.
- Novinar mora pošteno (uravnoteženo) poročati o obeh straneh – tožilstvu in obrambi.

4 MEDIJSKO SOJENJE

Medijsko sojenje je izrekanje sodb ob poročanju o kaznivih dejanjih ali dejanjih z znaki kaznivega dejanja, ki zanikuje številna temeljna pravna in moralna načela ter ogroža moralno varstvo posameznika. Novinar s tem ne spoštuje dostojanstva človekove osebe in samovoljno oblikuje obsodbo, čeprav za to ni niti pristojen niti usposobljen. Najprej postavi sodbo in jo šele nato poskuša dokazati, poleg tega pa posega v pravico do zasebnosti ter ogroža čast in ugled osebe, ki je predmet obsodbe. To je sporno zlasti, kadar do kazenskega postopka sploh ne pride ali pa je domnevni storilec oproščen (Ivanjko 1997: 1192–1194). »Skozi medijsko sojenje odseva pomanjkljivost kulture novinarjev in bralcev, pri tem pa je poudarjena etična odgovornost novinarjev« (Ivanjko 1997: 1194).

Prepoved medijskega sojenja podpira varstvo domneve nedolžnosti in je nujna za zagotavljanje nepristranskosti sodstva. Vsakomur je – ne glede na vrsto, obliko in težo kaznivega dejanja – z ustavo zagotovljena pravica do pravičnega postopka v skladu s pravnimi normami (Ivanjko 1997: 1192). Z medijskim sojenjem nihče ne more biti opredeljen kot storilec kaznivega dejanja, preden o tem pravnomočno ne odloči kazensko sodišče. O krivdi in kazni odloča le z ustavo določeno sodišče po predpisanem postopku. Mediji te pravice nimajo. Medijsko poročanje lahko vpliva na sodišče, v nekaterih primerih pomeni tudi nedovoljen pritisk na odločitev (Šinkovec 1996: 36). Poročanje na način, ki naslovniku vsiljuje sklep o krivdi, pomeni pritisk na oblikovanje javnega mnenja, kar je lahko tehtna ovira za nepristransko odločitev, še posebej pri sodnikih porotnikih (Šinkovec 1982: 44).

Repanšek (2001: 22) povzema navedbe iz revije *Media Studies Journal 1* o značilnostih poročanja o sodnih zadevah v ZDA, ki jih vse pogosteje najdemo tudi pri nas:

1. Novinarji ne poročajo več le o poteku postopka v sodni dvorani, temveč v bolj odmevnih primerih spremljajo celoten proces od prijeteja osumljenca oziroma obdolženca do morebitnega izreka kazni in s tem oblikujejo predstavo javnosti o poteku (pred)kazenskega postopka.
2. Stranke v postopkih se vse bolj trudijo obveščati javnost o poteku postopka. Policija privede obdolženca na sodišče pred kamerami in fotografskimi objektivami

in javnost obdolženca, vkljenjenega v lisice ter obkroženega s policisti in varnostniki, (pod)zavestno že sprejme kot krivca očitane mu kaznivega dejanja.

3. Tudi sodne dvorane so vse pogosteje opremljene s kamerami, ki omogočajo obveščanje javnosti o sprotne dogajanju. S tem zagotavljajo resnično javnost sodnih postopkov tudi za tiste, ki so zunaj sodnih dvoran.

Repanšek še opozarja, da bi novinarska stroka morala oblikovati jasna pravila poročanja o postopkih pred sodišči. Sam našteva nekaj predlogov:

- Novinarji naj poročajo o dejstvih iz postopkov, ne pa o mnenjih udeleženih strank, saj ta pogosto vodijo do prezgodnjih zaključkov o krivdi.
- Informacije, ki lahko otežijo zbiranje dokazov v korist obdolžencev ali zoper njih, ne bi smele postati predmet javne obravnave, dokler postopek ni pravnomočno končan.
- Pri televizijskem poročanju bi morali obveljati standardi, ki bi vplivali na težnjo televizijskih postaj po objavljanju le sočnih detajlov in s tem pogosto le ene plati resnice.
- Če bi hoteli pritrditi argumentu, da so televizijske kamere v sodnih dvoranh nadomestek javnosti, bi morale kamere snemati neprekinjeno od prijete do sodbe. Ker to v praksi ni mogoče, so še toliko pomembnejša visoki standardi, ki si jih postavijo uredniki pred odločitvijo za poročanje o sodnih postopkih.
- Zlasti sodniki bi morali pred javnostjo ohraniti neodvisno moralno držo in svojih odločitev v posameznih zadevah ne utemeljevati javno. Odločitev sodišč mora biti zadnja beseda, sodniki pa edini, ki lahko odločijo o poteku postopka.
- Natančneje bi bilo treba določiti, v katerih primerih lahko sodniki prepovejo prisotnost televizijskih kamer in fotografskih aparatov, pa čeprav je sojenje javno.
- Dodamo lahko še opozorilo Šinkovca (1996: 36), da morajo novinarska poročila ustrezati fazi v predkazenskem in kazenskem postopku (sum, utemeljeni sum, pravnomočna sodba). Pri tem gre dejansko za vezanost medijev, da poročajo v skladu z načelom resničnosti.

Ivanjko (1997: 1193) meni, da je medijsko sojenje predvsem posledica novinarjevega nespoštovanja temeljnih etičnih in pravnih načel, pogosto tudi sovraštva in stereotipov v določeni družbi. Opozarja, da je zoper medijsko sojenje treba ukrepati z vsemi pravnimi in moralnimi sredstvi. Pravičen postopek je po *Evropski konvenciji o varstvu*

človekovih pravic in temeljnih svoboščin ogrožen predvsem s kampanjskim in senzacionalističnim pisanjem o tem, da je nekdo ravnal protipravno; gre za *predsodbo* (Šinkovec 1996: 36). Tudi Repanšek (2001: 22) poudarja, da je treba »[o]bstoj še tako obremenilnih in na videz jasnih dokazov [...] ugotoviti in pravilno izpeljati v poštenem, neodvisnem in zlasti z javnostjo neobremenjenem sodnem postopku.«

5 JEZIKOVNI VIDIK

5.1 PUBLICISTIKA V FUNKCIJSKI RAZČLENJENOSTI SLOVENSKEGA JEZIKA

Breznikovo jezikovno kritiko časopisnega jezika iz leta 1933 štejemo za prvo zapisano razmišljanje o funkcijski zvrstnosti slovenskega jezika, v katerega poleg znanstvenega in umetnostnega vključuje tudi *časnikarski* jezik. S tem je publicistična zvrst dobila mesto v funkcijski razčlenjenosti slovenskega knjižnega jezika. Breznik jo je označil kot najvplivnejšo (največji vpliv na knjižni jezik), a najnižjo po vrednosti (Kalin Golob 2006: 281). V publicističnih besedilih sicer nastopajo prvine vseh zvrsti (socialnih, funkcijskih, prenosniških in časovnih) slovenskega jezika, odločilno vlogo pa imajo posebne prvine *publicističnega jezika* (Dular 1975: 197).

V Toporišičevi delitvi (1984: 21, 22) je publicistična zvrst ena izmed funkcijskih zvrsti, med katerimi so še strokovni, umetnostni in praktičnosporazumevalni jezik. Te zvrsti jezika so si enakovredne, funkcijske pa so poimenovane zato, ker služijo različnim uporabnostnim namenom. Gre za strukturalistično definiranje jezikovnih zvrsti, ki pa, kot opozarja Skubic (1994/95), ne izhaja iz vnaprej postavljenih meril razločevanja jezikovnih funkcij, temveč opazuje posebnosti skupin besedil, iz katerih sklepa na združujoči dejavnik, skupno funkcijo; za tak pristop so značilne izrazito opisne definicije. Po Toporišiču (1992: 238) publicistična zvrst zajema besedila, namenjena javnosti. Na eni strani gre za besedila, ki imajo značilnosti znanstvenih ali poljudnoznanstvenih podzvrsti (objektiviziranost, nezaznamovanost jezikovnih sredstev), na drugi segajo na področje umetnostne zvrsti (subjektiviziranost, čustvena zaznamovanost, raba tropov in figur), lahko pa se približajo praktični sporazumevalnosti. Jezik publicističnih besedil zato ni enoten. Vse, kar je objavljeno v časopisu ali reviji, pa ni nujno pisano publicistično, saj so tam objavljena tudi leposlovna, praktičnoobveščevalna in poljudnoznanstvena besedila (Toporišič 1984: 25). V tej definiciji so, kot poudarja Skubic (1994/95), odsotna izrecno in nedvoumno

postavljena merila funkcije publicističnega jezika, ki bi morala biti za funkcijsko zvrst osnovna razločevalna lastnost.

Skubic (1994/95) zato funkcijske zvrsti definira v okviru jezikovne pragmatike, ki »postavlja v središče svojega zanimanja pragmatično funkcijo izrekov oz. besedil, tj. namen spremembe stanja stvari, s katerim je besedilo tvorjeno«. Loči:

- *znanstveni govor*, katerega funkcija je spoznavna in pokriva le del znanstvenega jezika, kot ga pojmuje Toporišič;
- *sporočanje-vplivajski govor*, katerega funkcija je perlokucijska, poleg strukturalistično pojmovanega praktičnosporazumevalnega in publicističnega govora pa pokriva tudi velik del strokovnega govora;
- *konvencionalnoperformativni oz. uradni govor*, katerega funkcija je neposredno spremeniti stanje stvari in ki pokriva večji del uresničitve tega, kar razumemo pod izrazom poslovni oz. uradovalni jezik;
- *umetnostni govor*.

V monografiji *Obrazi jezika* (2005: 98–131) Skubic terminologijo zvrsti nekoliko poenostavi. Konvencionalnoperformativni oz. uradni govor preimenuje v *performativni diskurz*, sporočanje-vplivajski govor v *pragmatični* ali *uporabnostni diskurz*, znanstveni govor v *kognitivni* ali *spoznavni diskurz*, umetnostni govor pa v *imaginativni diskurz*.

Ker pragmatičnofuncijska zvrst sporočanje-vplivajski govor oziroma pragmatični ali uporabnostni diskurz zajema vsako rabo jezika v namene perlokucijskega vplivanja na naslovnika, vključno z namenom njegovega informiranja, je formalno zelo raznolika, vanjo pa Skubic (1994/95) uvršča tudi publicistični govor, kot ga definira Toporišič. Govorec ima pri tovrstnem diskurzu vso svobodo, da za dosego svojega cilja glede na okoliščine uporabi strategije, ki jih obvlada. Strategije pomenijo premišljenost rabe propozicij, instrumentaliziranih za doseganje učinkov, bistveni pogoji za njihovo učinkovitost pa so razumljivost, prepričljivost in upoštevanje zahtev okoliščin.

V pragmatičnem diskurzu subjekt nastopa kot vreden zaupanja; od stopnje zaupanja, ki ga uživa, so močno odvisne strategije, ki jih lahko uporablja. Za učinkovitost tega govora je pomembno, da ima naslovnik govorca vsaj za verodostojnega, če že nima o njem izrazito pozitivnega mnenja (Skubic 1994/95). Pragmatična besedila so

učinkovitejša, kadar vsebujejo afektivne prvine (humor, ekspresivnost), ki poudarjajo subjektivnost kot pozitivno. Celo v žanrih, ki si prizadevajo za vtis objektivnosti je pomembno prizadevanje za vsečnost, ki naj bi lastniku medija zagotovila, da se bo občinstvo odločilo za njegovo besedilo, in ne besedilo drugega medija. Zato je del »verodostojnosti« tudi »vznemirljivost« in po tem se objektivnost teh besedil razlikuje od objektivnosti v drugih diskurzih (Skubic 2005: 103).

5.2 PUBLICISTIKA IN POROČEVALSTVO

Korošec (1998: 10–12) je v svojih raziskavah iz raznovrstne publicistične zvrsti (po strukturalistični definiciji) izločil skupino besedil, ki nastajajo vsak dan in s tem predmet raziskave skrčil na dnevnik. Dokazal je, da v publicistiki obstaja posebno področje, ki se uresničuje z novinarskim delom, torej s poročevalsko dejavnostjo. Njen rezultat so poročevalska besedila, ki so zaradi vpliva objektivnih stilotvornih dejavnikov¹⁵ razvila samosvoja jezikovna sredstva. Najprej je ta stil poimenoval *časopisni stil*, nato pa ga je spremenil v *poročevalski stil*. Izraz časopisni stil je namreč neprimeren, saj so nekatere ugotovitve v okviru pisno-vidnega prenosnika (v tisku) enake tudi v okviru govorno-slušnega prenosnika (na radiu).

Znotraj publicistične funkcijske zvrsti je torej več ožjih področij oziroma podzvrsti: *oglaševalska, poročevalska, beletristična*.¹⁶ Poročevalsko podzvrst tvorijo besedila, ki imajo vlogo vsakodnevnega obveščanja javnosti v ustaljenih besedilnih vrstah, žanrih. V okviru dnevniškega izhajanja sta pomembna dva stilotvorna dejavnika, in sicer podobne ali ponavljajoče se okoliščine, ki jih časopisno besedilo ubeseduje, in časovna stiska. Ravno ta dva dejavnika vplivata na oblikovanje posebnih značilnosti jezika in stila v poročevalstvu (Kalin Golob 2006: 282, 283). Teorija novinarskih

¹⁵ *Stilotvorni dejavniki* so vsi dejavniki, ki določajo izbiro jezikovnih sredstev in vplivajo na končni stil sporočila. Nekateri izhajajo iz vsega, s čimer je tvorec obkrožen, kar njegovo sporočilo tvori, usmerja in ustvarja. Ker gre za vpliv objektivnih okoliščin, jih imenujemo *objektivni stilotvorni dejavniki* (funkcija sporočila, cilj sporočila in namen tvorca, vrsta sporočila, jezikovni položaj (situacija) in okolje, naslovnik, uporabljena oblika sporočila, stopnja pripravljenost sporočila, uporabljeni kod ter tema sporočila). Druga vrsta, *subjektivni stilotvorni dejavniki*, pa so odvisni od tvorca kot subjekta, individuuma in tvorijo avtorski, individualni stil (intelektualna raven, izobrazba, zmožnost abstrakcije in logičnega mišljenja, obvladanje koda (govorne in pisne norme, knjižnega jezika), življenjska izkušnost, kulturna in družbena razgledanost, raven splošne in strokovne izobrazbe, poznavanje teme, umeščenost tvorca v določeno družbeno skupino in okolje, značajske in duševne lastnosti, trenutno fizično in psihično stanje ter pripravljenost do sporočanja, lastnosti, povezane s starostjo in spolom, odnos do naslovnika, osebne nagnjenosti in navade ter vpliv branja (citati, aforizmi, frazemi)).

¹⁶ Kot opozarja Kalin Golobova (2005b: 91, 92), razvrstitev na publicistične podzvrsti še ni popolnoma uveljavljena in če bi to hoteli doseči, »bi morali pregledati in razčleniti vso publicistiko ter na osnovi enotne metodologije in meril ločevati med posameznimi podzvrstmi«.

žanrov (Košir 1988) tovrstna besedila imenuje *časopisna novinarska besedila* (po tvorcih in ker obravnava pisna besedila). Da določena besedila razvrstimo v poročevalsko podzvrst, morajo vsebovati posebna jezikovna sredstva, ki jih v teh besedilih razpoznamo kot *poročevalski stil* – ta se kaže edino v teh besedilih (Kalin Golob 2005b: 98).

Poročevalska besedila razvrščamo v dve skupini: na *poročevalna* in *presojevalna*. V *poročevalnih* prevladuje informativna funkcija, uresničujejo se s poročevalstvom kot ubeseditvenim načinom oziroma stilnim postopkom na način objektivnega, stvarnega podajanja kakega dogodka. Če se poroča o čem, kar se je že zgodilo, gre za žanre, kot so vest, poročilo in prikaz, če se dogodek napoveduje, pa gre za naznanilo. V *presojevalnih* besedilih je v ospredju interpretativna funkcija, uresničujejo se s presojanjem in komentiranjem v žanrih, kot so komentar, članek, uvodnik (Kalin Golob 2005b: 97). Ta delitev se prekriva s skupinama besedil, ki jih teorija novinarskih žanrov (Košir 1988) glede na prevladujočo funkcijo besedil imenuje *informativna* in *interpretativna zvrst* (Kalin Golob 2004b: 71).

5.3 POROČEVALSKI STIL

Stil je tipični izbor jezikovnih prvin v besedilu (SSKJ) oziroma izraba prostih variant danosti, zlasti sredstev kakega jezika, katere koli jezikovne ravnine, časovnih, funkcijskih, socialnih zvrsti jezika, stalnih oblik sporočanja, zgradbenih značilnosti besedila, merjenosti besede, stilnih formacij, subjektivnega ali objektivnega tona (Toporišič 1992: 311).

Jezikoslovna stilistika obravnava stil kot zmožnost posameznikove namerne izbire in urejanja jezikovnih sredstev, ki sodelujejo pri nastajanju besedila (Čechova v Kalin Golob 2002: 31). Kjer ni izbire, ni stila (Toporišič 1992: 311). Če obstaja izbira, morajo obstajati tudi jezikovna sredstva, ki so med seboj v bistvu enaka, a se razlikujejo v nekaterih drugotnih značilnostih. Z izbiro jezikovnih sredstev se kaže avtorjev namen. Vsako sporočanje je rezultat namernega, k cilju usmerjenega izbora med sredstvi jezikovnega sestava. Izbira med možnostmi je povezana z avtorjevim hotenjem in okoliščinami sporočanja, torej s subjektivnimi in objektivnimi stilotvornimi dejavniki, stilno učinkovanje pa je odvisno predvsem od naslovnika (Kalin Golob 2002: 31).

Stilno zaznamovano, tj. od nevtralnega posebno sredstvo jezika s katere koli njegove ravnine (izrazi, ki so zastarevajoči, starinski, narečni, zastareli, izobrazbeno značilni, zahodnoevropsko prevzeti namesto domači ...), imenujemo *stilem*. Stilemi so lahko tudi le besedilni (npr. glasovna orkestracija, mera in rima, ironija, besedni red ...) (Toporišič 1992: 311). V okviru poročevalskih besedil del stilemov dobi drugačno vrednost. Specializirana jezikovna sredstva, predvsem gre za besedne zveze in stavčne konstrukcije, ki so v poročevalstvu – in izključno v poročevalstvu – nevtralna, Korošec imenuje *avtomatizmi*; nastali so zaradi pogoste rabe. Njim nasprotni so *aktualizmi*, zaznamovana sredstva, namenjena enkratni uporabi (Korošec 1998: 13, 14).

Avtomatizmi nastanejo z *avtomatizacijo*, ustaljevanjem posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo običajna za opravljanje določene naloge in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki (Korošec 1998: 15). Tako nastajajo avtomatizmi za sklicevanje na vire (*Kot poroča agencija X; Iz dobro obveščenih krogov*) in navezovanje na konsituacijo (*Kot smo poročali včeraj*), avtomatizmi, ki so pomagala pri orientiranju po straneh časopisa (*Več o tem na strani*), ter avtomatizmi, ki so pravzaprav frazemi iz diplomacije (*Pogovori so potekali v prijateljskem ozračju*). K avtomatizmom spadajo tudi obrazci vesti in naznanil, nekateri tipi časopisnih naslovov ter besedila osmrtnic, ki pa so že na robu poročevalstva (Korošec 1998: 16, 17). Avtomatizirano sredstvo se lahko aktualizira s prenosom v drugo funkcijsko zvrst oziroma znotraj poročevalstva v drug žanr in tu postane stilno zaznamovano (Korošec 1998: 14).

Aktualizacija pomeni novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka (Korošec 1998: 15). Gre za odklik od neposredne označbe predmeta govora in sredstvo, s katerim tvorec »išče pot k naslovniku, navezuje stik z njegovim izkustvenim svetom, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost« (Korošec 1998: 17). Aktualizmi so ločila v naslovih (predvsem vprašaj in klicaj), obnovitve klišejev in vzorcev v naslovih¹⁷, razne besedne figure, besede, ki so v SSKJ kvalificirane s katerim izmed stilnoplastnih in časovnih

¹⁷ Glede na izbiro sestavin Korošec (1998: 124) obnovitve deli na obnovitve klišejev in obnovitve vzorcev, glede na obliko oziroma podobnost z virom, katerega obnovev predstavljajo, pa je v vsaki skupini še podskupina ponovitve klišejev in ponovitve vzorcev. Med klišeje šteje splošno znana rekla, rečenice, pregovore in frazeme, med vzorce pa znane reke ter znane naslove literarnih, filmskih in drugih del. Korošec sicer obravnava obnovitve v časopisnih naslovih, a enake značilnosti veljajo tudi za besedila.

kvalifikatorjev (predvsem arhaizmi, pogovorne in nižje pogovorne besede ter pogovorni frazemi), besede ekspresivne stilne vrednosti, frazemi, od 90. let naprej vulgarizmi, tropi (metafore, metonimije, sinekdohe, poosebitve) in neologizmi (sem sodijo tudi novi žargonizmi in novi termini) (Korošec 1998: 18–26). Vloga aktualizmov je vrednotenje vsebine oziroma izražanje avtorjevega stališča do vsebine ter poživitev besedila, s tem pa se lahko kaže tudi avtorjeva jezikovna ustvarjalnost.

5.3.1 NASLOVI IN NASLOVJE

Naslovi so najizrazitejša in najopaznejša prvina v pisnem poročevalstvu in, kot potrjujejo Koroščeve raziskave, eden izmed osrednjih stilotvornih pojavov poročevalskega stila. Na njihovo posebno vlogo opozarja že Dular (1975), ki naslove šteje za eno izmed prvin, na podlagi katerih utemeljuje publicistični jezik kot samostojno funkcijsko zvrst.

Naslovi so izraziti, ker so postavljeni na izpostavljenem mestu nad besedilom, poleg tega je zanje značilen poseben izbor jezikovnih sredstev. Pomembna je tudi njihova grafična uresničitev, razporeditev po straneh časopisa ter izbor črk in njihova velikost (Korošec 1998: 43). Njihova glavna namena sta dati osnovno informacijo o vsebini besedila in pritegniti pozornost bralcev.

Najizrazitejšo prvino časopisnega poročevalstva, ki jo tvorijo nadnaslov, veliki naslov, podnaslov/i in sinopsis oziroma najmanj dve od teh enot – veliki naslov je obvezna sestavina –, Korošec (1998: 50) imenuje *naslovje*.¹⁸ Gre za grafično izpostavljeno besedilno tvorbo, ki vsebuje najpomembnejše podatke o vsebini besedila, hkrati pa ima določene značilnosti besedila: sprejema se kot zaokrožena celota z različnimi besedilnimi lastnostmi, tj. besedilnostjo (Korošec 1998: 51).

¹⁸ V Koroščevi obsežni tipologiji časopisnih naslovov izraz *veliki naslov* označuje osrednjo enoto naslovja (1998: 50). *Podnaslovi* in *podnaslovni sklopi* usmerjajo k posameznim vsebinsko zaokroženim oddelkom besedila (1998: 51), obstajajo pa samo v razmerju do velikega naslova (1998: 70). *Nadnaslovi* lahko z občnim imenom napovedujejo vsebinsko področje v besedilu (1998: 80) ali pa je nadnaslov zemljepisno ime, ki pove, da se bo vsebina nanašala nanj (1998: 82); nadnaslovi lahko tudi konkretizirajo tematiko na bolj določene okoliščine (1998: 84) ali pa so napovedni stavek, tako da je veliki naslov skladienjsko nadaljevanje nadnaslova (1998: 85). *Sinopsis* prinaša bistveno iz besedila v skrajšani obliki, začne pa se s časo-prostorskim vhomom. Včasih se namesto sinopsisa pojavlja t. i. *nepravi sinopsis* ali *vodilo*, ki se z grafično-tipografsko in prostorsko podobo kaže kot sinopsis, vendar ne ponuja možnosti, da bi se branje z njim končalo, temveč se podaljšuje v nadaljnje besedilo; dejansko gre za grafično izpostavljen začetek besedila, v katerem so udarni, privlačni, a ne nujno bistveni podatki (1998: 51, 103). Vsaka enota ima utrjeno mesto v konvenciji med tvorcem in naslovniki, izbor stilnih sredstev pa je odvisen od pravil ustreznosti za vsako od posameznih enot (npr. zahteva po stilni nezaznamovanosti nadnaslova) (1998: 54).

Naslovje postaja samosvoja poročevalska kategorija, katere poročevalski namen ni le naslavljanje besedila, ampak informacijska zadostnost, ki ustreza določenemu načinu branja časopisa, tj. prebrati najpomembnejše o čem z naslovi, naslovjem (Korošec 1998: 88). Informacijska zadostnost naslovja se kaže v tem, da lahko njegove podatke strnemo v vest¹⁹ (Korošec 1998: 88). Če sprejeta količina podatkov po branju naslovja bralca zadovolji oziroma ga vsebina podrobneje ne zanima, v samo besedilo ne vstopi in se usmeri k novemu besedilu (Korošec 1998: 51). Naslovje je zato pomembno za pridobitev bralca k nadaljnjemu branju, informacije v njem pa morajo biti zanesljive (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005a: 293).

5.3.2 UPOVEDOVANJE IN SKLICEVALNI AVTOMATIZMI GLEDE NA NEZANESLJIVOST O DOGODKU

Upovedovanje je potek, v katerem *pomenska podstava povedi* ali *propozicija* dobi izrazno obliko. *Propozicija* so posamezne enote, ki med seboj še niso skladenjsko povezane, v stavku pa opravljajo določeno vlogo: *povedje* ima v glagolskem stavku vlogo povedka, ob sebi pa ima lahko *udeležence* dveh vrst – *delovalnike* (prvi delovalnik je vršilec dejanja ali nosilec stanja v bodočem tvornem stavku, torej njegov osebek, drugi delovalnik je tisto, kar bo bodoče povedkovo dejanje neposredno prizadevalo, torej predmet v tvornem stavku, tretji delovalnik pa so neprvi potencialni predmeti) in *okolščine*, ki imajo v stavku vlogo prislovnih določil. Propozicija so npr. besede *Silvo Plut, ubiti, Ljubica Ulčar, včeraj*; beseda *ubiti* je povedje, *Silvo Plut* je prvi delovalnik, *Ljubica Ulčar* drugi, *včeraj* je okoliščina. Propoziciji damo dokončno obliko z *upovedovalnimi določitvami*.²⁰

V zvezi z izražanjem negotovosti glede predmetne resničnosti je v novinarstvu pomembna *gotovostna modifikacija* oziroma *gotovostna določitev povedi*. Če o resničnosti izrečenega nismo čisto gotovi oziroma menimo, da naslovniki povedanemu ne verjamejo popolnoma, svoje podajanje natančneje izrazimo ali s poudarjanjem objektivnosti povedanega ali pa se zavarujemo z izrazi, v katerih so podani naši pridržki glede tega (Toporišič 1982: 271, 272). Zato in ker naslovnik

¹⁹ Vest odgovarja na vprašanja, kaj, kje in kdaj se je zgodilo ter kdo je nosilec dogajanja. Je najbolj šablonizirana in avtomatizirana oblika novinarskega sporočanja, enostavno strukturirana in upovedena v preprosti, enodelni shemi. Jezik je stvaren in jedrnat, avtor vesti v tekstu ni prisoten, njegova drža je nevtralna (Košir 1988: 72).

²⁰ Upovedovalnih določitev je trinajst vrst (Toporišič 1982: 225–227): *kolikostna, istovetnostna, hotenjska, trdilna ali nikalna, pomembnostna, osebna, časovna, naklonska, gotovostna, jakostna, čustvena ali razpoloženska in perečnostna*.

vsako sporočanje nehote sprejema kot resnično, poročevalci uporabljajo posebne sklicevalne avtomatizme za izražanje nezanesljivosti oziroma negotovosti o ubesedenem dogodku, s katerimi potrjujejo nezanesljivost izrečenega. Izražanje (ne)zanesljivosti glede ubesedenih prvin stvarnosti je v poročevalstvu povezano s posredništvom pri prenosu informacij, saj poročevalci pogosto poročajo o dogodkih, ki jih je sporočil kdo drug. Poročevalstvo kot javno sporočanje mora v skladu z javno odgovornostjo naslovniku sporočiti, če ubesedeno ni preverjeno oziroma gotovo; zato je razvilo vrsto sklicevalnosti, ki posebej izraža nezanesljivost o dogodku ali stanju in je posledica dejstva, da poročevalec ni bil sam na kraju dogodka oziroma ni sam preveril stanja (Kalin Golob 2003: 116, 117). Na jezikovni ravni se to izraža *leksikalno* ali *morfemsko*.

Poročevalec o prekrških, kaznivih dejanjih in nepotrjenih informacijah ne sme pisati kot o gotovih, dokazanih in potrjenih zaradi spoštovanja domneve nedolžnosti. Za ubesedovanje tovrstnih okoliščin uporablja določene besede in besedne zveze v povednem naklonu (*je osumljen, da je; obtožnica ga bremeni, da je; po navedbah obtožnice je*), ki so lahko odvisniki ali sestavine glavnih stavkov (Korošec 1998: 40). Kot tipična členka, ki izražata nedokaznost, Korošec (1998: 203) razpozna besedi *menda*²¹ in *baje*, dodamo lahko še *domnevno*.

Korošec (1998: 33–41) obravnava tudi posebno slovnično obliko, ki se je v poročevalstvu razvila zaradi potrebe po izražanju negotovosti oziroma domneve (dvoma o zanesljivosti sporočenega), neuradnosti oziroma nepotrjenosti dogodka, kar je povezano s poročanjem o diplomatskih in političnih zadevah, in nedokaznosti dogodka ali stanja, kar je povezano s poročanjem o kaznivih dejanjih.²² Gre za poročevalski stilem, ki ima obliko *naj bi + deležnik na -l* (*naj bi umoril*). Oblikoslovno gledano gre za zvezo velelnega členska (*naj*) s pogojnikom (*bi umoril*), vendar ne izraža ne velelnosti ne pogojnosti.

Kot pojasnjuje Korošec (1998: 39), izmed treh naklonskih oblik le povednik izraža realno dejanje, pogojnik in velelnik pa izražata irealnost oziroma *ne-povednost*.

²¹ Opozoriti je treba na razliko med členkoma *menda* in *morda*. *Menda* je členek domneve, ki poudarja sklicevalnost, torej ozir na izjavo drugega; *morda* pa je nesklicevalni členek verjetnosti, nasprotje sklicevalnosti, ki izraža poročevalčevo oceno o verjetnosti nekega dogodka oziroma stanja (Korošec 1998: 205).

²² Poročevalski stilem za morfemsko izražanje negotovosti se je, zgodovinsko gledano, razvil v zvezi s poročanjem o diplomatskih zadevah, v zvezi s kaznivimi dejanji za izražanje nedokaznosti pa se je začel uporabljati šele v 20. stoletju (Kalin Golob 2003: 130).

Poročevalec, ki določene vsebine ne more izraziti ne v povedniku (*je umoril*) ne v pogojniku (*bi umoril*) in ne v velelniku (*naj umori*), gotovostno določitev povedi na morfološki ravni lahko uresniči le z rabo dvodelnega členka *naj bi*. Ta je hibridna tvorba – ni ne pogojnik ne velelnik, vendar enako kot ti dve naklonski obliki izraža irealnost oziroma ne-povednost, zato je to *ne-povednik*. Zveza *naj bi + deležnik na -l* ne izraža ne časovnosti ne dobnosti, temveč določila o času dobiva iz sobesedila in sporočanjških okoliščin.

Poudariti je treba, da je v ozadju zveze *naj bi + deležnik na -l* vedno sklicevalnost: poročevalec se sklicuje na vir, na tujo informacijo, natančneje na trditev uradnega akta, torej je neke vrste poročevalska interpretacija tega akta (Korošec 2004: 25). Ne izraža poročevalčeve lastne domneve.

Poročevalska formulacija *Zgodilo se je kaznivo dejanje, za katero naj bi bil kriv XY* pomeni:

- da je bilo kaznivo dejanje,
- da ga je storil XY,
- da si je določena strokovna služba prizadevala ugotoviti njegovo krivdo in da v posebnem aktu trdi, da je kriv,
- da pa mu to še ni dokazano s posebnim postopkom (s sodno obravnavo).

Prva tri dejstva bi poročevalcu dovolila uporabiti povedni naklon, a pravna določila zahtevajo, da je vsakomur krivda najprej dokazana s pravnomočno sodbo. Raba povednega naklona bi zato »poročevalca postavila v položaj, ko bi bil lahko sam obtožen, da je javnosti sporočil kot dejstvo nekaj, kar pravno še ni dejstvo« (Korošec 1998: 40).

6 ANALIZA

6.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA KOT TEORIJA

Izraz *analiza diskurza* pomeni različne pristope k proučevanju jezika v komunikaciji. Njene metode izhajajo iz različnih ved, zato je to multi- in interdisciplinarna veja znanosti (Verdonik 2004). *Kritična diskurzivna analiza* jezik analizira v povezavi z družbenim kontekstom, v katerem je uporabljen, in družbenimi posledicami njegove uporabe. Analitik raziskuje odnos med diskurzi, njihovimi družbenimi pogoji, ideologijami in odnosi moči. Ugotoviti želi, kako so spremembe jezika in njegove uporabe povezane s širšimi družbenimi in kulturnimi spremembami, in razviti ustrezno kritiko družbe (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 9).

S pojmom *diskurz* označujemo govorne in pisne oblike jezikovne rabe kot družbenega dejanja. Jezik je opazovan kot družbena praksa, kot način, kako se stvari delajo. Analiza diskurza je torej analiza tega, kar ljudje počnejo, na govor se gleda kot na dejanje (Verdonik 2004). Glavni vir za tak pogled na jezik je delo Johna Langshawa Austina *Kako napravimo kaj z besedami* (1990).

Kot pojasnjujeta Fairclough in Wodakova (1997: 258), kritična diskurzivna analiza obravnava diskurz (rabo jezika) kot obliko družbene prakse, kar implicira dialektičen odnos med določenim diskurzivnim dogodkom ter razmerami, institucijami in družbenimi strukturami, ki ga uokvirjajo. Ti dejavniki vplivajo na diskurzivni dogodek, ta pa vpliva nanje. Diskurzi torej niso sestavljeni le iz jezika, temveč iz določenih institucionalnih in organizacijskih praks, tj. *diskurzivnih praks* (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 18). Ali povedano drugače: diskurz je družbeno pogojen in družbeno konstitutiven, saj pomaga vzdrževati in reproducirati *status quo* v družbi, pripomore pa tudi k spremembam (Fairclough in Wodak 1997: 258).

Po teoriji kritične diskurzivne analize svet skozi diskurz ni predstavljen objektivno, temveč z različnih ideološko zaznamovanih vidikov, tako da razmerje med propozicijo in dejstvom ni jasno razvidno, ampak je zakrito z načinom posredovanja; tako npr. naše mnenje o javnih zadevah oblikujejo pretežno mediji oziroma tisti, ki medijem diktirajo (Verdonik 2004). Diskurzivne prakse imajo zato lahko ideološki vpliv: lahko pomagajo pri produkciji in reprodukciji neenakih odnosov moči v družbi med različnimi družbenimi skupinami z načini reprezentacije sveta in z določanjem položaja ljudi v družbi (Fairclough in Wodak 1997: 258). Diskurz kot nosilec

ideologije določa mesto udeležencev v smislu vsebine (kaj je tema), odnosa (kako so definirani odnosi in interakcije vpletenih) in identitete (kakšen je subjektivni položaj vpletenih v interakciji). Odnosi moči so določeni znotraj diskurza in so vidni v bojih za nadzor nad diskurzom kot mehanizmom za podporo moči (Fairclough 1989: 34, 46). Ideologije so v diskurzu torej skrite za status neideološkega splošnega védenja, naloga kritične diskurzivne analize pa je, da jih razkrije in razloži (Fairclough in Wodak 1997: 258).

Poleg poudarjanja manipulativne vloge ideoloških predpostavk v jeziku in vpliva razmerij moči med udeleženci diskurza k razumevanju rabe jezika veliko prispeva tudi koncept *diskurzivnih praks* (Verdonik 2004). Iz opisne analize diskurza izhaja pojem namernosti – tvorec naj bi z govorjenjem zasledoval in uresničeval cilje, ki jih želi doseči. Kunst Gnamuševa (1984: 8) pojasnjuje, da po teoriji govornega dejanja temeljna vloga sporazumevanja ni prenos objektivnih podatkov, temveč dejanje vplivanja na naslovnika; zato ima sporazumevanje tudi družbeno vlogo. Človek uporablja jezik kot sredstvo za izražanje in posploševanje svojega interesa, pri tem pa se ne opira le na objektivno resnico, ampak jo je v vplivanjske namene pripravljen tudi izkrivljati. Predpostavka o namernosti je nastala predvsem pod vplivom Austina (1990), ki govorno dejanje razčlenjuje na tri prvine:

- pri dejanju izrekanja (*lokucije*) gre za izrekanje stvarne vsebine;
- z dejanjem izrekanja opravimo dejanje vplivanja (*ilokucije*), saj izrekamo z namenom vplivati na naslovnika;
- dejanje učinkovanja (*perlokucije*) pomeni dejanski učinek, ki ga dosegamo z izrekanjem povedi.

Vplivanjsko dejanje in dejanje učinkovanja nista nujno vedno skladna, lahko sta si v nasprotju. Za izražanje istega vplivanjskega dejanja imamo na izbiro različne možnosti, katero izberemo, pa je odvisno od ocene, kako bo izbrani izraz učinkoval na naslovnika. Ocena in na njej temelječa izbira lahko pripeljeta do zaželenega učinka ali pa tudi ne. Učinkovitost govornega dejanja je odvisna od naslovnika (Kunst Gnamuš 1984: 17).

Fairclough (1995) meni, da opisna analiza diskurza pripisuje namernosti prevelik pomen, saj so govorna dejanja le delno pod zavestnim nadzorom oseb. V družbi obstajajo vzorci govornih dogodkov, t. i. *diskurzivne prakse*; sestavljene so iz procesov tvorjenja, posredovanja in sprejemanja besedil ter so znotraj posamezne

socialne institucije in njenega širšega socialno-kulturnega okolja vnaprej določene. Posameznik znotraj socialne institucije prepozna ustrezen tip diskurzivne prakse glede na svoj položaj in se ji prilagodi, ravna v skladu z njo. V vsaki govorni situaciji so cilji in izbira jezikovnih sredstev omejeni. Fairclough zavrača tudi razlago, da so značilnosti posamezne diskurzivne prakse odvisne od vrste ciljev, ki se skušajo v njej doseči. Na lastnosti diskurzivne prakse vplivajo predvsem za njimi skrite ideološke prakse, med katerimi poteka nenehen boj za prevlado – ko prevlada druga, se ideološke prakse spremenijo.

Temeljna načela kritične diskurzivne analize, kot jih povzema Wodakova (Fairclough in Wodak 1997: 271–280), so:

- Kritična diskurzivna analiza se ukvarja z družbenimi problemi, ne z rabo jezika samo po sebi, zato je interdisciplinarna.
- Odnosi moči so povezani z diskurzom. Kritična diskurzivna analiza se ukvarja z močjo v diskurzu in močjo nad diskurzom.
- Družba in kultura sta dialektično povezani z diskurzom: družba in kultura oblikujeta diskurz, diskurz pa oblikuje njiju. Vsaka uporaba jezika reproducira ali preoblikuje družbo in kulturo, tudi odnose moči.
- Raba jezika je ideološka. To lahko dokažemo z analizo teksta, njegove interpretacije, recepcije in družbenih učinkov.
- Diskurz je zgodovinsko pogojen, razumeti ga je mogoče le v kontekstu.
- Tekst in družba sta povezana posredno.
- Diskurzivna analiza je interpretativna in pojasnjevalna.
- Diskurz je oblika družbenega življenja.

Kritična diskurzivna analiza se torej osredotoča na vlogo jezika v družbi. Jezik šteje za pomemben dejavnik, ki vpliva na družbene spremembe in jih hkrati odseva, in za sredstvo manipulacije. Skozi kritičen pogled na rabo jezika kritično ocenjuje družbo (Verdonik 2004).

6.1.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA IN NOVINARSKI DISKURZ

Novinarski diskurz je danes eden izmed ključnih diskurzov, v katerem potekajo boji konstrukcije družbenih skupin in drugih odnosov moči. Večino informacij o družbenih dogodkih dobimo iz medijev – demokratičnega življenja v družbi si brez informacij o dejstvih in mnenjih, ki nam jih zagotavljajo novinarska besedila, ni

mogoče predstavljati, mediji pa prinašajo tudi informacije, ki jih potrebujemo za osebno življenje, vzgojo, izobraževanje in kulturo. Služijo nam kot izhodišče za oblikovanje mnenj o ljudeh in ustanovah. Kritična diskurzivna analiza meni, da so družbene in diskurzivne prakse produkcije in potrošnje novinarskih tekstov v dialektičnem odnosu (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 9).

V reprodukciji in širjenju ideologij imajo mediji odločilno vlogo, saj »redno obdelujejo gradiva družbenega življenja in jih vključujejo v skladen ideološki sistem. Pri tem skušajo osmisлити svet, ga interpretirati, pojasniti občinstvu, za kaj v svetu gre« (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 26). Mediji občinstvo odvrčajo od ideoloških pozicij ali pa jih še bolj utrjujejo. Ker ideologije izvirajo iz družbenih in materialnih praks in jih mediji artikulirajo in reproducirajo, imajo mediji pomemben političen vpliv na reprodukcijo ideologij. Niso nevtralni akterji – vsak medij ima v ideološki in politični strukturi določene družbe svoj položaj, ki določa predstavitev družbenih dogodkov. Mediji dogodke aktivno konstruirajo na temelju medijskih ideoloških povezav (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 26).

6.2 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA KOT METODA

Po Faircloughu (1995: 7) je kritična diskurzivna analiza tako teorija kot metoda. Razvila se je kot odgovor na tradicionalno ločevanje disciplin med jezikoslovjem, ki se osredotoča na mikroanalizo besedila in interakcije, in drugimi družboslovnimi vedami, ki družbene probleme analizirajo na makroravni. Obravnava širša družboslovna vprašanja in ugotavlja, kako se družbene spremembe kažejo na mikroravni teksta in interaktivnih dogodkov.

Fairclough (1995) je razvil tridimenzionalni model kritične diskurzivne analize. Trdi, da vsak diskurzivni dogodek lahko analiziramo na treh ravneh:

- kot zapisan ali govorjen tekst;
- kot diskurzivno prakso, ki vključuje produkcijo in interpretacijo teksta;
- kot družbeno prakso.

Metoda kritične diskurzivne analize vključuje opis teksta (jezikovnih značilnosti), interpretacijo odnosa med tekstem in diskurzivno prakso (produkcijskimi in interpretativnimi procesi) ter razlago odnosa med diskurzivno in družbeno prakso. Diskurzivne prakse Fairclough (1995: 97) vidi kot vmesni člen med tekstem in širšim družbenim kontekstom: družbene prakse oblikujejo diskurzivne prakse, skozi

tvorjenje teksta pa se diskurzivne prakse utrjujejo ali spreminjajo in s tem vplivajo na utrjevanje oziroma spreminjanje družbenih praks.

6.3 ANALIZIRANO GRADIVO

Primer Plut je bil za slovenske medije zelo privlačen in zanimiv. V Slovenskih novicah so o njem redno poročali in iz njega naredili odmevno zgodbo. V analizo sem zajela vseh 80 prispevkov²³, ki se nanašajo na primer Silva Pluta in so bili objavljeni v Slovenskih novicah od 14. aprila 2005, ko so prvič poročali o umoru Jasmine Došić v Srbiji, do obsodbe Pluta za ta umor 28. aprila 2007.²⁴ Osredotočila sem se na poročanje o umorih Jasmine Došić in Ljubice Ulčar (poročanje po umorih, odzivi nanju, iskanje Pluta, preiskava, sojenje), posredno tudi na umor Marjance Matjašič, saj sta prva dva z njim velikokrat primerjana. Vse druge prispevke, v katerih so v ospredju Plutova druga domnevna kazniva dejanja (ropi, tatvine, vlomi, ponareditev registrskih tablic), ugotavljanje, kdo je odgovoren za Plutovo predčasno izpustitev iz zapora, in zahteve Ulčarjevih po odškodnini sem upoštevala, ker so tudi v večini teh umori vsaj omenjeni ali pa so vpleteni kot obrobna tema.

Kot sem zapisala že v uvodu, izhajam iz predpostavke, da novinarji Slovenskih novic ob poročanju o kaznivih dejanjih domneve nedolžnosti ne spoštujejo dosledno. V nekaterih prispevkih domnevne storilce prikažejo kot krive za zločine, za katere jim krivda še ni bila dokazana s pravnomočno sodbo, kar ima senzacionalistični učinek.

Analiza²⁵ zajema analizo teksta na ravni oblike in vsebine – v okviru le-te je poseben poudarek na spoštovanju domneve nedolžnosti, predstavljene so tudi stilne značilnosti analiziranih prispevkov in kot ena izmed teh značilnosti frazeologija –, analizo diskurzivne prakse, ki vključuje tvorjenje novic v Slovenskih novicah, v okviru družbene prakse pa je kot širši kontekst predstavljeno tržno novinarstvo s poudarkom na senzacionalizmu.

a) Analiza teksta: Kritična diskurzivna analiza predpostavlja, da je vsak vidik vsebine besedila rezultat izbire – izbrana je uporaba določenega opisa osebe, dogodka ali

²³ Avtor večine, 69 prispevkov je Boštjan Celec (en prispevek je nastal v soavtorstvu z Bojanom Rajškom), štiri prispevke je napisal Vladimir Jerman, tri Vojko Zakrajšek (enega v soavtorstvu z Domnom Malom), po enega pa Boštjan Fon, E. N., Bern Jurečič in Jadran Vatovec.

²⁴ V tem času sta bili objavljeni še dva kratka prispevka, ki pa v analizo nista vključeni, saj spadata v žanr kratke vesti, medtem ko so preostali prispevki žanrsko neizčiščeni.

²⁵ Naslovi analiziranih prispevkov so navedeni v seznamu literature (*Viri*), v besedilu pa se sklicujem na prispevke po zaporednih številkah od 1 do 80.

procesa, izbrano je oblikovanje določene povedi, izbrana je vključitev določenega dejstva, mnenja, argumenta in ne kakega drugega (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 44). V okviru analize teksta me je zanimalo, kdo so novinarjevi viri informacij – ali je bolj zastopana Plutova stran ali stran žrtev. V zvezi z domnevo nedolžnosti sem v posameznih enotah prispevkov preverila, ali novinar nedokaznost izraža na ustrezen način – z rabo stilema *naj bi* ter ustreznih besed in besednih zvez v povednem naklonu –, zanimalo pa me je tudi, s katerimi izrazi so poimenovani dejanja, torej umori, in vpletene osebe Jasmina Došič, Ljubica Ulčar in Marjanca Matjašič kot žrtve ter predvsem Plut kot (domnevni) morilec. Poleg tega me je zanimalo tudi, ali novinarji pravilno uporabljajo pravne termine *osumljenec*, *obdolženec*, *obtoženec* in *obsojenec*. Na kratko so predstavljene tudi stilne značilnosti analiziranih prispevkov in nekoliko podrobneje raba frazeoloških sredstev.

Analiza teksta pa ne zajema le analize vsebine, temveč tudi oblike, saj je vsebina uresničena v določeni obliki (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 45), zato sem še pred vsebinsko analizo preverila, ali so prispevki napovedani na naslovnici, na kateri strani so objavljeni, koliko prostora zasedajo, kako so zgrajeni, kakšno je njihovo naslovje in ali vsebujejo fotografije.

b) Analiza diskurzivne prakse: V analizi diskurzivnih praks me je v okviru tvorjenja besedil je zanimal žanr prispevkov. Ker se v nalogi ukvarjam s prispevki, objavljenimi v Slovenskih novicah, so predstavljene tudi značilnosti tega časopisa.

c) Analiza družbene prakse: Kot širši družbeni kontekst je predstavljeno tržno novinarstvo, poseben poudarek je na senzacionalizmu.

6.4 OPIS PRIMERA PLUT²⁶

Silvo Plut je bil leta 1990 pravnomočno obsojen, da je 16. februarja istega leta na okruten način umoril 22-letno Marjanco Matjašič z Božakovega pri Metliki. Na Okrožnem sodišču v Novem mestu so mu prisodili 15 let zaporne kazni. Po 13 letih zapora na Dobu je bil izpuščen. Novembra 2004 naj bi v Srbiji, prav tako na okruten način, umoril 25-letno Jasmino Došič iz Aleksinca.

²⁶ Primer je opisan po časovnem sosledju dogodkov.

Leta 2005 ga je policija obravnavala zaradi suma dveh ropov. Odvzeli so mu prostost, ga pridržali, nato pa je bil izročen preiskovalnemu sodniku, ki je zanj odredil pripor. Pozneje so ga zaradi pomanjkanja dokazov izpustili.

24. februarja 2006 naj bi na Dolgem Brdu pri Jančah na grozovit način umoril 32-letno Ljubico Ulčar in poskušal umoriti njenega moža Mirka. 25. februarja je bil prijet, nato pa so mu zaradi begosumnosti in ponovitvene nevarnosti odredili pripor. 2. oktobra 2006 mu je Senat Okrožnega sodišča v Ljubljani prisodil zaporno kazen 30 let za umor Ljubice Ulčar, deset let za poskus umora Mirka Ulčarja in še pet mesecev za grdo ravnanje z njim. Ker je po Kazenskem zakoniku najvišja možna kazen 30 let, je sodišče Plutu izreklo enotno kazen 30 let, v katero je bil všteti tudi čas, ki ga je že preživel v priporu.

Decembra 2006 se je začelo sojenje Plutu v Srbiji zaradi umora Jasmine Došić, poskusa umora Aleksinčana Milovana Mladenovića ter več kraj in drugih razbojništev. Sojenje je potekalo v Plutovi odsotnosti, saj je bil priprt v Sloveniji, poleg tega pa Slovenija svojega državljana ne more izročiti državi, ki ni članica Evropske unije.

Marca 2007 je na pritožbeni seji na Višjem sodišču v Ljubljani Plutov zagovornik izpodbijal sodbo v primeru Ulčar, predlagal razveljavitev postopka in vnovično sojenje pred spremenjenim senatom. Aprila je bila pritožba zavrnjena, Plutu pa so podaljšali pripor. Njegov odvetnik je napovedal pritožbo na vrhovno sodišče ter predlagal razveljavitev in vnovično sojenje.

26. aprila je Kazenski senat Okrožnega sodišča v Nišu Pluta obsodil na enotno zaporno kazen 40 let, najvišjo kazen v Srbiji. Dva dni pozneje, 28. aprila, je Plut v priporu na Povšetovi v Ljubljani naredil samomor. Vzrok smrti je bil zastoj srca, ki ga je povzročila kombinacija treh zdravil. Sodbi za umora Došićeve in Ulčarjeve še nista bili pravnomočni.

6.5 ANALIZA TEKSTA

6.5.1 ANALIZA OBLIKE

Za ustvarjanje pomena pri bralcih je ključno tudi izražanje pomembnosti določene vsebine glede na stran objave, velikost naslovov, prisotnost fotografije, dolžino prispevka in glede na to, ali je prispevek v barvah. Vizualizacija sporočila omogoča prenos občutkov, motivacije in informacije, poleg tega pomembne informacije poudarja (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 80).

6.5.1.1. NAPOVED PRISPEVKOV NA NASLOVNICI

V analiziranih prispevkih napoved na naslovnici sestavljajo veliki naslov in podnaslovni sklop. V napovedih na zgornjem delu naslovnice je tudi čeznaslov in večinoma ena fotografija, ob nekaterih tudi dve. Veliki naslov in čeznaslov sta na strani, na kateri je prispevek objavljen, v nekaj primerih nekoliko preoblikovana, a bistvenih razlik ni. Tri četrtine analiziranih prispevkov so napovedane na naslovnici, večina na zgornji polovici, kar pomeni, da so bili ob objavi glavna novica dneva – gre za prve prispevke po obeh umorih. Nekatere napovedi so objavljene na spodnjem delu naslovnice, z manjšim tiskom in večinoma brez fotografij, zato so tudi manj vpadljive (Tabela 1 in Tabela 2 v Prilogi A). Razlog za objavo napovedi na spodnjem delu je verjetno ta, da je bila v teh dneh pomembnejša katera druga novica ali pa same novice o Plutu niso bile tako zanimive – tam namreč najdemo napovedi prispevkov o sojenjih za rope in tatvine ter o sojenju Plutu v Srbiji, ki niso bili tako odmevni. Nekateri prispevki o sojenju za umor Došičeve napovedi na naslovnici sploh nimajo.

6.5.1.2 STRAN OBJAVE IN OBSEG PRISPEVKOV

Objava prispevka na pomembnih straneh – prvih ali zadnji – nakazuje pomembnost vsebine (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 80). Velika večina prispevkov o primeru Plut je objavljena na tretji, četrti in peti strani v rubriki z naslovom *Dan v Novicah*; močno prevladuje objava na tretji strani, na kateri so objavljene najpomembnejše novice dneva²⁷ (Tabela 3 in Tabela 4 v Prilogi A). Štirikrat – po umoru Ljubice Ulčar – je bil v eni številki Novic objavljen več kot en prispevek o Plutu: trikrat po dva, enkrat pa trije. Na peti strani so objavljeni prispevki o sojenju Plutu za rope in vlome; razlog, da

²⁷ Slovenske novice so imele do 16. oktobra 2006 po 24 strani, razen ob torkih in od 21. junija 2006 ob sredah 16. Od 16. oktobra 2006 imajo po 32 strani, ob torkih in sredah pa 24.

so objavljeni šele na peti strani, je verjetno ta, da ropi in vlomi niso ovrednoteni kot tako hudi zločini kot umora in zato bralcem niti niso tako zanimivi. Na peti strani najdemo tudi prispevke o umoru Jasmine Došić po umoru Ljubice Ulčar in med sojenjem Plutu v Srbiji. Umor Ljubice Ulčar je bil takrat bolj aktualen, poleg tega se je zgodil pri nas, po obsodbi za ta umor pa se zdi, da je zanimanje za Pluta oziroma za sojenje v Srbiji nekoliko upadlo. Na to kaže tudi obseg²⁸ prispevkov, ki sicer večinoma zapolnjujejo celotno stran, ob poročanju s sojenja v Srbiji pa so krajši, na isti strani pa so objavljeni tudi drugi prispevki (Tabela 5 v Prilogi A).

6.5.1.3 ZGRADBA PRISPEVKOV

Besedila analiziranih prispevkov so sestavljena iz naslovja in jedra besedila. Skoraj 90 odstotkov prispevkov, ki zapolnjujejo celo stran – teh je 63 –, je razčlenjenih z mednaslovi, večina z dvema ali tremi, krajši prispevki pa mednaslovov nimajo (Tabela 6 v Prilogi A). Kot pojasnjuje Korošec (1998: 96), so mednaslovi v tipologiji poročevalskih naslovov obrobne pomena in imajo predvsem tehnično vlogo – besedilo razčlenijo, skladno z vsebino sporočila razdelijo na navidezna poglavja, da ni strnjeno od začetka do konca –, njihova vsebinska vloga pa je manj pomembna. Če bi dele besedila, ki se začnejo z mednaslovom, osamosvojili, bi bil mednaslov navaden mali naslov²⁹. Začetnega odstavka besedila ne naslavlja mednaslov; po vsebini je podoben vodilu ali nepravemu sinopsisu, vendar ni grafično izpostavljen, saj je na izpostavljenem mestu pod velikim naslovom podnaslovni sklop.

Poleg osrednjega besedila so ob polovici prispevkov, predvsem tistih, ki zapolnjujejo večji del strani, v okvirjih še krajša besedila, ki jih naslavlja mali naslovi (le štiri besedila v okvirjih ob dveh prispevkih niso naslovljena); prvič se pojavijo ob prvem prispevku po umoru Ulčarjeve. Ob enem osrednjem prispevku je večinoma po eno uokvirjeno kratko besedilo, ob prispevkih, ki zapolnjujejo celo stran, se nekajkrat pojavita po dve, enkrat pa tri. Vseh besedil v okvirjih je 53 (Tabela 7 v Prilogi A). V njih najdemo obrobne informacije, izjave ali zanimivosti, ki jih avtor ni mogel vplesti v osrednje besedilo prispevka, nekatere pa lahko opredelimo kot kratke vesti.

²⁸ Prispevek obravnavam kot celoto naslovja, osrednjega besedila, fotografij in krajših besedil v okvirjih. Pri obsegu prispevkov sem opazovala, približno kolikšen delež strani zaseda prispevek kot celota in ali je na strani objavljeno še kakšno besedilo, ne pa same dolžine besedila – besedila nekaterih prispevkov so namreč kratka, a so ob njih zelo velike fotografije in zato prispevek zapolnjuje celo stran; drugi prispevki imajo daljše besedilo in zato manjše fotografije.

²⁹ *Mali naslovi* nimajo podnaslovov in naslavlja predvsem kratka časopisna besedila (Korošec 1998: 92).

6.5.1.3.1 NASLOVJE

Naslovju je v Slovenskih novicah namenjenega veliko prostora. Naslovje analiziranih prispevkov sestavljajo veliki naslov, čeznaslov (ki izjemoma manjka v sedmih prispevkih) in podnaslovni sklop. V naslovju je povzeta vsebina prispevka, hkrati pa so v njem številni pridobivalni elementi, ki vabijo k branju celotnega prispevka.

a) VELIKI NASLOV

Veliki naslovi analiziranih besedil so, razen šestih, dvovrstični, zato je omogočena višja skladenjska struktura, s tem pa so tudi bolj informativni. V njih novinar predstavi temo besedila ali njegovega dela oziroma glavno informacijo; v nekaterih primerih za naslov uporabi citate izjav virov informacij. Vir citata je naveden v podnaslovnem sklopu ali besedilu prispevka, poleg je ponovljena ali nekoliko preoblikovana izjava iz naslova v narekovajih. Večinoma šele ob branju celotnega besedila izvemo, da gre za citat in ne za novinarjevo lastno formulacijo. Citatni naslovi, pri katerih je očitno, da so citati, so *Tako je umoril našo Marjanco!* (2), *Z Ljubico Ulčar nisva ljubimkala!* (28) in *Mamice ne bo, umoril jo je Plut* (42); v naslovih *Pazite se, ta bo še moril!* (10), *Ponesreči se je nasadila na nož!* (18), *Zakričal je: Zdaj si ti na vrsti!* (21) in *Pluta na sojenju čaka šah mat* (64) ne moremo neposredno uvideti, da so citatni – lahko jih razumemo kot novinarjeve trditve. Nekajkrat so izjave v naslovih predstavljene v tretji osebi: *Vedeli, da bo pošast še klala* (16), *Počuti se krivega za smrt Ulčarjeve!* (35) in *Prisega pred bogom, grozi s Strasbourgom* (38).

Dobra tretjina velikih naslovov je *interpunkcijskih* (Tabela 8 v Prilogi A). Kot pojasnjuje Korošec (1998: 106), je nastopanje posameznega ločila na določenem položaju predvideno s pravili,³⁰ zato je tudi obvezujoče. Kršitev se načelno šteje za pravopisno napako – načelno zato, »ker je kršitev pravila lahko nakazana kot stilni pojav, kot možnost izbora v določenih sporočanjških položajih« (Korošec 1998: 106). Eden izmed takih posebnih položajev so časopisni naslovi. Njihova stilnost je namreč tudi v tem, da se v njih pravila rabe nekaterih ločil upoštevajo ali ne. Iz tega izhajajo različne stopnje opaznosti naslovov – od nevtralnosti do pridobivalnosti. Ločila v

³⁰ Rabo skladenjskih ločil določa *Slovenski pravopis* (1990):

- na koncu povedi (pika, klicaj, vprašaj, tri pike, pomišljaj);
- na koncu dela povedi (vejica, podpičje, dvopičje, tri pike, pomišljaj);
- na začetku povedi ali njenega dela (narekovajni in odstavčni pomišljaj, izpustne tri pike);
- na začetku in koncu povedi ali njenega dela (oklepaj, dvodelni pomišljaj, narekovaj).

naslovih imajo tako poleg prvotne, interpunkcijske vloge, ki temelji na pravopisnih pravilih, tudi drugotno, naslovno vlogo, ki omogoča, da so v naslovih lahko opuščena. »Pešanje prvotne in jačjenje drugotne vloge veča tudi k učinkovitosti usmerjeno opaznost« (Korošec 1998: 106).

Glede na to, v kolikšni meri stopa v ospredje drugotna vloga, Korošec (1998: 106) ločila deli na štiri vrste:

1. veliki: vprašaj in klicaj;
2. mali: dvopičje in pomišljaj;
3. parni (dvodelni): oklepaj in narekovaj;
4. izpustno: tropičje.

Prva vrsta predstavlja najvišjo stopnjo naslovnih posebnosti v rabi ločil, četrta pa najnižjo.

Med interpunkcijskimi naslovi³¹ (Tabela 9 v Prilogi A) v analiziranih primerih jih štirinajst oziroma dobra polovica vsebuje veliko ločilo vprašaj, zato so to *vprašajni naslovi*: *Plutu za umor sodijo pri nas?* (12), *Bo DNK postavil Pluta na laž?* (14), *Bi lahko preprečili Plutova umora?* (25), *Bo kdo plačal za Plutove zločine?* (29), *Plut zraven pri pretepu umirajoče?* (37), *Plut umirajočo vlekel po tleh?* (39), *Bo julija Plut dobil 30 let?* (40), *Sojenje danes, poroka pa kdaj?* (47), *Trideset let ali tretji človek?* (56), *Kdo je Plutu prinesel britvico?* (60), *Bo Plut obsojen v dveh dneh?* (62), *Kdo je plačal Plutu za umor?* (65), *Plutov rešitelj iz zemljanke?* (75) in *Štirideset let, nekaj mesecev?* (79). Vprašaj postavi pomensko vsebino besed v naslovu v luč dvoma, suma, negotovosti, domneve. Poročevalca lahko tudi zavaruje pred očitki neresničnosti poročanja, kadar v naslovu uporabi nepreverjene informacije; v njem je pomenska vsebina imenovana, a ker je zavarovana z vprašajem, se ne kaže kot dejstvo (Korošec 1998: 107).

Veliko ločilo klicaj ima deset³² oziroma več kot tretjina vseh interpunkcijskih naslovov – to so *klicajni naslovi*: *Morilec Plut vnovič moril!* (1), *Tako je umoril našo Marjanco!* (2), *Pazite se, ta bo še moril!* (10), *Plutu v Nišu preti 75 let zapora!* (11), *Ponesreči se je nasadila na nož!* (18), *Sojetniki pretepli morilca Pluta!* (20), *Z Ljubico Ulčar nisva ljubimkala!* (28), *Počuti se krivega za smrt Ulčarjeve!* (35),

³¹ Delitev je narejena na podlagi Koroščeve (1998: 105–123).

³² Klicaj imata tudi naslova *Zakričal je: Zdaj si ti na vrsti!* (21) in *Jasminina mama: »Ne oprostim!«* (63), a ju zaradi zgradbe (spremni stavek + dobesedni navedek) uvrščam med *premogovorne*.

Ocvirk obljublja Plutu maščevanje! (43) in *Mrtva mati je povedala!* (73). Slovenski pravopis (1990) za stavo klicaja predvideva manj obveznih položajev; pišemo ga »na koncu čustveno obarvanih povedi (tudi medmetnih, zvalniških, sploh neglagolskih)« (SP 1990: 39). Raba klicaja je torej subjektivna in prepuščena individualnemu razumevanju »čustvene obarvanosti povedi«. V analiziranih primerih novinar s klicajem čustveno poudari naslov, izraža ogorčenje – zato se pogosto pojavlja v naslovih, ki so citati izjav virov informacij –, lahko tudi vzkličnost.

Premogovorni naslovi (Korošec 1998: 115) vsebujejo malo ločilo dvopičje. V analiziranih primerih najdemo dva tovrstna naslova. Gre za spremni stavek in dobesedni navedek v narekovajih (*Jasminina mama: »Ne oprostim!«* (63)) ali brez njih (*Zakričal je: Zdaj si ti na vrsti!* (21)). Dvopičje imajo tudi *naslovi skrajšane napovedi*. V tovrstnih naslovih dvopičje ne nadomešča vezi, ne vključuje glagola rekanja na levi in ne navedka na desni. Samostalnik na levi je običajno zemljepisno lastno ime, redkeje drugo lastno ali občno ime. Na desni strani je enota, ki o levi kaj pove (Korošec 1998: 116). Med analiziranimi prispevki ima tovrsten naslov en prispevek – *Niš: Silvo Plut namaka Živkovića* (36).

b) ČEZNASLOV

Poseben tip naslova, ki se pojavlja samo v Slovenskih novicah in je nekakšna nalepka čez del naslovja, Kalin Golobova (2006: 290) skladno s Koroščevo tipologijo imenuje *čeznaslov*.

Čeznaslovi imajo različne vloge (Tabela 10 v Prilogi A). Lahko poimenujejo temo prispevka; med analiziranimi prispevki je tovrstnih čeznaslovov trinajst, večkrat se pojavi na primer **Sojenje**. Podobni so področnemu nadnaslovu (če jih beremo pred velikim naslovom), saj »napoveduje[jo] vsebinsko področje z občnim imenom, ki v predmetnem in pojmovnem svetu zajema širši krog od besed (ali katere od besed) velikega naslova, podnaslova ali celo besedila« (Korošec 1998: 80).

Druga vrsta čeznaslovov doda informacijo k velikemu naslovu, v analiziranih prispevkih je takih več kot polovica. V njih je lahko identificirana oseba, o kateri govori prispevek (sedemnajst prispevkov – več jih ima čeznaslov **Plut** oziroma **Silvo Plut**, najdemo pa tudi čeznaslove **Ocvirk** in **Plut, Ocvirk**), kraj, v katerem se upovedeni dogodki dogajajo (devet prispevkov – **Aleksinac**, **Božakovo**, **Za Savo**, **Janče** ter nekajkrat **Srbija** in **Niš**), lahko pa gre za nek drug podatek, ki veča

informativnost velikega naslova (npr. prispevek z velikim naslovom *Najprej za rop, potlej za umor* ima čeznaslov **Sojenji** (3), *Pazite se, ta bo še moril* – **Opozorilo** (10), prispevek z velikim naslovom *Ponesreči se je nasadila na nož!* ima čeznaslov **Plutova razlaga** (18), *Plut bo igral na neprištevnost* – **Obramba** (32) itd.).

V čeznaslovu lahko novinar tudi vrednoti, interpretira vsebino prispevka, največkrat s prislovi pa tudi s samostalniki (npr. prispevek, naslovljen *Morilec Plut vnovič moril!*, ima čeznaslov **Zver** (1), *Najprej jo je rezal, slednjič zabodel* – **Groza** (19), *Sojetniki pretepli morilca Pluta* – **Krvavo** (20), *Plut umirajočo vlekel po tleh?* – **Kruto** (39), *Silvo Plut bi se rad poročil* – **Bizarno** (46) itd.); v analiziranih prispevkih je takih čeznaslovov, ki učinkujejo senzacionalistično, enajst.

Dva prispevka, *Bo DNK postavil Pluta na laž?* (14) in *Počuti se krivega za smrt Ulčarjeve!* (35), imata čeznaslov **Ekskluzivno**, ki ga ne moremo uvrstiti v nobeno skupino. Beseda je publicizem, s katerim novinar izraža, da je nekaj objavljeno le v Slovenskih novicah in v nobenem drugem mediju. Pomen čeznaslova prispevka *Plut, Ulčar, Ocvirk stalna družba* – **Nedosegljiv?** (27) pa je popolnoma nejasen, saj nisem našla nobene povezave ne z velikim naslovom ne z vsebino prispevka.

c) PODNASLOVNI SKLOP

Podnaslovni sklop je sestavljen iz več samostojnih enot, podnaslovov, ločenih s pomišljaji. Pomišljaji pravzaprav le ohranjajo videz podnaslovnega sklopa – če jih odstranimo, dobimo sinopsis³³. Vsaka enota podnaslovnega sklopa se nanaša na del jedra besedila, lahko tudi na kratka besedila v okvirjih, in ima torej napovedovalno, lahko pa tudi pridobivalno vlogo. Nekateri podnaslovi namreč vsebujejo številne stileme, v njih pa najdemo tudi podatke, ki so udarni in privlačni, ne pa nujno tudi bistveni.

6.5.1.3.2 FOTOGRAFIJE

Fotografije ob časopisnih prispevkih imajo tehnično in vsebinsko vlogo. V tehničnem smislu pripomorejo k razgibanosti prispevka – besedilo razrahljajo, da ni strnjeno od začetka do konca. Na vsebinski ravni prinašajo dodatne, nejezikovne informacije: na fotografijah si lahko ogledamo akterje, kraje in predmete, povezane z upovedenim

³³ *Pravi sinopsis* ponuja vsebinsko strnjeno zgodbo, *nepravi* pa je namenjen pritegnitvi pozornosti z udarnimi podatki in podaljšuje branje v nadaljnje besedilo (Korošec 1998: 103).

dogodkom oziroma dogajanjem. Pod fotografijami najdemo napise, ki sporočajo, kaj je na njih, ali pa so podobe na fotografijah v njih komentirane.

V analiziranih prispevkih fotografije zasedajo precej prostora, na njih pa najdemo Pluta, žrtve umorov in njihove svojce, kraje zločinov, osebe, povezane s predkazenskim in kazenskim postopkom, ter osebe, ki so bile novinarju viri informacij. So barvne, zaradi njihove velikosti pa se velikokrat zdi, da so ob prispevku le zato, da bi zapolnile prostor. Razen enega prispevka so vsi opremljeni s fotografijami. Ob prispevkih, ki zasedajo celo stran, jih je večinoma štiri ali pet, ob tistih, ki zasedajo manjši delež strani, ena ali dve (Tabela 11 v Prilogi A).

6.5.2 ANALIZA VSEBINE

6.5.2.1 NEJEZIKOVNA ANALIZA

6.5.2.1.1 VIRI INFORMACIJ

Zaupanje javnosti v sporočilo novinarja temelji na dejstvu, da se je dogodek zgodil v svetu, ki je bil v njegovem dosegu; a ker novinar vsega, kar sporoča, ne more dobiti tako, da bi naslovnikom sam nadomeščal prisotnost pri dogodku, podatke pridobiva od drugih, od virov informacij (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 142). Določilo o navajanju virov informacij vsebuje tudi *Kodeks novinarjev Slovenije* (2002), ki v četrtem členu določa, da mora novinar, kadar je le mogoče, navesti vir informacije. Javnost ima pravico poznati vir, da lahko oceni pomen in verodostojnost informacije. Sestavni del novinarskih prispevkov so zato tudi izjave in viri. Navajanje virov kaže tudi na novinarjevo (ne)pristranskost, saj mora navesti mnenja vseh v dogodek vpletenih udeležencev (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 80).

V analiziranih prispevkih so med osebami, od katerih so novinarji pridobivali informacije, večinoma osebe, ki zastopajo stran žrtev. Bralci tako dobijo izrazito negativne informacije o Plutu, kar vpliva na to, kako ga dojemajo. Nekaj izjav Silvu Plutu v korist najdemo le pri njegovem odvetniku, prijateljici Nataši in delno psihiatru Janezu Ruglju. Novinarji so izjave dobili tudi od Plutovih (nekdanjih) prijateljev, znancev in brata, vendar se nihče izmed njih ne postavi na njegovo stran. Viri informacij so tudi svojci žrtev.

Nosilci funkcij v ustanovah (v nekaterih primerih so namesto teh kot vir navedene kar ustanove) in osebe, povezane s predkazenskim in kazenskim postopkom, kot uradni

viri dajejo vtis zanesljivosti informacij. Informacije novinarji črpajo tudi iz raznih dokumentov – poročil o preiskavah umorov, ovadb, obtožnic, obrazložitev sodb, pritožb na obtožnice itd. – in srbskih medijev, pridobivajo pa jih tudi neposredno s svojo prisotnostjo na sojenjih.³⁴

Nekateri viri informacij niso natančno identificirani, zato je verodostojnost navedenih izjav vprašljiva (*nekdo ob točilnem pultu, ženska, znanec Srđana Živkovića, zaposleni v priporu, eden od paznikov, zaporniki z Doba, viri v zaporu, domačinka* itd.). Z dodatno označitvijo nekaterih neidentificiranih virov novinarji nakazujejo, da gre za strokovnjake in nosilce funkcij v ustanovah, torej osebe z avtoriteto, s tem pa skušajo bralce prepričati verodostojnosti njihovih izjav (*srbski tožilski krogi, slovenski pravosodni krogi, naši sodni viri, poznavalec srbskega pravosodnega sistema, poznavalci, naš policijski vir, pravosodniki, nekdo, še kako poklican za tako izjavo*).

V nekaterih primerih je še bolj nejasno, kdo so viri, označeno pa je okolje, iz katerega izhajajo (*komaj verjetne govorice z Doba, naši srbski viri, po naših informacijah iz pripora na Povšetovi, na Povšetovi pravijo, kot smo izvedeli na sodišču, je bilo slišati iz policijskih in sodnih pisarn* itd.). Veliko je tudi informacij, pri katerih ne izvemo, od kod so jih novinarji dobili. V teh primerih uporabljajo sklicevalne avtomatizme *po naših informacijah, neuradno smo izvedeli, izvedeli smo, po neuradnih informacijah, neuradno se govori, smo slišali, baje, glas je poročal, pricurljala je vest, nam je prišlo na uho, pricurljal je glas*. Vse to daje vtis, da so prispevki nastali tudi na podlagi govoric.

6.5.2.2 JEZIKOVNA ANALIZA

6.5.2.2.1 DOMNEVA NEDOLŽNOSTI

Domneva nedolžnosti je dosledno spoštovana le v štirih prispevkih (če upoštevamo vse enote – naslovje, jedro besedila, besedila v okvirjih, napise pod slikami), pa še v teh glavna tema niso umori, ampak v prispevku (47) poroke v zaporih, (72) sojenje Plutu za ponarejanje registrskih tablic, v prispevkih (73) in (76) pa novinar poroča s sojenja za umor Jasmine Đošić, ko se to že končuje. Vsi preostali prispevki so s stališča domneve nedolžnosti sporni – vsaj v eni izmed enot posameznega prispevka

³⁴ Med vire ne štejem prič in drugih udeležencev sodnega procesa, ki so dajali izjave v okviru sodnega postopka, temveč le osebe, od katerih je novinar dobil izjave zunaj postopka, to pa so tudi sodniki, tožilci, odvetniki ...

je domneva vsaj enkrat kršena (lahko tudi posredno). Kršitve domneve nedolžnosti se izražajo na več načinov:

1. Z rabo trditev namesto poročevalskega stilema *naj bi (je umoril)* namesto *naj bi umoril*).
2. Z rabo trditev (*je umoril*) namesto ustreznih besed in besednih zvez v povednem naklonu. Kadar novinar domnevo spoštuje, je to leksikalno izraženo z naslednjimi besednimi zvezami: (*utemeljeno*) *je osumljen, da je, (utemeljeno) je osumljen (česa), sumijo ga, da je, očitajo mu, da je, očitajo mu (kaj), obtožujejo ga, da je, obtožujejo ga (česa), obtožen je (česa), obdolžen je (česa), bremenijo ga za (kaj), obtožnica mu očita, da je, obtožnica mu očita (kaj), obtožnica ga bremeni, da je, obtožnica ga bremeni (česa), po obtožnici je, v obtožnici piše/je zapisano/lahko preberemo, da je, v kazenski ovadbi je zapisano, da je, tožilstvo ga bremeni (česa), tožilstvo mu očita, da je, tožilstvo mu očita (kaj)*.
3. S poimenovanjem Silva Pluta *morilec* (tudi *serijski, trojni, trikratni morilec, morilec treh žensk ...*) namesto *domnevni morilec* oziroma *osumljenec, obdolženec* ali *obtoženec*.
4. S poimenovanjem Silva Pluta z denotativno (*kriminalec, storilec, zločinec ...*) in konotativno zaznamovanimi leksemi (*zver, pošast, prasec ...*) zaradi (domnevno) njegovih dejanj.³⁵
5. S pripisovanjem dejanj Plutu: Dejanja so velikokrat označena kot Plutova – s svojilnim pridevnikom (*Plutov zadnji zločin, Plutov drugi umor, Plutov morilski pohod na Dolgo Brdo*), svojilnim pridevniškim zaimkom (*njegov* petnajst let star zločin, *njegov* brutalni umor, *njegov* umor v Sloveniji) in povratnim svojilnim zaimkom (*pred svojim* tretjim umorom, *svoje* srbske grehe).
6. Z označitvijo žrtev kot Plutovih: Razmerje med žrtvami in Plutom je pogosto določeno s svojilnim pridevnikom (*Plutova* lanska žrtev, *Plutova* žrtev iz leta 2004, *Plutovi* slovenski žrtvi), svojilnim pridevniškim zaimkom (*njegova* petkova žrtev, *njegova* prva žrtev) in povratnim svojilnim zaimkom (*je poznal svojo* srbsko žrtev, *si jo je izbral za svojo* drugo žrtev).
7. S primerjavo umorov Đošićeve in Ulčarjeve z umorom Matjašičeve: Novinarji umora Đošićeve in Ulčarjeve večkrat primerjajo drugega z drugim in tudi z umorom Matjašičeve. Pri tem uporabljajo pridevnike, prislove in veznike, s

³⁵ Točki 3. in 4. sta natančneje obdelani v podpoglavju 6.5.2.2.1.1 *Reprezentacija žrtev, dejanj in Silva Pluta*.

katerimi izražajo podobnost med umori oziroma njihovo enakost: pridevniki *podoben, enak, takšen*; prislovi *enako, tako, tako kot, podobno*; veznik *kot*. Večja ali manjša podobnost oziroma enakost sta izraženi s prislovi, ki opravljajo vlogo prislovnega določila mere pridevnika ali drugega prislova – *na las, popolnoma, skoraj, precej*. Primeri:

novembrski umor je bil že Plutov drugi in oba sta si [...] na las podobna (1)

Prav neverjetni so podatki, kako podobna sta si umora Matjašičeve in Djošičeve (2)

Tudi njo je umoril Plut (2)

Na skoraj enak način, kot naj bi novembra lani umoril Djošičevo, je leta 1990 s sveta spravil tudi 21-letno Marjanco Matjašič iz Božakovega (6)

Skoraj tako kot Jasmino Djošič naj bi že pred leti umoril in iznakazil vaščanko Marjanco Matjašič (8)

naj bi Plut blizu aleksinskih rudnikov napadel Djošičevo [...] in jo zverinsko umoril po podobnem scenariju, kot že štirinajst let prej Marjanco Matjašič z Božakovega (36)

8. S predsodbami: S predsodbami novinar predvideva, kakšen bo izid sojenja Plutu oziroma napoveduje, da bo Plut obsojen. Za izražanje popolne gotovosti uporablja trditve (npr. *čaka ga 40 let zapora, 40 let zapora mu ne uide, pred njim je življenje v samici*), za izražanje manjše ali večje verjetnosti pa prislove *morda, verjetno, najverjetneje, zanesljivo, zagotovo*. V nekaterih primerih Pluta vnaprej obsodijo tudi viri informacij, v veliki večini primerov pa to stori novinar na podlagi pridobljenih informacij. Primeri:

Bo Plut obsojen v dveh dneh? (62, veliki naslov)

Včeraj se sojenje v njegovi odsotnosti na okrožnem sodišču v Nišu še ni končalo z razsodbo, a zdaj je že jasno, da mu ne uide 40 let zapora (66, podnaslovni sklop)

Tam naj bi preživel toliko let, kolikor bi mu jih naprtili na niškem okrožnem sodišču. Morda ali najverjetneje kar 40. (12)

Po njegovi aretaciji in ob dejstvu, da Plutu pri nas najverjetneje ne uide trideset let zapora (36)
mogoče je predvideti, da bo Plut po sojenju začel novo organizacijo življenja ter bivanja in da si bo v zaporu ustvarjal status priljubljenega zapornika. (26, besedilo v okvirju)

Silvo Plut se očitno ne more sprijazniti, da je pred njim življenje v samici. (60, napis pod fotografijo)

V analiziranih besedilih sicer ni nobenega primera, v katerem bi bila domneva nedolžnosti izražena s členki domneve (*menda, baje, domnevno*).

Kršitve domneve nedolžnosti so lahko tudi posredne ali zakrite:

1. V nekaterih prispevkih je kršitev razvidna iz sobesedila: v prispevkih, v katerih je glavna tema ugotavljanja krivde policije in pravosodja, da je bil Plut na prostosti in je zato lahko moril (25, 29, 30, 44); v prispevku, v katerem novinar piše, da

mama Ljubice Ulčar od Pluta zahteva odškodnino, ker ji je umoril hčer (54); v prispevku, v katerem Pavel Kotnik pravi, da se čuti krivega za smrt Ulčarjeve, ker je Pluta opral krivde za rop, ta pa je bil zato na prostosti in je lahko ubijal (35); v okvirju prispevka (26), v katerem novinar Pluta primerja z nekim francoskim serijskim morilcem.

2. V nekaterih prispevkih novinar piše o strahu ljudi pred Plutom zaradi (domnevno) njegovih dejanj, s tem pa še povečuje strah pred njim. Pri tem uporablja besede, ki izražajo ta neprijeten občutek, na primer samostalnice *strah*, *trepet*, *panika*, *tesnoba*, pridevnike *strašen*, *prestrašen*, *zaskrbljen*, *paničen* in glagole *strašiti*, *prestrašiti*, *bati se*, *trepetati*, *skrbeti*. Primeri iz prispevkov:

Prebivalci te vasi so dolgo živeli v strahu, ali se bo vrnil, občutek tesnobe je bil še toliko večji v zadnjih tednih, ko je po naselju kar mrgolelo policistov. (2)

Pred kratkim je med življenjem Božakovega pri Metliki zavladała panika (3)

V Plutovi rodni Beli krajini so zaskrbljeni, precej ljudi z domačega Božakovega se ga iskreno boji. (8)

Plut na svobodi, Črnomelj v strahu (13, veliki naslov)

V Črnomlju trepetajo pred 37-letnim Silvom Plutom z Božakovega (13, podnaslovni sklop)

Strah in groza (17, mednaslov)

Čeprav je postal Silvo Plut strah in trepet nežnejšega spola (umor Marjance Matjašič, osumljen je še umorov 25-letne Srbkinje Jasmine Djošić in 32-letne Ljubice Ulčar), Nataša menda trdi, da ga ljubi. (46)

3. Problematični so tudi citati ali povzemanje izjav virov informacij, v katerih ti rabijo trditve, Pluta imenujejo morilec ali za njegovo označitev uporabijo drug zaznamovan leksem, mu pripišejo dejanje, označijo žrtve kot Plutove, primerjajo umore ali postavljajo predsodbe. Novinar take dele besedila ustrezno označi in se sklicuje na vir. Ne gre torej za novinarjeve lastne formulacije – ni novinar tisti, ki nekaj trdi, vrednoti ali označi Pluta z negativnim izrazom, temveč to prepusti viru informacij. Takšne izjave novinar izbira, ker so zanimive, udarne, vendar s tem še okrepi negativno podobo Pluta oziroma njegovo »krivdo« v očeh bralcev. Primeri:

»Ni je le razmesaril in ji prerezal vratu, Silvo Plut je Jasmino Djošić tudi pogrizel po vsem telesu!« (srbski kriminalist Nebojša Petković, 14, podnaslovni sklop)

Še najbolj brezbrizen na seji je bil tožilec Janez Šinkovec: »Vse je bilo že dokazano, pričakujem le potrditev tridesetletne zaporne kazni za okrutnega morilca« (75, podnaslovni sklop)

V vaški trgovini je davi prodajalka dejala stranki: »Pa Novice kupi. Je un' naš prasec not'.« (2)

Neuradno k temu v Beogradu dodajajo, da bi tudi za sojenje v odsotnosti moral Pluta pregledati srbski psihiater izvedenec, kar pa ni mogoče: »Po njegovem umoru v Sloveniji smo namreč dokončno prepričani, da nimamo opravka z normalnim bitjem in da bi nam imel strokovnjak marsikaj povedati.« (34)

Vodja preiskave umora Jasmine Djošić, šef niških kriminalistov Nebojša Petković, sprva sploh ni mogel verjeti, da je novica o umoru Ulčarjeve resnična: »Žal mi je, da je Plut znova ubijal. Žal mi je za njegovo najnovejšo žrtev, hudo mi je zaradi njene družine.« (16)

»'Ubogo srbsko dekle. Popolnoma enake stvari je počel z njo kot z našo Marjanco,' joče teta Joža.« (2, napis pod fotografijo)

Državna tožilka iz Niša Svetlana Savović je v enem od pogovorov za Novice razočarano ugotovila, da Plut za svoje grehe v Srbiji najverjetneje ne bo nikoli plačeval, »bo pa zagotovo obsojen, saj mu bomo sodili v odsotnosti.« (12)

6.5.2.2.1.1 REPREZENTACIJA ŽRTEV, DEJANJ IN SILVA PLUTA

Način, kako so ljudje poimenovani v novinarskem diskurzu, pomembno vpliva na način, kako so zaznani in upoštevani v družbi (Richardson v Erjavec in Poler Kovačič 2007: 56). Vsi imamo različne identitete, vloge in značilnosti, ki nas lahko opišejo pravilno, a nimajo istih pomenov. Poimenovanje akterjev določa skupino, ki ji pripadajo, pa tudi odnos med govorcem in naslovnikom. Novinarji morajo vedno poimenovati ljudi, o katerih poročajo, njihovo poimenovanje pa je odvisno od izbire. Izbira, da posameznika opišemo kot nekaj in ne kot nekaj drugega, služi psihološkim, političnim in družbenim namenom (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 56).

Za predstavitve žrtev so v analiziranih prispevkih uporabljene nevtralne in pozitivno konotirane besede, ki izražajo njihove pozitivne lastnosti, mladost, urejeno družinsko življenje (tabele 20, 21 in 22 v Prilogi C). O Jasmini Đošić izvemo, da je bila ob umoru stara 25 let. Živela je v Aleksincu v Srbiji. Zaposlena je bila v trgovini pri svojem partnerju, s katerim sta pričakovala otroka in načrtovala poroko. Ljubica Ulčar je imela 32 let, ko je bila umorjena. Bila je poročena in mati dveh mladoletnih otrok, zaposlena v Jati. Njuna umora sta primerjana z umorom Marjance Matjašič, za umor katere je bil Plut pravnomočno obsojen. O njej izvemo, da je imela ob umoru 22 let, bila je Plutova sovaščanka in sošolka, po ločitvi staršev je živela pri teti. Šolanje na gostinski šoli je končala z odličnim uspehom, zaposlena pa je bila v menzi metliške tekstilne tovarne Beti.

Prikazane so tudi kot nedolžne, nesrečne žrtve, pogosto pa so označene kot Plutove žrtve, s čimer je kršena tudi domneva nedolžnosti – razmerje med njimi in Plutom je določeno s svojilnim pridevnikom (*Plutova žrtev*) oziroma svojilnim pridevniškim zaimkom (*njegova žrtev*), tudi s povratnim svojilnim zaimkom (*svojo žrtev* (je razkosal)). Le v dveh primerih je Jasmina Đošić označena kot *njegova domnevna žrtev* – domneva nedolžnosti je torej spoštovana. Kljub temu bi bilo ustrežnejše, če bi

novinar zapisal *domnevno njegova žrtev*, saj gre za domnevo o tem, ali je njegova žrtev, ne pa o tem, ali Došičeva sploh je žrtev, kar izraža besedna zveza *njegova domnevna žrtev*. Jasmina Došić je sicer dodatno označena kot njegova *srbska, druga, novembrska, predlanska, lanska* žrtev in žrtev *iz leta 2004*; Ljubica Ulčar *slovenska, tretja, zadnja, petkova* žrtev; Marjanca Matjašič pa *slovenska, prva* žrtev ter žrtev *pred petnajstimi leti in iz leta 1990* (Tabela 23 v Prilogi C).

Njihova smrt je poimenovana z nevtralnimi in negativno zaznamovanimi besedami *dogodek, smrt, izguba, konec, tragedija*. Dodatno je označena s pridevniki, ki izražajo strah (*strašen, grozljiv, grozovit*), žalost (*tragičen*), tudi nasilje (*brutalen*) (Tabela 24 v Prilogi C).

(Domnevno) Plutova dejanja – umori in napadi – so poimenovana z nevtralnimi splošnimi izrazi (*dogodek, delo, dejanje*) ter izrazi, ki označujejo kaznivo dejanje (*kaznivo dejanje, zločin, umor, povzročitev smrti iz malomarnosti*, ekspresiven izraz *greh*). Ti izrazi so velikokrat dodatno označeni s pridevniki, ki izražajo nasilnost (*brutalen, okruten, zverinski, krvav, krut*) in grozo (*grozljiv, grozovit, srhljiv, gnusen*). Dejanja so poimenovana tudi z negativno zaznamovanimi besedami in besednimi zvezami, ki izražajo nasilje (*krutost, izživljanje, obračun, maščevanje, orgija, klanje, morilski pohod, morilska pot*) ter strah in odpor (*grozodejstvo, grozota, srhljivka*) (Tabela 25 v Prilogi C).

Dejanja so v nekaterih primerih dodatno določena še časovno (*prvi, drugi, tretji, novi, zadnji, petnajst let star, novembrski, februarški, predlanski, lanski, petkov umor*), krajevno (*srbski umor, umor v Srbiji, v Aleksincu, v Sloveniji, na Dolgem Brdu*) in glede na to, kdo je žrtev (*umor Srbkinje, nosečnice, sovaščanke, sošolke, matere dveh otrok*). Domneva nedolžnosti je v takih besednih zvezah izražena le dvakrat, in sicer obakrat v zvezi »*domnevno kaznivo dejanje*«. Gre za izjavi tožilke Barbare Brezigar.

Dejanja so pogosto označena kot Plutova s svojilnim pridevnikom (*Plutov umor*), svojilnim pridevniškim zaimkom (*njegov umor*) in povratnim svojilnim zaimkom (*Plut za svoje grehe (ne bo plačeval)*), s tem pa je kršena domneva nedolžnosti. Le v treh takih besednih zvezah je izražena domneva nedolžnosti, in sicer s pridevnikom *domneven* – v dveh primerih gre za novinarjevo formulacijo (*domnevni Plutov umor v Srbiji, domnevno Plutovo kaznivo dejanje v Srbiji*), v enem pa za izjavo tožilke Barbare Brezigar (»*Plutova domnevna kazniva dejanja v Srbiji*«).

Za izražanje umorov so uporabljeni glagoli in glagolske besedne zveze, ki so sicer nevtralni, a je že njihov denotativni pomen negativen (*moriti/umoriti, ubijati/ubiti, zagrešiti umor, zadati smrtne rane/usodno rano, zabosti*), ekspresivni, negativno zaznamovani glagoli (*klati/zaklati, zmasakrirati, pokončati*) ter tudi olepševalni izrazi (*vzeti življenje (komu), spraviti (koga) s sveta, vzeti (komu) mamo, ženo*). Za izražanje napadov so uporabljene besede in besedne zveze *napasti, znašati/znesti se nad (kom), spraviti se nad (koga), izživljati se nad (kom), obračunavati*. Za podrobnejši opis, kaj je oziroma naj bi Plut počel ali naredil z žrtvami, pa so uporabljeni glagoli *gristi/pogristi, trgati* – ki implicirajo primerjavo Pluta z živalmi –, *rezati, razmesariti, razkosavati/razkosati, sekati* – pri katerih je mogoče opaziti primerjavo z dejavnostjo mesarjev –, *zbadati, porezati, tolči, prizadejati rane, prerezati vrat, trpinčiti, mučiti, poniževati, iznakaziti, zmaličiti*. Gre torej za negativno zaznamovane glagole, ki izražajo nasilnost. Opaziti je mogoče, da Plut in njegov slovenski odvetnik dejanja poimenujeta z nevtralnimi in tudi olepševalnimi izrazi (*vzeti življenje, vzeti mamo dvema otrokoma, po nesreči malce porezati, po nesreči prizadejati le eno rano, biti malomaren*), medtem ko viri informacij in sami novinarji izbirajo predvsem negativno zaznamovane glagole, nevtralne (npr. *umoriti*) pa pogosto dodatno označijo z negativno zaznamovanimi prislovi (*zverinsko, okrutno, brutalno ...*) (Tabela 26 v Prilogi C).

Plut je poimenovan in opisan z: a) nevtralnimi in tudi pozitivno zaznamovanimi izrazi, b) negativno zaznamovanimi izrazi, s katerimi je domneva nedolžnosti kršena, in c) nevtralnimi izrazi, s katerimi je domneva nedolžnosti spoštovana (Tabela 27 v Prilogi C).

- a) Nevtralni in pozitivno zaznamovani izrazi: Plut je velikokrat poimenovan glede na to, od kod prihaja (*Slovenec, Belokranjec*). Glede njegovega zunanjšega videza izvemo, da je bil nizke, drobne, deške postave in da je imel izrazito modre oči. Kot njegove pozitivne lastnosti so navedene mirnost, pridnost, delavnost, poudarjene so njegove retorične sposobnosti. Na prestajanju kazni v mariborskih zaporih naj bi se vedel lepo in z njim naj ne bi bilo težav.
- b) Negativno zaznamovani izrazi, s katerimi je domneva nedolžnosti kršena: Skoraj v polovici prispevkov je Plut imenovan *morilec* – večinoma le *morilec*, najdemo pa tudi zveze *dvojni morilec, ropar in tat, morilec žensk, morilec, ki je na podoben*

način v preteklosti že vzel dve življenji, razvpiti morilec, trojni morilec, serijski morilec, morilec z otroškim obrazom, okrutni morilec. Beseda morilec je sicer nevtralen izraz za osebo, ki umori človeka, vendar je že njegov denotativni pomen negativen (negativno je dejanje umora). Poimenovan je tudi *zločinec*, kar je nevtralen izraz za storilca zločina, zločinov, a je negativen njegov denotativni pomen (negativno je dejanje zločina). Denotativno zaznamovana sta tudi izraza *kriminallec*, ki je navadno ekspresiven izraz za nekoga, ki se ukvarja s kriminalom, v podpomenu pa označuje storilca navadno hujšega kaznivega dejanja, in *storilec*, ki označuje tistega, ki stori kaznivo dejanje. *Baraba*, kot Pluta imenuje sestrična Marjance Matjašič, pa je slabšalni izraz za ničvrednega človeka, malopridneža. *Nepriprav*, kot je tudi poimenovan, je olepševalen izraz za malovrednega, ničvrednega človeka, navadno mlajšega. Plut je poimenovan tudi *napadalec*, torej kdor koga napade, in *nasilnež*, kar je ekspresiven izraz za nasilnega človeka. Ekspresivna besedna zveza *strah in trepet (nežnejšega spola)*, s katero je Plut prav tako označen, pomeni tistega, ki vzbuja velik strah.

Plut je večkrat označen kot *zver*, kar je slabšalni izraz za surovega, okrutnega človeka, enaka je tudi razlaga besede *zverina*. *Žival* je ekspresiven izraz za surovega, hudobnega človeka, zlasti moškega. *Prasec*, kot Pluta imenujeta prodajalka v vaški trgovini in Mirko Ulčar, pa je leksem, označen s kvalifikatorjem nizko, ki pomeni ničvrednega, malovrednega človeka. V Srbiji naj bi Pluta imenovali *monstrum*, kar je knjižni izraz za pošast, spako, oziroma kar *pošast*, kar je slabšalni izraz za zlobnega, hudobnega človeka. Po enkrat se pojavita poimenovanji Pluta *krvnik* in *rabelj* – gre za sopomenki (krvnik je knjižni izraz za rablja), ki izhajata iz poklica (njun prvotni pomen je 'kdor (poklicno) izvršuje smrtno kazen'), rabljeni pa sta kot ekspresivna izraza, ki pomenita nekoga, ki preganja, terorizira, ubija ljudi, zlasti med vojno. *Mesar*, kot naj bi se Plut imenoval sam, označuje človeka, ki brezobzirno, grobo dela, ravna.

V prispevkih najdemo tudi številne informacije o Plutovem problematičnem otroštvu, kriminalni preteklosti in drugih (domnevnih) zločinih. Tudi policija ter njegovi prijatelji ga označijo za nevarnega in nepredvidljivega, veliko naj bi tudi pil.

Ob spremljanju sojenja za umor Ljubice Ulčar izvemo veliko o Plutovih psiholoških značilnostih, ki jih je predstavil psihiater. Tudi sicer Plut velja za čudaškega, psihopata, avtorji besedil ga označijo za duševno motenega in ga primerjajo s francoskim serijskim morilcem. Celó sam Plut naj bi menil, da je potreben psihiatričnega zdravljenja. Plut je imenovan tudi *idiot*, kar je sicer strokoven (medicinski) izraz za najhujše duševno nerazvitega človeka, a je rabljen v slabšalnem smislu in označuje omejenega, neumnega človeka, saj ga tako ne poimenuje strokovnjak. Tudi *psihopat* je strokoven, psihiatrični izraz za značajsko, osebnostno neuravnovešenega človeka, a Pluta kot takega le v enem primeru označi strokovnjak, sicer pa ga enkrat tako imenuje Hubert Ocvirk, enkrat pa novinar.

- c) Nevtralni izrazi, s katerimi je domneva nedolžnosti spoštovana: Gre za strokovne, pravniške izraze *osumljenec*, *obdolženec*, *obtoženec*, *domnevni morilec/ropar/tat*.

Plut je – glede na izbiro poimenovanj, primerjavo (domnevno) njegovih umorov Došičeve in Ulčarjeve z umorom Matjašičeve, predstavitev njegove preteklosti, drugih (domnevnih) zločinov, vedênja in psiholoških značilnosti – predstavljen kot serijski morilec, pa čeprav je bil pravnomočno obsojen le za umor Matjašičeve. Termin *serijski morilec* se nanaša na tiste, ki morijo v civilnem kontekstu.³⁶ Njihovi motivi niso politični ali razumljivi, vsakdanji, celo deloma opravičljivi (koristoljubje, ljubosumnost, pohlep, maščevanje, zavist, samoobramba, opitost itd.), temveč »kršijo vse uveljavljene pravine zločina, ki naj bi se zgodil z nekim razumnim ozadjem, oprijemljivim razlogom in po možnosti z ekonomskim učinkom« (Šterk 2007: 16).

³⁶ Kot pojasnjuje Šterkova (2007: 16), obstajajo trije tipi večkratnih umorov: množični, verižni in serijski. Temeljne sestavine definicij različnih tipov umora so število žrtev, prostor in čas. Pri serijskem umoru gre za umor vsaj treh ljudi v časovnem razponu, ki je daljši od tridesetih dni, med posameznimi umori pa je obdobje pomiritve (Šterk 2007: 17). To ni edina definicija, je pa najbolj splošno sprejeta (Šterk 2007: 17, op. 6).

6.5.2.2.1.2 KRŠITVE DOMNEVE NEDOLŽNOSTI V POSAMEZNIH ENOTAH

V nadaljevanju so predstavljeni podatki o kršitvah domneve nedolžnosti v posameznih enotah prispevkov, navedeni so tudi primeri.

6.5.2.2.1.2.1 V NASLOVJU

V naslovih novinarskih prispevkov je domneva nedolžnosti pogosto kršena. To je predvsem posledica želje novinarjev po pritegnitvi pozornosti bralcev na senzacionalno novico in s tem k nakupu časopisa. Osumljene in obtožene razglašajo za krive v velikih naslovih svojih prispevkov, v podnaslovnem sklopu ali sinopsisu pa nakažejo, da jim krivda še ni dokazana. V nadaljnjem besedilu – lahko tudi že v sinopsisu, ki je še del naslovja – se povedi v trdilni obliki, ki govorijo o krivdi (*je ubil*), prepletajo s povedmi, v katerih je pravilno navedeno, da gre za utemeljeni sum, ovadbo, obtožbo domnevnega storilca kaznivega dejanja (Poler 1997: 207). To je lahko posledica novinarjeve nenatančnosti, nespoštovanja etičnih načel ali želje, da bi izrazil svoje lastno mnenje o zadevi, o kateri piše. Domnevni storilec je v novinarjevih očeh kriv očitanege dejanja, novinar ga obsoja, s tem pa vpliva tudi na mnenja bralcev.

a) V VELIKIH NASLOVIH IN ČEZNASLOVIH

Dobra polovica velikih naslovov analiziranih prispevkov je oblikovana tako, da (ne)spoštovanja domneve nedolžnosti ni mogoče ugotavljati. Le en naslov je tak, da je mogoče reči, da je domneva spoštovana (*Osumljenec umora oproščen vloma* (4)), vsi preostali pa so s stališča domneve nedolžnosti sporni (Tabela 12 v Prilogi B); med temi je v nekoliko manj kot treh četrtinah naslovov domneva kršena neposredno, v več kot četrtini pa posredno (Tabela 13 v Prilogi B).

Nekaj velikih naslovov je oblikovanih kot trditev (v nekaterih je sicer izpuščen glagol *biti*). Tak je naslov *Morilec Plut vnovič moril!* (1). Plut je imenovan *morilec*, kar se nanaša na njegov umor Marjance Matjašič (zato v tem primeru ta oznaka ni sporna), da je to dejanje ponovil, pa izraža prislov *vnovič*. Naslovu je še poudarjen s klicajem, senzacionalističnost pa stopnjuje čeznaslov **Zver**. Kot trditev sta oblikovana tudi naslova *Silvo Plut moril s pomočnikom* (6) in *Posiljeno je tolkel s sekiro* (15). V zadnjem je sporno tudi, da nikjer v besedilu ni navedeno, da bi morilec žrtev tolkel s sekiro (zapisano je le, da je imel sekiro v roki), tega pa ni pokazala niti preiskava. V

času, ko je bil prispevek objavljen (dan po umoru Ljubice Ulčar), je obstajal sum, da je bila žrtev posiljena, vendar tudi tega preiskava ni pokazala. Novinar je torej zapisal kar dve neresnici. Nespoštovanje domneve nedolžnosti je še okrepljeno s čeznaslovom **Zverina Plut**. Tudi naslov *Najprej jo je rezal, slednjič zabodel* (19) je oblikovan kot trditev, svoje mnenje o tem pa novinar izrazi s čeznaslovom **Groza**. Še en naslov, oblikovan kot trditev, je *Plut je friziral tablice na golfu* (69), ki pa se ne nanaša na umor, temveč na ponarejanje registrskih tablic. V naslovu *Silvo Plut laže tako, kot mori* (78) novinar trdi, da Plut laže, in njegovo laganje s prislovom *tako* primerja z (njegovim) morjenjem.

Kot trditev so oblikovani tudi naslovi *Pazite se, ta bo še moril!* (10), *Zakričal je: Zdaj si ti na vrsti!* (21) in *Mamice ne bo, umoril jo je Plut* (42), vendar gre – pri enih bolj, pri drugih manj očitno – za citate izjav virov informacij. Naslov *Vedeli, da bo pošast še klala* (16) ima obliko poročanega govora, vsebuje tudi označitev Pluta za *pošast*. Citatna sta tudi naslova *Tako je umoril našo Marjančo!* (2), v katerem gre za primerjavo umorov Matjašičeve in Došičeve (s prislovom *tako*), in *Pluta na sojenju čaka šah mat* (64), v katerem je izražena predsodba. V teh primerih ne gre za to, da bi novinar v naslovih sam nekaj trdil, temveč je sporen izbor citatov, ki so vrednotenjski in novinar prek njih krši domnevo nedolžnosti.

V nekaterih naslovih je sporna označitev Pluta. V naslovu *Morilec žensk v vlogi roparja* (5) je Plut označen ne le kot *morilec* (kar bi se lahko nanašalo le na umor Marjance Matjašič), temveč je uporabljen tudi rodilnik množine besede *ženska*, kar pomeni, da (po novinarjevem mnenju) ni ubil le ene, Matjašičeve, temveč je tudi morilec Došičeve (v času objave prispevka Ulčarjeva še ni bila umorjena). *Morilec* je poimenovan tudi v prispevku *Sojetniki pretepli morilca Pluta!* (20), ki ima čeznaslov **Krvavo**. V naslovu *Iskani morilec ima debel dosje* (7) morilec ni poimenovan Plut, temveč Srđan Živković. Toda tudi označitev Živkovića za morilca je sporna, ker ni nikogar umoril, domnevno je pomagal Plutu pri umoru Došičeve. Je pa že prej povzročil prometno nesrečo, v kateri je umrl en človek, in morda ga novinar zato imenuje morilec.

V nekaterih naslovih so umori oziroma zločini pripisani Plutu – Plut je torej označen kot vršilec teh dejanj. Tako je v naslovih *Plut z obrobja na morilski pir* (22), *Bi lahko*

preprečili Plutova umora? (25), *Plutovi umori zapisani v zvezdah* (26), *Bo kdo plačal Plutove zločine?* (29) in *Kdo je plačal Plutu za umor?* (65).

Naslov *Doma, na varnem pred 40-letno ječo* (9) vsebuje skrito obsodbo oziroma predpostavko, da bi Pluta v Srbiji obsodili na štiridesetletno zaporno kazen. V naslovu *Trideset let ali tretji človek?* (56) je novinarjeva predsodba, da bo Plut obsojen na 30 let zavora, če se ne bo izkazalo, da je umor zagrešil nekdo tretji. Naslov *Bo Plut obsojen v dveh dneh?* (62) je oblikovan kot vprašanje, vendar beseda *obsojen* implicira, da ga bo sodišče obsodilo; *obsoditi* v pravnem smislu pomeni določiti kazen zaradi določenega kaznivega dejanja in je nasprotje glagola *oprostiti*, ki pomeni s sodbo odločiti, da obtoženec ni storil kaznivega dejanja, da ni kazensko odgovoren ali da dejanje ni kaznivo (SSKJ). V tem primeru pa novinar predvideva obsodilno sodbo. Tako je tudi v naslovu – ki je sicer uvrščen med citatne – *Pluta na sojenju čaka šah mat* (64). Frazem *nekoga čaka šah mat* v SSKJ ni definiran, lahko pa ga razumemo v smislu, da je Plut v brezizhodnem položaju, da bo torej obsojen. Novinar Pluta vnaprej obsodi tudi v naslovu *Sojenja konec, Pluta čaka 40 let* (66). V prispevku poroča, da se je sojenje v Srbiji končalo, vendar sodba še ni bila izrečena; kljub temu z gotovostjo zapiše, da bo Plut obsojen na 40 let zavora. Prepričanje o tem še okrepi s čeznaslovom **Zapečateno**, ki daje vtis dokončnosti – *zapečatiti* je ekspresiven izraz s pomenom narediti, da se kdo ne more rešiti iz kakega neprijetnega položaja (SSKJ). Tudi z naslovom *Štirideset let, nekaj mesecev?* (79) novinar predvideva, da bo sodba v vsakem primeru obsodilna, da bo Plut kaznovan z zaporom – ali štiridesetletnim ali nekajmesečnim.

V dveh vprašajnih naslovih, *Plut zraven pri pretepu umirajoče?* (37) in *Plut umirajočo vlekel po tleh?* (39) novinar namiguje na vpletenost Pluta v še nek zločin.

Nekaj naslovov je takšnih, da sami zase niso sporni, temveč šele v povezavi s sobesedilom. Naslov *Krivdo na pravosodje* (30) na prvi pogled ni sporen, ob branju prispevka pa je mogoče razbrati njegov pomen: policija je kriva, da je bil Plut na prostosti in je lahko moril. Podobno je tudi v naslovu *Počuti se krivega za smrt Ulčarjeve!* (35), ki pomeni, da se Pavel Kotnik počuti krivega, ker je Pluta na sodišču opral krivde za rop, zato je bil Plut na svobodi in je umoril Ulčarjevo. *Od države terja 25 milijonov* (52) je naslov prispevka, v katerem beremo, da Ulčar od države zahteva odškodnino, ker je odgovorna, da je bil Plut na prostosti in je zato lahko moril. V

prispevku z naslovom *Zavoljo Pluta že padajo obtožbe* (53) izvemo, da Ulčarjevi tožijo državo, ker se ni odzvala na njihovo zahtevo po odškodnini zaradi Plutovega umora Ljubice, v prispevku z naslovom *Dvesto milijonov za umorjeno hčer* (54) pa, da Ljubičina mama od Pluta zahteva 200 milijonov tolarjev odškodnine zaradi umora hčere – spet zato, ker je država dopustila, da je bil Plut na svobodi. Naslov *Jasminina mama: »Ne oprostim!«* (63) pa pomeni, da mati Jasmine Došić ne oprostí Plutu, ker ji je umoril hčer.

Dva naslova prispevkov sta oblikovana tako, da med ljudmi vzbujata strah pred Plutom: *Plut na svobodi*, *Črnomelj v strahu* (13) in *Rojstna vasica je trepetala* (17).

V dveh prispevkih sta sporna samo čeznaslova. Z velikim naslovom *Sedem ran, od tega dve smrtni* (50) domneva nedolžnosti ni kršena, sporen je čeznaslov, s katerim je ta naslov komentiran – **Nečloveško**. Podobno je v prispevku z naslovom *Silvo Plut za 30 let v zapor* (58), ki ima čeznaslov **Kriv!**. Z velikim naslovom novinar sporoča, kakšna je bila sodba, s čeznaslovom, ki je okrepljen s klicajem, pa to še poudari, pa čeprav sodba še ni pravnomočna in torej še vedno velja domneva nedolžnosti.

b) V PODNASLOVNIH SKLOPIH

Med vsemi 80 prispevki domneve nedolžnosti ni mogoče ugotavljati v sedmih podnaslovnih sklopih. V dobri četrtini sklopov je spoštovana, vsi preostali, torej skoraj dve tretjini podnaslovnih sklopov, pa so s stališča domneve nedolžnosti sporni. V več kot 40 odstotkih primerov se pojavljajo neposredne kršitve domneve. V dobri petini primerov pa je kršitev mogoče razbrati posredno – v podnaslovnih sklopih štirih prispevkov iz sobesedila, v sklopih trinajstih prispevkov pa je domneva nedolžnosti spoštovana ali je ni mogoče ugotavljati, a so v njih izbrani citati oziroma povzetki izjav, v katerih je Plut negativno označen oziroma so informacije v njih zanj obremenilne (Tabela 14 v Prilogi B).

V nekaterih sklopih je kršenje domneve nedolžnosti izraženo na več načinov. Tako je v prispevku (1) Plut poimenovan *monstrum*, zapisane so trditve glede umora Došičeve, ki je tudi primerjan z umorom Matjašičeve, ter trditve o poskusu umora in ropu. Tudi v citatu je zapisana trditev, Plut pa je v njem poimenovan *žival*. V prispevku (2) sta primerjana umora Došičeve in Matjašičeve, zapisano je tudi, da so novinarji Slovenskih novic obiskali »*morilčevega* brata«. V prispevku (9) beremo, da Plut najverjetneje »ne bo odgovarjal za lanski grozovit umor Jasmine Došić« – umor

je torej pripisan Plutu –, citirana pa je izjava srbske tožilke, v kateri ga ta vnaprej obsodi: »'Očitno ga bomo morali v odsotnosti obsoditi na štirideset let'«. V prispevku (15) je zapisana trditev, da je Plut »znova udaril: posilil in zverinsko umoril je 33-letno mater dveh otrok«, ker je še na prostosti, pa so »domačini prestrašeni«. V prispevku (17) je povzeta izjava tete Marjance Matjašič, da ne more verjeti, da je Plut »dobil še tretjo priložnost za ubijanje« in da so se policisti zbal, da »bi utegnil prav na Božakovem nadaljevati morilski pohod«. Živković je poimenovan »Plutov pomagač pri zločinih v srbskem Aleksincu«. V prispevku (19) je v podnaslovnem sklopu zapisano, da objavljajo kazensko ovadbo proti Plutu, ki dokazuje, da »gre za zver v človeški podobi« – čeprav ovadba ni dokument, ki bi nekaj dokazoval – in trditve o tem, da je Ulčarjeva pričakal na njenem domu in se nad Ljubico »zverinsko izživljal«. Tudi podnaslovni sklop prispevka (21) je poln trditvev o Plutovih domnevnih dejanjih, zapisani so citati izjav Mirka Ulčarja, v katerih ta bremeni Pluta, Plut pa je poimenovan *trojni morilec*. V prispevku (22) najdemo trditev in pripis umora Plutu: »Z ljubljanskega mestnega obrobja se je Plut podal na svoj ogabni morilski pir«. V sklopu prispevka (29) je Plut poimenovan *morilec*, domneva nedolžnosti pa je kršena tudi posredno – tema prispevka je ugotavljanje krivde pravosodja in policije, da je bil na prostosti. Tudi v podnaslovnem sklopu prispevka (52) najdemo namige o posredni krivdi državnega pravobranilstva za smrt Ulčarjeve, umor je označen kot *zločin Silva Pluta*. V prispevku (55) je Plutu pripisan umor Ulčarjeve in tudi tu gre za ugotavljanje krivde sodišča, da je bil na prostosti: »Če ga decembra na okrožnem sodišču ne bi oprostili za rop v Moravčah, februarja ne bi mogel ubijati; zdaj ko je za Ulčarjevo že prepozno, je tista oprostilna sodba padla na višjem sodišču«. V podnaslovnem sklopu prispevka (64) beremo citat izjave srbskega kriminalista: »'Po cele noči sem blodil po kavarnah in iskal nekega Silvija z izrazito modrimi očmi'« in v nadaljevanju »Prav barva oči naj bi izdala morilca 25-letne Aleksinčanke« – če podnaslova povežemo, je očitno, da je Plut prikazan kot morilec Došičeve. V sklopu prispevka (66) je Došičeva poimenovana *Plutova srbska žrtev*, novinar z veliko stopnjo gotovosti zapiše, da je že jasno, da Plutu v Srbiji »ne uide 40 let zapor«, kar je predsodba, povzame pa tudi izjavo strokovnjaka za DNK, da Plut Došičeve »ni samo razmesaril, ampak se je nad njeno telo spravil tudi z zobmi!«.

Po eno kršitev najdemo v podnaslovnih sklopih sedmih prispevkov: v prispevku (42) trditev, poimenovanje Pluta *morilec* v (3), (37) in (60), umori so mu pripisani v

prispevkih (40) in (71), žrtev (Ljubica Ulčar) je označena kot Plutova v prispevku (24). V prispevku (7) je Srđan Živković označen kot *domnevni Plutov pomagač* pri umoru v Srbiji – domneva je torej izražena o tem, ali je bil Živković Plutov pomagač, ne pa o tem, ali je Plut morilec.

V enem podnaslovnem sklopu je lahko v njegovih posameznih enotah (podnaslovih) domneva spoštovana, v drugih pa kršena. Tako v prispevku (6) novinar ustrezno uporablja stilem *naj bi* za domnevno Plutova dejanja, vmes pa zapiše, da »naj bi imel *morilec* pri okrutnem dejanju pomočnika«, pri čemer je dvom izražen o tem, ali je imel morilec (pri tem je jasno, da novinar misli prav na Pluta in ne na morilca, kdor koli že ta je) pomočnika, ne pa o tem, ali je Plut morilec. V prispevku (16) je ustrezno zapisano, da *naj bi* Plut umoril Đošićevo, umor Ulčarjeve pa je opredeljen kot *njegov novi zločin*. Sporni so tudi citati izjav in novinarjevo vrednotenje ene izmed teh: »kako prav je imel srbski kriminalist Nebojša Petković, ko je pred kakšnim mesecem za Novice dejal: 'Pazite se, ta bo še ubijal! Kaj ubijal, klal!'«. Tudi v prispevku (20) je ustrezno zapisano, da je Plut *osumljen* umora oziroma da je *osumljenec*, vmes pa, da so priporniki »fizično obračunali z *morilcem*« in trditev, da je nameraval umoriti tudi Mirka Ulčarja. V podnaslovnem sklopu prispevka (30) je ustrezno zapisano, da si je Plut »kopico *sumov kaznivih dejanj* nabral med pogojnim odpustom iz zapora«, sicer pa je v njem govor o krivdi policije oziroma tožilstva, da je bil Plut na prostosti. V prispevku (33) je domneva nedolžnosti najprej spoštovana, nato pa je zapisano, da se je srbsko pravosodje odločilo prepustiti pregon za umor Đošićeve Sloveniji, a »za *Plutovo tretjo žrtev* [Ljubico Ulčar] žal prepozno«. V podnaslovnem sklopu prispevka (34) je najprej neustrezno zapisano, da je Plut na nadaljevanju preiskave molčal, »ali je poleg *Ljubice Ulčar* res poskušal *spraviti s sveta tudi njenega moža* Mirka«, nato pa ga novinar ustrezno označi kot *domnevnega trojnega morilca*. V prispevku (36) je Plut najprej ustrezno poimenovan *obtoženec*, nato pa novinar zapiše trditev o sledih njegovega DNK-ja in ugrizov njegovih zob na truplu Đošićeve. V prispevku (38) je neustrezno zapisano, da Plutu za *njegove srbske zločine* ne moremo soditi pri nas, hkrati pa, da *naj bi* na prizoriščih kaznivih dejanj puščal sledi in da mu bodo v Srbiji sodili za *umor in druge domnevne grehe*. V prispevku (50) pa najdemo protislovje v drugem podnaslovu: »sodni izvedenec Eduard Kralj [je] na včerajšnjem nadaljevanju sojenja opisoval, kako stopnjevano naj bi obdolženi trpinčil Ljubico Ulčar« – Plut je torej ustrezno poimenovan *obdolženi*, pravilna je tudi raba stilema *naj bi* –, sledi pa

zapis, da so se ob tem na sojenju »vsekakor lahko prepričali, *kakšna zver se skriva v njem*«. V prispevku (57) novinar Pluta ustrezno imenuje *obtoženec*, nato pa z veliko stopnjo gotovosti zapiše, da bo sodba »skoraj zagotovo izrečenih trideset let zapora«. V sklopu prispevka (59) je najprej domneva nedolžnosti spoštovana: »*naj bi bila Došičeva umorjena po Plutovi metodi*, po njenem truplu pa *naj bi grizli tudi zobje z njegovim DNK*«; v nadaljevanju pa je zapisano, da bi »*usodo* Marjance Matjašič, *Jasmine Došić* in Ljubice Ulčar kmalu doživela še ne polnoletna Aleksinčanka Milena Radulović«, pa čeprav sojenje za umor Došičeve še poteka, sodba za umor Ulčarjeve pa še ni pravnomočna. V podnaslovnem sklopu prispevka (80) novinar poroča o sodbi Plutu v Srbiji. Začne s citatom razsodbe (zato v tem primeru domneve nedolžnosti niti ne more spoštovati): »Niti za hip nisem omahoval, kako razsoditi *človeku, ki seje smrt povsod, kjer se pojavi*«, v nadaljevanju pa neustrezno uporabi besedo morilec: »člani družine Došić so prepričani, da bi morali *morilca* vprašati, ali mu je kdo naročil umor«. Sodba še ni pravnomočna, zato domneva nedolžnosti še vedno velja.

V podnaslovnih sklopih prispevkov (25) in (44) najdemo informacije o krivdi policije in pravosodja, da je bil Plut na prostosti, v prispevku (54) pa kot posredno kršitev domneve nedolžnosti lahko opredelimo zahtevo Ljubičine mame, ki od Pluta želi odškodnino zaradi umora hčerke. V prispevku (26) novinar Pluta primerja z nekim francoskim morilcem, kako zelo nevaren je, pa naj bi dokazoval celo njegov horoskop.

V podnaslovnih sklopih prispevkov (10), (14), (23), (35), (39), (43), (56), (58), (63) in (75) novinar domnevo nedolžnosti sicer spoštuje ali pa o tem ni mogoče presojati, a vsebujejo citate, ki Pluta obremenjujejo, ga prikazujejo kot krivega ali pa je v njih negativno označen. Enako je tudi v prispevkih (51) in (65), le da ne vsebujeta citatov, temveč povzetke izjav. Zanimiv je primer v podnaslovnem sklopu prispevka (18), kjer novinar citira domnevno Plutovo izjavo: »Policistom pa naj bi dejal, da se je zgodila nesreča, ko jo je nesel v kopalnico: 'Držal sem njo, držal sem nož, padla sva in se je sama zabodla v vrat'« – novinar te izjave ni dobil od Pluta, ampak (verjetno) od policistov, a jo kljub temu citira.

6.5.2.2.1.2.2 V MEDNASLOVIH

Kot že rečeno, imajo mednaslovi predvsem tehnično vlogo – besedilo razčlenijo, da ni strnjeno od začetka do konca –, manj pomembna pa je njihova vsebinska vloga. Ker pa so poudarjeni, so opazni, in nekateri so s stališča domneve nedolžnosti sporni. Pri njihovi obravnavi je treba upoštevati tudi vsebino odseka besedila, ki ga »naslavlja«, saj iz tega izhajajo in sami zase včasih niso popolnoma razumljivi.

Mednaslove ima, kot je že zapisano v poglavju o zgradbi prispevkov, 56 od 80 analiziranih prispevkov. Vseh mednaslovov je 137. V skoraj treh četrtinah o domnevi nedolžnosti ni mogoče presojati, preostali so sporni (Tabela 15 v Prilogi B).

Neposredne kršitve najdemo v 18 mednaslovih. Mednaslov *Od ropov do umorov* (1) označuje Plutove (domnevne) zločine, izraža tudi stopnjevanje teže zločinov (umor velja za hujši zločin kot rop). Mednaslov *Maščevanje* (15) pove, kaj naj bi bil vzrok za umor Ulčarjeve. V dveh mednaslovih sta primerjana umora Došičeve in Matjašičeve: *Marjanca kot Jasmina* (1) in *Tako kot Marjanco* (2). Sedem mednaslovov je oblikovanih kot trditve: *Sekal je na koščke* (2), *Eden moril, drugi čakal* (6), *Bilo je klanje!* (11), *Tarča je bil Mirko* (21), *Moški NN je Plut* (66); dva izmed teh sta izjavi virov informacij: *Nima duše ne srca* (63) in *To je monstrum!* (65), kar pa postane očitno šele ob branju odsekov besedil, ki ju naslavlja. V treh primerih je sporna označitev Pluta: *Ni slutil, da je zver* (21), *Morilec v solzah* (58) in *Zverina do konca* (58). V štirih mednaslovih pa novinar omenja DNK kot dokaz, da je Plut umoril Došičevo: *Izdala sta ga zgodovina in DNK* (36), *Očitki, polni DNK* (38), *DNK je izdajalski* (59) in *DNK: Silvo Plut* (64).

V nekaterih primerih je kršitev domneve nedolžnosti razvidna posredno. Trinajst mednaslovov je oblikovanih kot vprašanje: *Človek ali zver?* (1) (vprašanje, kaj od tega je Plut), *Z naklepom?* (23) (ali je bila Ulčarjeva umorjena naklepno), *Plut le izvajalec?* (42), *Došičevo umoril Plut sam?* (61) in *Plačan za umor?* (63); v mednaslovih *Zverinsko nad umirajočo?* (35) in *Jančar v Zalog, Plut v Laze?* (39) novinar namiguje na vpletenost Pluta v še en zločin; v šestih vprašajnih mednaslovih se novinar sprašuje o tem, kdo je odgovoren za to, da je bil Plut na prostosti in je zato lahko moril: *Kdo je zamočil* (16), *Kdo je odgovoren?* (16), *So vsi naredili vse?* (20), *Krivci ali grešni kozli?* (29), *Bo letela Sketljeva?* (29) in *Nočejo priznati napak?* (52). V dveh mednaslovih je opazno vzbujanje strahu pred Plutom: *Strah in groza* (17) in

»opozorilo« *Plut bo prišel!* (18). Mednaslov *Primerjava astroloških kart na dneve umorov* (26) označuje odsek besedila, v katerem novinar/astrolog primerja astrološko karto Silva Pluta (kot morilca) s kartami ob dnevih umorov Matjašičeve, Došičeve in Ulčarjeve.

Trije mednaslovi so oblikovani tako, da jih lahko štejemo med sporne ali ne. *Grehov za sedem desetletij* (12) lahko razumemo kot trditev, da *ima* Plut toliko grehov, ali pa da mu jih toliko *očitajo*. Enako je tudi pri mednaslovu *Umor, poskus umora ...* (14) – razlagamo si ga lahko, da je *storil* umor in poskus umora ali pa, da mu to *očitajo*. V mednaslovu *Morilec na svobodi* (16) pa se oznaka Pluta za *morilca* lahko nanaša le na umor Marjance Matjašič, ki mu je bil dokazan, za katerega je bil pravnomočno obsojen in ga zato lahko imenujemo za morilca, lahko pa se nanaša tudi na (domnevni) umor Došičeve – Ulčarjeva v času objave tega prispevka še ni bila umorjena –, za katerega mu krivda še ni dokazana.

6.5.2.2.1.2.3 V JEDRU BESEDIL

V jedrih besedil se nespoštovanje domneve nedolžnosti izraža na vse načine, ki so naštetih v začetku poglavja o domnevi nedolžnosti. Ker je primerov ogromno, v tem poglavju predstavljam nekaj zanimivosti in posebnosti. Domneva nedolžnosti je spoštovana v dobrih enajstih odstotkih besedil prispevkov, vsi preostali – torej skoraj 90 odstotkov prispevkov – pa so s stališča domneve nedolžnosti sporni, med temi neposredne kršitve najdemo v nekaj manj kot treh četrtinah prispevkov (Tabela 16 v Prilogi B).

V prispevkih se povedi, v katerih je domneva nedolžnosti spoštovana, prepletajo s tistimi, v katerih je kršena. Domneva je bolj dosledno spoštovana pri poročanju o ropih, tatvinah in drugih kaznivih dejanjih kot pri poročanju o umorih. V nekaterih primerih novinar sicer uporabi stile *naj bi* oziroma domnevo izraža na drug ustrezen način, vendar v isti povedi pogosto uporabi neko zaznamovano sredstvo, ki spoštovanje domneve nedolžnosti postavi pod dvom. Tako je npr. prispevku (1):

[V] Aleksincu je namreč utemeljeno osumljen, da je novembra lani dobesedno zmasakriral 25-letno domačinko Jasmino Djošić. Nad njo naj bi se izživljal kot monstrum iz filma Ko jagenički obmolknejo.

Novinar ustrezno zapiše, da je Plut utemeljeno osumljen umora, da bi prikazal grozovitost dejanja pa nadaljuje z besedno zvezo *dobesedno zmasakriral*. V naslednji

povedi pravilno uporabi stilem *naj bi*, nato pa doda primerjavo z izrazito negativno osebo iz filma. Pozornost bralca se tako usmeri na take zaznamovane besedne zveze.

Prispevek (19) je v celoti citat obtožnice, razen uvodnih dveh povedi, kjer novinar predstavi svoje mnenje o njeni vsebini, posredno pa tudi o Plutu:

Kazenska ovadba proti Silvu Plutu, ki so jo za današnje zaslišanje spisali na sektorju kriminalistične policije pri PU Ljubljani in poslali na pristojno tožilstvo, se bere kot najodvratnejša srhljivka. Objavljamo njene najpomembnejše dele.

Zanimivi so primeri, v katerih novinar v isti povedi izmenično uporablja stilem *naj bi* in trditve (11):

Šestnajstega januarja lani naj bi v Aleksincu [Plut in Živković] napadla Mileno Radulović. Bila je sama doma, ko sta vdrla v njeno hišo, Plut naj bi jo začel z avtomatsko puško pretepati po vsem telesu in glavi. Ko je padla na tla, je odvrget puško in iz žepa potegnil nož, z Radulovičeve razparal obleko, nato pa jo zvezal z vrvjo. Iz hiše sta ukradla nekaj ročnih ur ter precej zlatnine in denarja.

Popolnoma enako novinar dogodek opiše tudi v prispevku (12), drugačna je le zadnja poved:

Iz hiše naj bi ukradla nekaj ročnih ur ter precej zlatnine in denarja.

Podobno je tudi v prispevku (12):

Le nekaj dni prej naj bi Plut in Živković poskusila umoriti Aleksinčana Milovana Mladenovića. Ko je parkiral avtomobil na domačem dvorišču in se napotil do vrat ograje, da bi jih zaprl, naj bi ga presenetil Plut in proti njemu iz avtomatske puške M-70 izstrelil rafal, najmanj 27 nabojev. Tri kroglice so ga zadele in v niški bolnišnici so hudo ranjenemu komaj rešili življenje. Plut naj bi streljal na pobudo Živkovića, ki ga je takrat tudi prevažal z avtom in čakal na kraju dejanja.

V prispevku (26) je zapisano:

Zaradi prijaznosti Nebojše Petkovića, vodje kriminalistične službe na SUP v Nišu, pa smo dobili tudi rojstni podatek Plutove predlanske žrtve, Jasmine Došić, ki naj bi jo pokončal blizu Aleksinca, ko se je vračala v službo.

Jasmina Došić je torej neustrezno označena kot *Plutova žrtev*, nato pa novinar domnevo nedolžnosti spoštuje z rabo stilema *naj bi* (jo pokončal).

V prispevku (8) najdemo napako. Tokrat – morda zaradi prevelike želje, da bi spoštoval domnevo nedolžnosti – novinar zapiše:

Na niški policijski upravi ga [Pluta] sumijo, da naj bi novembra lani v Aleksincu zverinsko umoril 25-letno Jasmino Djošić.

Že beseda *sumijo* implicira dvom, zato bi v nadaljevanju morala slediti trditev. Z uporabo stilema *naj bi* novinar v tem primeru dvomi o upravičenosti suma policije, ne pa o tem, ali je Plut zagrešil umor. Pravilen zapis bi bil torej:

Na niški policijski upravi ga sumijo, da je novembra lani v Aleksincu zverinsko umoril 25-letno Jasmino Djošič.

V istem prispevku najdemo še eno napako:

Skoraj tako kot Jasmino Djošič naj bi že pred leti umoril in iznakazil vaščanko Marjanco Matjašič.

V tem primeru novinar izraža dvom o tem, da je Plut ubil Matjašičevo. Toda za ta umor je bil pravnomočno obsojen in odslužil je kazen; sodišče mu je torej dokazalo, da jo *je* umoril. Po drugi strani pa ne dvomi, da je umoril Djošičevo, saj s prislovom *tako* izrazi, da je Djošičevo umoril na enak način kot Matjašičevo. Pravilno bi se ta poved glasila:

Skoraj tako kot naj bi umoril Jasmino Djošič, je že pred leti umoril in iznakazil vaščanko Marjanco Matjašič.

Podobno napako najdemo tudi v prispevku (61):

V obtožnici piše, da naj bi 16. januarja lani po predhodnem dogovoru in v deljenih vlogah z namero, da si pridobita protipravno premoženjsko korist, uporabila silo proti Mileni Radulović

V tem primeru se novinar sklicuje na vir, na obtožnico, z rabo stilema *naj bi* pa dvomi o njeni vsebini. Zapisati bi moral:

V obtožnici piše, da sta (Plut in Srđan Živković) [...] uporabila silo proti Mileni Radulović

V besedilih najdemo številne predsodbe oziroma napovedi obsodbe, ki jih postavlja novinar, predvsem ko se približujeta obe razglasitvi sodb:

nihče v državi ne dvomi, da se bodo po procesu po hitrem postopku slišale besede sodnika Zorana Krstića: »Silvo Plut, obsojam vas na štirideset let zapora.« (17)

Preti mu 30 let zapora, ki mu jih ne bi smelo uiti (25)

Čeprav sta samo za ta teden napovedana še dva razpravna dneva, se vse bolj očitno uresničujejo sodnične besede o tridesetih letih zapora. (49)

Obdolžencu, ki je bil že obsojen za dva okrutna umora, čez deset dni pa ga v srbskem Nišu skoraj zagotovo čaka še tretja obsodba zaradi brutalnega umora (70)

Napovedovati ni hvaležno, a tudi po današnji seji se zdi, da so se višji sodniki že odločili za potrditev kazni trideset let zapora. (75)

Novinarjeve sodbe so oblika komentiranja zadeve, o kateri poroča, na podlagi informacij, ki jih je dobil. V nekaterih primerih novinar citira izjave virov informacij, v katerih ti postavljajo predsodbe:

»[V]erjemite mi, štirideset let mu ne uide.« (tožilka Svetlana Savović, 9)

»Pluta bo zagotovo doletelo najvišjih možnih štirideset let zapora« (poznavalec srbskega sodnega sistema, 11)

»[B]o pa zagotovo obsojen, saj mu bomo sodili v odsotnosti.« (tožilka Svetlana Savović, 12)
večina naših srbskih sogovornikov ne dvomi, da bo šlo za sojenje po hitrem postopku in da Plutu ne uide štirideset let zapora v odsotnosti (56)

»Na sojenju ga čaka šah mat.« (kriminalist Nebojša Petković, 64)

V prispevku (58), v katerem poroča o obsodbi za umor Ulčarjeve na okrožnem sodišču, novinar uporablja trditve, ne zapiše pa, da sodba še ni pravnomočna. V prispevku (75), ki govori o pritožbeni seji na višjem sodišču zaradi obsodbe Pluta na okrožnem sodišču, pa v zvezi s to spet uporablja stilem *naj bi*. Tudi v prispevku (60) je zapisano, da so pazniki Pluta odpeljali tja »*kjer bo preživel* nadaljnjih trideset let. Za zapahi«, čeprav sodba še ni bila pravnomočna. V prispevku (80) pa piše o nepravnomočnosti sodbe v Srbiji, a ne zapiše, da tudi sodba pri nas še ni pravnomočna: »Ko bo postala sodba niškega okrožnega sodišča pravnomočna, jo bodo poslali v Slovenijo. V vednost našim pravosodnim organom. Ker je bil pri nas že obsojen na najvišjo možno kazen, je v Srbiji prisojena kazen le ničvreden zapis na papirju.«

Številne trditve in negativne oznake Pluta najdemo v citatih, kar je razumljivo, glede na to, da večina virov informacij zastopa stran žrtev. S citati se novinar zavaruje, češ da ne gre za njegovo trditev, temveč trditev vira informacij. A tudi to pripomore k negativni predstavitvi Pluta.

6.5.2.2.1.2.4 V OKVIRJIH

Besedila v okvirjih, kot že rečeno, najdemo ob štiridesetih prispevkih, vseh skupaj je 53, od teh štiri niso naslovljena. Velika večina teh naslovov je oblikovanih tako, da (ne)spoštovanja domneve nedolžnosti ni mogoče ugotavljati, spornih je šest (Tabela 17 v Prilogi B). V dveh izmed teh naslovov gre za novinarjevo lastno formulacijo: naslov *Je še ubijal?* (15) je oblikovan kot vprašanje, članek *še* izraža, da je Plut v preteklosti že ubijal; v naslovu *Serijski morilec* (16) je sporna označitev Pluta, saj je bil v času objave prispevka pravnomočno obsojen le za umor Matjašičeve, zato ga ni mogoče imenovati serijski morilec. V štirih primerih so naslovi citati izjav, a je to, razen v prvem primeru, jasno šele po branju celotnih besedil v okvirjih: *Plut kolje ženo!* (54) je izjava (trditev) Mirka Ulčarja med telefonskim pogovorom z dežurnim policistom na OKC-ju takoj po umoru; *Naj gnije do smrti!* (58) je izjava Mirka Ulčarja po obsodbi Pluta; *Plut je psihopat!* (67) je izjava srbskega sodnega izvedenca

za psihiatrijo Srbobrana Miljkovića; in *Dokazano mu je* (75) je izjava višjega državnega tožilca Janeza Šinkovca.

V skoraj tretjini uokvirjenih besedil o domnevi nedolžnosti ni mogoče presojati, v nekaj manj kot 40 odstotkih je spoštovana, dobra četrtnina besedil v okvirjih pa je s stališča domneve nedolžnosti sporna, od tega v dobrih petnajstih odstotkih najdemo neposredne kršitve (Tabela 18 v Prilogi B).

V prispevku (26), v katerem je predstavljena Plutova astrološka karta, je Plut v treh nenaslovljenih okvirjih primerjan z nekim francoskim serijskim morilcem. V enem izmed njih je z veliko stopnjo gotovosti zapisano, da bosta »preiskava in analiza [...] *nedvomno* pokazali vzorce, zaradi katerih *se je Plut podal na krvavo pot*«, v drugem je zapisano, da je mogoče predvideti, da »bo Plut po sojenju začel novo organizacijo življenja ter bivanja in da si bo v zaporu ustvarjal status priljubljenega zapornika,« kar je vnaprejšnja obsodba. V prispevku (58) je Plut označen kot *morilec Ulčarjeve žene*, citirana pa je tudi Ulčarjeva izjava, da Plutu želi, da bi »'plačeval tudi za to, kar je storil tisti ubogi Srbkinji'«. V okvirju ob prispevku (78) najdemo novinarjevo napoved obsodbe na srbskem sodišču: »Silvu Plutu *najverjetneje ne uide najvišjih možnih štirideset let zapora*, ki pa jih ne bo odsedel nikoli, saj bo moral v Sloveniji odslužiti tridesetletno zaporno kazen zaradi umora Ljubice Ulčar«.

V okvirju z naslovom *Tiralica* (15) beremo »zakaj sodne oblasti dovoljujejo, da se *morilec* svobodno potika po naši deželi«, v nadaljevanju pa je ustrezno zapisano, da Pluta iščejo tudi novomeški policisti, »ki mu želijo izročiti obtožnico iz Srbije – ta *ga* [...] *bremeni* okrutnega umora«. V zvezi s časovnim razmikom med dejanji so v enem izmed uokvirjenih besedil ob prispevku (26) navedene trditve, da »o Plutovi nevarnosti priča dejstvo, da *je drugi umor zagrešil* prej kot v letu dni po izpustu iz dolgoletnega zapora, *tretjega* pa prej kot v letu in pol«, v nadaljevanju pa novinar v zvezi z drugimi domnevno Plutovimi dejanji ustrezno zapiše, da »srbska policija raziskuje še dva primera nasilništva [...], v katera *naj bi bil* prav tako *vpleten* Plut«. V besedilu z naslovom *Plut kolje ženo!* (54) je zapisana trditev, da je Plut »24. februarja letos [...] v kopalnici Ulčarjevih trpinčil Ljubico«, sledi pa ustrezno citiran zapis pogovora med dežurnim policistom na OKC-ju in Mirkom Ulčarjem po umoru. V prispevku (55) je v okvirju z naslovom *Moravče razveljavljene* zapisana implicitna obtožba Pluta: »Da je bil februarja sploh na prostosti, je zaslužno ljubljansko okrožno

sodišče [...] [O]gromen delež krivde [si lahko] pripišejo tudi nekatere priče, ki zdaj trdijo, da so v strahu pred Plutovim maščevanjem na procesu lagale in ga lažno oprale krivde [...] Vsaj eno priložnost za popravo slabe vesti bodo imele te priče, čeprav to Ljubici Ulčar ne bo pomagalo«. Glede ropa pošte pa je v istem besedilu ustrezno zapisano, da še ni znano, »kdaj bo sojenje za še eno *očitano mu* kaznivo dejanje«.

V okvirju z naslovom *Policisti protestirajo* ob prispevku (25) je kršitev domneve posredna; razberemo lahko, da policisti zavračajo krivdo za Plutov umor Ulčarjeve (ker je bil Plut na prostosti). V okvirju z naslovom *Povezava z Jelnikarjevo?* (39) pa najdemo namigovanja, da je bil Plut vpleten v še nek zločin.

V nekaterih okvirjih so sporne izjave. V okvirju *Je še ubijal?* ob prispevku (15) novinar povzema izjave policistov, v katerih ti opozarjajo, da je Plut nevaren: »Policisti pravijo, da gre za zelo nevarnega človeka, ki je najverjetneje oborožen«. V nadaljevanju zapiše, da policisti »menijo, da bi kaj lahko *nadaljeval morilski pohod*« in da se bojijo, »da bi *poleg Ulčarjeve utegnil umoriti še koga*« – zapisano je torej, da *je začel morilski pohod* in da *je ubil Ulčarjevo*. V besedilu v okvirju z naslovom *Priče so povedale* (49) je Plut označen kot *obdolženec*, v nadaljevanju pa je citirana izjava ene izmed prič na sojenju: »zakaj *je to naredil*, če je rekel, da ne bo ničesar naredil«. V okvirju *Taščini očitki* (57) beremo, da se je mati Ljubice Ulčar »udeležila vseh razprav proti *obdolženemu morilcu*«, v nadaljevanju pa se ta sprašuje, »kako *je lahko Plut zvezal* oba [Ljubico in Mirka]«. V okvirju z naslovom *Plut je psihopat!* ob prispevku (67) beremo psihološki profil morilca Đošićeve, ki ga je ustvaril srbski psihiater, ne da bi vedel, kdo je morilec, novinar pa nato zapiše, da je slovenski psihiater prav za Pluta naredil enak profil. V okvirju ob prispevku (75) je zapisana izjava višjega državnega tožilca Janeza Šinkovca, ki Pluta obsodi pred pravnomočnostjo sodbe: »'Umor Ljubice Ulčar na grozovit način je bil Plutu dokazan, dokazano mu je bilo, da je imel resen namen umoriti tudi Mirka Ulčarja [...] in [...] da ga je v Zalogu pretepel [...] Strinjam se z izvedencem psihiatrom, da je bil med vsemi dejanji skoraj popolnoma prišteven in zato še kako odgovoren za svoje početje'«. Šinkovec je bil res tožilec, vendar bi se takih izjav moral vzdržati.

6.5.2.2.1.2.5 V NAPISIH POD FOTOGRAFIJAMI³⁷

Domneva nedolžnosti je kršena tudi v nekaterih napisih pod fotografijami. Vseh fotografij ob prispevkih je 310, napisov pod njimi pa 308 (v prispevku (16) imata fotografiji Marjance Matjašič in Jasmine Došić skupen podnapis, ena fotografija v prispevku (47) pa nima podnapisa). Skoraj dve tretjini napisov sta oblikovani tako, da o domnevi nedolžnosti ni mogoče presojati, v slabi desetini je spoštovana, v dobri četrtini kršena, med temi v več kot dvanajstih odstotkih neposredno (Tabela 19 v Prilogi B).

Ker je kršitev veliko, predstavljam nekaj primerov. Namesto stilema *naj bi* v številnih primerih najdemo trditve. Pod fotografijo Ljubice Ulčar ob prispevku (19) je zapisano, da je »umirala v grozovitih bolečinah, ko *se je* Plut *izziviljal* nad njo«, v prispevku (21), da »čeprav *je imel namen umoriti tudi* Mirka, se je ob pogledu na Ljubico v Plutu znova prebudila zver«; pod sliko hiše Ulčarjevih je zapisano, da je Plut »najprej vlomil in se okrepčal, da *je lahko nato znova ubijal*« (21), pod fotografijo vkljenjenega Pluta pa, da so ga lani »že aretirali, a decembra izpustili iz pripora, da *je znova lahko moril*« (34); pod fotografijo Ulčarjeve pa »Ljubica Ulčar, ki *jo je zverinsko umoril* Silvo Plut« (42). Pod fotografijo preiskovalcev pred hišo Ulčarjevih je napis, da »priče marsikaj povedo o Plutu, skoraj nič pa o tem, zakaj *je šel morit* na Dolgo Brdo« (49), pod enako fotografijo v prispevku (75) pa »v hiši [...] *je Plut vso noč čakal na žrtvi*«. V prispevku (63) je pod Plutovo fotografijo zapisano: »Silvu Plutu bodo jutri v odsotnosti začeli soditi tudi Srbi, ker *je umoril* Jasmino Došić.«

V nekaterih napisih je sporno poimenovanje Pluta: ob fotografiji policijskega intervencijskega vozila je zapisano, da so »*zver z Božakovega* pripeljali na sodišče« (18), pod fotografijo odvetnika Andreja Žabjeka, da ta »v tem trenutku ne more povedati, kako bo zastopal *storilca*« (20), pod fotografijo črnuškega mostu v prispevku (22), v katerem je opisana okolica zemljanke, pa »[*z*]/*ver* na grafitu črnuškega mostu«; pod fotografijo preiskovalcev pred hišo Ulčarjevih je napis »Si bosta policija in tožilstvo po zločinu na Dolgem Brdu še kdaj privoščila, da se *nevarni ljudje* svobodno sprehajajo?« (52)

³⁷ Analiziram samo napise pod fotografijami ob prispevkih, ne pa tudi tistih na naslovnica.

Nekajkrat je Plut označen kot vršilec dejanja (umora) oziroma so mu umori pripisani. Pod njegovo fotografijo v prispevku (2) je zapisano, da vaščani upajo, »da bodo zločini Silva Pluta le spametovali odgovorne in ga ne bodo nikoli več spustili na prostost«; v napisu pod fotografijo Jasmine Došić beremo, da se je »za eno dejanje [...] Plut izmazal, za umor [...] pa se bo težko« (4), pod fotografijo Mirka Ulčarja pa, da ima ta po glavi kraste, »ki so posledica Plutovega zverinskega napada« (21); ob sliki zemljanke ob Savi je zapis, da je tu Plut »preživel zadnje tri mesece pred krvavim pohodom« (23), pod fotografijo Ulčarjeve pa »Ljubica Ulčar, ki jo je zverinsko umoril Silvo Plut« (42).

Tudi žrtve so označene kot Plutove. Pod fotografijami Jasmine Došić tako beremo npr. »novembrska žrtev Silva Pluta« (2), »Plutova lanska žrtev« (3), »Plutova žrtev iz 2004« (6) ter pod fotografijama Došičeve in Matjašičeve »prvi žrtvi Silva Pluta« (16) in pod fotografijo Ulčarjeve »[n]esrečna Ljubica Ulčar je bila tretja Plutova žrtev« (18).

V nekaterih napisih najdemo tudi citate, ki so s stališča spoštovanja domneve nedolžnosti sporni, na primer: »'Ubogo srbsko dekle. Popolnoma enake stvari je počel z njo kot z našo Marjanco,' joče teta Joža.« (2), »'Naj tisti, kdor ga je pustil na prostost, trpi, kot trpimo mi,' sporočajo svojci Jasmine Došić.« (10), »Ko so srbski kriminalisti izvedeli za tragično zgodbo o Marjanci Matjašič, so bili pretreseni: 'Tako je umoril Došičevo!'« (11), »Marjančina teta Joža: 'Zakaj je lahko spet moril?'« (17), »Ko je izvedela za smrt Ljubice Ulčar, je mama umorjene Aleksinčanke Jasmine, Ljubinka Došić, začela na ves glas jokati: 'Zakaj ste mu to dovolili, Slovenci?'« (36). Gre predvsem za izjave svojcev žrtev, ki so za Pluta obremenilne. V nekaterih primerih so izjave tudi povzete.

Večkrat je domneva nedolžnosti kršena tudi implicitno. Pod fotografijo mame Jasmine Došić je zapisano, da »ne more verjeti, da smo Slovenci izpustili Pluta« (11), pod fotografijo Pluta na naslovnici prispevka (15) »[p]olicisti se bojijo, da bo še ubijal«; v napisu pod fotografijo vkljenjenega Pluta in paznika je zapisano, da »[p]reiskava o tem, ali je kdo zamočil v primeru Plut, poteka v pravosodju in na policiji« (29); pod sliko hiše Ulčarjevih v prispevku (30) je zapisano, da je policija »prepričana, da je za zločin na Dolgem Brdu odgovorno pravosodje«, pod fotografijo s pogreba Ljubice Ulčar pa, da »[v] dneh po umoru [...] skoraj ni bilo Slovenca, ki za

njeno smrt ne bi obtoževal države« (52). V zadnjih treh primerih gre za pripisovanje odgovornosti državi, da je bil Plut na prostosti in je zato lahko moril.

Predsodbe najdemo v nekaterih napisih, ki so oblikovani kot vprašanja – pod fotografijo vkljenega Pluta in paznika v prispevku (18) je zapisano »Mu tokrat 30 let zopora ne uide?«, pod fotografijo Pluta v prispevku (79) pa »Si bo Silvo Plut v četrtek v življenjepis vpisal še štirideset let zopora?« – in tudi v napisih, ki so oblikovani kot trditve, v njih pa novinar z večjo ali manjšo gotovostjo napoveduje izid sojenj. Tako je pod fotografijo sodnega senata v prispevku (51) zapisano, da ta »proces *zanesljivo* krmili proti tridesetim letom zopora«; v prispevku (56) je pod fotografijo Pluta napis »Bliža se razsodba, *celo Silvo Plut pričakuje* trideset let zopora«; pod fotografijo Pluta v prispevku (58) je zapisano »obsojen za umor Marjance Matjašič, obsojen za umor Ljubice Ulčar, *najverjetneje* obsojen za umor Jasmine Došić«; pod fotografijo Pluta v prispevku (60) je zapis, da se Plut »očitno ne more sprijazniti, da *je pred njim življenje v samici*«, čeprav sodba za umor Ulčarjeve še ni pravnomočna; pod fotografijo Pluta in paznika v prispevku (66) beremo, da »Silvu Plutu po sojenju v Nišu *očitno ne uide* obsodba na 40 let« in pod fotografijo žare in slike Ljubice Ulčar v prispevku (75), da njenega »morilca [...] *najverjetneje* čaka potrditev tridesetletne zaporne kazni«.

6.5.2.2.1.3 USTREZNOST RABE PRAVNIH TERMINOV

Avtorji analiziranih prispevkov nekaterih pravnih terminov, povezanih s predkazenskim in kazenskim postopkom, ne uporabljajo dosledno. Večkrat napačno rabijo pojme (a) *osumljenec/osumljeni* namesto *obdolženec/obdolženi*, (b) *osumljenec/osumljeni* namesto *obdolženec/obdolženi* oziroma *obtoženec/obtoženi* in (c) *obtoženec/obtoženi* namesto *obdolženec/obdolženi*.

Naj na tem mestu še enkrat razložim izraze. *Osumljenec* je oseba, proti kateri teče predkazenski postopek, za katero torej policija preverja, ali je storila kaznivo dejanje (zbira obvestila o dejanju in storilcu, opravlja razgovore in v posebnih primerih osumljenca pridrži). *Obdolženec* je tisti, zoper katerega teče preiskava ali zoper katerega je vložena obtožnica, obtožni predlog ali zasebna tožba. Pojem se uporablja tudi kot splošen izraz za obdolženca, obtoženca in obsojenca. *Obtoženec* je oseba, zoper katero je obtožnica postala pravnomočna, *obsojenec* pa je tisti, za katerega je s

pravnomočno sodbo ugotovljeno, da je kazensko odgovoren za določeno kaznivo dejanje.

a) OSUMLJENEC/OSUMLJENI NAMESTO OBDOLŽENEC/OBDOLŽENI: V prispevku (1) beremo: »*Osumljenca* za rop sta se spoznala na Dobu« (gre za Pluta in Huberta Ocvirka). Ustrezen izraz je *obdolženca*, saj iz besedila izvemo, da je bila proti njima že vložena obtožnica, proti Ocvirku pa že poteka sodni proces (zato je Ocvirk tudi že *obtoženec*). V prispevku (17) novinar sicer pravilno zapiše, da je Plut *utemeljeno osumljen* brutalnega umora v Aleksincu, vendar ker je niško tožilstvo takrat že vložilo obtožnico (ki še ni bila pravnomočna), bi bilo ustrezneje zapisati, da je tega dejanja *obdolžen*. Kot *osumljenec* namesto *obdolženec* je Plut označen tudi v prispevkih (34) (»Medtem se v zvezi s Plutom nadaljujejo aktivnosti tudi v Srbiji, kjer je *osumljen* brutalnega umora«) in (38) (»pristojni sodnik niškega okrožnega sodišča Zoran Krstić pa je dočakal vročitev obtožnice in *osumljenčevo* pritožbo«). Tudi v zvezi s primerom umora Ulčarjeve, ko je že bila vložena obtožnica, je v prispevku (40) napačno rabljen pojem *osumljenec* (»Potem ko je [...] tožilka Tatjana Devčič Svetek vložila obtožbo [...], so sojenje *osumljenemu* februarjskega umora Ljubice Ulčar zaupali še eni predstavnici nežnejšega spola«), enako tudi v prispevku (46), ki se nanaša na oba umora (»*osumljen* je še umorov 25-letne Jasmine Došić in 32-letne Ljubice Ulčar«).

b) OSUMLJENEC/OSUMLJENI NAMESTO OBDOLŽENEC/OBDOLŽENI OZIROMA OBTOŽENEC/OBTOŽENI: V prispevku (4) je Plut označen kot *osumljenec* za vlom v župnišče kašeljске cerkve, čeprav v prispevku novinar poroča s sojenja za to kaznivo dejanje in bi zato moral Pluta imenovati *obdolženec* ali *obtoženec*. V prispevku (5) beremo, da so »za rop v Polhovem Gradcu [...] med Plutovim begom na ljubljanskem okrožnem sodišču tudi že sodili drugemu *osumljencu*, Hubertu Ocvirku« – če so mu sodili, pomeni, da je bil *obtoženec* oziroma *obdolženec*, ne pa *osumljenec*. Tudi, ko že poteka sojenje za umora Ljubice Ulčar in je Plut *obdolženec* oziroma *obtoženec*, novinar uporablja pojem *osumljenec* ali *osumljeni*, in sicer v prispevkih (48) (»Nisem hotel umoriti Ljubice Ulčar, le njenemu možu Mirku sem mislil polomiti nekaj kosti,« je povedal *osumljeni* Silvo Plut«), (53) (»Nihče, niti *osumljeni* Plut, ne pričakuje drugega kot trideset let zapora«), (54) (»Edini *osumljenec* pripoveduje, da je Ljubico po nesreči porezal le enkrat«) in (55) (»Ob koncu današnjega nadaljevanja sojenja *osumljenemu* umora Ljubice Ulčar«).

c) OBTOŽENEC/OBTOŽENI NAMESTO OBDOLŽENEC/OBDOLŽENI: V podnaslovnih sklopih prispevka (13) je zapisano, da Pluta v Srbiji »*obtožujejo* grozovitega umora«, prispevka (33), da Pluta v sodni preiskavi »*obtožujejo* grdega ravnanja z Ulčarjem« in prispevka (36), da gre »po izjavah *obtoženca* za zaroto nekega ljubljanskega kriminalista«, v prispevku (43) pa je navedeno, da so v Srbiji Pluta *obtožili* umora Jasmine Došić. Ustrezna bi bila raba pojmov *obdolžujejo* v prvih dveh primerih, *obdolženec* v tretjem in *so ga obdolžili* v zadnjem, saj obtožnica za umor v Srbiji v času, ko je novinar o tem poročal, še ni bila pravnomočna.

V prispevku (77) je napačno rabljen pojem *obsojenec*: »*Obsojencu* so do pravnomočnosti sodbe podaljšali pripor« – *obsojenec* je oseba, ki je pravnomočno obsojena zaradi določenega kaznivega dejanja, v tem primeru pa novinar piše ravno o tem, da sodba še ni pravnomočna. Plut je sicer že obsojen, a ne pravnomočno, zato še ni obsojenec – še vedno je *obdolženec* oziroma *obtoženec*.

Razlog za napačno rabo pravnih terminov je verjetno ta, da so izrazi *obdolžiti*, *obtožiti* in *obsoditi* v vsakdanji rabi sopomenke, enaka je tudi njihova razlaga v SSKJ: 'narediti, imeti koga za krivega česa'. Blizu jim je tudi pomen pojma *osumiti* 'vzbuditi, izraziti sum o kom'. Tudi pojma *obdolženec* in *obtoženec* sta – če izhajamo iz tega, da imata pojma *obtožiti* in *obdolžiti* enako razlago – sopomenki: *obdolženec* je, kdor je obdolžen, *obtoženec* pa, kdor je obtožen; podoben pomen ima tudi pojem *osumljenec* 'kdor je osumljen'. Pojem *obsojenec* ima v SSKJ kvalifikator *jur.* (pravno) in je definiran kot oseba, ki je pravnomočno obsojena zaradi določenega kaznivega dejanja. Tudi pojmi *obdolžiti*, *obtožiti* in *obsoditi* ter *obdolženec* in *obtoženec* imajo v SSKJ pravne definicije, ki jih uvaja kvalifikator *jur.*, pojma *osumiti* in *osumljenec* pa v SSKJ pravne opredelitve nimata. Čeprav publicistična besedila niso strokovna, bi novinarji ob poročanju o kaznivih dejanjih in sodnih postopkih morali upoštevati pomene pojmov, kot jih definira pravo, in te pojme tudi ustrezno uporabljati, saj so med njimi bistvene razlike in ob njihovi napačni rabi lahko pride tudi do kršitev domneve nedolžnosti. Z ustrezno uporabo teh pojmov bi novinarji pripomogli tudi k izobraževanju občinstva.

Drugi razlog za neustrezno rabo pravnih pojmov pa je morda ta, da novinarji spremljajo več predkazenskih in kazenskih postopkov proti Plutu. Ta je tako lahko v

enem postopku zgolj osumljenec, v drugem obdolženec, obtoženec in če je novinar premalo natančen, te pojme uporablja napačno.

6.5.2.2.3 STILNE ZNAČILNOSTI

Novinarji Slovenskih novic ob poročanju o primeru Plut ne predstavljajo zgolj objektivnih podatkov. Dogodke in dogajanje vrednotijo, izražajo svoje doživljanje ob njih, hkrati pa skušajo vplivati na bralce oziroma njihovo dožemanje upovedenih dogodkov. Pri poročanju o primeru Plut gre pravzaprav za poročanje o kriminalu, ki je ena izmed tipičnih tabloidnih tem. Vsebina prispevkov o tem primeru je v Slovenskih novicah kot tabloidnem mediju zato posebej dramaturgizirana, prikazana so čustva vpletenih oseb, novinar in njegovi viri informacij izražajo osuplost in zgroženost nad (domnevno) Plutovimi dejanji, za izražanje vsega tega pa novinarji uporabljajo aktualizirana jezikovna sredstva.

Stilne značilnosti analiziranih prispevkov so:

- Raba neknjižne leksike: Gre za pogovorne in nižje pogovorne izraze, vulgarizme in srbohrvatizme, nekaj je tudi germanizmov. Tovrstno leksiko novinarji uporabljajo predvsem v citatih oziroma pri povzemanju izjav virov informacij.

Primeri:

- pogovorni in nižje pogovorni izrazi:

»Rekel sem, da sem na šihtu in da ga obiščem zvečer.« (15)

Natanko ob treh popoldne se je na dvorišče ljubljanskega okrožnega sodišča s precejšnjo hitrostjo pripeljala moščanska policijska marica. (18)

»Vzel sem ga, dokler si ne najde svoj plac.« (23)

»Pretep je trajal par sekund, je bilo ena, dva, tri – fertik.« (28)

»kolikor jih je imela revica prišparanih za svoj pogreb« (35)

Medtem bi si Plut, razočaran, ker procesa še ni konec, najraje naročil štrik (51, podnaslovni sklop)

V večji dvorani je bila takšna gneča in šklocanje fotoaparatorov tako številčno in glasno, da se je na drugem koncu sobane komaj slišala razlaga predsednice senata (58)

- vulgarizmi:

»Vsi so vedeli, da prihaja, pa so se tudi policaji le hahljali. Prav njih smo spraševali, če jih Plut kaj zanima. So rekli, da ne, dokler ne dela pizdarij.« (27)

»Po domače povedano smo se zajebavali.« (28)

Dobro varovana možaka sta se ob kopici policistov in varnostnikov le poslala v pičko materino in si obljubila krvavo srečanje na Dobu (49, podnaslovni sklop)

Ko naj bi marca pričal v neki popolnoma drugi zadevi, pa je sodnika nadrl, da ima vsega poln kurac (49)

»Kaj delaš tu? Jebem ti mater klošarsko, marš u pičku materinu, prekleti klošar!« (72)

Sedme sile ni pošiljal v pičko materino klošarsko (75)

- srbohrvatizmi:

»Odhitel sem tja, kjer so že bili policisti iz Polja, in videl sem izvijač na tleh ter v vratih zataknjeno neko pajserju podobno železno palico.« (4)

»'Daj pare,' je en kričal, jaz pa njemu, da nimam, ker so me že dvakrat oropali.« (39)

»Naj prasec gnije v čuzi do smrti!« (58)

Oče umorjene Jasmine, Ljupčo Djošić, je o njem povedal, da gre za običajno »djubre, ki se je pred nekaj leti vrnil v Aleksinac iz Slovenije (67)

V spomin se nam je vtisnila parola enega od poslušalcev: »Za Šešelja Voju dao bi i glavu svoju!« (67)

- germanizmi:

Ko so ga kot najbolj zaničnega kriminalca z marico pripeljali na sodiščno dvorišče, da ni vsem na očem vkorakal skozi glavni vhod, je kopica pravosodnih policistov in kriminalistov zaplesala obkrožitveni tanc (34)

in sosodnici v zanjo žaljivem tonu zažvrgolel, da je Schatzi. (49)

Obkrožitveni tanc za Silva Pluta. (49, napis pod fotografijo)

– Nekaj je tudi časovno zaznamovane leksike:

- arhaizmi:

Mirko je, kadar je le mogel, peljal Ljubico, ki ni imela vozniškega izpita, v službo v zaloško Jato Emono, ako ni mogel zaradi turnusa, je prisedla k sosedi. (15)

Molčal je med vprašanji tožilke, molčal je med baranjem svojega odvetnika (34)

Pogumno je tožilka poskušala še enkrat, ga jela spraševati o nekakšnih okoliščinah (49)

Ko je na prostor za priče stopil znanec iz zaloške družbe Franci Erčulj, se je obdolženemu znova jel dvigovati tlak (50)

Vsi, ki so pozneje brali to pismo, so se nasmejali do solz [...] bojda pa v priporu ob prebiranju psihiatrove ponudbe smeha ni mogel zadržati niti sam Plut. (51)

- neologizem: oprostilka 'oprostilna sodba':

ena od tožilk pa si je nato privoščila celo to, da se zaradi oprostilke v primeru Polhov Gradec sploh ni pritožila na višjo sodno instanco. (25)

To je najverjetneje prejela po pošti, odložila v predal in nanjo pozabila, tako da je oprostilka postala pravnomočna. (29)

Tožilska pritožba zaradi roparskih oprostilk je na višjem sodišču (35)

– Veliko je ekspresivne leksike:

Kdo ve, ali bo še dolgo v Sloveniji, ko bo izvedel, da sta državi začeli kovati načrt, kako ga zašiti. (12)

februarja 1990 je Plut zmasakriral nekdanjo sošolko in sovaščanko (13)

Tam pred nadaljevanjem postopka čakajo še na to, ali bo obtožnico prevzel tudi Plutov domnevni pajdaš pri več kaznivih dejanjih v Srbiji (33)

Sanjarita o otroku (46, mednaslov)

Tožilka Mirjana Ilić je zdrdrala obtožnico (65)

Višje sodišče se strinja [...] da je okrožno sodišče pravilno izpeljalo tudi postopek tudi v zvezi z dogodkom nekaj dni prej, ko je Plut nabunkal Mirka Ulčarja. (77)

– Od besednih figur sta opazni predvsem ironija in raba retoričnih vprašanj:

- ironija:

Novinar na primer ob poročanju o Plutovem prvem poskusu samomora v podnaslovnem sklopu prispevka (24) zapiše, da se je Plut »v priporu poigraval z britvico« in da so mu »ranico na zapestju desnice [...] oskrbeli v kliničnem centru«. Beseda *poigravati se* implicira lahkomišeln, neresen odnos do česa, *ranica* pa je manjšalnica besede rana in njena raba v zvezi s samomorom učinkuje posmehljivo. V prispevku (25) novinar piše o razlogih za znižanje zaporne kazni Plutu za umor Matjašičeve: »Kot 'izjemno pridnega, angažiranega in pridnega³⁸ zapornika' so ga avgusta 2002 izpustili in mu v obrazložitvi odločitve spisali tak hvalospev, da bi ga lahko Plut uporabil kot priporočilno pismo pri iskanju zaposlitve.« Gre za rabo pozitivno konotiranih besed, ki v širšem kontekstu – zaradi Plutovih (domnevnih) zločinov – delujejo posmehljivo. V okvirju z naslovom *Moravče razveljavljene* v prispevku (55) je zapisano: »Da je bil februarja sploh na prostosti, je zaslužno ljubljansko okrožno sodišče« – pridevnik *zaslužen* pomeni takega, ki je s svojimi dejanji, ravnanjem (v veliki meri) pripomogel, prispeval h kakemu pomembnemu, vrednemu dejanju. Beseda ima torej pozitivno konotacijo, v tem primeru pa je rabljena v negativnem smislu. Avtorjev posmeh je opazen tudi pri poročanju o načrtovanju poroke Pluta in njegove prijateljice Nataše (46) in v prispevku o sojenju za ponarejanje registrskih tablic (69).

- retorična vprašanja:

Mu bodo sodili v Sloveniji? Kdaj bo Silvo Plut znova med nami? Že po tridesetih letih? (1)

Le kaj se kuha v morilčevi glavi ob srečanju z ženskami? (3)

Drugače povedano: mogoče so pravosodno ministrstvo, sodišče in državno tožilstvo policiji res dajali pomanjkljive usmeritve in bi bile lahko njihove določitve drugačne, toda zakaj ni vsaj policija zahtevala pisnih usmeritev? Bi res bilo, če bi to zahtevala, kar koli drugače? Bi bila Ljubica Ulčar še živa? (44)

Pa se bo Plut res kdaj vrnil iz zapora? (58)

Mu je umor nosečnice res nekdo naročil in ga plačal? (64)

– Pojavljajo se tudi metafore:

Potem se je zgodil umor na Dolgem Brdu in končala se je serija velikih napak v režiji pravosodja in policije. (25)

Srbski mlini (41, naslov besedila v okvirju)

srbski mlini glede umora 25-letne Aleksinčanke Jasmine Došić še naprej meljejo neverjetno počasi (41, besedilo v okvirju)

³⁸ Razlog, da je dvakrat uporabljen izraz *pridnega*, je verjetno napaka v viru, iz katerega je avtor prispevka citiral besedilo, ali pa je avtor sam besedilo površno prepisal.

se z Ljubico z njim sploh nista ukvarjala do sredine februarja, ko je pretepel Mirka. Takrat se je v njej naselil neizmeren strah. (21)

Nobene pozitivne popotnice za življenje ni dala Silvu, ampak je bila tudi ona do njega agresivna. (51)
Spet okužba? (62, naslov besedila v okvirju)

»Prvostopenjski senat je bil tudi okužen z zaznamkom iz predkazenskega postopka.« (62, besedilo v okvirju)

S stečajem so po Nišavi odplavala tudi druga večja podjetja (67)

– Veliko je frazemov:³⁹

pri Rimskih Toplicah so mu 4. aprila letos nataknil lisice (4)

V zadnjem času naj bi možje postave trikrat obiskali Marjančino družino (17)

Izkazalo se je, da je res bil tam, odprl vrata senika, da bi se skrila, a jo je najverjetneje ob pogledu na bližajoče se policiste jadrno ucvrl. (18)

V Kepic baru je Plut pihal na dušo natararici Anji (27, podnaslovni sklop)

»Ljudje so nam sicer priskočili na pomoč« (42)

je bila tudi ta zgodba, ki bi bila pri nas nekaj tednov v središču medijske pozornosti in bi zaradi nje padale zahteve po rezanju glav ministrom, objavljena na spodnjem delu naslovnice. (67)

Pa je Plut v pismu zaigral na stare strune, da je Živković umoril Djošičevo, ne pa on (78)

Novinarjevo lahko dogodke vrednot neposredno – gre za rabo leksemov, s katerimi izraža zgroženost, začudenje, presenečenje nad (domnevno) Plutovimi dejanji:

Mi smo raziskali, kako je Plut sploh prišel v Srbijo in odkrili neverjetno in še bolj srhljivo zgodbo. (1)

»Toda to ni bila tako velika rana, da bi zaradi nje umrla,« je govoril ter še naprej šokiral s svojimi izjavami (48)

Ko se je na današnjem nadaljevanju sojenja 38-letnemu obdolženemu morilcu Silvu Plutu obducent in sodnomoedicinski izvedenec Eduard Kralj sprehajal od sodnice do tožilke, je javnost v dvorani zgrožena obnemela. (50)

Šokantna je nova teorija: ali je soobtoženi Srdjan Živković popolnoma nedolžen? (66, podnaslovni sklop)

Neverjetni zapleti se dogajajo na sojenju Silvu Plutu in Srđanu Živkoviću na okrožnem sodišču v Nišu. (73)

Vrednotenje je lahko tudi posredno – z izbiro citatov. S tem novinar pravzaprav prepušča interpretacijo dogodkov virom informacij. Citati sicer dajejo vtis verodostojnosti, z njimi pa so čustva in doživljanje oseb, vpletenih v dogajanje, še bolj izražena:

»Ne poznam tega človeka, pardon, te živali. Nikoli nisem slišal zanj. Če so ga vaše oblasti res priprle, jih v imenu svoje družine prosim, naj mu sodijo pošteno, naj ga do smrti vtaknejo za zapaha.« (1)

»Hčerkica je jokala, ni hotela zaspati, bala se je, da bo k njej prišel Plut. Miril sem jo, kolikor sem mogel, čeprav moram priznati, da tudi meni ni bilo vseeno.« (18)

»Po njegovem umoru v Sloveniji smo namreč dokončno prepričani, da nimamo opravka z normalnim bitjem in da bi nam imel strokovnjak marsikaj povedati.« (34)

³⁹ Frazemi so podrobneje obdelani v naslednjem podpoglavju.

»Zdaj, ko se je z obtožbami spraval name, mu sporočam, naj se kar boji maščevanja. Vem, zakaj to počne, pripravlja si teren. Verjetno predvideva, da bom obsojen [...], da se bom znašel v zaporu, kjer se bova prej ali slej srečala. Ve, da se bom maščeval za Ljubičino smrt. Zdaj me tlači zraven, da bi si tako izbral premestitev oziroma zaščito pred menoj.« (43)

Predvsem ob poročanju s sojenj so nekateri citati povezani v dialog, kar služi kot sredstvo dramatizacije:

Sodnica je Plutu pokazala tri predmete. »Tukaj je majhna črna svetilka, najdena je bila na travniku ob župnišču. Na njej so prstni odtisi dveh moških, tudi vaši. Je vaša?« »Moja je.« »Imamo še izvijač, ki je ležal ob vratih župnišča. Na njem so odtisi treh oseb, tudi vaši. Je vaš?« »Moj je.« »Kaj pa odpiral za zabojnike? Na njem so nejasni odtisi. Je vaš?« »Ni moj.« (4)

»To je popolna laž enega psihopata,« je bruhnilo iz Ocvirka. Obdolženec je skočil s stola, da so ga morali pazniki potegniti nazaj: »To je navadna laž,« je zakričal Ocvirku v brk. Zganiti so se morali tudi varnostniki ob Ocvirku, saj je preteče naredil korak proti Plutu in zatulil: »Marš u pičku materinu!« »Marš ti!« mu ni ostal dolžan Plut. Ocvirk mu je nato besno požugal s kazalcem in grozeče dejal: »Se bova že videla na Dobu!« »Se bova!« je vrnil žogico obdolženec. (49)

6.5.2.2.3.1 FRAZEMI

Izbira in funkcija jezikovnih sredstev v publicističnih besedilih je »tudi sociolingvistično in sociološko zanimiva tema, tem bolj, če pri tem gre za izbiro in funkcijo tako ekspresivnih jezikovnih sredstev, kot so frazeološka« (Kržišnik 2001: 30).

Kržišnikova (1995: 217) kot funkciji časopisa navaja posredovanje podatkov o aktualnem času in kraju oz. informiranje in izražanja razmerij do teh podatkov oz. vrednotenje in s tem oblikovanje javnega mnenja. Za opravljanje druge funkcije, torej izražanja razmerij v jeziku, so najopaznejša in s tem tudi najvplivnejša ekspresivna jezikovna sredstva. Po Kržišnikovi (2001: 30) so za besedila medijev najprikladnejša frazeološka sredstva, saj so že narejena za sprotno rabo, a so še vedno dovolj ekspresivna, da so v besedilu zaznamovana. Ker so vrednotenjska sredstva, so frazemi rabljeni predvsem v presojevalnih žanrih (Kržišnik 1994: 97). V primerjavi z enobesedno ekspresivno leksiko imajo to prednost, da njihova zaznamovanost (in s tem opaznost) ne izhaja le iz ekspresivnega pomena frazema kot celote, temveč pogosto tudi iz ekspresivnega pomena besed, ki ga sestavljajo; v primerjavi s kreativno metaforo in metonimijo, pri katerih je razmerje do pojavnosti in predmetnosti individualno subjektivno, pa izražajo subjektivno razmerje, ki je rezultat kolektivnega doživljanja pojavnosti (Kržišnik 1995: 217). Frazeologija je tako plast jezika, ki v največji meri odraža »duha jezika in naroda«. To je tudi v skladu z ugotovitvami Lutharjeve v zvezi s tabloidno kulturo – v tej namreč prevladujejo

»jezikovne strategije, ki imajo ideološki učinek vzpostavljanja konsenza v družbi« (Luthar 1998: 150). Gre za naturalizirani diskurz, ki »tekstualno vzpostavlja skupnost s skupnim bolj ali manj enotnim izkustvom glede stvari, ki so naravne, presegajo spremembe v času in so kulturno in družbeno univerzalne« (Luthar 1998: 153).

Frazeološka sredstva torej izražajo pojmovno strukturiranost na konvencionalen način, hkrati pa »ta stereotipni način jezikovnega izraza retrogradno vpliva tudi na mišljenje, in ker gre za konotativna sredstva, tudi na vrednotenje« (Kržišnik 2001: 31). Označevanje določene predmetnosti in pojavnosti s frazemom zato povzroča, da se na ravni kolektivne zavesti zabrisuje meja med sodbo avtorja in sodbo bralca in s tem rahlja distanca med »tako misli/vrednoti avtor« in »tako mislim/vrednotim jaz«. »Možnost za nehoteno identifikacijo bralca z oceno (vrednotenjem), ki jo izraža pisec v določenem besedilu, je torej večja, če je ta ocena izražena s frazeološkim sredstvom« (Kržišnik 1996: 176). Zato so ta sredstva tudi manipulativna – z njimi avtor lahko vpliva na naslovnika in njegova stališča, s tem pa so uporabna tudi za oblikovanje javnega mnenja (Kržišnik 1996: 176).

Frazeologijo pojmuje v širšem in ožjem smislu. V širšem pomenu zajema vse stalne zveze (npr. večbesedni strokovni izrazi). Tudi večbesedne izraze, katerih pomena ni mogoče izpeljati iz pomena sestavin, je na podlagi njihove (ne)ekspresivnosti mogoče razdeliti na jedrni in obrobni del frazeologije. Ožje pojmovanje pa predvideva izpolnitev frazeoloških kriterijev (Kržišnik 1994: 92–95):

- Večbesednost: frazem obsega vsaj dve besedi, enobesedna tvorjenka ni frazem.
- Stalnost: pomeni nespremenljivost sestavin in pomena; oblika frazema se lahko le deloma spreminja glede na obliko rabe, obstajajo pa tudi frazeološke različice.
- Neizpeljivost pomena celote iz pomenov sestavin: vsota pomenov besed, ki sestavljajo frazem, ni enaka celovitemu pomenu frazema.
- Ekspresivnost: je posledica pomenskih premikov in oblike.

Tudi sama sem pri obravnavi frazemov upoštevala ožje pojmovanje. Takih frazemov je v analiziranih prispevkih 484, od tega 247 različnih. V enem prispevku jih je v povprečju šest.

Za frazeologijo v analiziranih prispevkih je značilna približna raba (Kržišnik 1998: 186), torej raba, ki odstopa od normativne podobe frazema, kar je posledica naglice, s katero nastajajo besedila v dnevnem časopisju, morda tudi nenatančnega poznavanja

posameznih frazemov. Tako na primer v prispevku (20) najdemo frazem *dvigniti roko nadse* s pomenom 'narediti samomor': »pravkar pripri osumljenci, ki se znajdejo v samski sobi, večkrat dvignejo roko nadse«. Normativna podoba frazema s tem pomenom je *položiti roko nase*, v primeru iz analiziranega gradiva pa gre za križanje s frazemom *dvigniti roko nad koga*, ki pomeni 'udariti, (pre)tepsti ga'. V prispevku (13) najdemo frazem *strah se naseliti komu v kosti* s pomenom 'začne se bati': »Vendar se strah ni naselil v kosti le devetnajstletnici.« Normativna podoba frazema je *strah lesti komu v kosti* – v primeru iz analiziranega gradiva je torej namesto glagola *lesti* uporabljen glagol *naseliti se*. Frazemi so kljub tem odstopom, ki so nehoteni in tudi neopazni, razumljivi. Le v enem primeru je napačno rabljen pomen frazema. Gre za frazem *kaj biti v igri*, ki ga v SSKJ ni, primeri iz korpusa Fidaplus pa kažejo, da pomeni 'iti za kaj' (v smislu opredelitve), medtem ko je pomen zveze *kdo biti v igri* 'potegovati se za kaj'.⁴⁰ V primeru iz analiziranega gradiva (»Znova so zato zaslišali izvedenca sodnomedicinske stroke Eduarda Kralja, ki ga je hotel Plutov odvetnik Andrej Žabjek prikazati kot nestrokovno osebo ali pa privesti do izjav, ki bi potrjevala obdolženčeve trditve, da je bilo tistega jutra je bilo tistega jutra v igri več nožev« (55)) pa je frazem uporabljen v smislu, da Plut ni umoril Ulčarjeve, ampak je to po njegovih trditvah storil nekdo drug, z drugim nožem – gre torej za pomen 'kaj biti uporabljeno pri čem'.

Frazeoloških prenovitev, pri katerih gre za aktualizirano rabo oblike in/ali pomena frazema, ki je spodbujena s sobesedilom in v njem učinkuje kot inovacija (Kržišnik 1998: 187), v analiziranem gradivu ni. Tudi to je verjetno posledica naglice.

V izpostavljenih delih prispevkov – naslovju (velikih naslovih, čeznaslovih in podnaslovnih sklopih) in drugih poudarjenih enotah (mednaslovih, naslovih besedil v okvirjih, v samih besedilih v okvirjih in v napisih pod fotografijami) – se pojavlja slaba četrtnina vseh frazemov (Tabela 28 v Prilogi Č), od tega več kot tretjina v podnaslovnih sklopih, nekoliko manj kot tretjina v uokvirjenih besedilih, dobrih osemnajst odstotkov pa v napisih pod fotografijami (Tabela 29 v Prilogi Č). Pojavljanje na besedilno izpostavljenih mestih je pomembno, ker bralci časopisnih besedil prispevkov pogosto ne berejo od začetka do konca, temveč diagonalno, kar pomeni, da se ustavijo predvsem na izpostavljenih mestih (Kržišnik 1998: 188, 189).

⁴⁰ Primeri iz korpusa Fidaplus so navedeni v opombah 102 in 103 v Prilogi Č.

Značilno je tudi ponavljanje istih frazemov v posameznih prispevkih – nek frazem se najprej pojavi v izpostavljenem delu prispevka (predvsem v naslovju), nato pa se ponovi še v kateri drugi enoti. Skoraj četrtnina frazemov, ki so jih avtorji uporabili v svojih prispevkih, je citiranih (Tabela 30 v Prilogi Č), torej ne gre za formulacije novinarjev, ampak so frazeme uporabile osebe, od katerih so novinarji pridobivali informacije.

Frazeme iz analiziranih prispevkov, pa tudi druge lekseme z ekspresivno vlogo, je mogoče razdeliti v več različnih tem (Priloga Č). Največ jih spada v teme *ujetje in kaznovanje* (v povezavi z ujetjem Pluta, odvzemom prostosti, zaporom), sledita *govorjenje, pripovedovanje, sporočilo ter dejavnost, delavnost, ukvarjanje* (temi s širokim pomenskim obsegom), nato *smrt* (v zvezi z ubijanjem, umori, samomorom), *nasilje* (napadi, pretepi), *zakonitost* (v zvezi s kaznivimi, torej nezakonitimi dejanji), *lastnost človeka* (predvsem gre za negativne Plutove lastnosti), *povzročitev neprijetnosti* (povzročitev težav, škode), *množina, velika količina* (s širokim pomenskim obsegom) in *vznemirjenost, razburjenost* (vznemirjenost zaradi zločinov, napetost na sojenju, nadlegovanje). Večina teh tem je tesno povezanih z rdečo nitjo vseh analiziranih prispevkov – kazniva, nasilna dejanja in sojenja za ta dejanja –, zato njihova raba ni presenetljiva. Take teme, v katerih je sicer nekoliko manj frazemov in leksemov z ekspresivno vlogo, so še *sojenje* (sodišče, sodni proces), *dolženje* (za kaj vse je obdolžen Plut, kako Plut za zločine dolži druge), *končnost, brezizhodnost* (v povezavi s pričakovanjem, da bo Plut obsojen), *strah* (prestrašenost ljudi zaradi Pluta), *svoboda* (prostost kot nasprotje zapora), tudi *krivda, maščevanje in upor*.

Nekatere frazeme in lekseme z ekspresivno vlogo je mogoče uvrstiti v več različnih tem. Tako na primer *prelivanje krvi* lahko pomeni 'bojevanje' in zato spada v temo *nasilje*, lahko pa pomeni tudi 'ubijanje', ki spada v temo *smrt*. Ker je iz sobesedila razvidno, da je novinar frazem uporabil v smislu bojevanja, je uvrščen v temo *nasilje*. Tudi pri drugih takih frazemih je pri uvrstitvi v določeno temo upoštevano sobesedilo, v katerem so uporabljeni. Poleg tega so tudi nekatere teme močno povezane in prepletene, na primer *dolženje* in *sojenje*. Tako frazem *posaditi koga na zatožno klop*, ki pomeni 'obdolžiti, obtožiti ga česa', lahko uvrstimo v temo *dolženje*, hkrati pa tudi *sojenje*, saj je iz besedne zveze *zatožna klop* razvidno, da gre za to, da je nekdo obdolžen na sodišču. V takih primerih so frazemi v določeno temo uvrščeni glede na to, katera tema se mi je zdela prevladujoča – v navedenem primeru je to *sojenje*. Le

pri enem frazemu, *kaj biti v igri*, teme nisem mogla določiti, saj je pomen tega frazema rabljen napačno.

Frazemi v analiziranih prispevkih so zanimiva stilna kategorija, ker, kot pri analizi t. i. zgodb z naslovnice v Slovenskih novicah ugotavlja tudi Kalin Golobova (2007: 177), »skladno s poslanstvom tabloidnega časopisa avtorji tvorijo take, ki so lahko razumljivi, navezujejo se na bralčev izkustveni svet in sprožajo čustveni odziv«. Prisotnost frazemov v analiziranih besedilih zato lahko razumemo tudi kot odraz tabloidnosti Slovenskih novic.

6.6 ANALIZA DISKURZIVNIH PRAKS

6.6.1 TVORJENJE BESEDIL

Tip analizirane diskurzivne prakse so novinarski prispevki v tabloidnem dnevniku Slovenske novice. Njihovega žanra se ne da natančno določiti – gre za žanrsko neizčiščena besedila, v katerih se obveščanje prepleta s komentiranjem. Tovrstni prispevki so značilni za Slovenske novice. Kot pojasnjuje Kalin Golobova (2004a: 708), je do konca 80. let 20. stoletja v slovenskem dnevnem tisku prevladovala delitev na informativne in interpretativne žanre, kar se je izražalo tudi v rabi jezikovnih sredstev. Poročevalna besedila so bila jezikovno nevtralna in objektivizirana, v presojevalnih pa je avtor svoje mnenje izražal izrecno ali neizrecno, kar se je na jezikovni ravni kazalo z izborom aktualiziranih jezikovnih sredstev. Po letu 1990 se je ločevalna norma med obema zvrstema začela rahljati – zaradi tržnega pritiska prodaje, demokratizacije medijev in občutka novinarjev, da norm ne potrebujejo, vsako omejevanje pa štejejo za cenzuro javne besede.

Novinarjeve izbire, katere izjave in informacije bo predstavil bralcem in na kakšen način, so lahko narejene pod ideološkim pritiskom tistih, ki so mu v razmerju moči nadrejeni. V tržnem novinarstvu – tržno naravnane so tudi Slovenske novice – so novinarju nadrejeni delničarji, vlagatelji in lastniki, njim pa so odgovorni vodstvo matične korporacije, direktorji in založniki medijskega podjetja ter uredniki (Poler Kovačič 2005: 82). Od urednika je odvisno tudi, katere teme bodo uvrščene v izdajo časopisa in koliko prostora jim bo namenjeno. Novinar mora torej po eni strani upoštevati pravila diskurzivne prakse, hkrati pa se mora prilagoditi tudi hierarhičnim razmerjem moči v časopisni hiši, da je njegov prispevek objavljen.

V Slovenskih novicah kot tabloidnem dnevniku so dogodki in dogajanje predstavljeni senzacionalistično. V primeru poročanja o Silvu Plutu so njihovi novinarji uporabili izjave in informacije, ki Pluta prikazujejo izrazito negativno, žrtve kot pozitivne, dejanje kot grozljivo; poleg tega so v bralcih skušali vzbuditi sočustvovanje z žrtvami in njihovimi svojci ter zgražanje nad Plutom in (domnevno) njegovimi dejanji.

6.6.1.1 SLOVENSKE NOVICE

Slovenske novice so dnevnik časopisne hiše Delo in izhajajo od leta 1991. Ustanovljene so bile, ker na slovenskem trgu v tistem času ni bilo popularnega časnika, izhajali so le časniki, namenjeni zahtevnejšim bralcem (Belajec 1999: 17). So prvi slovenski barvni tabloid, ki se »v slogu rumenega tiska [...] gibljejo med obveščanjem in provokacijo, zabavajo s čenčami, pišejo o kriminalu, politiki in skritih straneh vsakdana.« (*Enciklopedija Slovenije* 2002: 186)

Kot pri Slovenskih novicah pravijo sami (<http://oglasidelo.si/index.php?pub=novice>, 3. maj 2007), Novice pomembne teme približajo manj zahtevnim bralcem in osvetlijo dogodke v soseščini, posvečajo se navadnemu človeku, odkrivajo ozadja življenjskih zgodb in poskrbijo za teme, o katerih se govori. Poudarjajo, da se le ob branju Slovenskih novic bralci tudi zabavajo. Med splošnimi slovenskimi časniki imajo povprečno najmlajše bralce – povprečna starost je 41 let –, berejo pa jih vsi družinski člani. Kot prednosti Novic navajajo, da gre za medij z najbolj uravnoteženo populacijo bralcev in najbolj regionalno razpršen medij pri nas z uravnoteženo branostjo po vseh regijah; je tudi eden od najbolj ekonomičnih medijev in za oglaševanje najcenejši dnevnik v Sloveniji; ima kakovosten barvni tisk in pokriva velik del populacije, ki ne spremlja drugih medijev.

Po izsledkih nacionalne raziskave branosti za leto 2008⁴¹ (<http://www.nrb.info/prispevki/index.html>, 22. februar 2009) so med dnevnimi časopisi na prvem mestu, z 20,5-odstotnim dosegom (350 000 bralcev); Delo kot primer kakovostnega časopisa je z 9,1 odstotka (155 000 bralcev) na drugem mestu. Slovenskim novicam se je branost glede na prvo polletje leta 2008 zmanjšala za 0,1 odstotka oziroma 2 000 bralcev, a se je tudi sicer zmanjšala branost vseh plačljivih dnevnikov. Njihova povprečna tiskana naklada v letu 2008 je štela 98 363,75 izvoda

⁴¹ V Nacionalni raziskavi branosti za leto 2008 so upoštevani podatki, zbrani med 3. januarjem 2008 in 31. decembrom 2008. V raziskavi je sodelovalo več kot 6 316 anketirancev, vključuje pa 148 izdaj.

(http://soz.si/projekti_soz/preglednica_revidiranih_prodanih_naklad/, 22. februar 2009), izhajajo pa šestkrat tedensko. Glede na branost Slovenskih novic lahko rečemo, da je tabloidni pristop pri slovenskih bralcih učinkovit.

6.7 ANALIZA DRUŽBENE PRAKSE: TRŽNO NOVINARSTVO

Prevladujoči način sodobnega novinarskega sporočanja je tržno novinarstvo, ki pomeni »pospešeno vstopanje tržne logike v novinarska uredništva« (Poler Kovačič 2005: 68). Medijska industrija je posebna v tem, da ustvarja en proizvod, s katerim sodeluje na dveh ločenih trgih blaga in storitev (Picard 1989: 17, 18):

1. Na trgu medijskega blaga oziroma proizvodov vsebine (informacij in zabave) množični mediji medijsko vsebino prodajajo potrošnikom. Njihov namen je pritegniti pozornost potrošnikov, da bi za proizvod menjali svoj čas in/ali denar – potrošnikom ni vedno treba plačati z denarjem, vedno pa morajo plačati s svojim časom.
2. Na oglaševalskem trgu mediji oglaševalcem prodajajo dostop do občinstev. Znesek, ki jim ga ob tem zaračunavajo, je odvisen od velikosti in značilnosti občinstev.

V tržnem novinarstvu je novica torej blago, komercialni proizvod, njegov vodilni cilj pa je povečati dobiček, moč in oblast posameznikov, interesnih skupin in ustanov na gospodarskem, političnem in drugih področjih. K temu cilju prispeva temeljna vloga tržno usmerjenih množičnih medijev – vloga zabave oziroma infozabave. Zabava ima pred obveščanjem prednost, ker pritegne več naslovnikov in ker je zagotavljanje zabave cenejše od zagotavljanja informacij. Tržni novinarski diskurz dosega svoj cilj, če medijska organizacija ponuja čim cenejši proizvod, ki pritegne čim večje občinstvo, katerega doseganje so oglaševalci pripravljani plačati (Poler Kovačič 2005: 69, 70). Resne vsebine so zato zamenjale vsebine, ki so polne senzacij, škandalov in obrekovanj, ter prispevki, ki pripovedujejo zgodbe, ljudi zabavajo in vznemirjajo – torej senzacionalistične vsebine.

Poleg senzacionalizma se v analiziranih besedilih pojavlja še ena značilnost tržnega novinarstva,⁴² mešanje žanrov znotraj novinarskega diskurza, kar je opisano v poglavju o žanrskih značilnostih.

⁴² Značilnosti tržnega novinarstva so še nekritično posredovanje sporočil, ki jih novinar dobi npr. od služb za odnose z javnostmi, na žanrski ravni mešanje novinarskih in nenovinarskih vsebin

6.7.1 SENZACIONALIZEM

V slovenskem medijskem prostoru je do sprememb prišlo po osamosvojitvi. Za slovensko novinarstvo je od devetdesetih let prejšnjega stoletja značilno uvajanje novih besedilnih vrst, zavračanje tradicije, izhajajoče iz nemških poročevalskih vzorcev, na katerih je temeljilo prvo slovensko pisano časopisje, in nejasna meja med resnim in rumenim tiskom⁴³ (Kalin Golob 2004b: 73).

V tem času je v slovensko poročevalstvo vstopil tudi »edini manjkajoči znak zahodnega tržnega poročevalstva – senzacionalizem« (Korošec 1998: 150). *Senzacionalizem* po SSKJ pomeni vzbujanje razburjenja, govoric v javnosti. O senzacionalističnem novinarstvu govorimo, kadar novinarji v svojih prispevkih pišejo o nesrečah in tragedijah običajnih ljudi, kriminalu, katastrofah, zasebnosti in škandalih javnih in slavnih oseb itd. Vse to je upovedeno na način, da je vsebina prispevka napihnjena, prepletena s čustvi, poosebljena, dramatizirana in polna moralnih sodb. Informacije so pogosto nepreverjene, nepotrjene ali celo lažne, fotografije ob prispevkih so velikokrat pretresljive in neprimerne. K senzacionalnosti pripomorejo tudi veliki, vpadljivi naslovi. Časopisi so v spremenjenih družbenih razmerah namreč tržno blago, zato med konkurenčnimi izdelki kupce pridobivajo z raznimi oglaševalskimi potezami in triki – da bi pridobili kupca, da bo časopis kupil in prebral, ga morajo privabiti predvsem z naslovjem na prvi časopisni strani (Kalin Golob 2006: 289).

Po Ivanjku (2005: 37) je senzacionalizem tabloidnih časopisov zlasti v tem, da objavijo senzacije, ne da bi imeli dovolj informacij, da bi časopisno zgodbo lahko

(oglaševanje, zabava, odnosi z javnostmi) ter prevlada tržno zanimivejših žanrov nad žanri, ki bodisi pritegnejo premalo občinstva bodisi njihovo ustvarjanje zahteva preveč časa ali denarja (Poler Kovačič 2005: 77–79).

⁴³ Erjavčeva (1997: 49) našteva tri ravni, na katerih se izražajo razlike med resnim/kakovostnim in tabloidnim/rumenim/popularnim tiskom:

1. Format: Tabloidi so manjšega formata (A 3), vsebujejo številne velike barvne fotografije, tudi fotografije golih deklet, ter velike, poudarjene naslove, ki pritegnejo pozornost. Format kakovostnih časopisov je večji (A 2), njihovi naslovi manj izraziti, fotografije pa manj provokativne.
2. Uredniška politika: Tabloidi objavljajo prispevke o zabavi, športu in seksu ter senzacionalne in čustvene novice, ki so poosebljene. V njih se mešajo informacije in mnenja. Kakovostni časopisi posvečajo pozornost politiki, gospodarstvu, mednarodnim odnosom, socialnim vprašanjem, kulturi, izobraževanju in znanosti, veliko je zunanjepolitičnih novic. Dejstva so jasno ločena od mnenj, prispevki prinašajo informacije o ozadju dogodkov, analize in interpretacije mnenj, prispevki pa niso senzacionalistično usmerjeni.
3. Jezik: Tabloidi uporabljajo neformalen, pogovorni jezik, hujskaške izraze, stavki so nepopolni. Kakovostni časopisi uporabljajo formalen, knjižni jezik, glede kakovosti pisanja pa imajo postavljene visoke zahteve.

napisali odgovorno in dokaze o upravičenosti objav začnejo zbirati šele po objavi. Senzacionalistični novinarski pristopi se sicer pojavljajo v vseh fazah sporočanja procesa – ob zbiranju informacij (lažno predstavljanje, sledenje znanim osebam, skrivno snemanje), njihovem izboru in upovedovanju (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005a: 290).

V 20. členu *Kodeksa novinarjev Slovenije* (2002) je zapisano:

Novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pri poročanju o javnih osebnostih in tistih, ki želijo dobiti moč in vpliv ter vzbujati pozornost, je pravica javnosti do obveščeniosti širša. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti.

S senzacionalističnim pisanjem novinar ne krši samo te določbe Kodeksa, temveč tudi številne druge, npr. o točnosti informacij, opozarjanju na morebitno objavo nepotrjenih informacij, izogibanju nedovoljenim načinom pridobivanja informacij, tudi spoštovanju domneve nedolžnosti itd.

Kot piše Korošec (1998: 151), zametke senzacionalizma v slovenskih časopisih najdemo ob poročanju o primeru Trobec v obdobju 1979–1984.⁴⁴ Izjemnost primera je »naše poročevalstvo zalotila nepripravljeno, in preden se je oglasila stroka, novinarska, pravna, zlasti viktimologija, je bilo narejenih veliko napak tako nasproti zločincu kakor tudi njegovim žrtvam in njihovim svojcem« (Korošec 1998: 151).

Senzacionalizem se pri nas torej najprej pojavi v običajnih, resnih časopisih, kar je posledica izjemnosti primera Trobec. Postopoma so se skladno s tržno naravnanoostjo družbe začeli pojavljati posebni časopisi – prvi takšen je bil mariborski tednik Kaj, senzacionalistični postopki pa so se ustalili v tabloidnem dnevniku Slovenske novice. V teh časopisih je tovrstno pisanje običajno in pričakovano in, kot pravi Korošec (1998: 152), naj bi se s tem izostrilo področje, kjer ga ne pričakujemo in ne sprejemamo. Dejansko se je to zgodilo le na teoretični ravni, v praksi pa so meje med resnim in rumenim tiskom vedno bolj zabrisane, saj je tudi resni tisk nekatera načela

⁴⁴ Gre za primer šestkratnega morilca žensk, dvakrat obsojenega na smrt in po številnih sojenjih na dvajsetletno zaporno kazen.

kakovostnega novinarstva zaradi konkurence na trgu zamenjal za tržno privlačnejša sredstva (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005a: 291; Kalin Golob 2006: 285). Vendar Belajčeva (1999: 52) opozarja, da »se časnik, ki ne bi podlegel vplivom komercializacije in tržnih zakonov, v sedanjih razmerah verjetno ne bi obdržal na trgu«.

Barvni tisk, številne fotografije, vpadljivi naslovi, prispevki, ki pokrivajo področje zabave in zvezdniškega življenja, prispevki o nesrečah, tragedijah, škandalih in kriminalu – vse to so značilnosti, ki Slovenske novice uvrščajo med tabloide. Novice sicer ne objavljajo izključno prispevkov, ki bi že s svojo ekskluzivnostjo dajali možnost za senzacionalistično poročanje, so pa nagnjene k takšnemu oblikovanju besedil (Kalin Golob 2006: 286). Njihova posebnost so čeznaslovi, v katerih novinarji tudi interpretirajo škandalozne dogodke (Kalin Golob 2006: 290).

V skladu s tržnimi zakonitostmi in senzacionalizmom je bilo tudi poročanje o primeru Silva Pluta. Iz primera so v Novicah ustvarili veliko zgodbo v nadaljevanjih, saj smo spremljali dogodke od umora Jasmine Došič prek Plutove aretacije, preiskave, sojenj za druga kazniva dejanja, oprostilnih sodb za rope, umora Ljubice Ulčar, nove aretacije in preiskave, sojenj in obsodb za oba umora, pa vse do Plutovega samomora in težav v zvezi z njegovim pokopom⁴⁵. Bralce/kupce so Novice vabile z velikimi, vpadljivimi naslovi na prvi strani, prispevki so bili polni fotografij, predstavitev dogodkov pa izrazito pristranska; vse to so značilnosti senzacionalizma.

K senzacionalnosti primera Plut je pripomogla tudi novinarjeva označitev sojenja za umor Ljubice Ulčar – poimenuje ga *megaproces* (40), *medijsko razvpit proces* (41), *vse razburljivejši sodni proces* (51), *sodni proces desetletja* (57) in *hollywoodski proces, kakršnega Slovenija ni doživela že nekaj desetletij* – pri tem ga primerja prav s sojenjem Metodu Trobcu (58). Tudi Šterkova (2007: 216) ugotavlja, da je »proces [...] potekal v neizmernem navdušenju medijev nad možnostjo, da je Slovenija po četrtr stoletja spet dobila serijskega morilca«.

⁴⁵ Prispevki o samomoru in pokopu niso vključeni v analizo.

7 SKLEP

Diplomsko delo je s pomočjo kritične diskurzivne analize prispevkov o primeru Silva Pluta pokazalo, da novinarji tabloidnega dnevnika Slovenske novice domneve nedolžnosti ne spoštujejo dosledno, s čimer se je potrdila moja predpostavka. Ob poročanju je bil Plut prikazan kot morilec, pošast, kriminallec, (domnevno) njegova dejanja kot zverinska, brutalna, žrtve pa kot nedolžne in njegovo popolno nasprotje. Večina virov informacij zastopa »stran žrtev«, torej lahko rečemo, da je poročanje o Plutu s stališča izbire virov neuravnoteženo. Veliko virov je tudi neznanih, kar daje vtis, da so prispevki nastajali tudi na podlagi govoric.

Kršenje domneve nedolžnosti je posledica rabe trdilne oblike namesto poročevalskega stilema *naj bi + deležnik na -l* ali leksikalnega izražanja nedokaznosti. Plut je velikokrat poimenovan morilec namesto domnevni morilec, poimenovan je tudi z leksemi z negativno konotacijo (zver, pošast). Umori so označeni kot *njegovi*, žrtve kot *njegove*, pogosto je sporna izbira citatov, v katerih viri o Plutu nekaj trdijo oziroma ga oni imenujejo morilec, zver; prek teh citatov novinar še okrepi negativno podobo Pluta oziroma njegovo »krivdo« v očeh bralcev. Veliko je predsodb, vzbujanja strahu pred Plutom in posrednega pripisovanja krivde (policija in pravosodje naj bi bila kriva, da je bil Plut na prostosti in je posledično lahko umoril Došičevo in Ulčarjevo). Pojavlja se tudi napačna raba pojmov osumljenec, obdolženec in obtoženec.

Veliko zanimanje za primer kaže redno poročanje o njem, vabljenje bralcev/kupcev z naslovnici z velikimi barvnimi naslovi, v katerih je domneva nedolžnosti velikokrat kršena. Prispevki so objavljeni na začetnih straneh časopisa, večina zapolnjuje celo stran, imajo vpadljive naslove in čeznaslove, vsebujejo velike barvne fotografije. Prispevki o Plutu so že interpretirani, njihovi avtorji pa kot sredstva za vrednotenje oziroma izražanje lastnega stališča do vsebine uporabljajo različna ekspresivna sredstva, med njimi tudi frazeme. Ker so ti del kolektivne zavesti, je njihova vrednotenjska nota zakrita, bralec pa tako vrednotenje lažje sprejme kot svoje. So ekspresivni in zato opazni, ker so »že narejeni«, pa od tvorca besedila ne zahtevajo velike kreativnosti. Zato so tudi prikladni za rabo v prispevkih dnevnega časopisja. Verjetno prav zaradi časovne stiske, v kateri dnevnik nastajajo, morda pa tudi zaradi nenatančnega poznavanja frazemov, je za analizirane prispevke značilna približna

raba frazemov, torej raba, ki odstopa od normativne podobe. Frazemi so kljub temu razumljivi, navezujejo se na izkustven svet bralcev in sprožajo čustven odziv, zato njihovo prisotnost v analiziranih prispevkih lahko razumemo kot odraz tabloidnosti Slovenskih novic.

Kako novinarji oblikujejo sporočilo prispevka in na kakšen način predstavijo dogodke, se odločijo sami, hkrati pa to počnejo tako, da uresničujejo zahteve Slovenskih novic kot senzacionalističnega časopisa. Predstavitev dogodkov torej ni odvisna le od novinarjev samih, temveč od ideoloških pritiskov tistih, ki so jim v razmerju moči nadrejeni in zahtevajo senzacionalistično predstavitev dogodkov. Prispevki pripovedujejo zgodbo, v kateri je izrazita polarizacija dobri–slab. Polna je moralnih sodb, poosebljena, dramatizirana, bralce vznemirja, vzbuja sočustvovanje z žrtvami in njihovimi svojci ter zgražanje nad Plutom in (domnevno) njegovimi dejanji. Torej: tržna naravnost medijev kot družbena praksa med drugim zahteva senzacionalistično oblikovana besedila (tip diskurzivne prakse); skozi tvorjenje besedil se tovrstni način poročanja utrjuje (utrjuje se ta tip diskurzivne prakse), s tem pa se utrjuje tržna naravnost medijev kot družbena praksa.

Ne glede na naravo medija, pri katerem dela, bi moral novinar najprej spoštovati človeka kot osebo, saj novinarski kodeks in splošne moralne norme veljajo tudi za tabloide. Nespoštovanje domneve nedolžnosti in s tem dostojanstva človeka je verjetno tudi posledica prepričanja novinarja, da si (domnevni) morilec spoštovanja ne zasluži, saj naj bi tudi on vzel ne le dostojanstvo, temveč celo življenje nedolžnim osebam. Vendar je le sodišče tisto, ki odloča o krivdi oziroma nedolžnosti domnevnega morilca, ne pa novinarji in mediji. Kršitve so lahko tudi posledica površnosti in neznanja novinarjev, na kar kaže dejstvo, da je v analiziranih primerih domneva nedolžnosti v nekaterih delih prispevkov spoštovana, v drugih ne. To seveda ni opravičilo, saj bi se novinar, ki poroča o kaznivih dejanjih in s sodnih procesov, moral poučiti o domnevi nedolžnosti in pravilni rabi pravnih terminov. Kot ugotavlja tudi Šterkova (2007: 226), med razloge za negativen prikaz Pluta in številne kršitve domneve nedolžnosti – vsaj ob poročanju o umoru Ulčarjeve – lahko štejemo tudi dejstvo, da je zločin preživela priča, hiša na Dolgem Brdu je bila polna Plutovih bioloških sledi, na Plutovi sledi so preiskovalci našli nož, za katerega se je izkazalo, da je morilsko orožje, Plut je moril že prej. Tudi sam Plut je svojo zgodbo ves čas spreminjal; najprej je trdil, da so rane na truplu Ljubice Ulčar posledica nesreče, nato

je zatrjeval, da je moril iz strahu pred Hubertom Ocvirkom, izgovarjal se je, da je bil pijan, nazadnje pa, da je bil v hiši še nekdo, ki naj bi Ljubico tudi zares umoril.

Nobenega dogodka in dogajanja se ne da predstaviti popolnoma objektivno, niti v »objektivnih« žanrih. Že zbiranje informacij, izbira virov informacij, odločitev novinarja, katere izjave bo citiral, katere povzel, katerih informacij ne bo vključil v prispevek, konstrukcija dogodkov zgodbe in izbira besed, s katerimi bo predstavil akterje in dogodke, so subjektivni; resničen je le dogodek sam, njegova predstavitev pa je vedno odvisna od interpretacije. Vendar bi novinar bralcem tudi s spoštovanjem domneve nedolžnosti lahko predstavil bolj objektivni približek resnici.

Novinar Boštjan Celec je v enem izmed prispevkov zapisal:

Osemintridesetletnega Silva Pluta je že ljudstvo obsodilo na najvišjo možno kazen, a ta sodba ne pomeni ničesar. Da je februarja letos na Dolgem Brdu res zverinsko umoril 32-letno Ljubico Ulčar in se namenil umoriti še njenega 35-letnega moža Mirka, mu bodo morali dokazati tudi na sodišču. (Prihodnjo sredo sodijo Plutu, 20. 6. 2006).

Res je, da je *ljudstvo* Pluta obsodilo še pred začetkom sodnega procesa, vendar so bili mediji tisti – tudi Slovenske novice –, ki so ljudstvu Pluta predstavili v taki luči, da ga je to preprosto *moralo* obsoditi. Njihovo poročanje je sporno tako s pravnega vidika kot tudi z vidika novinarske etike, ki narekuje, da je treba spoštovati dostojanstvo in človečnost vsakogar, tudi (domnevnega) serijskega morilca.

8 VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

- Austin, John L. (1990): *Kako napravimo kaj z besedami*. Ljubljana: ŠKUC Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Bajec, Anton idr. (1970–1991): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Bavcon, Ljubo idr. (2003): *Pravo: leksikon Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Belajec, Lilian (1999): *Senzacionalizem v sodobnem slovenskem tisku: primer Dela in Slovenskih novic*. Diplomsko delo, FDV.
- Drame, Ines (1992): Odnosno strukturirana medijska realnost kot posebna realnost. *Teorija in praksa* 29 (9–10), 849–859.
- Dular, Janez (1975): Zvrstna pripadnost prvin v publicističnih besedilih. *Slavistična revija* 23 (2), 197–222.
- Erjavec, Karmen (1997): *Change and Continuity of the Press System in Slovenia*. University of Salzburg.
- Erjavec, Karmen (1999): *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Erjavec, Karmen, Melita Poler Kovačič (2007): *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fairclough, Norman (1989): *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1995): *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London: Longman.
- Fairclough, Norman, Ruth Wodak (1997): Critical discourse analysis. V: Dijk, T. A. van. *Discourse studies: a multidisciplinary introduction. Vol. 2. Discourse and social interaction*. London: Sage. 258–284.
- Ferlinc, Andrej (1997): Državno tožilstvo ter pravica do svobodnega izražanja in informiranja. *Pravna praksa* 16 (8), 10–12.
- Goodwin, Gene (1990): *Groping for Ethics in Journalism*. Iowa State University Press, Ames, Iowa.
- Hartley, John (1998): *Understanding News*. London, New York: Routledge.
- Ivanjko, Šime (1997): Moralno varstvo in medijsko sojenje. *Podjetje in delo* 23 (6–7), 1177–1195.

- Ivanjko, Šime (2005): Pravna in moralna varnost pred mediji. *Dialogi* 41 (5–6), 25–37.
- Javornik, Marjan idr. (2002): *Enciklopedija Slovenije 16: Dodatek A–Ž*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kalin Golob, Monika (2002): Jezikoslovna stilistika in razžalitve v tiskanih medijih. V: Korošec, Tomo idr. *Razžalitve v tiskanih medijih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 31–46.
- Kalin Golob, Monika (2003): *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.
- Kalin Golob, Monika (2004a): Moč jezika – izbor dejstev in besed. *Teorija in praksa* 41 (3–4), 703–711.
- Kalin Golob, Monika (2004b): Novinarski jezik in stil: kaj vemo in česa ne. V: Poler Kovačič, Melita (ur.), Monika Kalin Golob (ur.). *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 69–83.
- Kalin Golob, Monika, Melita Poler Kovačič (2005a): Med novinarskim stilom in etiko: senzacionalizem brez meja. *Družboslovne razprave* 21 (49/50), 289–303.
- Kalin Golob, Monika (2005b): Novinarstvo in jezik(oslovje). V: Poler Kovačič, Melita (ur.), Karmen Erjavec (ur.). *Uvod v novinarske študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 73–107.
- Kalin Golob, Monika (2006): Stilistika poročevalstva in poročevalski stil: od prvih dnevnikov do tabloidizacije medijev. *Slavistična revija: Slovensko jezikoslovje danes* 54 (posebna številka), 281–292.
- Kalin Golob, Monika (2007): Zgodba s prve strani: jezikovnostilna analiza. *Slavistična revija* 55 (1–2), 169–180.
- Kant, Immanuel (1953): *Dvije rasprave: I. Prolegomena za svaku buduću metafiziku; II. Osnov metafizike čudoređa*. Matica Hrvatska, Zagreb.
- Kant, Immanuel (1967): *Metafizika čudoređa*. Izdavačko preduzeće Veselin Masleša, Sarajevo.
- Kaučič, Igor, Franc Grad (2000): *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- *Kodeks novinarjev Slovenije* (2002). Izola: Društvo novinarjev Slovenije. Dostopno na <http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks.php> (19. december 2006).

- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: ČZD Kmečki glas.
- Korošec, Tomo (2004): *Stilistika poročevalstva – španska vas*. V: Poler Kovačič, Melita (ur.), Monika Kalin Golob (ur.). *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 17–31.
- Košir, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS.
- Košir, Manca (2003): *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kržišnik, Erika (1994): Frazeologija kot izražanje v »podobah«. V: Križaj Ortar, Martina, Marja Bešter, Erika Kržišnik. *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Different, 91–102.
- Kržišnik, Erika (1995): Frazeologija v slovenskem časopisju v dveh prelomnih obdobjih. *Języki słowiańskie 1945–1995*. Opole: Uniwersytet Opolski, Institut filologii polskiej, 217–226.
- Kržišnik (1996): Frazeologija v slovenskem časopisju štiri leta po osamosvojitvi. V: Vidovič Muha, Ada idr. (ur.). *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 175–189.
- Kržišnik, Erika (1998): Frazeološka sredstva v vlogi razkrivanja družbenih sprememb med leti 1945 in 1995. V: Vidovič Muha, Ada (ur.). *Slovenski jezik*. Opole: Uniwersytet Opolski, Institut Filologii Polskiej, 183–200.
- Kržišnik, Erika (2001): Funkcija ekspresivnih jezikovnih sredstev v medijih. *Zbornik referatov s Prvega slovensko-hrvaškega slavističnega srečanja, ki je bilo v Novigradu od 25. do 27. marca 1999*. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 29–32.
- Kunst Gnamuš, Olga (1984): *Govorno dejanje – družbeno dejanje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Luthar, Breda (1998): *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Picard, Robert G. (1989): *Media Economics: Concepts and Issues*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Poler, Melita (1997): *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
- Poler Kovačič, Melita (2004): Podobe (slovenskega) novinarstva: o krizi novinarske identitete. V: Poler Kovačič, Melita (ur.), Monika Kalin Golob (ur.). *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: znanstveni zbornik ob 40. obletnici*

študija novinarstva na Slovenskem. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 85–111.

- Poler Kovačič, Melita (2005): *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Repanšek, Jaka (2001): Svoboda tiska in pošteno sojenje. *Medijska preža: bilten za opazovanje medijev* (10), 22.
- Skubic, Andrej (1994/95): Klasifikacija funkcijske zvrstnosti in pragmatična definicija funkcije. *Jezik in slovstvo* 40 (5), 155–168. Dostopno na: <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat2/040/55c02.htm> (20. junij 2008).
- Skubic, Andrej (2005): *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Snoj, Marko (1997): *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Splichal, Slavko, Colin Sparks (1994): *Journalists for the 21st Century: Tendencies of Professionalisation Among First-Year Students in 22 Countries*. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Šinkovec, Janez (1982): Svoboda tiska in varstvo nekaterih ustavnih svoboščin in pravic. V: *Informiranje in odgovornost: gradivo za seminar za novinarje, ki spremljajo delo organov kazenskega pregona*. Ljubljana: Društvo novinarjev Slovenije, Pravna fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Fakulteta za Sociologijo, politične vede in novinarstvo. 37–50.
- Šinkovec, Janez (1995): Ustavna pravica: domneva nedolžnosti I. *Pravna praksa* 14 (10), 2–4.
- Šinkovec, Janez (1995): Ustavna pravica: domneva nedolžnosti II. *Pravna praksa* 14 (11), 4–7.
- Šinkovec, Janez (1996): Domneva nedolžnosti in svoboda medijev. *Pravna praksa* 15 (3–4), 35–36.
- Šterk, Karmen (2007): *Serijski morilec: normalen psihopat patološke matere*. Ljubljana: Študentska založba.
- Šugman, Katja (2000): *Dokazne prepovedi v kazenskem postopku: meje (samo)omejevanja*. Ljubljana: Bonex.
- Šugman, Katja (2002): Domneva nedolžnosti in dokazni standardi. *Zbornik znanstvenih razprav* 62, 279–301.
- Tekavec, Janez (2001): Medijsko sojenje. *Medijska preža: bilten za opazovanje medijev* (10), 23.

- Toporišič, Jože (1982): *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Toporišič, Jože (1984): *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Toporišič, Jože (1990): *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Toporišič, Jože (1992): *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba. (22. februar 2008)
- Verdonik, Darinka (2004): Prispevki kritične analize diskurza k proučevanju rabe jezika. *Dialogi* 40 (3/4), 60–74. Dostopno na: http://www.lektoriranje.net/clanki/prispevki_kriticne_analize_diskurza_k_proucevanju_rabe_jezika.html (22. februar 2008).
- Zupančič, Boštjan M. in dr. (2000): *Ustavno kazensko procesno pravo: sodni primeri, dokumenti, komentarji in gradiva s področja ustavnega in mednarodnega kazenskega procesnega prava slovenskih, evropskih, severnoameriških in mednarodnih sodišč*. Ljubljana: Pasadena.

SPLETNI VIRI

- Delo. http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,36,188509&fromsearch=1 (3. maj 2007).
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/200393FD-EAD3-434F-BD46-41BE147A18E9/0/SlovenianSlov%C3%A8ne.pdf> (19. december 2006).
- FidaPLUS, korpus slovenskega jezika. <http://www.fidaplus.net/>
- Kazenski zakonik. http://www2.gov.si/zak/zak_vel.nsf/zakposop/1994-01-2167?OpenDocument (19. december 2006).
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah. http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljskih_politcnih_pravicah.pdf (19. december 2006).
- Nacionalna raziskava branosti. <http://www.nrb.info/prispevki/index.html> (22. februar 2009)
- Novinarsko častno razsodišče. http://www.razsodisce.org/razsodisce/kaj_ncr.php (3. maj 2007).

- Slovar slovenskega knjižnega jezika.
<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>
- Slovenska oglaševalska zbornica.
http://soz.si/projekti_soz/preglednica_revidiranih_prodanih_naklad/ (22. februar 2009).
- Slovenske novice.
<http://oglasidelo.si/index.php?pub=novice> (3. maj 2007).
- Splošna deklaracija o človekovih pravicah.
http://www.eip-ass.si/mojepravice/ze_poznas/Splosna%20deklaracija%20clovekovih%20pravic.pdf (19. december 2006).
- Ustava Republike Slovenije.
<http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1> (19. december 2006).
- Zakon o kazenskem postopku.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20068&stevilka=296> (19. december 2006).

VIRI

Slovenske novice:

- 1) Boštjan Celec: [Morilec Plut vnovič moril!](#) 14. 4. 2005, str. 3.
- 2) Boštjan Celec: [Tako je umoril našo Marjanco!](#) 15. 4. 2005, str. 3.
- 3) Boštjan Celec: [Najprej za rop, potlej za umor.](#) 25. 5. 2005, str. 5.
- 4) Boštjan Celec: [Osumljenec umora je oproščen vloma.](#) 3. 6. 2005, str. 5.
- 5) B. C.: [Morilec žensk v vlogi roparja.](#) 9. 6. 2005, str. 5.
- 6) Boštjan Celec: [Silvo Plut moril s pomočnikom.](#) 20. 7. 2005, str. 3.
- 7) B. C.: [Iskani morilec ima debel dosje.](#) 25. 7. 2005, str. 4.
- 8) B. C.: [Silvo Plut na svobodi.](#) 2. 12. 2005, str. 4.
- 9) Boštjan Celec: [Doma, na varnem pred 40-letno ječo.](#) 3. 12. 2005, str. 3.
- 10) Boštjan Celec: [Pazite se, ta bo še moril!](#) 7. 12. 2005, str. 5.
- 11) Boštjan Celec: [Plutu v Nišu preti 75 let zapora!](#) 3. 1. 2006, str. 3.
- 12) Boštjan Celec: [Plutu za umor sodijo pri nas?](#) 2. 2. 2006, str. 3.
- 13) Boštjan Fon: [Plut na svobodi, Črnomelj v strahu.](#) 6. 2. 2006, str. 3.
- 14) Boštjan Celec: [Bo DNK postavil Pluta na laž?](#) 17. 2. 2006, str. 3.
- 15) Domen Mal, Vojko Zakrajšek: [Posiljeno je tolkel s sekiro.](#) 25. 2. 2006, str. 3.

- 16) Boštjan Celec: [Vedeli, da bo pošast še klala](#). 25. 2. 2006, str. 4.
- 17) Boštjan Celec: [Rojstna vasica je trepetala](#). 27. 2. 2006, str. 2.
- 18) Boštjan Celec, Bojan Rajšek: [Ponesreči se je nasadila na nož!](#) 27. 2. 2006, str. 3.
- 19) B. C.: [Najprej jo je rezal, slednjič zabodel](#). 27. 2. 2006, str. 4.
- 20) Vojko Zakrajšek: [Sojetniki pretepli morilca Pluta!](#) 28. 2. 2006, str. 3.
- 21) Boštjan Celec: [Zakričal je: Zdaj si ti na vrsti!](#) 1. 3. 2006, str. 3.
- 22) V. J.: [Plut z obrobja na morilski pir](#). 1. 3. 2006, str. 4.
- 23) Vladimir Jerman: [Šel z nožema in vojaško mačeto](#). 2. 3. 2006, str. 3.
- 24) Boštjan Celec: [Plut v priporu delal samomor](#). 3. 3. 2006, str. 3.
- 25) E. N.: [Bi lahko preprečili Plutova umora?](#) 4. 3. 2006, str. 3.
- 26) Bern Jurečič: [Plutovi umori zapisani v zvezdah](#). 4. 3. 2006, str. 4.
- 27) Vladimir Jerman: [Plut, Ulčar, Ocvirk stalna družba](#). 6. 3. 2006, str. 3.
- 28) Vladimir Jerman: [Z Ljubico Ulčar nisva ljubimkala!](#) 8. 3. 2006, str. 3.
- 29) Boštjan Celec: [Bo kdo plačal za Plutove zločine?](#) 9. 3. 2006, str. 3.
- 30) B. C.: [Krivdo na pravosodje](#). 11. 3. 2006, str. 5.
- 31) Boštjan Celec: [Silvo Plut se bo branil z molkom](#). 14. 3. 2006, str. 3.
- 32) B. C.: [Plut bo igral na neprištevnost](#). 15. 3. 2006, str. 3.
- 33) Boštjan Celec: [Plutu prišli še poskus umora](#). 18. 3. 2006, str. 3.
- 34) Boštjan Celec: [Plut molči, a piše, da ni kriv](#). 23. 3. 2006, str. 4.
- 35) Boštjan Celec: [Počuti se krivega za smrt Ulčarjeve!](#) 27. 3. 2006, str. 3.
- 36) Boštjan Celec: [Niš: Silvo Plut namaka Živkovića](#). 1. 4. 2006, str. 5.
- 37) Boštjan Celec: [Plut zraven pri pretepu umirajoče?](#) 3. 4. 2006, str. 3.
- 38) Boštjan Celec: [Prisega pred bogom, grozi s Strاسبourgom](#). 20. 4. 2006, str. 5.
- 39) Boštjan Celec: [Plut umirajočo vlekel po tleh?](#) 4. 5. 2006, str. 3.
- 40) Boštjan Celec: [Bo julija Plut dobil 30 let?](#) 22. 5. 2006, str. 7.
- 41) Boštjan Celec: [Krivdo za umor vali na Ocvirka](#). 9. 6. 2006, str. 3.
- 42) Boštjan Celec: [Mamice ne bo, umoril jo je Plut](#). 10. 6. 2006, str. 3.
- 43) Vojko Zakrajšek: [Ocvirk obljublja Plutu maščevanje!](#) 13. 6. 2006, str. 3.
- 44) Jadran Vatovec: [Le v rokavicah z državnimi tožilci](#). 15. 6. 2006, str. 2.
- 45) Boštjan Celec: [Prihodnjo sredo sodijo Plutu](#). 20. 6. 2006, str. 3.
- 46) Boštjan Celec: [Silvo Plut bi se rad poročil](#). 27. 6. 2006, str. 3.
- 47) Boštjan Celec: [Sojenje danes, poroka pa kdaj?](#) 28. 6. 2006, str. 3.
- 48) Boštjan Celec: [Obtožnica za trideset let](#). 29. 6. 2006, str. 3.
- 49) Boštjan Celec: [V zaporu si obljubljata kri](#). 18. 7. 2006, str. 3.

- 50) Boštjan Celec: [Sedem ran, od tega dve smrtni](#). 20. 7. 2006, str. 3.
- 51) Boštjan Celec: [Rugelj bi vzel zafuranega Pluta](#). 22. 7. 2006, str. 3.
- 52) Boštjan Celec: [Od države terjaja 25 milijonov](#). 26. 7. 2006, str. 3.
- 53) Boštjan Celec: [Zavoljo Pluta že padajo tožbe](#). 29. 8. 2006, str. 4.
- 54) Boštjan Celec: [Dvesto milijonov za umorjeno hčer](#). 9. 9. 2006, str. 4.
- 55) Boštjan Celec: [Silvo Plut gladovno stavka](#). 16. 9. 2006, str. 3.
- 56) Boštjan Celec: [Trideset let ali tretji človek?](#) 29. 9. 2006, str. 3.
- 57) Boštjan Celec: [Tožilka za Pluta zahteva 45 let](#). 30. 9. 2006, str. 3.
- 58) Boštjan Celec: [Silvo Plut za 30 let v zapor](#). 3. 10. 2006, str. 3.
- 59) Boštjan Celec: [Plut zanika dvanajst vbodov](#). 7. 10. 2006, str. 3.
- 60) Boštjan Celec: [Kdo je Plutu prinesel britvico?](#) 12. 10. 2006, str. 3.
- 61) Boštjan Celec: [Srbske obtožbe za štirideset let](#). 2. 11. 2006, str. 4.
- 62) Boštjan Celec: [Bo Plut obsojen v dveh dneh?](#) 25. 11. 2006, str. 3.
- 63) Boštjan Celec: [Jasminina mama: »Ne oprostim!«](#) 6. 12. 2006, str. 3.
- 64) Boštjan Celec: [Pluta na sojenju čaka šah mat](#). 7. 12. 2006, str. 4.
- 65) Boštjan Celec: [Kdo je plačal Plutu za umor?](#) 8. 12. 2006, str. 5.
- 66) Boštjan Celec: [Sojenja konec, Pluta čaka 40 let](#). 9. 12. 2006, str. 3.
- 67) Boštjan Celec: [Plut izgubljen v poplavi zločinov](#). 12. 12. 2006, str. 4.
- 68) Boštjan Celec: [Srbi ne bodo zaslišali Pluta](#). 21. 12. 2006, str. 5.
- 69) Boštjan Celec: [Plut je friziral tablici na golfu](#). 10. 1. 2007, str. 4.
- 70) Boštjan Celec: [Plut dal štirinajst avtogramov](#). 17. 1. 2007, str. 4.
- 71) B. C.: [Nepotrebna priča](#). 27. 1. 2007, str. 8.
- 72) Boštjan Celec: [Še pet mesecev na trideset let](#). 7. 2. 2007, str. 4.
- 73) Boštjan Celec: [Mrtva mati je povedala!](#) 15. 2. 2007, str. 3.
- 74) Boštjan Celec: [Na dvorišču zakopal puško](#). 3. 3. 2007, str. 4.
- 75) Boštjan Celec: [Plutov rešitelj iz zemljanke?](#) 7. 3. 2007, str. 3.
- 76) B. C.: [En mesec in še pet dni](#). 30. 3. 2007, str. 4.
- 77) Boštjan Celec: [Silvu Plutu potrdili trideset let zapora](#). 3. 4. 2007, str. 10.
- 78) Boštjan Celec: [Silvo Plut laže tako, kot mori](#). 21. 4. 2007, str. 3.
- 79) Boštjan Celec: [Štirideset let, nekaj mesecev?](#) 25. 4. 2007, str. 2.
- 80) Boštjan Celec: [Plutu v Srbiji štirideset let](#). 28. 4. 2007, str. 3.

9 PRILOGE

PRILOGA A: Analiza oblike

Tabela 1: Napoved na naslovnici

NAPOVED		PRISPEVKOV		%	
da	zgoraj	45	60	56,25	75
	spodaj	15		18,75	
ne		20*		25	
SKUPAJ		80		100	

* Med 20 prispevki brez napovedi na naslovnici je 5 takih, ki je niso mogli imeti, ker je bilo v eni številki časopisa objavljenih več prispevkov o Plutu.

Tabela 2: Fotografije na naslovnici*

FOTOGRAFIJE	PRISPEVKOV		%	
napoved zgoraj – 2 fotografiji	10**	45	16,67	75
napoved zgoraj – 1 fotografija			35	
napoved spodaj – 1 fotografija	6	15	10	25
napoved spodaj – brez fotografij	9		15	
SKUPAJ	60		100	

* Samo prispevki, ki imajo napoved – teh je 60.

** V petih primerih ima vsaka fotografija svoj podnapis, v petih pa imata obe fotografiji en skupen podnapis.

Tabela 3: Stran objave

STRAN	PRISPEVKOV	%
2	3	3,75
3	48	60
4	17	21,25
5	9	11,25
7	1	1,25
8	1	1,25
10	1	1,25
SKUPAJ	80	100

Tabela 4: Rubrika

RUBRIKA	STRAN	PRISPEVKOV	%
<i>Dan v Novicah</i>	2, 3, 4, 5	75	93,75
<i>Ljudje v Novicah</i>	5	1	1,25
<i>Druga plat</i>	2	1	1,25
<i>Črna stran</i>	7	1	1,25
<i>Črni scenarij</i>	8, 10	2	2,5
SKUPAJ		80	100

Tabela 5: Obseg

OBSEG	PRISPEVKOV		%	
cela stran	52	63	65	78,75
cela stran + oglas/vesti/ <i>Odprti stolpci</i>	9		11,25	
cela stran + oglas + vesti/ <i>Odprti stolpci</i>	2		2,5	
$\frac{3}{4}$ strani + še en prispevek	6		7,5	
$\frac{1}{2}$ strani + še en prispevek	3		3,75	
$\frac{1}{4}$ strani + še en prispevek	5	8	6,25	10
$\frac{1}{4}$ strani + še en prispevek + vesti	3		3,75	
SKUPAJ	80		100	

Tabela 6: Mednaslovi*

MEDNASLOVI	PRISPEVKOV	%		
4	1	56	1,59	88,89
3	27		42,86	
2	24		38,09	
1	4		6,35	
brez	7		11,11	
SKUPAJ	63		100	

* Samo prispevki, ki zapolnjujejo celo stran – teh je 63.

Tabela 7: Besedila v okvirjih

OKVIRJI	PRISPEVKOV	%		
1	28	40	35	50
2	11		13,75	
3	1		1,25	
brez	40		50	
SKUPAJ	80		100	

Tabela 8: Veliki naslovi

NASLOV	PRISPEVKOV	%
interpunkcijski	27	33,75
neinterpunkcijski	53	66,25
SKUPAJ	80	100

Tabela 9: Interpunkcijski naslovi

LOČILO	VRSTA NASLOVA		PRISPEVKOV		%	
vprašaj	vprašajni		14		51,85	
klicaj	klicajni		10		37,05	
dvopičje	premogovorni	dobesedni navedek brez narekovajev	1	3	3,7	11,10
		dobesedni navedek v narekovajih	1		3,7	
	naslov skrajšane povedi		1		3,7	
SKUPAJ			27		100	

Tabela 10: Čeznaslovi*

ČEZNASLOV		PRISPEVKOV		%	
tema prispevka		13		16,25	
dodatna informacija k velikemu naslovu	oseba	17	46	21,25	57,5
	kraj	9		11,25	
	drugo	20		25	
vrednotenje, interpretacija		11		13,75	
»Ekskluzivno«		2		2,5	
?		1		1,25	
brez		7		8,75	
SKUPAJ		80		100	

*En čeznaslov ima lahko tudi več vlog (npr. čeznaslov *Sojenji* v prispevku *Najprej za rop, potlej za umor* (3) večja informativnost in hkrati poimenuje temo prispevka), zato sem se pri njihovi razvrstitvi ravnala po tisti, ki se mi je zdela prevladujoča.

Tabela 11: Število fotografij ob prispevkih

FOTOGRAFIJE	PRISPEVKOV	%
1	13	16,25
2	5	6,25
3	4	5
4	19	23,75
5	30	37,5
6	7	8,75
7	1	1,25
brez	1	1,25
SKUPAJ	80	100

PRILOGA B: Domneva nedolžnosti

Tabela 12: Veliki naslovi

DOMNEVA NEDOLŽNOSTI	PRISPEVKOV		%	
spoštovana	1		1,25	
posredno kršena	10	35	12,5	43,75
kršena	25		31,25	
ni mogoče ugotavljati	44		55	
SKUPAJ	80		100	

Tabela 13: Kršitve domneve nedolžnosti v velikih naslovih

KRŠITVE		PRISPEVKOV		%	
neposredno	trditev*	6	25	17,14	71,43
	<i>morilec</i> **	3		8,57	
	pripis dejanja	5		14,29	
	predsodba	5		14,29	
	citati, izjava***	6		17,14	
posredno	v povezavi s sobesedilom	6	10	17,14	28,57
	vzbujanje strahu	2		5,71	
	namigi na še en zločin	2		5,71	
SKUPAJ		35		100	

* V naslovu *Plut je friziral tablice na golfu* (69) je domneva kršena v zvezi s ponarejanjem tablic (ne umorom).

** V naslovu *Iskani morilec ima debel dosje* (7) morilec ni poimenovan Plut, temveč Srdan Živković.

*** V okviru analize velikih naslovov sem citate uvrstila med neposredne kršitve domneve nedolžnosti, saj pri nekaterih ni takoj jasno, da gre za citat, kot je to razvidno v podnaslovnih sklopih ali jedru besedila in tudi v besedilih v okvirjih, kjer so izjave v narekovajih, poleg pa je zapisano, kdo je vir izjave.

Tabela 14: Podnaslovni sklopi

DOMNEVA NEDOLŽNOSTI		PRISPEVKOV			%		
spoštovana		23*			28,75		
spoštovana/ ni mogoče ugotavljati in posredno kršena	izjava	13**	17	50	16,25	21,25	62,5
	sobesedilo	4			5		
spoštovana in kršena	ena kršitev	10	12	33	12,5	15	41,25
	več kršitev (tudi posrednih)	2			2,5		
kršena	ena kršitev	8	21		10	26,25	
	več kršitev	13			16,25		
ni mogoče ugotavljati		7			8,75		
SKUPAJ		80			100		

* V štirih primerih (5, 69, 70, 72) je domneva spoštovana v zvezi z drugimi zločini (ne umori).

** V dveh primerih (35, 39) so tudi namigi na vpletenost Pluta v še nek zločin.

Tabela 15: Mednaslovi

DOMNEVA NEDOLŽNOSTI	PRISPEVKOV		%		
spoštovana	0		0		
kršena/ne	3	37	2,19		27,01
posredno kršena	16		11,68	24,82	
kršena	18		13,14		
ni mogoče ugotavljati	100		72,99		
SKUPAJ	137		100		

Tabela 16: Jedra

DOMNEVA NEDOLŽNOSTI	PRISPEVKOV				%			
spoštovana	9*				11,25			
spoštovana in posredno kršena	izjava	7	13		8,75	16,25		88,75
	sobesedilo	6			7,5			
spoštovana in kršena	ena kršitev	11	54	58	13,75	67,5	72,5	
	več kršitev (tudi posrednih)	43*			53,75			
kršena	ena kršitev	2	4		2,5	5		
	več kršitev	2			2,5			
ni mogoče ugotavljati	0				0			
SKUPAJ	80				100			

* V dveh primerih (69, 72) je domneva spoštovana v zvezi z drugim zločinom (ponarejanje tablic).

** V treh primerih, kjer je domneva spoštovana in kršena, je spoštovana v zvezi z drugimi zločini (ne umori) in/ali pa so v njih tudi namigi na vpletenost Pluta v še en neraziskan zločin (27, 35, 37).

Tabela 17: Naslovi besedil v okvirjih*

OKVIRJI	PRISPEVKOV		%		
nenaslovljeni	4		7,55		
naslovljeni	domneva kršena	6	49	11,32	92,45
	spoštovanja/kršenja domneve ni mogoče ugotavljati	43		81,13	
SKUPAJ	53		100		

*Samo prispevki, ob katerih so tudi besedila v okvirjih – teh je 53.

Tabela 18: Besedila v okvirjih*

DOMNEVA NEDOLŽNOSTI		PRISPEVKOV			%		
spoštovana		21**			39,62		
spoštovana in posredno kršena	izjava	5	7	15	9,43	13,2	28,3
	sobesedilo	2			3,77		
spoštovana in kršena		4	8		7,55	15,1	
kršena		4			7,55		
ni mogoče ugotavljati		17			32,08		
SKUPAJ		53			100		

*Samo prispevki, ob katerih so tudi besedila v okvirjih – teh je 53.

** V dveh primerih (33, 45 *Kresnice še čakajo*) je domneva spoštovana v zvezi z drugim zločinom (ne umori), v enem pa v povezavi s Srđanom Živkovićem (65). Tri primere bi lahko uvrstila tudi med kršitve (61 *Sodbe še ni*, 62 *Živković v Italiji?*, 72), saj v njih novinar piše o obsodbi Pluta, nič pa o tem, da ta še ni pravnomočna. A ker je to lahko zapisano v glavnem prispevku, v teh primerih štejem, kot da je domneva spoštovana.

Tabela 19: Napisi pod fotografijami

DOMNEVA NEDOLŽNOSTI		PRISPEVKOV			%		
spoštovana		28*			9,1		
spoštovana in posredno kršena	izjava	22**	45	86	7,14	14,61	27,92
	sobesedilo	21			6,82		
	namigi	2***			0,65		
spoštovana in kršena		2	41		0,65	13,31	
kršena		39			12,66		
ni mogoče ugotavljati		194****			62,98		
SKUPAJ		308			100		

* Enkrat je domneva nedolžnosti spoštovana v zvezi z ropom (29 – fotografija pošte v Kresnicah).

** Enkrat je sporna izjava v zvezi z vpletenostjo Pluta v rop (35 – fotografija pošte v Kresnicah).

*** Enkrat gre za namig o vpletenosti Pluta v rop (55 – fotografija pošte v Kresnicah) in enkrat v neki še neraziskan zločin (35 – fotografija Pluta).

**** Napisi pod tremi fotografijami in tudi same fotografije v prispevku (67) niso povezani s primerom Plut.

PRILOGA C: Reprezentacija žrtev, dejanj in Silva Pluta⁴⁶Tabela 20: Jasmina Došić

KAKŠNA		KAJ	
NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
mlada noseča priljubljena temnolasa	lepa {mama} dobra {mama}	Aleksinčanka Srbkinja domačinka dekle nosečnica lepotica	punčka {mama} dete {mama} otrok {teta M. Matjašič, mama}

Tabela 21: Ljubica Ulčar

KAKŠNA		KAJ	
NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
mlada skrbna	vesela, družabna, prijazna {sosed} prekrasna {Kotnik}	ženska žena mama mamica mati	mama {Plut v pismu} mati mami {otroka} žena {M. Ulčar}

Tabela 22: Marjanca Matjašič

KAKŠNA		KAJ	
NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
	mlada {brat J. Došić}	vaščanka Plutova sošolka Plutova sovaščanka dekle mladenka	Slovenka {brat J. Došić}

Tabela 23: Žrtve

	KAKŠNA		KAJ	
	NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
J. DOŠIČ	nesrečna uboga noseča	uboga {teta M. Matjašič, Ulčar}	Plutova/njegova (predlanska, lanska, srbska, druga, novembrska) žrtev (iz leta 2004)	dete {mama} otrok {teta M. Matjašič, mama} dekle {teta M. Matjašič, Ulčar} Srbkinja {Ulčar}
L. ULČAR	uboga nesrečna	nedolžna {sosed, Plut}	ženska nesrečnica Plutova/njegova (petkova, tretja, zadnja, slovenska) žrtev	ženska {sosed, Plut} Plutova najnovejša žrtev {kriminalist}
M. MATJAŠIČ			Plutova/njegova (prva, slovenska) žrtev (pred petnajstimi leti, iz leta 1990)	

⁴⁶ V vseh tabelah v Prilogi C je v stolpcu *Viri* v zavitem oklepaju zapisano, kdo od virov informacij je osebo ali dejanje označil oziroma poimenoval z določenim izrazom.

Tabela 24: Smrt

KAKŠNA		KAJ	
NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
tragičen grozljiv brutalen grozovit strašen		dogodek smrt izguba konec tragedija	tragedija {Jančar, Plut v pismu}

Tabela 25: Dejanja – pridevniki in samostalniki

KAKŠEN		KAJ	
NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
brutalen okruten grozovit grozljiv zverinski krvav krut hud gnusen srhljiv najhujši najodvratnejši	brutalen {odvetnik Čirić} grozovit {Ocvirk}	dogodek delo dejanje kaznivo dejanje zločin umor (na grozovit način) greh morilski pohod klanje krutost maščevanje srhljivka grozljivka kriminalka orgije grozodejstvo obračun izživljanje grozota	kaznivo dejanje {Plut, ovađba, obtožnica} povzročitev smrti iz malomarnosti {odvetnik Žabjek, pritožba} zločin {Ocvirk} umor {Ocvirk, v Beogradu, Jalovec, odvetnik Žabjek, tožilka, kriminalist, odvetnik Čirić, obtožnica} greh {obramba in tožilstvo}

Tabela 26: Dejanja – prislovi in glagoli

KAKO		KAJ	
NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
zverinsko okrutno kruto brutalno nečloveško grozovito na grozovit način	gnusno {mama J. Došič}	umoriti, moriti ubiti, ubijati vzeti življenje klati zmasakrirati izživljati se nad spraviti se nad vzeti ženo, mamo zagrešiti umor, zločin, greh, zverinsko, kaznivo dejanje spraviti s sveta znesti, znašati se nad pokončati zadati smrtne rane gristi trgati kose mesa izrezovati, vrezovati križe rezati razkosati, razkosavati sekati na koščke zabosti, zbadati z nožem tolči s sekiro trpinčiti mučiti zadati usodno rano porezati po vratu poriniti nož v vrat prerezati vrat iznakaziti razmesariti zmrcvariti, razmrcvariti poniževati obračunati, obračunavati prizadejati sedem ran	zaklati {mama J. Došič, sodnik Krstić} klati {kriminalist} moriti {teta M. Matjašič} ubijati {kriminalist, Došičevi, teta M. Matjašič} pokončati {Ulčar} vzeti življenje {Plut} ubiti {Matic, odvetnik Čirić, mama J. Došič} umoriti {teta M. Matjašič, kriminalist, Kotnik} zmaličiti {sestrična M. Matjašič} iznakaziti {Došičevi} vzeti mamo dvema otrokoma {Plut} znesti se nad {sodnik Krstić} razmesariti, prerezati vrat, pogristi {kriminalist} zbadati {sodnik Krstić} gristi {sodnik Krstić} izrezovati simbole {sodnik Krstić} po nesreči malce porezati {Plut} po nesreči prizadejati eno rano {odvetnik Žabjek} biti malomaren {odvetnik Žabjek}

Tabela 27: Silvo Plut

	KAKŠEN		KAJ	
	NOVINAR	VIRI	NOVINAR	VIRI
Nevtralni in pozitivno zaznamovani izrazi	nizke, drobne postave zgovoren iznajdljiv govorno sposoben	miren in neopazen, priden za delo {brat S. Pluta} miren gost {lastnica Elide} sposoben {Ulčar} izjemno priden, angažiran zapornik {komisija za pogojni izpust} eden od najbolj mirnih in pridnih pripornikov {pazniki na Povšetovi}	Belokranjec Slovenec sovaščan priučen zidar z osnovnošolsko izobrazbo klient	Slovenec {kriminalist, odvetnik Čirić}
Negativno zaznamovani izrazi – domneva nedolžnosti kršena	okruten duševno moten nevaren nepredvidljiv disocialen	okruten nevaren {slovenska policija} čudaški {viri iz pripora} asocialen {Rugelj} zafuran {Rugelj} bolan {Mladenović} nima duše in srca {mama J. Došić} nepredvidljiv {Ocvirk} zmožen storiti marsikaj, če se nameni maščevati {Kotnik}	morilec storilec kaznivih dejanj zločinec kriminalec nasilnež nepripravljen zver zverina pošast monstrum krvnik rabelj strah in trepet nežnejšega spola psihopat	morilec {Došičevi, kriminalist, srbski mediji, Ulčar, tožilec Šinkovec, sodnik Krstić} storilec kaznivih dejanj {sodnik Dinić} specialni povratnik kaznivega dejanja umora na grozovit način {obtožnica, policija} zločinec {Rugelj, brat S. Pluta} baraba {sestrična M. Matjašič} žival {brat in mama J. Došić} prasec {prodajalka, Ulčar} mesar {govorice} človek, ki seje smrt povsod, kjer se pojavi {sodnik Krstić} zver {prebivalci iz okolice Metlike, teta M. Matjašič} pošast {Došičevi} monstrum {Mladenović, srbski časopisi, vodja niških kriminalistov}

				idiot {Stankovič} psihopat {Ocvirk} disocialno motena osebnost {psihater Zihel}
Nevtralni izrazi – domneva nedolžnosti spoštovana			osumljenec (umora, za umor, umora na grozovit način, za grozovit umor, okrutnega umora, petkovega umora, februarskega umora) osumljeni obdolženec obdolženi (umora, za grozljivi umor, grozovitega umora) obdolženi morilec obtoženec obtoženi obsojenec obsojeni domnevni ropar/vlomilec/tat domnevni morilec	osumljenec {direktor ljubljske policijske uprave} obdolženec {sodnica Trebec Debeljak, sodnik Krstić, tožilka Savović} obtoženec {višji sodniki} obtoženi {niški tožilec} obsojenec za umor M. Matjašič {komisija za pogojni izpust}

PRILOGA Č: Frazemi in druga leksika z ekspresivno vlogo iz analiziranega gradiva, razdeljeni po temah⁴⁷

UJETJE IN KAZNOVANJE

vtakniti, spraviti koga za zapahe, v zapor, jetniško celico 'zapreti ga'

Frazem je verjetno nastal s križanjem frazemov, ki jih najdemo tudi v SSKJ in sta si po pomenu podobna: *vtakniti koga v ječo, zapor* 'zapreti ga' in *spraviti koga za zapahe* 'doseči, da ga zaprejo'. V primeru iz analiziranega gradiva z glagolom *spraviti* je pomen frazema enak kot v primerih z glagolom *vtakniti*, in ne tak, kot je definiran v SSKJ. Sicer pa je nekaj primerov frazema *vtakniti koga za zapahe* tudi v korpusu Fidaplus.⁴⁸

4 pri Rimskih Toplicah so mu 4. aprila letos nataknili lisice in ga vtaknili za zapahe.

42 »Naj se že začne sojenje in naj Pluta za vselej spravijo za zapahe«

plačevati/plačati za kaj 'biti kaznovan za kaj slabega'

SSKJ navaja samo primer *to bo še drago plačal* 'bo imelo zanj slabe posledice', frazem *plačevati/plačati za kaj* pa izkazuje korpus Fidaplus.⁴⁹

29 VN Bo kdo plačal za Plutove zločine? – Nadzor

71 F »Zavlačevanje je neumnost, Plut tako ne bo plačal za svoje grehe,« se strinjata obramba in tožilstvo.

mož postave 'policist'

17 V zadnjem času naj bi možje postave trikrat obiskali Marjančino družino

70 PS Mož postave trdi, da je bil prav Plut tisti, ki se je naokoli prevažal s takšnimi tablicami

biti za zapahi 'biti zaprt'

2 Monstrum je za zapahi.

⁴⁷ Primeri frazemov in drugih leksemov z ekspresivno vlogo iz analiziranih prispevkov so v okviru posameznih tem ločeni z znakom ***. Pri vsaki temi sta navedena največ po dva primera. Številke pred primeri označujejo številko prispevka, v katerem se frazem oziroma leksem pojavi. Če je številka podčrtana, pomeni, da je frazem ali leksem v svoji izjavi uporabil vir informacije, ki jo je novinar citiral. Črke ob številkah, ki označujejo prispevke, pomenijo: VN = veliki naslov, Č = čeznaslov, PS = podnaslovni sklop, M = mednaslov, O-N = naslov besedila v okvirju, O = besedilo v okvirju, F = napis pod fotografijo.

⁴⁸ Te dni so viški policisti vtaknili za zapahe 44-letnega Bogdana M., ki je prijavljen v Litiji, a tam ne živi. (Dnevnik)

Ko je v poslopje, kjer domuje predsednik države, vdrla policija, da bi se spopadla z uporniki, je najprej tavalala po hiši [...] ko pa je pozneje tja pridrvela še vojska, so si oboji skočili v lase in kar nekaj časa je trajalo, da se je zmešnjava pomirila, nespোরазum pojasnil in da so šaljivce vtaknili za zapahe. (Mladina)

⁴⁹ Generalovi nasprotniki z zadoščenjem ugotavljajo, da bo krvnik končno plačal za svoje zločine (Delo)

V Washingtonu je tudi vse bolj pogosto slišati očitke Clintonovi administraciji, da ni dodobra domislila letalske operacije na Balkanu [...] Po našem mnenju bo Milošević z bombardiranjem plačal za svoje početje. (Dnevnik)

58 *Metod Trobec denimo ni zdržal, prav letos si je po dolgih 27 letih za zapahi nataknil zanko okrog vratu*

dobiti koga v roke 'ujeti in kaznovati ga'

12 *Sedemintridesetletnega Silva Pluta z Božakovega pri Metliki ne bodo dobili v roke Srbi*

58 *O NAJ GNIJE DO SMRTI! »Najbolj od vsega pa mu želim, da ga dobijo v roke tudi Srbi in da bo plačeval tudi za to, kar je storil tisti ubogi Srbkinji«*

pasti v roke komu 'biti odkrit, ujet'

11 *F V Sloveniji je Plut svoboden, če pade v roke Srbom, mu grozi štirideset let zapora.*

56 *Raje bodo po enakem postopku kot Plutu tudi njemu sodili v odsotnosti in nato čakali, da jim morebiti pade v roke.*

spraviti koga na varno 'zapreti ga'

Spraviti koga na varno dobesedno pomeni 'na varen kraj' (primera iz SSKJ: *spraviti zgodovinski material, ranjence na varno*). V primerih iz analiziranih besedil pa gre za frazeološki pomen – spraviti nekoga na varen kraj, da bi bili drugi varni pred njim (da jih ne bi več ogrožal), in ne da bi bil na varnem on sam. Tudi v korpusu Fidaplus je nekaj takih primerov.⁵⁰

2 *Menijo, da bi ga srbska kazenska zakonodaja na varno spravila za vselej*

35 *»Toda bolje pozno kot nikoli, če bo pomagalo, da se Pluta za vselej spravi na varno«*

nataknil komu lisice 'odvzeti mu prostost'

V SSKJ besedno zvezo *nataknil komu lisice* sicer najdemo, a gre za dobesedni pomen, ne pa tudi frazeološki. Da ima besedna zveza tudi frazeološki pomen, dokazujejo primeri iz korpusa Fidaplus.⁵¹

2 *Po zločinu v Aleksincu se je namreč vrnil v Slovenijo, a so mu pred dnevi nataknil lisice.*

13 *Plutu so naši organi zaradi nekaj ropov nataknil lisice, toda ljubljansko okrožno sodišče ga je spoznalo za nedolžnega in mu jih konec novembra snelo.*

priti v roke komu 'biti ujet'

46 *O OKUPACIJA SODNE PALAČE Pred morebitnimi maščevalci želijo namreč zaščititi prav Pluta, saj so nekatere priče na tem sojenju že prej javno napovedale, kaj se bo zgodilo, če jim pride v roke.*

imeti koga v rokah 'imeti ga ujetega'

Frazema ni v SSKJ, najdemo pa ga v korpusu Fidaplus.⁵²

⁵⁰ Prijeli pa naj bi ga kar varnostniki v trgovini Baumax na Šmartinski cesti, kjer je kradel. Zopet so ga *spravili »na varno«*. (Dnevnik)

Tudi v Društvu za zaščito živali menijo, da je najvišja možna (trimesečna) zaporna kazen smešno nizka. "Fante je treba za nekaj časa *spraviti na varno*. Če so kaj takega počeli z živalmi, se lahko spravijo tudi na ljudi. (Nedeljski Dnevnik)

⁵¹ Možje postave so pred dnevi 72-letnemu Mariborčanu G. A. *nataknil lisice*. Sumijo ga povzročitve lahke telesne poškodbe, ogrožanja varnosti ter nedovoljene proizvodnje in prometa z orožjem ali razstrelilnimi snovmi. (Delo)

Prejšnjo soboto so v ugledni torinski stanovanjski četrti policisti v civilu že četrtič v desetih letih *nataknil lisice* Feliceju Manieru, vodji brentovske kriminalne organizacije (Mladina)

7 naše pravosodne oblasti pa bi še kako rade imele v rokah tudi Živkovića

biti za rešetkami 'v zaporu, ječi'

13 F Silva Pluta bi najraje videli za rešetkami. (glagol *videti* namesto *biti*)

razpisati nagrado na glavo koga 'nagraditi tistega, ki bo omogočil, da bo iskani aretiran'

35 »Razširile so se govornice, da so starši umorjene Matjašičeve na njegovo glavo razpisali bajno nagrado«

sedeti 'biti v zaporu'

25 Nadaljevanje je bilo še hujše: ne le da Plut ni sedel dvajset let, niti petnajst let ga niso zadržali v zaporu.

72 O VELIKO NAS STANE Naj je v svoji kriminalni preteklosti zagrešil kar koli, ne more sedeti niti minute dlje kot že prisojenih mu trideset let zopora

odsedeti, presedeti 'prebiti, preživeti v zaporu'

19 Plut je pred nekaj dnevi zagrozil Mirku, očital mu je, da ga je naznanil policiji za kaznivo dejanje ropa, zaradi česar je moral osem mesecev presedeti v preiskovalnem zaporu.

78 O V TOREK ZAKLJUČNE BESEDE Silvu Plutu najverjetneje ne uide najvišjih možnih štirideset let zopora, ki pa jih ne bo odsedel nikoli, saj mora v Sloveniji odslužiti kazen zaradi umora Ljubice Ulčar

zašiti koga 'aretirati, zapreti'

12 Kdo ve, ali bo še dolgo v Sloveniji, ko bo izvedel, da sta državi začeli kovati načrt, kako ga zašiti.

38 Slovenski preiskovalci brskajo še po zadnjih dokazih, s katerimi bi zaradi umora Ljubice Ulčar lahko zašili Silva Pluta

GOVORJENJE, PRIPOVEDOVANJE, SPOROČILO

ne najti lepih besed, lepe besede za koga 'ne moči o njem povedati nič lepega'

V SSKJ je primer z glagolom (*ne*) *imeti*, ki pa ima nekoliko drugačen pomen: *za brata nima lepe besede* 'ni prijazen, dober z njim'. V korpusu Fidaplust najdemo tudi primere frazema z glagolom (*ne*) *najti*, ki imajo enak pomen kot primeri iz analiziranih besedil,⁵³ pojavlja pa se tudi množinska oblika, torej *ne imeti lepih besed za koga* in tudi *za kaj*.

⁵² Vsekakor pa pričakujem od vas, da se prepričate, ali imate v rokah pravega moža, preden kar koli ukrenete. (Dnevnik)

Primer je bil odmeven še posebej zato, ker se je za oba umora sprva javil neki duševni bolnik. Bili so prepričani, da imajo v rokah pravega osumljenca, saj je vedel veliko stvari, o katerih policija nikoli ni spregovorila javno. (Mladina)

⁵³ Svetnika Zidariča je vprašal [...] od kod takšen zasuk pri iskanju zaveznikov, saj še do nedavnega ni našel lepe besede za soseda Krajnca? (Dolenjski list)

John Scopes, [...] je bil spoznan za krivega zaradi poučevanja evolucije. Kljub razsodbi se je na njegovo stran in na stran znanosti [...] postavil urbani tisk, v katerem niso našli lepih besed za zagovornike teorije o božji stvaritvi sveta (Mladina)

49F *Le kaj še preostane odvetniku Andreju Žabjeku, ko pa nihče ne najde lepe besede za njegovega klienta?*

60 *O VRGLO GA JE NA RIT Po Plutovem naj bi pošto oropala prav Ulčar in Hubert Ocvirk, o katerem zapornik v pismu prav tako ne najde lepe besede.*

ne slišati lepih besed, lepe besede o kom/čem 'o njem nihče ne pove nič lepega, dobrega'

Frazema ni v SSKJ, v korpusu Fidaplus pa najdemo le primere v trdilni obliki, torej *slišati lepe besede, lepo besedo o kom/čem* 'o njem govorijo lepo'.⁵⁴

49 *Na današnji razpravi ni bilo slišati niti ene lepe besede o Silvu Plutu*

67 *O Stankoviću, ki pa ga sodišče vsaj doslej še ni izbrskalo, na procesu nismo slišali lepih besed*

vrniti žogico komu 'odgovoriti'

V SSKJ najdemo primer s frazema s sestavino *žoga*, a ima drugačen pomen (*predsednik je podpredsedniku dvakrat namignil, naj uredi zadevo, a mu je ta obakrat vrnil žogo* 'prepuštil dolžnost, odgovornost za ureditev zadeve'). Rabo frazema *vrniti komu žogico* s pomenom 'odgovoriti' izkazuje korpus Fidaplus.⁵⁵

32 *Šturm je včeraj sklical novinarsko konferenco, na kateri je okrcal Potočarja, da [...] bi moral zadevo predati sodnemu svetu. Potočar mu je vrnil žogico danes okrog desetih dopoldne in sodnemu svetu poslal pobudo, naj razložijo določbo tretjega odstavka 79 b. člena zakona o sodniški službi.*

49 *Ocvirk mu je nato besno požugal s kazalcem in grozeče dejal: »Se bova že videla na Dobu!« »Se bova!« je vrnil žogico obdolženec.*

ne hoteti niti slišati o čem 'ne hoteti se pogovarjati'

V SSKJ je naveden primer *o tem noče nič slišati* 'o tej stvari se noče pogovarjati', v primeru iz analiziranega besedila pa je prislov *nič* nadomeščen z *niti*. Take primeri izkazuje tudi korpus Fidaplus.⁵⁶

6 *sodeč po naših srbskih virih naj niške sodne oblasti o tem ne bi hotele niti slišati*

53 *uprava ljubljanskih zaporov noče niti slišati o tem*

⁵⁴ O gasilstvu je vedno slišati lepe besede, saj si brez gasilcev skoraj ne znamo predstavljati življenja. (Dolenjski list)

Lepo je v tujini slišati lepo besedo o Sloveniji in lepo je priti domov na obisk, v deželo, ki spominja na Japonsko (Nedeljski Dnevnik)

⁵⁵ Zadnji 'dogodek pri Zavrču', kot Turnšek pravi z jetju dveh slovenskih obveščevalcev z dragoceno opremo na Hrvaškem, je spodbudil zahtevo najvišjega organa ljudske stranke po njegovem odstopu. Turnšek je svoji stranki - očitno v globokem prepričanju, da ni kriv – vrnil žogico in jo obtožil nestatutarnega obnašanja. (Primorske novice)

Treba je upoštevati, da so skvoterji manj kot nič, skvoterji umetniki pa v tak status ne privolijo. [...] Na drugi strani je ministrstvo za kulturo nedvoumno vrnilo žogico županstvu: Skvot je nezakonito zasedanje prostorov. (Delo)

⁵⁶ tedanje vodstvo podjetja Novoles, ki je bilo lastnik in uporabnik zgradb stare železnicarne, o odstopitvi lončarije za potrebe muzeja ni hotelo niti slišati. (Dolenjski list)

Iz lastnih izkušenj vem, da je ljubosumje neke vrste bolezen, ki se stopnjuje, če je ne zdravimo. Ker pa tvoj fant o tem noče niti slišati, ni vredno vztrajati z njim v zvezi in si uničevati življenje. (Jana)

beseda da besedo 'razvije se pogovor'

23 *s katerim naj bi se bila spoprijateljila bodisi na Dobu bodisi kje drugje ob kozarcu, ko beseda da besedo.*

skakati v besedo komu 'prekinjati ga pri govorjenju'

49 *je Plut odtelej nenehno skakal v besedo Ocvirku*

kaj iti od ust do ust '(hitro) se širiti med ljudmi s pripovedovanjem'

13 *Vest o napadu je hitro šla od ust do ust*

ustreliti, izstreliti kot iz topa 'zelo hitro odgovoriti, reči'

V SSKJ najdemo primer *odgovoril je, kot bi ustrelil iz topa*. V primeru iz analiziranega besedila pa že glagol *izstreliti* pomeni 'hitro odgovoriti, reči' (tudi ekspresivni pomen glagola *izstreliti* je 'hitro, nepričakovano reči, povedati'). V korpusu Fidaplus je tudi varianta z glagolom *ustreliti*, več pa je primerov z glagolom *izstreliti*. Varianti frazema *ustreliti/izstreliti kot iz topa* se sicer pojavljata precej večkrat kot *odgovoriti, reči kot bi ustrelil/izstrelil iz topa*.

46 *PS Ko je Nataša vprašala enega od zaporniških šefov, ali jima pripada poročna noč, je izstrelil kot iz topa*

ne izgubljati besed o čem 'ne govoriti o tem (ker ni vredno)'

23 *Za ležišče je zadostovalo, o kakšnem morebitnem udobju pa med vso tam zloženo robo seveda ne kaže izgubljati besed.*

privleči kaj na plan 'opozoriti na časovno odmaknjeno ali pozabljeno, navadno za koga neprijetno stvar'

V SSKJ ima ta frazem namesto sestavine *plan* samostalnik *dan*. V korpusu Fidaplus je mogoče najti obe varianti in tudi varianto s sestavino *plano*.⁵⁷

16 *Pravosodji obeh držav sta nato privlekli na plan 21. člen evropske konvencije o medsebojni pravni pomoči*

izbruhniti, bruhniti (1) 'hitro, silovito reči, povedati'

39 *Naročil si je čaj in besede so tako bruhnile iz njega, da se je voda že zdavnaj ohladila, preden se je spomnil namočiti vrečico s čajnim prahom.*

72 *Potem je za kakšno minuto mirno obsedel, pa znova izbruhnil, ko je grafologinja Marucljeva razlagala, da se je podpisal pod policijski zapisnik*

glas (1) 'kar se širi navadno s pripovedovanjem'

17 *PS Iz Bosne glas, da naj bi bil tam umorjen Srdjan Živković*

⁵⁷ Naj ponovimo izjavo Janševe SDS [...] delitev ključnih uradniških pozicij po strankarskem ključu je v nasprotju z našim programom. Če bo treba, bomo to izjavo ob primernem času mediji gotovo privlekli na plan. (Finance)

Izraelski generali iz Netanjahujeve pogajalske ekipe so spet privlekli na plano devet zahtev za varnostne garancije, ki naj bi jih dali Izraelcem Palestinci (Delo)

24 Ali ga je zato Plut res pretepel in poskušal umoriti, kot so pozneje prihajali glasovi z Doba, uradno ni potrdil nihče.

glas (2) 'sporočilo o sebi'

53 »Od njih pa niti glasu, zato nam ne preostane drugega, kot da gremo v tožbo«

59 »Vsaj na vsake pol leta me je poklical, zdaj že kakšno leto in pol ni od njega niti glasu.«

prodajati kaj 'praviti, pripovedovati, kar izraža dopolnilo'

16 O SERIJSKI MORILEC Plut obišče nekatere slovenske medije in jim proda zgodbo o tem, da je nedolžen kot ovčka ter da ni umoril Došičeve

50 V svojem zagovoru je na uvodni razpravi obdolženi za grozljivi umor Ulčarjeve prodajal zgodbo, da se je zgodila nesreča, ko je tistega februarkega jutra odnesel Ljubico iz dnevne sobe v kopalnico

zabrusiti 'ostro, osorno reči, povedati'

60 Očitata mu je, da je spet videti depresiven, nato naj bi se sprla, Plut naj bi ji pokazal vrata in zabrusil, da noče videti nikogar

70 PS »Vsi ste isti!« je Silvo Plut včeraj na sodišču zabrusil policistu

odbrusiti 'ostro, osorno odgovoriti'

54 Obdolženčeve besede so zmotile tudi tožilko Tatjano Devčič Svetek, ki je imela zanj pripravljeno vprašanje, ta pa ji je odbrusil: »Gospa tožilka, midva sva prekinila diplomatske odnose.«

odmevati 'ob svojem nastanku biti predmet razpravljanja v javnosti'

10 Po vsej Srbiji, predvsem pa v Nišu in Aleksincu, še vedno odmevajo četrtkove oprostilne sodbe na ljubljanskem okrožnem sodišču in izpustitev iz pripora 37-letnega Belokranjca Silva Pluta.

29 Medtem Plutov zadnji zločin še vedno močno odmeva v Srbiji.

odmev 'razpravljanje v javnosti, ki ga povzroči kak dogodek'

16 Č Odmevi

odjekniti 'ob svojem nastanku postati predmet razpravljanja v javnosti'

9 Vest je še kako odjeknila tudi v srbskem Aleksincu

16 Novica o davišnjem srhljivem umoru Ljubice Ulčar, ki naj bi ga v Sloveniji zagrešil Silvo Plut, je kot vihar odjeknila v srbski javnosti.

zastokati 'potožiti, zatarnati'

36 Ko naj bi februarja na Dolgem Brdu umoril Ljubico Ulčar, je Petković le zastokal: »Vedel sem, da se bo to zgodilo, takega človeka se da ustaviti le na en način. Z zaporom.«

71 Čeprav je še celo zagovornik prvoobtoženega Silva Pluta, odvetnik Dejan Ćirić, davi zastokal, da ne gre po nepotrebnem zavlačevati, se niški okrožni sodnik Zoran Krstić ni dal.

zažvrgoleti 's prijetnim, visokim glasom živahno, lahkotno reči, povedati'

46 Ob koncu naj bi zažvrgolela: »Saj nama ob poroki pripada poročna noč?«

49 Ko naj bi marca pričal v neki popolnoma drugi zadevi, pa je sodnika nadrl, da ima vsega poln kurac, in sosodnici v zanjo žaljivem tonu zažvrgolel, da je Schatzi.

tuliti (1) 'zateglo, divje kričati'

21 »V tistem pa je Plut skočil iz otroške sobe, v rokah je imel sekuro in nož, tulil je«

21 »Kar tepsti me je začel in tuliti, da je zaradi mene ogrožen in očrnjen, da je sedel zaradi mene.«

prišepniti komu kaj 'reči, povedati zlasti skrivaj'

27 Še nekaj je prišepnila: »Ta drobno pa živahno kelnarco Anjo, staro približno 27 let, z rdečimi prameni, je tale Silvo kar precej ogovarjal. «

48 so nam v njegovem obrambnem taboru prišepnili: »To mu je kupila tista Nataša, ki ga obiskuje v priporu in s katero se želi poročiti.«

šepetati 'na skrivaj govoriti'

29 Poznavalci šepetajo, da se stolčka majeta dvema visokokotiranima uslužbencema policije, glavnemu direktorju Jožetu Romšku in direktorju uprave kriminalistične policije Rastislavu Kanižarju.

krožiti 'pripovedovati se, širiti se'

22 Kako mu je ime, noče povedati. Če je kaj na tem, kar kroži v javnosti, smo obiskali Zorana Mezgo, Plutovega stanodajalca.

modrovati 'govoriti, razpravljati o čem, zlasti gostobesedno'

2 Nekateri prebivalci Božakovega zdaj modrujejo, da bi bilo morda bolje, če bi ga aretirali v Srbiji.

zasikati 'reči, povedati z ostrim, rezkim glasom, navadno jezno'

21 »Skočil sem pokonci in stekel iz dnevne sobe, pa je bil že pred kopalnico in z nožem v roki zasikal: 'Zdaj si pa ti na vrsti.'«

uiti komu kaj 'nehote, proti svoji volji izreči, reči'

16 Niški tožilki v tem primeru Svetlani Savović je takoj zatem, ko je izvedela za umor Ulčarjeve, ušlo: »Vi in vaša Evropska unija.«

navreči 'dodatno, mimogrede omeniti'

73 Krstić je odvihral iz sodne dvorane in [...] navrgel, da bo takoj naslovil dopis na za aleksinski postaji nadrejeno policijsko upravo v Nišu, naj vendar naredijo red med tamkajšnjimi policist

postreči s čim 'dati, sporočiti, predstaviti mu kaj'

14 »Prav neverjetno, s koliko materialnimi in biološkimi sledmi mi je postreglo tožilstvo.«

DEJAVNOST, DELAVNOST, UKVARJANJE

star znanec koga 's komer ima kdo velikokrat opraviti'

6 Niški kriminalisti so ugotovili, da imajo opraviti s starima znancema.

52 Silvo Plut je bil star znanec slovenskih organov pregona

sedma sila 'novinarstvo, poročevalstvo'

49 je od varnostnika glasno zahteval, naj mu pove, zakaj lahko pred njim gredo v dvorano predstavniki sedme sile.

75 Sedme sile ni pošiljal v pičko materino klošarsko

zateči se k čemu 'storiti kaj, iskati rešitev v čem'

V SSKJ najdemo primera zatekel sem se k laži 'zlagal sem se' in včasih se je treba zateči k drugim pripomočkom 'jih je treba uporabiti', ki pa v osnovi tudi pomenita

'storiti kaj, iskati rešitev v čem'. Primere frazema najdemo tudi v korpusu Fidaplus.⁵⁸ Frazem bi sicer lahko uvrstila tudi v temo *rešitev*, vendar ga zaradi sobesedila v primeru iz analiziranega gradiva uvrščam v temo *dejavnost, delavnost*.

77 *glede na njegovo zgodovino pa se bojijo, da bi se spet zatekel h kaznivim dejanjem zoper življenje in telo*

imeti polne roke dela 'biti zelo zaposlen'

67 *Seveda je ni bilo, so pa imeli polne roke dela v niški bolnišnici, kamor so prepeljali več kot dvajset ljudi, ranjenih v paničnem stampedu.*

komu iti od rok kaj 'hitro, spretno delati'

22 *Zadnji sneg je še svež, zato začnemo pri brunarici iskati sledi, ki bi izdajale pot k zemljanki. Pa nam ne gre prav od rok*

biti na nogah 'biti dejaven, vznemirjen'

15 *O JE ŠE UBIJAL? Že od zgodnjega jutra poteka intenzivna preiskava in iskanje Silva Pluta. Policija je na nogah*

spuščati se v kaj 'ukvarjati se s čim'

64 *O ČE BI ODVETNIK VEDEL »Ko sem ta primer prevzel po službeni dolžnosti, nisem vedel, v kaj se spuščam«*

bolje pozno kot nikoli 'tudi z zamudo opravljeno dejanje je vredno priznanja'

35 *»Toda bolje pozno kot nikoli, če bo pomagalo, da se Pluta za vselej spravi na varno«*

imeti zvezane roke 'ne moči storiti kaj odločilnega'

17 *»Policist mi je dejal, da mu ne morejo nič, da imajo zvezane roke.«*

biti na potezi 'morati kaj ukreniti, storiti'

30 *Nato naj bi bilo na potezi pravosodje.*

bogu krasti čas 'lenariti'

V primeru iz analiziranega gradiva je namesto sestavine *čas* je uporabljena sestavina *dnevi*. V SSKJ ima ta frazem sestavino *čas*, enako tudi velika večina primerov iz korpusa Fidaplus, zveza *krasti bogu dneve* se v korpusu pojavi le trikrat. Iz pogovornega jezika mi je sicer znana tudi varianta s sestavino *dnevi*.

60 *O VRGLO GA JE NA RIT ob sebi pa naj bi imela sosodnika Andreja Barago, ki je bil do maja tožilec in je na tožilstvu bogu kradel dneve, kar počne tudi kot sosodnik (povzetek Plutovega pisma)*

imeti opraviti, imeti opravka s kom 'izraža, da je kdo s kom, s čim v odnosu, zvezi, da kaj dela'

⁵⁸ Želita si dom in sta za to pripravljena storiti marsikaj. Zatečeta se h kriminalu (Hopla) Podobno maščevalen [...] je bil Robin Williams v Preživelih, v kateri so uspešno zmešali tako črno komedijo kot družbeno satiro o ljudeh, prisiljenih zateči se k najbolj skrajnim ukrepom, ko ostanejo brez službe. (Dnevnik)

1 Ko so pred dnevi policisti v Rimskih Toplicah med rutinsko kontrolo prometa ustavili avtomobil, se jim niti sanjalo ni, da imajo opraviti s pravo pošastjo v človeški podobi.

70 »Poznal sem ga že od prej, saj sem takrat delal na policijskem oddelku v Polju, on pa je živel v Zalogu in smo že imeli opravka z njim.«

privoščiti si kaj 'upati si, drzniti si storiti kaj, dovoliti si'

25 PS Slovenski birokrati so si v primeru Silvo Plut v zadnjih letih privoščili kopico usodnih napak
52 F Si bosta policija in tožilstvo po zločinu na Dolgem Brdu še kdaj privoščila, da se nevarni ljudje svobodno sprehajajo?

šariti (1) 'dajati si opravka, delati kaj sploh'

69 Poslušal je obtožnico, da je v začetku leta 2004 malce šaril po natisnjenih označbah na registrskih tablicah svojega modrega golfa.

80 O OBSOJEN NA 116 LET Ne gre pozabiti še na letošnjo sodbo ljubljanskega okrajnega sodišča, ki ga je zaradi šarjenja po registrskih tablicah obsodilo na pet mesecev zapora.

ubadati se s čim 'ukvarjati se s čim neprijetnim, težavnim'

65 Takoj je bilo opaziti, da se strankam v postopku ne ljubi preveč ubadati s tem primerom

79 Tožilka Mirovičeva pa se s Čiričevimi teorijami ni ubadala in je bila zelo kratka.

spopasti se s čim 'začeti reševati, odpravljati kaj težavnega, neprijetnega'

62 Na nižkem tožilstvu nočejo komentirati primera, s katerim naj bi se na sodišču spopadel namestnik okrožnega javnega tožilca Djordje Mihailović.

76 tričlanski senat višjega sodišča, predsedovala mu je Marjana Logar, poročevalka je bila Silvana Vrebac Arifin, pa se je danes spopadel s tem spisom

ne mirovati 'ne odnehati'

10 »Glede na Plutovo kriminalno preteklost vam lahko zatrdim, da ne bo miroval.«

13 »Plut ne bo miroval.«

operirati 'delovati'

59 F Aleksinac, v katerem naj bi operirala Plut in Živković.

78 naj bi skupaj s pajašem Srdjanom Živkovićem operirala po Aleksincu

poprijeti 'začeti delati, pomagati delati, navadno bolj'

39 »Res je prihajal, Hubert je dober delavec, za vse zna poprijeti.«

vrteti se okoli, okrog česa 'izraža, da je kaj središče ukvarjanja, zanimanja'

20 največ nejasnosti pa se vrti okrog vprašanja, ali so v primeru razvpitega morilca vsi pristojni organi res opravili svojo dolžnost.

gniti 'živeti v nedejavnosti, negibnosti'

58 »On bi ga lahko učlovečil, tako pa bo Plut gnil v zaporu tri desetletja in se bo iz njega pri 68 letih starosti vrnil kot zverina.«

58 O-N NAJ GNIJE DO SMRTI!

trohneti 'živeti v nedejavnosti, negibnosti'

75 Očitno se je zavedal, da bo nekaj na višjem sodišču preživetih ur odločalo o njegovi usodi in o tem, ali bo še 29 let trohnel v zaporu.

ždeti 'biti, nahajati se kje'

37 Medtem ždi v preiskovalnem priporu in čaka na nadaljevanje zgodbe o umoru Ulčarjeve.

62 Domnevni morilec ždi v ljubljanskem priporu in bo te dni prejel pisno obrazložitev sodbe na trideset let zopora

tičati 'biti, nahajati se kje'

33 [Plut] naj bi ga napadel in pretepel, ker naj bi zaradi Mirka »nedolžen več mesecev tičal v priporu«.

SMRT

vzeti komu življenje 'ubiti ga'

15 Morilec, ki je v preteklosti na podobno grozljiv način vzel že dve življenji, je bil do konca naše redakcije še na begu.

80 Sedem let zopora si je Plut prislužil, ker je poskušal naklepno vzeti življenje Aleksinčanu Milovanu Mladenoviću

spraviti koga s sveta 'povzročiti njegovo smrt, umoriti ga'

6 je leta 1990 s sveta spravil tudi 21-letno Marjanco Matjašič iz Božakovega.

34 PS ali je poleg Ljubice Ulčar res poskušal spraviti s sveta tudi njenega moža Mirka

kdo/kaj sejati smrt 'množično ubijati'

V SSKJ najdemo samo primer *kaj sejati smrt* (*krogle so sejale smrt*), v primerih iz analiziranih prispevkov pa je tisti, ki seje smrt, *kdo*, torej človek. Primere frazema *kdo sejati smrt* najdemo tudi v korpusu Fidaplus.⁵⁹

80 PS »Niti za hip nisem omahoval, kako razsoditi človeku, ki seje smrt povsod, kjer se pojavi«

80 »Kakšno sodbo naj izrečem človeku, ki seje smrt povsod, kjer se pojavi?«

umazano delo 'zločin, umor'

V SSKJ najdemo le zvezo z dobesednim pomenom *opravljati najbolj umazana dela* 'dela, pri katerih se najbolj umaže', v tem primeru pa gre za frazeološki pomen. Izkazuje ga tudi korpus Fidaplus.⁶⁰

63 Mama Ljubinka je prepričana, da Plut njene hčerke ni umoril kar tako, ampak je bil plačan za umazano delo

⁵⁹ so vodilni v Moskvi izdali ukaz za bombardiranje Čečenije, češ da od tam prihajajo teroristi, ki sejejo smrt po ruskih mestih. (Dnevnik)

Bojevat se na tujih tleh predvsem za tuje interese, pomeni, da bo slovenski vojak prišel v zgodovino kot vsi tisti plačanci, ki so sejali smrt za denar. (Delo)

⁶⁰ Če je Corleone za to umazano delo najel morilca iz New Yorka ali Chicaga, mu bomo to svinjarijo težko dokazali. (Dnevnik)

Zato se je gospa Duncan posvetila razmišljanju, kako bi se Olge znebila na bolj organiziran in posloven način ter tako, da sama sploh ne bi bila neposredno vpletena v njen umor. Rešitev je našla v spoznanju, da umazano delo lahko za denar prepusti najetemu morilcu. (Radar)

preseliti se dva metra nižje 'umreti'

Gre za »izviren« frazem, ki ga razujem kot sopomenko frazema *preseliti se na drugi svet, v večnost*.

39 »Niso bile spodbudne besede, da se bom hitro preselil dva metra nižje.«

zadni dom 'grob'

63 O JASMININ GROB Zadnji dom Jasmine Došić je na novem aleksinskem pokopališču

dvigniti roko nadse 'narediti samomor'

V tem primeru gre za križanje frazemov *položiti roko nase* 'narediti samomor' in *dvigniti roko nad koga* 'udariti, (pre)tepsti ga'. V taki obliki kot primer iz analiziranega gradiva se frazem nekajkrat pojavi tudi v korpusu Fidaplus.⁶¹

20 pravkar priprti osumljenci, ki se znajdejo v samski sobi, večkrat dvignejo roko nadse.

soditi si sam 'narediti samomor (zaradi storjenega zločina)'

60 Toda toliko pogumen, da bi si sodil sam, domnevni trojni morilec žensk tudi ni

krvavi, morilski pohod 'ubijanje, morjenje'

23 F V zemljanki ob Savi je Plut preživel zadnje tri mesece pred krvavim pohodom.

52 Policija ni od tožilstva zahtevala niti pisnega usmerjanja predkazenskega postopka, kar bi lahko tožilca privedlo do odločitve, ki bi zaustavila Plutov morilski pohod na Dolgo Brdo.

komu vzeti koga 'ubiti'

21 Pretresljiva je pripoved človeka, ki mu je 38-letni Silvo Plut v petek ob zori brutalno vzel 32-letno ženo.

54 V pismu iz pripora Hubertu Ocvirku je Plut napisal, da mu je žal, ker je vzel mamo dvema otrokoma.

pospraviti koga 'ubiti, usmrtiti'

43 Več Plutovih znancev se je spomnilo njegovih besed, da bo pospravil še nekaj ljudi, potem pa še sebe.

48 Potem naj pospravi Ulčarja, naj bi se glasil ukaz.

konec 'smrt'

1 Kronisti so leta 1990 poročali o strašnem koncu 21-letne Marjanice Matjašič iz Božakovega.

39 »Zavedal sem se, da se bliža mamin konec.«

izdihniti 'umreti'

15 Ko so jo našli, je bilo v njej še kanček življenja, toda kmalu je izdihnila.

počivati (kje) 'biti pokopan'

⁶¹ v teh štirih regijah na severovzhodu države so vselej, ugotavlja Juričičeva, čisto v vrhu domače samomorilne lestvice. Če vemo, da največkrat dvignejo roko nadse prav ljudje z zgolj osnovno šolo ali celo brez nje, tisti brez službe in brez denarja, se temu ne kaže čuditi (Jana) Tridesetega aprila nekaj po tretji uri popoldne je Adolf Hitler dvignil roko nadse, njegovo truplo pa so zažgali. (Delo)

63 O JASMININ GROB Zadnji dom Jasmine Došić je na novem aleksinskem pokopališču [...] počiva pa v grobu, nad katerim je popolnoma nov in velik spomenik.

NASILJE

spraviti se na koga 'napasti ga'

17 Strah, da bi se očitno duševno moteni serijski morilec poskušal spraviti še na koga od njih, je bil več kot upravičen.

77 PS Da ne bi pobegnil ali se spet spravil na koga, so mu do pravnomočnosti sodbe podaljšali pripor

znašati/znesti se nad kom 'z besedami, dejanji izražati/izraziti jezo, nezadovoljstvo'

7 F Medtem ko naj bi se Plut znašal nad Došičevo, naj bi ga Živković z avtom čakal v bližini.

60 0 VRGLO GA JE NA RIT Seveda se je spravil tudi na Mirka Ulčarja, ki je po njegovem z ženo Ljubico cele dneve popival nato pa se je znašal nad njo in otroki.

polomiti komu kosti 'zelo ga pretepsti'

V dveh primerih iz analiziranega gradiva je frazem nekoliko preoblikovan: *polomiti komu nekaj kosti*; zaradi prislova *nekaj* (izraža 'nedoločeno manjše število, količino, mero') je spremenjen tudi pomen frazema – ne gre več za 'zelo pretepsti', temveč 'malo pretepsti'.

48 PS »Nisem hotel umoriti Ljubice Ulčar, le njenemu možu Mirku sem mislil polomiti nekaj kosti«

76 Plut naj bi zaradi Ocvirkovih groženj res odšel na Dolgo Brdo, kjer pa naj bi nameraval le polomiti kosti Mirku

prelivanje krvi 'bojevanje, ubijanje'

V SSKJ najdemo frazem z glagolom *prelivati kri* 'bojevati se, ubijati', v primeru iz analiziranega gradiva pa gre za posamostaljeno obliko. Pomen frazema v tem primeru je glede na sobesedilo 'bojevanje'.

28 »Povedal mi je samo to, da je prišel v spor s kolegi te ženske in da bi lahko prišlo do prelivanja krvi.«

kri teče, lije v potokih 'veliko je mrtvih in ranjenih'

V SSKJ najdemo varianto frazema z glagolom *liti* v primeru *na bojišču je lila kri v potokih* 'bilo je mnogo mrtvih in ranjenih'. V korpusu Fidaplus so primeri obeh variant, z glagoloma *liti* in *teči*. V primeru iz analiziranega gradiva frazem niti ne pomeni, da bi bilo veliko mrtvih oziroma ranjenih, temveč da bi bila udeleženca pretepa močno ranjena.

49 Če bi Silva Pluta in njegovega nekdanjega prijatelja Huberta Ocvirka danes pustili nekaj minut sama v razpravni dvorani na okrožnem sodišču, bi kri najverjetneje tekla v potokih

obračunavati, obračunati s kom 'izraža, da se odklonilen odnos konča z neprijetnim izidom za nasprotno osebo'

3 policija predvideva njegov beg proti domačim krajem, kjer naj bi krvavo obračunal z nekaterimi ljudmi

39 PS Kriminalisti so preverjali besede Pavla Kotnika, ki je za Slovenske novice povedal, da naj bi Plut brutalno obračunal z umirajočo žensko in njenim sinom

lotiti se koga 'napasti'

13 Pred tremi tedni naj bi se Silvo Plut v Črnomlju spet lotil ženske, ki pa mu je pobegnila v blok.

59 Pretepel naj bi jo, podrl na tla, z nje strgal oblačila, jo zvezal. Skratka, enako, kot se je lotil Ulčarjeve, in precej podobno kot Matjašičeve in Djošičeve.

ZAKONITOST

na črno 'brez dovoljenja, nezakonito'

27 »Plut je delal na črno pri krovcu takoj čez Ljubljano«

28 »Jaz sem [delal], ampak ne na črno, samo pomagal sem mu«

po črki zakona 'kot je določeno, zahtevano v zakonu'

V primeru iz analiziranega gradiva je namesto sestavine *črka* uporabljen samostalniška *nota*. Glede na pomene besede *nota* ni jasno, zakaj jo je novinar uporabil v tej zvezi – gre za napako, a je frazem kljub temu razumljiv.

41 ga po noti zakona predali državnemu pravobranilstvu

imeti maslo na glavi '(v preteklosti) narediti prekrške, prestopke'

35 »Imam precej masla na glavi«

priiti navzkriž z zakonom 'storiti kaznivo dejanje'

24 Plut je že zelo mlad prišel navzkriž z zakonom.

kaj biti na papirju 'obstaja samo formalno, ne pa dejansko'

47 O POROČENI ZA UGODNOST Takoj po tem sta se Kamenik in Medikova ločila ter prostodušno priznala, da je bila to le zakonska zveza na papirju prav zaradi ugodnosti

greh 'prekršek, prestopek'

7 Če ga aretirajo tamkajšnje oblasti, bosta Srbija in Slovenija, v obeh državah mu očitajo kar nekaj grehov, zahtevali njegovo izročitev.

69 PS Glede na vse njegove grehe je tokratni očitek tožilstva smešen

grešiti 'narediti prekršek, prestopek'

67 Sodnik Zoran Krstić bo zaslišal izvedenca medicinske stroke in dve priči: Aleksinčana Dejana Lazića, ki naj bi spoznal Pluta, ko je ta nekaj mesecev bival in grešil v tem mestecu.

71 pri katerem naj bi bival Plut, ko je leta 2004 grešil v tem južnosrbskem mestecu

(kriminalni) pohod 'kaznivo dejanje'

13 Po prihodu na svobodo naj bi sledili novi kriminalni pohodi Belokranjca.

35 »Ponudili so mi, da grem z njimi tja ropat, vselej so me vabili na svoje pohode.«

birokratski 'nanašajoč se na formalistično, neživljenjsko upoštevanje predpisov'

16 Prav birokratsko vztrajanje pri zakonih, razlagah raznih členov in vprašanj pristojnosti je privedlo do davišnje tragedije.

25 F Bi bila Ljubica Ulčar še živa, če naši uradniki ne bi bili tako birokratski?

LASTNOST ČLOVEKA

ne biti iz takšnega testa 'imeti drugačne lastnosti, sposobnosti'

V SSKJ najdemo sopomenko *biti iz drugačnega testa*. Primere frazema *ne biti iz takšnega testa* in njegove protipomenke *biti iz takšnega testa* ('imeti enake lastnosti, sposobnosti', saj pridevnik *takšen* izraža 'enakost lastnosti, značilnosti osebe, stvari s primerjanim') najdemo tudi v korpusu Fidaplus.⁶²

22 Tja naj bi nekega lepega dne zvalil 22-letnega E. B., ki pa ni bil iz takšnega testa, da bi sprejel Silvovo ljubkovanje

biti kakšnega kova 'vrste, sorte'

24 kakšnih ugodnosti so v naši zakonodaji deležni celo kriminalci najhujšega kova.

gliha vkup štriha 'ljudje podobnih, navadno slabih lastnosti se radi družijo, dobro razumejo'

23 Ljudska modrost takšnemu pajdašenju pravi, da gliha vkup štriha.

kdo je kakšen/kaj je kakšno skozi oči koga 'kakšen/kakšno nekdo misli, da nekdo/nekaj je'

Frazema ni v SSKJ, najdemo pa ga v korpusu Fidaplus.⁶³

51 O tem, kakšen človek je Silvo Plut skozi oči psihiatra, je spregovoril doc. dr. Slavko Zihertl.

pokončna drža 'načelnost, značajnost'

Frazema v SSKJ ni, izkazuje pa ga korpus Fidaplus.⁶⁴

52 PS Policija in tožilstvo po ne premoreta toliko pokončne drže, da bi jasno in glasno prevzela odgovornost za zločin

metati/vreči vse v en, isti koš 'ne upoštevati razlik med stvarmi, problemi'

V SSKJ je navedena samo varianta z nedovršnim glagolom *metati*, korpus Fidaplus pa izkazuje tudi rabo variante z dovršnim glagolom *vreči*.⁶⁵

⁶² Lahko bi tudi mirno pospravil 7 ali 8 milijonov dolarjev v žep in naslednjo sezono poškodovan presedel na klopi, ampak ni iz takšnega testa, je dolgoletnega soigralca pospremil v pokoj Reggie Miller (Delo)

Tisti, ki ga bolje poznajo, trdijo, da ne bo šel na vsak ukaz poleg! k nogam svojih strankarskih voditeljev, temveč je iz takšnega testa, ki dá glas, ko čuti, da se mora oglasiti! (Dnevnik)

⁶³ Kakšno je mesto skozi Ivanove oči s poletjem pred vrati? (Delo)

Provokativnost filma je predvsem v tem, ker nam pokaže, da je življenje skozi otroške oči dostikrat tragičnejše od življenja odraslih. (Dnevnik)

⁶⁴ Kučana v Normandijo niso povabili, medtem ko so Američani povabili predsednika Češke in Poljske, Havla in Waleso, skratka osebnosti, ki sta se izkazali s svojo pokončno držo v boju proti komunizmu. (Gorenjski glas)

Ker so nekateri njegovi zapisi stari skoraj petdeset let, bo iz njih zelo razvidna Pahorjeva vseskozi pokončna drža zavednega slovenskega razumnika. (Delo)

13 Ljudje brez pomislekov vržejo v en koš zločinca in nedolžnega

zver 'surov, okruten človek'

17 »Zakaj so pustili to zver, da je znova lahko ubijala, tako kot je našo Marjanco in ubogo srbsko dekle?«

21 F Čprav je imel namen umoriti Mirka, se je ob pogledu na Ljubico v Plutu znova prebudila zver.

zverina 'surov, okruten človek'

15 Č Zverina Plut

58 »On bi ga lahko učlovečil, tako pa bo Plut gnil v zaporu tri desetletja in se bo iz njega pri 68 letih starosti vrnil kot zverina.«

idiot 'omejen, neumen človek'

74 PS Med pričanjem je Stanković o Plutu govoril kot o idiotu, ki je spal z njegovim psom

74 »Nisem niti slutil, da je ta idiot ropal in moril.«

prasec 'ničvreden, malovreden človek'

2 »Pa Novice kupi. Je un' naš prasec not!.«

58 O NAJ GNIJE DO SMRTI! »Želim prascu, da do smrti gnije v čuzi.«

žival 'surov, hudoben človek, zlasti moški'

1 PS »Žival si zasluži, da nekdo z njim počne prav to, kar je on z našo Jasmino!«

63 »Kakšen je to človek, ki je to naredil? Je žival?«

ne imeti duše, srca 'biti neusmiljen, brez sočutja'

63 M Nima duše ne srca

63 »On pa nima duše in srca«

tip 'človek z določenimi negativnimi lastnostmi'

3 Pa tudi sicer so nam viri iz pripora povedali, da je Plut milo rečeno čudaški tip

13 Plutu, ki je zaradi življenjskega sloga postal najbolj domač z vsemi mogočimi tipi sumljive preteklosti in čudaških nagnjenj

sladek 'zelo, pretirano prijazen'

46 Očitno jo je prepričal s sladkimi besedami.

duša (1) 'oseba, človek'

63 Južnosrbsko mestece Aleksinac nedaleč od Niša je vsaj za naše razmere pravo mesto, saj z okoliškimi vasi šteje približno 70.000 človeških duš.

angelček 'zelo dober človek'

28 Sogovornik pripomni, da Mirko naj ne bi bil tak angelček, kot se dela.

POVZROČITEV NEPRIJETNOSTI

kdo bo videl (svojega) hudiča/boga 'imel bo neprijetnosti, težave'

⁶⁵ Begunce, prebežnike, ilegalce, azilante, vse smo vrgli v en koš in iz njih naredili najprej medijsko, potem pa kajpak brž še politično temo številka ena. (Nedeljski Dnevnik)
Če pa bi vse inženirske poklice vrgli v en koš, bi bila stranka inženirjev najmočnejša. (Mladina)

V navedenih primerih iz analiziranih besedil sta sestavini *bog* in *hudič* zamenljivi brez pomenske spremembe v smislu bog je dobro, hudič je zlo. V SSKJ najdemo primera *ti bo že pokazal hudiča* 'povzročil bo neprijetnosti, težave; prisilil te bo k poslušnosti, ubogljivosti' in *boš že videl vraga* 'imel boš neprijetnosti, težave' (*vrag* je olepševalni izraz za *hudiča*). Frazema s sestavino *bog* s tem pomenom v SSKJ ni, v korpusu Fidaplus se pojavi le dvakrat, sicer pa mi je znan iz pogovornega jezika.⁶⁶

48 O SI SLIŠALA ZA SRBIJO? »Zdaj boš videla svojga boga«

58 jo poniževal in pretil z besedami, da bo »vidla boga svojga«.

nakopati komu kaj na vrat 'povzročiti, da pride v neugoden položaj'

V SSKJ je 'povzročiti, da pride kdo v neugoden položaj' ekspresiven pomen glagola *nakopati*, ki se veže z dajalnikom. Frazema *nakopati komu kaj na vrat* v slovarju ni, najdemo pa ga v korpusu Fidaplus.⁶⁷

13 »Imela bi le probleme in si nakopala na vrat še kaj hujšega.

43 »Zaradi njega sem si na vrat nakopal več obiskov policije«

kdo bo videl svoje 'imel bo neprijetnosti, težave'

50 »Pa je odvrnil, da bo brat že videl svoje«

zamočiti 'narediti, povzročiti kaj nezaželenega, slabega; poslabšati, otežiti kaj s čim nepravim, neustreznim'

29 F Preiskava o tem, ali je kdo zamočil v primeru Silvo Plut, poteka v pravosodju in na policiji.

37 Medtem ko slovenska birokracija še raziskuje, kdo je zamočil v primeru Plut

tarča 'oseba, stvar, na katero se nanaša kako negativno dejanje'

6 Za tarčo naj bi si izbrala Aleksinčana in mu nameravala ukrasti avtomobil.

27 Po Plutovem napadu na Dolgem Brdu je Mirko prepričan, da je bil glavna tarča on in ne žena.

nakopati komu kaj 'povzročiti, da pride kdo v neugoden položaj'

11 Nakopala naj bi si kaznivo dejanje poskusa umora, za katerega jima preti od sedem do dvajset let zapora.

35 Leto dni je nato ostal v Sloveniji, nakopal naj bi si vsaj dva ropa [...] ter poskusil vlomiti v kašeljško župnišče.

udariti 'povzročiti škodo, težave; prizadeti'

15 PS Silvo Plut je v petek zjutraj na Dolgem Brdu pri Jančah znova udaril

42 Poleg izgube Ljubice jih je zdaj udarilo še kronično pomanjkanje denarja

⁶⁶ In prav zato, zagotovo, je imel tudi mojster, ko je imel težave z neizterljivimi strankami, navado reči: "Mu bom poslal Lepca, pa bo že videl svojega boga!" (Večer)

"Prvi, ki me bo ustavil, bo videl svojega boga!" je postal junaški prvi. (Dolenjski list)

⁶⁷ eno so, recimo tako, normalne odpravnine v poslovnem svetu, kjer menedžerji pač prihajajo in odhajajo [...]; drugo pa so odpravnine, ki jih davkoplačevalcem nakoplje na vrat politična elita (Delo) Te dni smo si nakopali na vrat tudi jezo Kitajcev, ker so se vsi trije naši predsedniki z roko v roki sprehodili po Ljubljani z dalajlamo. (Nedeljski Dnevnik)

udarec 'kar koga nenadoma zelo prizadene'

55 Še zadnji današnji udarec za Plutovo obrambo je bil dopis centra za forenzične preiskave.

74 Sledil je Stankovičev odločilni udarec za Pluta: »Nekega večera sem ga videl, da koplje in nekaj zakopava v mojem dvorišču.«

očrniti koga 'povedati kaj slabega o kom, zatožiti koga'

25 Ne zaradi umora, temveč zato, ker naj bi v svojih medijskih nastopih očrnil policijo.

61 »Vem, da ima tudi pri vas težave in da ste novinarji očrnili sodišče, ki ga je lani spustilo na prostost«

biti očrnjen 'biti nepriljubljen, osovražen'

21 »Kar tepsti me je začel in tuliti, da je zaradi mene ogrožen in očrnjen, da je sedel zaradi mene.«

27 »Kar tepsti me je začel in tuliti, da je zaradi mene ogrožen in očrnjen, da je sedel zaradi mene.«

zatolči koga 'uničiti, onemogočiti ga'

35 PS »Silvo Plut naj ne pride na Dob, našel ga bom in zatolkel!«

35 »Našel bom priliko, da pridem do njega, jaz ga bom zatolkel.«

cefrati koga 'narediti, povzročiti, da pride kdo v skrajno neugoden položaj'

62 M Čaka ga cefranje

62 F Silvo Plut bo lahko za slovenskimi zapahi prebiral, kako ga bodo cefrali v Nišu, kjer mu preti štirideset let zapora.

tlačiti koga kam 'delati, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju'

43 »Zdaj me tlači zraven, da bi si tako izbral premestitev oziroma zaščito pred menoj.«

pahniti koga kam 'narediti, povzročiti, da pride kdo v slabo stanje'

67 Polpretekla zgodovina ga je pahnila v zelo slab standard

MNOŽINA, VELIKA KOLIČINA

kopica 'velika količina, množina'

6 Tam najdemo podatke, da se za njegovo aretacijo zaradi kopice grehov zanimata tako Niš kot (kdo ve, zakaj) Ljubljana.

64 Ali pa imajo prav organi pregona, ki trdijo, da kopica dokazov ne dopušča dvomov, da je prav Silvo Plut tisti, ki je tako brutalno obračunal z mlado Aleksinčanko?

mrgoleti 'biti, obstajati v velikem številu'

14 »Ne le kapa z njegovimi biološkimi sledmi, Plutovega DNK je kar mrgolelo tudi na njenem razmesarjenem truplu.«

62 odločilne naj bi bile Plutove sledi DNK, ki naj bi jih na prizoriščih kaznivih dejanj kar mrgolelo.

vrveti 'biti, obstajati v velikem številu'

41 Gre za štirinajst gosto tipkanih strani, na katerih kar vrvi očitkov na Plutov račun.

kup, kupček 'velika količina, množina'

6 Niški kriminalisti so na prizorišču odkrili kup sledi, ki naj bi jih za seboj pustila Plut in tudi Živković
8 naj bi si že prej na Slovenskem nabral za zajeten kupček drugih kaznivih dejanj.

okupirati 'zasesti'

17 PS Da bi utegnil prav na Božakovem nadaljevati morilski pohod, so se z bali policisti, zato so v petek okupirali vasico

48 O ŠE BO VROČE Ljubljansko sodno palačo so zaradi sojenja Silvu Plutu okupirali policisti v uniformah in civilnih oblekah

okupacija 'zasedba'

46 O-N OKUPACIJA SODNE PALAČE

46 O OKUPACIJA SODNE PALAČE Vsekakor se obeta policijska okupacija sodne palače.

poplava česa 'velika količina, množina'

67 VN Plut izgubljen v poplavi zločinov

plaz 'velika količina česa'

63 Iz nje bruhne plaz besed: »Moj otrok je bil nedolžen, še ko bom umrla, bom žalovala za njim.«

treči se 'gnesti se'

58 Na današnji razsodbi se je trlo uslužbencev sodne palače, sodnikov, novinarjev, fotografov in kameramanov.

VZNEMIRJENOST, RAZBURJENOST

pustiti pri miru koga 'ne motiti, ne nadlegovati, ne vznemirjati ga; ne vtikati se v njegove zadeve'

21 »Poberi nama vse, vzemi vse, kar hočeš, samo naju pusti pri miru.«

58 O NAJ GNIJE DO SMRTI! »Zase pa si zdaj želim, da bi z mojima fantoma vsaj lahko poskušali zaživeti normalno in da nas vsi pustijo pri miru.«

dati mir komu 'ne motiti, ne nadlegovati ga'

21 »Policije nisem klical, bil sem prepričan, da mi bo zdaj, ko me je pretepel, dal mir«

21 Ko so Pluta 1. decembra izpustili iz pripora, naj bi dal Ulčarjevim mir

biti, postati vroče 'napeto, vznemirljivo'

Frazema v SSKJ ni, izkazuje ga korpus Fidaplus.⁶⁸

48 O-N ŠE BO VROČE

49 Precej bolj vroče pa je postalo, ko je sodnica Barbara Trebec Debeljak prebiral Plutove besede

iti komu na živce 'razburjati ga, povzročati mu nejevoljo'

26 Da je šla Ljubica s svojo pojavo in energijo Plutu zelo na živce

biti iz sebe 'zmeden, prestrašen, vznemirjen'

18 »Res je hudo, popolnoma iz sebe je«

⁶⁸ Koprčanke so po vodstvu z 12:3 pobudo izpustile in se zganile šele, ko je postalo vroče pri 23:21. (Delo)

Pred enim izmed gostinskih lokalov v Postojni je postalo vroče, ko je 50-letni Postojnčan od 26-letnega someščana zahteval plačilo za vožnjo s taksijem. Mladenič zahteve ni izpolnil, namesto tega pa je 50-letnega Postojnčana tako hudo pretepel (Kmečki glas)

kaj dvigovati/dvigati, dvigniti komu tlak/pritisk 'vznemirjati, razburjati/vznemiriti, razburiti' Frazema ni v SSKJ, so pa primeri v korpusu Fidaplus.⁶⁹

50 *Ko je na prostor za priče stopil znanec iz zaloške družbe Franci Erčulj, se je obdolženemu znova jel dvigovati tlak*

naelektreno ozračje 'napeto vzdušje'

49 *Ozračje je bilo precej naelektreno*

biti na koncu z živci 'biti zelo vznemirjen, razburjen, komaj se obvladati'

V SSKJ frazem pomeni 'biti duševno izčrpan, onemogel', vendar pa primeri iz korpusa Fidaplus kažejo, da lahko izraža tudi stanje velike vznemirjenosti, razburjenosti.⁷⁰

56 *»Razumite me, da sem zaradi minulih dogodkov na koncu z živci«*

zagnati vik in krik 'zelo se razburiti'

60 *v samici [je] zagnal vik in krik ter priklical paznike*

povzročati, delati sive lase komu 'povzročati mu velike skrbi'

24 *same sive lase je povzročal paznikom in sojetnikom*

za boga milega 'izraža nejevoljo, nestrpnost'

13 *»Naj za boga milega nekdo že najde način, da se ga ustavi ali vsaj odmakne iz mesta.«*

zlivati gnev nad kom/čem 'izražati veliko jezo, navadno združeno s prezirom, ogorčenjem'

V navedenem primeru gre za križanje frazema *zlivati jezo, žolč na koga, nad kom* 'zaradi jeze zelo neprijazno z njim govoriti, ravnati' in samostalnika *gnev*, ki je opredeljen kot 'visoka stopnja jeze, navadno združene s prezirom, ogorčenjem'. V korpusu Fidaplus je sicer le en primer frazema *zlivati gnev nad kom* (nad človekom) in en *zlivati gnev na koga* (na človeka), ni pa primera *zlivati gnev nad čem* (nad stvarjo) oziroma *na kaj* (na stvar), kakršen je primer iz analiziranih besedil.

12 *srbska [občila] pa so v svojih zapisih zlivala gnev nad ničnim sodelovanjem med državama*

ohraniti mirno kri, mirne živce 'se ne razburiti, vznemiriti'

14 *»Tri ure je poskušala ohraniti mirne živce in se kljub temu, da je imel v njo naperjeno cev, pogovarjala s Plutom.«*

49 *Zdelo se je, da poskuša Ocvirk med izpovedjo ohraniti mirno kri*

mirno zadihati 'pomiriti se'

⁶⁹ Grbine na cesti voznikom dvigujejo tlak (Dnevnik)

Novi davki dvigujejo tlak vlagateljem (Vzajemna)

⁷⁰ Ves čas sem se jezil in bil na koncu z živci! Če me ni jezilo slabo vreme, so me jezili slabi natakariji, slaba in predraga hrana, slabo vino, toplo pivo (Nedeljski Dnevnik)

Al Bano je na koncu z živci. Ko ga je neki novinar vprašal, kaj dela njegova življenjska spremljevalka Loredana Lecciso, je nenadoma vzkipeł. Novinarja je zgrabil za vrat in nato udaril v obraz. (Lady)

Frazema ni v SSKJ, izkazuje ga korpus Fidaplus.⁷¹

2 Božakovo lahko spet mirno zadiha.

(nočna) mora 'kar dalj časa povzroča žalost, skrbi'

17 »policist je dejal, da so ga ujeli in da oni odhajajo, mi pa naj gremo brez skrbi spat. Kako spat po tolikšni mori?«

64 »Potem pa so se začele nočne more. Bilo nas je strah, saj je psihološki profil nakazoval možnost, da gre za serijskega morilca«

razburkati kaj 'vznemiriti, razvneti'

7 Novica, da se je v preiskavi o novembrski grozljivi smrti 25-letne Srbkinje Jasmine Djošić iz Aleksinca izkazalo, da naj bi imel domnevni morilec [...] pomagača, je precej razburkala slovenske pravosodne kroge.

37 PS Izpoved 29-letnega zapornika Pavla Kotnika za Novice je razburkala tožilske in policijske vode

prekipeti komu 'ni se zmožen obvladati, zadržati'

49 Tožilka je kljub temu vrtala naprej, dokler Mezgi naposled ni prekipelo in je na ves glas zakričal:
»Kaj se delaš norca iz mene?«

57 Ulčarju je prekipelo in je glasno vzrojil

kaj grabiti, zgrabiti koga 'izraža nastop intenzivnega telesnega, duševnega stanja, kot ga določa samostalnik'

3 Celico naj bi si delil z nekim srbskim pripornikom in menda Pluta grabi prava paranoja, kaj mu bo storil Srb, če izve, kaj je novembra lani v srbskem Aleksincu storil s 25-letno Jasmino Djošić

20 naj bi ga zgrabila panika.

kaj zajeti koga 'izraža nastop stanja, kot ga določa samostalnik'

42 »Nekdo mora iti z menoj, saj me vsakič zajame panika.«

ODHOD, POBEG, IZGINOTJE

ucvreti jo, jadrno jo ucvreti 'hitro oditi, steči, zbežati'

18 Izkazalo se je, da je res bil tam, odprl vrata senika, da bi se skrnil, a jo je najverjetneje ob pogledu na bližajoče se policiste jadrno ucvril.

67 Po četrtkovem prvem dnevu sojenja so jo srbski novinarji na hitro ucvrli iz palače pravice

pot zanese koga kam 'gre kam'

25 čeprav ga je pot zanesla tja le za en dan

pot vodi koga kam 'gre kam'

25 Pluta so sredi leta 2004 poti vodile v Srbijo.

⁷¹ Komaj sem nekako pozabila na veliko ljubezen, ki mi ni bila usojena, komaj sem končno spet mirno zadihala, si se v mojem življenju pojavil ti (Večer)
Ženska [...] je bila tako nejevoljna, da nekaj časa sploh ni hotela priti več v Slovenijo. Ko so se 'strasti' vendarle malo polegale in je lahko spet mirno zadihala, se je na svojih potovanjih obvezno oglasila (Stop)

skočiti po kaj 'na hitro iti po kaj'

5 »Tam je pri trgovini rekel, naj ju počakam, da skočita po cigarete.«

pobrisati jo 'oditi, zbežati'

9 Ali lahko Slovenec v tujini stori najhujša kazniva dejanja in za njih ne bo odgovarjal, če jo le pobriše domov pred aretacijo?

popihati jo 'oditi, zbežati'

63 naj bi za to izvedel Plut in jo popihal v Slovenijo

stisniti rep med noge 'umakniti se, zbežati; vdati se, odnehati'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za pomen 'zbežati'.

25 nato pa [je] znova stisnil rep med noge in se vrnil v Slovenijo.

odkorakati 'oditi'

17 kako hudo je bilo šele od takrat, ko je 1. decembra lani svoboden odkorakal iz pripora

45 Predvsem v Srbiji so bili zgroženi, ko je bil 1. decembra lani na ljubljanskem sodišču oproščen nekaterih premoženjskih deliktov in je svoboden odkorakal na prostost.

stampedo 'brezglav beg'

67 M Umor in stampedo

67 Seveda je ni bilo, so pa imeli polne roke dela v niški bolnišnici, kamor so prepeljali več kot dvajset ljudi, ranjenih v paničnem stampedu.

izpuhteti 'izginiti'

9 Ko je bila Djošičeva mrtva in popolnoma iznakažena, naj bi pobegnil z džipom, v katerem naj bi ga nedaleč od prizorišča zločina čakal Srdjan Živković [...] Nato sta izpuhtela.

splahneti 'izginiti, izgubiti se'

42 Pred Ljubičino smrtjo sta oba najela posojilo za obnovo hiše. Denar je po dogodku (in zaradi njega) dobesedno splahnel.

odisejada 'dolgotrajno, dogodivščin polno potovanje'

78 PS Pred sodbo v Srbiji se je Silvo Plut odločil zaupati niškim kriminalistom svojo resnico o odisejadi v Aleksincu

VÉDENJE

kaj priti na dan 'izvedeti se, pojasniti'

15 Po dozdajšnjih podatkih naj ne bi imel prevoznega sredstva, torej je bil v času, ko je zločin prišel na dan, še zelo blizu.

80 F Ljubinka in Ljupčo Djošić sta prepričana, da resnica o umoru njune hčerke Jasmine še ni prišla na dan.

ne sanjati se komu o čem 'nič ne vedeti'

1 Ko so pred dnevi policisti v Rimskih Toplicah [...] ustavili avtomobil, se jim niti sanjalo ni, da imajo opraviti s pravo pošastjo v človeški podobi

74 pod prisego dejal, da se mu ni niti sanjalo, da je ta idiot, kot je med pričanjem imenoval Pluta, počel tako grozne stvari

komu priti kaj na uho, ušesa 'kaj izvedeti'

23 »Pač, ljudje govorijo in je prišlo tudi na naša ušesa.«

37 S Povšetove nam je medtem prišlo na uho, da naj bi krivdo zanikal oziroma jo skušal zmanjšati

tavati v temi 'biti v negotovosti, nevednosti, neznanju'

1 Niški kriminalisti so kar nekaj mesecev po umoru tavalili v temi

11 Preiskovalci so kar nekaj mesecev po umoru tavalili v temi

ne hoteti niti slišati za koga 'ne hoteti vedeti ničesar o njem'

Frazem je po obliki enak frazemu *ne hoteti niti slišati o čem* (naveden je v okviru teme *govorjenje*), le da se glagol *slišati* v tem primeru veže s tožilnikom, ki izraža osebo (*za koga*), in tudi pomen frazema je drugačen. V SSKJ ga ni, je pa nekaj primerov v korpusu Fidaplus.⁷²

23 Po grozljivem Plutovem zločinu na Dolgem Brdu nihče noče več niti slišati zanj.

kapniti komu kaj 'ugotoviti, spoznati, dojeti'

6 »da je ropal, mi je kapnilo pozneje.«

39 »Pozneje mi je kapnilo, da je bila ukana«

izvleči kaj iz koga 'z vztrajnim poizvedovanjem, povpraševanjem izvedeti'

48 Tako naj poskuša sprovcirati Ulčarja in iz njega izvleči, zakaj ju je izdal policistom

izvabiti kaj iz koga 's spretnim, zvičajnim prigovarjanjem priti do česa'

49 Obdolženčev odvetnik Andrej Žabjek je videti vse bolj obupan, saj iz prič ne more in ne more izvabiti nikakršne olajševalne okoliščine za svojega klienta.

GOTOVOST URESNIČITVE

ne uiti komu kaj 'lahko pričakuje, da se bo kaj zgodilo, uresničilo'

18 F Mu tokrat 30 let zapora ne uide?

78 O V TOREK ZAKLJUČNE BESEDE Silvu Plutu najverjetneje ne uide najvišjih možnih štirideset let zapora

kaj pasti v vodo 'se ne uresničiti'

14 Skoraj zagotovo naj bi v vodo padla možnost, da bi Slovenija izročila Pluta Srbiji

49 V vodo bo najverjetneje padla Plutova teza o tem, da naj bi se spotaknil in se je med padcem porezala sama.

slej ko prej, prej ali slej 'izraža prepričanost, gotovost, da se bo dejanje zgodilo'

⁷² Katie je bila zaradi očetovega ravnanja zelo nesrečna. Najbolj pa so jo prizadele njegove besede, s katerimi jo je obtožil, da je navadna razvajena smrklja. Od takrat dalje Katie noče niti slišati za svojega očeta. (Hopla)

Po besedah Davidove matere ni res, da fant noče niti slišati za svojega sina T-Jaya, kot trdi Julie. (Lady)

10 »Prepričan sem, da bo slej ko prej znova ubijal.«

43 »Verjetno predvideva, da bom obsojen, da se bom znašel v zaporu, kjer se bova prej ali slej srečala«

ne izključevati možnosti 'priznavati za možno'

12 PS Srbi zdaj ne izključujejo možnosti, da bi mu za ta zločin lahko sodili pri nas

39 O POVEZAVA Z JELNIKARJEVO? preiskovalci po naših podatkih ne izključujejo možnosti, da bi jih konec preiskave lahko pripeljal prav do Plutove družčine

kaj biti zapisano v zvezdah 'usojeno'

26 VN Plutovi umori zapisani v zvezdah – Astrološko

SOJENJE

sesti na zatožno klop 'izraža začetek sojenja'

V SSKJ najdemo samo varianto z nedovršenim glagolom *sedeti na zatožni klopi* 'biti obdolžen, obtožen česa', v korpusu Fidaplus pa so tudi primeri z dovršenim glagolom *sesti*.⁷³

3 PS Dvojni morilec, ropar in tat Silvo Plut z Božakovega bo kmalu sedel na zatožno klop

69 PS Letos še neobsojeni Silvo Plut je znova sedel na zatožno klop sodišča

posaditi koga na zatožno klop 'obdolžiti, obtožiti ga česa'

*10 naj bi Djošičevim celo na niškem okrožnem sodišču še pred dnevi obljubljali, da se bodo Slovenci omehčali in Pluta poslali na srbsko zatožno klop (**glagol postati namesto posaditi**)*

64 »Za Pluta vsaj vemo, da je zaprt v Sloveniji, kje pa je Živković, ki bi ga prav tako še kako radi posadili na zatožno klop?«

(sodišče) spoznati koga za krivega/nedolžnega 'odločiti, da je kriv, nedolžen'

6 Plut se je med procesom zagovarjal sam, na koncu so ga spoznali za nedolžnega.

13 Plutu so naši organi zaradi nekaj ropov nataknili lisice, toda ljubljansko okrožno sodišče ga je spoznalo za nedolžnega in mu jih konec novembra snelo.

roka pravice 'oblast, sodišče'

1 Plut se je v Srbijo zatekel, ker se je skrival slovenski roki pravice.

63 Toda oba sta ušla srbski roki pravice.

hram pravice 'sodišče'

V SSKJ najdemo zvezo *hiša pravice* v pomenu 'sodišče', pa tudi npr. *hram učenosti* 'šola' in *božji hram* 'cerkev' – torej je po analogiji možna tudi zveza *hram pravice* s pomenom sodišče, kar dokazujejo primeri v korpusu Fidaplus.⁷⁴

⁷³ Predsednik uprave podjetja Metalka Trgovina d.d. Franc Gajšek je že drugič v kratkem času moral sesti na zatožno klop ljubljanskega okrožnega sodišča. (Dnevnik)

Sedmerica, ki naj bi bila domnevno vpletena v gorenjsko heroinsko navezo [...] je pod poostrenimi varnostnimi ukrepi včeraj sedla na zatožno klop kranjskega okrožnega sodišča. (Delo)

⁷⁴ Novinar je potrpežljivo čakal, da bo tudi sam prišel na vrsto in da bo lahko sodišču povedal svojo plat zgodbe, a Peterleta ni bilo več v hram pravice (Delo)

4 Prav v tem hramu pravice se bo v sredo, 8. junija, začelo sojenje zaradi rop v Polhovem Gradcu.

33 Plut se bo moral vseeno prikazati v ljubljanskem hramu pravice.

palača pravice 'sodišče'

68 Na današnjem nadaljevanju sojenja domnevnemu morilcu 25-letne Aleksinčanke Jasmine Djošić je v niški palači pravice Krstić zamomljal, da se o tem še ni odločil

STOPNJA, INTENZIVNOST

iz dneva v dan 'izraža vse višjo stopnjo'

42 »Iz dneva v dan je težje in ne vem, kako bomo zdržali«

42 Globoko žalujejo, ob tem pa morajo gledati na vsak tolar, da se prebijejo iz dneva v dan

za las 'izraža zelo majhno stopnjo; za malenkost'

7 Med divjanjem naj bi se mu za las izognilo nekaj nasproti pravilno vozečih avtomobilov

do dna srca 'izraža visoko stopnjo, intenzivnost čustvene prizadetosti'

46 naj bi se Nataši zasmilil do dna srca

dovolj 'biti naveličan česa'

50 Da utegne iti nekaj narobe, je zaslutil že popoldne, ko je prišla v njegovo pisarno Plutova prijateljica Nataša T. [...] in mu povedala, da je tudi ona obiskala Pluta in da mu je vsega dovolj.

56 »Toda komaj čakam, da se vse skupaj konča, dovolj mi je. Prišel bom v petek na sodišče, ne bom pa nič več razpravljal.«

trgati se 'izgubljati trdnost, moč'

13 Na drugem koncu mesta je bilo med starejšimi Črnomeljčani slišati: »Človeku se počasi trga pamet na drobno in vsak meščan podzavestno misli nanj.«

neizprosen 'ki se pojavlja v visoki stopnji, v močni obliki'

45 PS Plutov odvetnik Andrej Žabjek pa napoveduje neizprosen boj

45 Žabjek napoveduje neizprosen boj

ubijalski 'zelo hud'

41 Še zadnje kandidate je minila volja, ko je sodnica napovedala ubijalski tempo, in sicer po dve razpravi na teden.

val 'nenaden, silovit nastop česa'

14 Za pravi val razburjenja je v srbski javnosti poskrbel 38-letni Silvo Plut z Božakovega

noro 'zelo, močno'

66 V obsežni policijski preiskavi so nesporno dokazali, da Šešelj nima popolnoma nič z umorom, saj je bil noro zaljubljen v Jasmino.

nabit 'zelo napolnjen'

Diametralno nasprotje tolerantnosti naših sodišč najdemo kje drugje kot v ZDA, kjer po hramih pravice odmeva primer 51-letnega moškega iz New Jerseyja, ki se je med telefonskim pogovorom z desetletno deklico izdajal za ginekologa njene matere. (Mladina)

12 srbska [občila] pa so v svojih zapisih zlivala gnev nad ničnim sodelovanjem med državama ter objavljala s čustvi nabite reportaže o družini Djošić

prepojen 'zelo napolnjen'

16 Potem ko naj bi Silvo Plut v drugi polovici leta 2004 in v začetku lanskega leta v Aleksincu zagrešil kar pet hudih kaznivih dejanj (poleg umora še poskus umora in nekaj z nasiljem prepojenih ropov)

krčevit 'zelo hud, močen'

63 Pričakala nas je Ljubinka in takoj planila v krčevit jok

vreti 'pojavljati se v visoki stopnji'

11 Ob vsem tem so preostala kazniva dejanja, ki jih tožilci očitajo Plutu in Živkoviću, videti dokaj nedolžna, čeprav tudi v njih kar vre od nasilja in razbojništva

tleti 'biti, obstajati v majhni meri, navadno prikrito, skrito'

2 »Priznam, v kančku mene je dolgo tlel dvom, ali bi bil Silvo res sposoben umoriti Marjanco.«

hlapeti 'izginjati, manjšati se'

43 »ko pa so se v medijih pojavili konkretniji dokazi zoper njega, je začutil, da naše zaupanje hlapl.«

zbledeti 'postati manj izrazit'

13 Spomin na njegov petnajst let star zločin na Božakovem ni zbledel

DOLŽENJE

grešni kozel 'oseba, obdolžena krivde za kaj'

29 M Krivci ali grešni kozli

29 policijski in pravosodni uradniki nadaljujejo interni nadzor in preiskave, ki naj bi pokazale na krivce ali pa vsaj na grešne kozle

naprtiti komu kaj 'pripisati, prisoditi komu kaj slabega'

12 Tam naj bi preživel toliko let, kolikor bi mu jih naprtili na niškem okrožnem sodišču.

61 krivdo za vsa kazniva dejanja je naprtil Živkoviću

valiti/zvaliti kaj na koga 'delati/narediti da postane kdo drug deležen česa težkega, neprijetnega'

41 Vso krivdo je zvalil na znanca Huberta Ocvirka

43 PS Po objavi obtožnice zoper Silva Pluta, ki vali krivdo za smrt Ljubice Ulčar na Huberta Ocvirka

zvrčati/zvrniti kaj na koga 'delati/narediti, imeti koga drugega za povzročitelja, nosilca česa neugodnega, negativnega'

37 F Bo skušal del krivde za umor Ljubice Ulčar zvrniti na domnevnega naročnika?

48 PS Podobno kot v preiskavi tudi na procesu zvrča krivdo na Huberta Ocvirka

namakati/namočiti koga 'kriviti/okriviti koga'

35 Da nekdo od njiju laže, se je izkazalo ob Plutovem zagovoru, ki je hudo namočil prav Kotnika.

36 VN Niš: Silvo Plut namaka Živkovića – Umor

prišiti komu kaj 'pripisati, prisoditi komu kaj slabega'

33 VN Plutu prišli še poskus umora – Tožilstvo

39 F Bodo organi pregona Plutu prišli še kakšno kaznivo dejanje?

obesiti komu kaj 'pripisati, prisoditi'

55 O MORAVČE RAZVELJAVLJENE! Plutu naj bi organi pregona pred kratkim obesili še vlom v neko počitniško hišo.

REŠITEV

oprati koga krivde, suma 'narediti, da postane moralno neoporečen'

35 za Polhov Gradec ga je krivde opral Mirko Ulčar

45 O KRESNICE ŠE ČAKAJO Pravnomočno je Plut oproščen še ropa pošte v Slovenj Gradcu – tudi zato, ker ga je sumov opral Mirko Ulčar.

odnesti jo 'ostati živ, rešiti se, prestatiti'

27 »Zdaj ji marsikdo pripomni, da jo je še dobro odnesla«

79 Če pa ga je bolj prepričal zagovornik Dejan Čirić, jo lahko Plut odnese le z nekaj meseci zapora

razrešiti (kakšen) voz 'rešiti zapleteno zadevo, težko rešljivo vprašanje'

20 že nekaj mesecev potekali stiki in dogovarjanja, kako bi vendarle obe ministrstvi razrešili ta birokratski voz

oprijemati se rešilne bilke 'izkoristiti zadnjo možnost za rešitev, izhod iz težav'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za križanje frazemov *rešilna bilka* 'izhod iz težav, rešitev' in *okleniti, oprijeti se vsake bilke* 'vsakega najmanjšega upanja na rešitev', poleg tega je namesto dovršnega glagola *oprijeti se* uporabljen nedovršni *oprijemati se*.

56 Na prostor za priče bosta stopila na predlog obrambe, ki se oprijemlje zadnje rešilne bilke za obdolženca (po naših informacijah je ta bilka že zlomljena)

vleči ven rit 'skušati (se) spraviti iz neprijetnega, zapletenega položaja'

Frazema ni ne v SSKJ ne v korpusu Fidaplus, a mi je znan iz pogovornega jezika.

60 O VRGLO GA JE NA RIT Za rop pošte v Polhovem Gradcu obtožuje Ulčarja, ki da je na policiji svojo rit vlekel ven.

reševati/rešiti komu kožo 'reševati/rešiti ga'

43 Hubert Ocvirk, z njim pa vsa družčina, ki je poznala Silva Pluta v en glas ugotavljajo, da si hoče Plut reševati kožo

nagniti tehtnico na stran koga 'narediti tako, da je za koga dobro, koristno'

V SSKJ je naveden frazem *nagniti tehtnico komu v prid* (primer *tehtnico bo spet nagnil sebi v prid*), v korpusu Fidaplus tudi s sestavino *korist*, prevladujejo pa primeri v obliki *na stran koga*.⁷⁵

⁷⁵ Priče in izvedenci, ki so bili zaslišani, niso nagnili tehtnice na Brkićevo stran. Bi mu kaj pomagalo poligrafsko testiranje, ki so mu ga ponudili že policisti in ki ga želi opraviti zdaj? (Dolenjski list)

30 PS Tehtnico krivde naj bi povsem nagnili na stran našega pravosodja

izmazati se 'spraviti se iz neprijetnega, zapletenega položaja'

4 F Za eno kaznivo dejanje se je Plut izmazal, za umor Srbkinje Jasmine Došić se bo težko.

35 Kaj pa rop pošte v Polhovem Gradcu, zaradi katerega sta se Plut in Ocvirk na sodišču izmazala kot nedolžna in zaradi katerega je morala umreti Ljubica Ulčar?

izvleči se 's prizadevanjem, vztrajnostjo spraviti koga iz neprijetnega, zapletenega položaja'

16 O SERIJSKI MORILEC Na ljubljanskem okrožnem sodišču mu sodijo zaradi treh premoženjskih kaznivih dejanj. Izvleče se nedolžen

prebroditi 's prizadevanjem, trdom priti iz neugodnega položaja, stanja'

23 po Silvovi vrtni iz Srbije se je Ocvirk odločil, da pomaga Plutu prebroditi težke čase

42 PS Bralke in bralci, prek Krambergerjevega sklada pomagajmo Ulčarjevim prebroditi najtežje trenutke

razvozlati 'rešiti, razrešiti'

57 »Predlagam oprostilno sodbo, saj pri smrti Ulčarjeve ni šlo za naklepni umor, ampak ji je moj klient po nesreči prizadejal le eno rano, kdo ji je povzročil druge, pa sodišču ni uspelo razvozlati.«

uganka 'kar je zaradi določenih lastnosti, dejstev težko razumljivo, rešljivo'

61 O ŽIVKOVIĆ V ITALIJI? Za okrožno sodišče v Nišu je še vedno največja uganka, kje je Plutov soobtoženec za nekatere zločine v Aleksincu

ZAČUDENJE, PRESENEČENJE

vreči koga na rit 'zelo presenetiti'

60 O-N VRGLO GA JE NA RIT

60 O »Po hitrem postopku je padla sodba, ki me je vrgla na rit!«

prijemati se za glavo 'biti (neprijetno) presenečen, začuden'

Frazem je nastal iz opisa kretnje.

48 celo njegovega odvetnika Žabjeka smo ujeli, ko se je zmajujoč prijemal za glavo.

zmajevati z glavo 'izražati osuplost, presenečenje, ogorčenje'

Frazem je nastal iz opisa kretnje.

49 videl, da Plut za njegovim hrbtom zmajuje z glavo ter se mu tu in tam cinično nasmeje.

ostati brez besed 'biti zelo osupel, prizadet'

16 Ko je za današnjo tragedijo izvedela Jasminina družina, so ostali brez besed.

šok 'veliko presenečenje, osuplost'

Vojaški in politični vrhovi v ZDA pa se vse bolj tudi zavedajo, da sami letalski napadi ne bodo rešili kosovske krize. Prav tako si ne želijo prehudega uničenja srbskih vojaških zmogljivosti, ker bi to nagnilo tehtnico na stran Osvobodilne vojske Kosova, ki si prizadeva za neodvisnost pokrajine. (Primorske novice)

18 Šok je še prevelik, da bi Mirko spregovoril o tem, kaj se je zgodilo.

60 »Da se nekdo zaljubi v mene, pa ne morem prepričati nikomur,« nam je povedala danes, ko si je opomogla po šoku ob novici, da je poskušal Silvo Plut ponoči uresničiti sinočnjo grožnjo.

šokanten 'ki zelo presenetiti, osupne koga'

35 Kdo ve, ali si bo tožilstvo zdaj znalo pomagati s šokantno izpovedjo skesanega Mariborčana za Novice in kakor koli dopolnilo pritožbo.

66 PS Šokantna je nova teorija: ali je soobtoženi Srdjan Živković popolnoma nedolžen?

šokirati 'vzbuditi veliko presenečenje, osuplost'

31 javnost pa je najbolj šokirala izjava, da naj bi se zgodila nesreča, ko je Ljubico nesel v kopalnico

48 »Toda to ni bila tako velika rana, da bi zaradi nje umrla,« je govoril ter še naprej šokiral s svojimi izjavami

šokiran 'biti presenečen, osupel'

46 Kdo pa ne bi bil šokiran, če bi se predenj postavila mlada dama in povedala, da se želi poročiti s Silvom Plutom.

64 Srbski kolegi so bili šokirani nad njegovo reakcijo, saj je skupinico novinarjev [...] na ves glas nadrl

obnemeti 'postati zelo presenečen, začuden'

11 Meščani južnosrbskega mesteca so 18. novembra 2004 obnemeli od groze.

50 je javnost v dvorani zgrožena obnemela

POČUTJE, RAZPOLOŽENJE

imeti slab dan 'biti neuspešen, neučinkovit, nerazpoložen'

64 razumljiva razlaga za Krstičev slab dan (eliptično)

72 Nasploh je imel danes Silvo Plut zelo slab dan

biti na tleh 'v slabem stanju'

20 ko pa so ga v Šmartnem prijeli, naj bi bil psihično povsem na tleh

komu biti lažje pri srcu 'bolje se počutiti'

42 »Včasih je že topla beseda dovolj, da ti je vsaj za nekaj trenutkov lažje pri srcu.«

prekipevati od sreče 'biti zelo srečen'

66 Ko sta izvedela, da bosta dobila otroka, naj bi prekipevala od sreče in se začela pripravljati na poroko

biti strt 'zelo žalosten, brez volje do življenja'

1 Iz ozadja se je zaslislalo vreščanje strte matere

1 F Strta mama Ljubinka v sobi svoje hčere.

kaliti 'vplivati tako, da se zmanjša občutek ugodnosti, prijetnosti'

23 Mezga besni na novinarje, ki te dni prihajamo k zemljanki in kalimo njegov dušni mir.

23 Sprva naj bi še kar shajala, potem se je njuna medsebojna naklonjenost vse bolj kalila.

preganjati koga kaj 'delati, povzročati neprijeten občutek, skrb'

52 Nasilna ženina smrt ga bo vedno preganjala.

80 »Tako pa me bo do smrti preganjalo, ali je obstajal kdo, ki je zame kriv še bolj kot Plut in bo ostal na svobodi.«

oddahniti si 'občutiti veliko olajšanje zaradi prenehanja česa neprijetnega'

17 PS Po aretaciji Silva Pluta si je oddahnil živelj njegovega rojstnega kraja Božakovega pri Metliki

17 F Zdaj si lahko končno oddahne tudi Božakovo.

izbruhniti (2) 'silovito, brez pridržkov izraziti svoja čustva, razpoloženje'

41 Pogosto lahko izbruhne v jezo brez večjega zunanjega vzroka, na kar se hitro odzove z besedno in telesno agresivnostjo.

51 Pri njem pogosto izbruhne jeza brez pravega vzroka

točiti solze 'jokati'

58 PS Ko je sodnica Barbara Trebec Debeljak izrekla: »Kriv je!« se je obtoženi sesedel in začel točiti solze

tuliti (2) 'glasno, zateglo jokati'

59 F Jasminina mama Ljubinka je tulila od bolečine, ko je februarja letos izvedela za umor Ljubice Ulčar.

planiti v jok 'nenadoma glasno zajokati'

63 Pričakala nas je Ljubinka in takoj planila v krčevit jok

koga zlomiti jok, solze 'zajokati'

1 Od nas je izvedela, da je domnevni morilec za zapahi v ljubljanskem priporu, potem so jo zlomile solze

KONČNOST, BREZIZHODNOST

slepa ulica 'zelo neprijeten, zapleten položaj, iz katerega na videz ni izhoda'

9 Slovenija svojih državljanov ne izroča tujim državam, Srbija pa tudi ne dovoli, da bi Plutu sodili v Sloveniji [...] »Tako smo se znašli v slepi ulici,« prva tožilka Savovičeva

12 M Slepa ulica

postaviti piko na i 'z majhnim, a pomembnim dejanjem končati kaj'

31 Po njegovem lahko to storita le senat višjega sodišča, ko odloča o pritožbi strank, in vrhovno sodišče, ki po potrebi postavi piko na i v procesu

41 Svojo piko na i bo moral postaviti tudi psihiater dr. Slavko Zihlerl, ki je o domnevnemu trojnemu morilcu že v izvedenskem mnenju zapisal nekaj zelo zanimivih stavkov

zapečatiti usodo koga 'dokončno določiti'

40 Najbrž je kar prav, da ženske zapečatijo usodo Silva Pluta

56 F Mirko Ulčar želi s svojim zadnjim pričanjem zapečatiti usodo Silva Pluta.

zadnja, končna beseda 'nepreklicen sklep, odločitev'

V SSKJ je le varianta *zadnja beseda*, korpus Fidaplust pa izkazuje tudi rabo zveze *končna beseda*.

34 »Slovenija in Srbija sta se o tej zadevi doslej dogovarjali na ravni držav, končno besedo pa bomo le imeli na niškem sodišču«

36 zadnjo besedo bo imel Niš

koga čakati šah mat 'je v brezizhodnem položaju, nima možnosti za rešitev, je premagan'

Frazema v SSKJ ni, njegov pomen pa lahko določimo na podlagi pomenov njegovih sestavin. Leksem *šah* je v strokovnem smislu (kvalifikator *šah.*) opredeljen kot 'položaj v igri, v katerem je napaden kralj', ekspresivna zveza *držati koga v šahu* pa pomeni 'onemogočiti mu, da bi samostojno ukrepal, se odločal'. Leksem *mat* (s kvalifikatorjem *šah.*) pomeni 'položaj v igri, v katerem se kralj ne more ubraniti napada', zveza *postaviti koga pred neubranljiv mat* pa je publicizem s pomenom 'spraviti ga v brezizhoden položaj'. Frazema v obliki kot v primeru iz analiziranega gradiva (z glagolom *čakati*) v korpusu Fiduplus ni, se pa zveza *šah mat* pojavlja v povezavi z drugimi glagoli.⁷⁶

64 VN Pluta na sojenju čaka šah mat – Niš

64 »Na sojenju ga čaka šah mat«

zategovati/zategniti, zadrgniti komu zanko okrog vratu 'spraviti/spravljati ga v brezizhoden položaj'

57 »En promil je za vajenega pijače zanemarljiva količina. On pa je odvisnik od alkohola,« je psihiater zategoval zanko okrog obtoženčevega vratu.

zapečatiti kaj (1) 'potrditi sklenitev česa'

47 M »Da« zapečatijo s sokom

55 O EDINA PRIJATELJICA Ali gre za veliko ljubezen, ki bi ju [jo] rada Nataša in Silvo zapečatila s poročnim prstanom

zapečatiti (2) 'narediti, da se kdo ne more rešiti iz kakega neprijetnega položaja'

66 Č Zapečateno

matirati 'premagati'

65 Radulovičeva ni bila le tista, ki je policiji z informacijo o modrih očeh napadalca pomagala do rešitve primera, ampak tudi tista, ki je prva matirala Silva Pluta na tem sojenju.

labirint 'zapleten, brezizhoden položaj'

13 Primer grozljivo umorjene Jasmine Djošić se je znašel v pravnem labirintu.

ISKANJE

⁷⁶ Ti fantje iz managementa morajo dobiti zagotovilo, da je vse v redu, le tako jih lahko potem, ko je treba, ujameš na levi nogi in zadaš šah mat (Delo) Mazda je z novo šestico na trgu izvedla šah mat, podobno kot pred trinajstimi leti z modelom miata. (Delo)

izbrskati koga 'odkriti, najti'

14 Pravi, da so v Slovenijo že poslali obtožnico s prošnjo, naj naše oblasti izbrskajo Pluta in mu jo vročijo.

74 Niško okrožno sodišče je končno izbrskalo Aleksinčana Ljubišo Stankovića

premetati 'preiskati, pregledati'

1 Po njegovem pobegu iz Srbije so policisti malce premetali njegov začasni dom v Aleksincu

80 Ko mu je rekla, da ga nima, je proti njej repetiral puško, potem pa premetal hišo in kradel.

pretakniti 'prizadevno preiskati, pregledati'

48 O ŠE BO VROČE Vse koticke sodišča pa so pretaknili že dan prej.

šariti (2) 'stikati, iskati'

65 »Puško mi je prislomil na glavo in me vlačil po hiši ter šaril po predalih.«

ODKRITOST, OČITNOST, OPAZNOST

jasno in glasno 'brez olupševanja in prikrievanja, odločno'

52 PS Policija in tožilstvo po ne premoreta toliko pokončne drže, da bi jasno in glasno prevzela odgovornost za zločin

52 »Očitno je, da policija in tožilstvo ne premoreta pa toliko pokončne drže, da bi jasno in glasno prevzela odgovornost za zločin«

med vrsticami 'posredno, ne določno izraženo'

24 sodbo so 25. septembra 1990 razveljavili, kazen znižali na petnajst let zapora in med vrsticami celo okrcali novomeške prvostopenjske kolege, da niso opazili dejanskega stanja in vrste olajševalnih okoliščin za morilca.

58 Med vrsticami je dala sodnica Plutu vedeti, da je sam olajševal delo senata

kaj privreti na dan 'pojavit se'

45 Na dan so privreli tudi več kot dve desetletji stari spomini na njegov brutalni umor Marjance Matjašič

vsem na očeh 'da vsi vidijo'

34 da ni vsem na očem [očeh] vkorakal skozi glavni vhod

kaj pasti komu v oči 'takoj opaziti'

21 »Tam pa mi je takoj padlo v oči, da kruh ni na tistem mestu, kjer sem ga odložil prejšnji dan.«

kaj bosti v oči 'biti zelo opazno'

26 PS kako zelo bode v oči podobnost Plutovega horoskopa s horoskopom Patricea Alegreja

kaj izbruhniti na dan 'postati odkrito, očitno'

30 Dolgoletna prikrita vojna med pravosodjem in policijo bo tako s primerom Plut z vso silo izbruhnila na dan

odkriti, pokazati (svoje) karte 'povedati, izdati svoje namene'

V primeru iz analiziranega gradiva je namesto glagolov *odkriti* ali *pokazati* uporabljen glagol *odpreti*. Nekaj takih primerov najdemo tudi v korpusu Fidaplus.⁷⁷

14 »V obtožnici še zdaleč ni vse, kar imamo v rokah. Le vseh kart nismo hoteli odpreti že v predkazenskem postopku.«

za zaprtimi vrati 'tajno, brez prisotnosti novinarjev, predstavnikov javnosti'

55 posnetek so zato predvajali za zaprtimi vrati

kdo biti za čem 'prikrito, skrito odloča o čem'

42 »Vsaj še en človek je za vsem skupaj«

kaj pricurlijati, curljati 'postati znano, razvedeti se'

6 PS Iz Niša curljajo informacije, da bodo Srbi Plutu raje sodili v njegovi odsotnosti, kot pa primer predali ljubljanskim kolegom

46 PS Jutri se bo v Ljubljani začelo sojenje Silvu Plutu, s Povšetove pa je pricurljala neverjetna novica, da se namerava poročiti

UDELEŽBA

imeti (svoje) prste vmes 'sodelovati pri čem'

Frazem ima v SSKJ drugačen pomen (primer *povsod ima prste vmes* 'vmešava se v stvari, ki se ga ne tičejo'). Da frazem lahko pomeni tudi 'sodelovati pri čem', dokazujejo primeri iz korpusa Fidaplus.⁷⁸

42 »pošteno bi bilo, če bi na zatožno klop posadili in obsodili tudi druge, ki so imeli vmes svoje prste«

biti vpleten v kaj 'udeležen pri čem'

16 čeprav zdaj organi pregona pravijo, da je sodišče storilo neumnost, saj naj bi imelo več kot dovolj dokazov, da je bil vpleten v obeh primerih.

65 O ŽIVKOVIĆ MANJŠA RIBA Kakršnih koli dokazov, da bi bil poleg Pluta v umor Došičeve vpleten še kdo, preiskovalci kaznivega dejanja niso našli.

vpletati, vplesti koga v kaj 'povzročiti, da postane kdo udeležen pri čem'

46 Seveda obstajajo tudi omejitve, ko se v vse skupaj vpletejo socialne službe, ki si na vse kriplje prizadevajo, da poroke ne bi bilo.

59 Tako kot je v umor Ljubice Ulčar vpletal tretjo osebo, zdaj trdi, da je Došičevo umoril nekdo drug.

zaplesti se v kaj 'sodelovati, biti udeležen pri čem'

⁷⁷ Tu imamo zelo velike rezerve. Mislim, da so one na prvi tekmi odprle vse karte, me pa imamo še veliko adutov (Mag)

Razprava je pokazala, da večina tistih, ki se zavzemajo za skupno turistično pot, ne želi odpreti vseh kart, ni pa se bilo moč izogniti občutku, da je velik kamen spotike financiranje Turistično-informativnega centra (Delo)

⁷⁸ Padla je še ena od sodb v odmevnih kazenskih procesih in tudi tokrat je imel prste vmes grosupeljski odvetnik dr. Peter Čeferin. (Dnevnik)

Izvedenec avtomobilske stroke Ivo Karo je moral odgovoriti, ali sta obtožena imela prste vmes pri domnevni predelavi citroëna ZX in renaultove devetnajstice. (Delo)

22 *V klepet se ne želijo zaplesti*

vmešati koga v kaj 'povzročiti, da postane kdo udeležen pri čem'

50 *O PLUT PIŠE SODNICI* »G. odvetnik Čeferin, pa me hoče sedaj vmešati v Peričev umor njegove družine.«

PRETRESLJIVOST

tragedija 'zelo žalosten dogodek, huda nesreča'

17 *Prav zaradi petkove tragedije je nujno spremeniti nekatere ključne zakone*

57 *O TAŠČINI OČITKI* Očitno so se odnosi med taščo in zetom po februarški tragediji močno skrhal.

drama 'pretresljiv, žalosten, tragičen dogodek'

67 *PS v noči po družinski drami pa je umrla ženica, ki ji ni imel kdo dati zdravil*

srhljivka 'grozljiv dogodek'

15 *Sledila je srhljivka, ki jo je težko opisati z besedami.*

TRUD

po najboljših, svojih močeh 'kolikor je mogoče'

43 »na vsak način hočem, da ta zločin razčistijo do nule, in pri tem bom pomagal po svojih močeh.«

52 *Ne le njen denarni prispevek, Matic in Marko sta izgubila skrbno mamo, ki je skrbela za gospodinjstvo, za njune šolske in druge obveznosti ter ju vzgajala po najboljših močeh.*

na vse kriplje 'zelo'

41 *Trebec Debeljakovi naj bi dodelili katerega od izkušenih kolegov, ki pa se na vse kriplje otepajo tega, da bi zakonsko določen čas za poležavanje pod borovci zamenjali za zatohle sodne dvorane*

53 *Da bi dosegel, kar hoče, se je denimo na vse kriplje trudil razvpiti psihiater Janez Rugelj*

narediti, storiti, kar je v moči koga 'kar lahko'

16 »Mi smo po umoru Djošičeve naredili vse, kar je bilo v naši moči, toda Plut nam je pobegnil«

30 *Že zdaj pa nam je prišlo na uho, da naj bi policija z gnusom zavrnila kakršno koli odgovornost v primeru Plut, celo zatrdila naj bi, da je storila vse, kar je bilo v njeni moči*

v potu svojega obraza 'sam, z lastnim trdom'

23 *Mezga si je zemljanko s svojimi rokami in v potu svojega obraza postavil, da bi daleč od ljudi imel mir pred njimi*

dokopati se do česa 's prizadevanje, trdom priti do česa, ugotoviti kaj'

51 *O RUGELJ PIŠE* »Ker že več kot 40 let spremljam in analiziram reaktivne procese pri oblikovanju osebnosti, sem se dokopal do spoznanja, da je treba vsakemu človeku, tudi zločincu, dati možnost, da se učloveči«

trdo delo 'težko, težaško'

45 »Tožilstvu je res lahko, tudi sodišču ni dosti težje, mene pa čaka trdo delo«

s polno paro 'zelo hitro, prizadevno'

67 *s polno paro deluje in proizvaja le še niška tobačna tovarna*

na vse pretege 'zelo'

51 »za to inštitucijo je znano, da se na vse pretege otepa takih ljudi«

mala malica 'kar se naredi z lahkoto, brez truda težav'

V SSKJ zveze *mala malica* ni, temveč samo primer z ekspresivnim pomenom besede *malica* (to jaz naredim za *malico* 'zelo lahko, brez večjega truda'). Rabo frazema *mala malica* izkazuje korpus Fidaplus.⁷⁹

64 PS Za niške tožilce naj bi bil proces *mala malica*

potiti se 'truditi se, prizadevati si'

36 Pri tem delu, ki naj ga ne bi končal pred ponedeljkom, naj bi se prevajalec pošteno potil, saj naj bi bil Plutov rokopis komaj čitljiv.

RAZMIŠLJANJE, MISEL, SPOMIN

kaj/kdo se vtisniti v spomin komu 'zapomniti si'

64 »Punca je imela neverjetno srečo, da je srečanje s tem človekom preživela. Opisala nam je njegovo postavo, najbolj pa se ji je vtisnilo v spomin, da je imel nenavadno modre oči.«

65 Pa še neka poškodba njegovega palca na roki, ki bo očitno prav tako odločilna za razplet primera, se ji je vtisnila v spomin

kaj ne pasti komu niti na kraj pameti 'niti ne pomisli na kaj, nikakor ne'

V SSKJ najdemo primer z glagolom *priti* (*niti na kraj pameti mi ne pride, da bi kaj takega storil* 'izraža močno zanikanje'), glagol *pasti* pa najdemo v drugem frazemu (*to mi ni padlo na misel, na pamet* 'tega se nisem spomnil; na to nisem pomislil'). Frazem iz analiziranega gradiva je verjetno nastal s križanjem teh dveh frazemov, po pomenu je bliže prvemu. Najdemo ga tudi v korpusu Fidaplus, vendar ima v nekaterih primerih pomen 'ne spomni se česa, ne pomisli na kaj', v drugih pa izraža močno zanikanje, torej 'nikakor ne'.

56 PS Edini, ki bi lahko obrnil proces na glavo, je Ljubičin mož Mirko, če bi danes potrdil obdolženčevo teorijo, da je bila v vse skupaj vpletena neka tretja oseba – Toda Ulčarju to ne pade niti na kraj pameti

kaj ne priti komu na misel 'ne pomisli na kaj, ne spomni se česa'

25 PS Ko so ga policisti le začeli iskati, jim ni prišlo na misel, da bi odšli do Zaloga

izbrisati iz spomina koga 'hote ga pozabiti'

2 »Sem se mu odpovedal, izbrisal sem ga iz spomina«

kaj se kuha v glavi komu 'kaj razmišlja, načrtuje, pripravlja'

⁷⁹ Že mogoče, da se zdi Nemka Regina Halmich na prvi pogled povsem običajno, nasmejana in simpatično dekle, a ne pustite se pretentati. Punca verjetno za malo malico prebuda večino moških. (Jana)

Zbrati podpise je mala malica (Večer)

Frazema v SSKJ ni, njegov pomen pa lahko določimo na podlagi ekspresivnega pomena glagola *kuhati*, ki je 'pripravljati kako dejavnost, akcijo, navadno skrivaj, zahrbtno'. Frazem najdemo tudi v korpusu Fidaplus.⁸⁰

3 *Le kaj se kuha v morilčevi glavi ob srečanju z ženskami?*

obujati/obuditi 'povzročati/povzročiti, da postane kaj spet navzoče v zavesti'

2 *PS Novice o zverinskem umoru 25-letne Jasmine Djošić v srbskem Aleksincu so obudile grozljiv spomin med prebivalci Božakovega pri Metliki*

65 *Mladenka je trmoglavila, da poskuša vse skupaj pozabiti in da noče obujati grozljivih spominov.*

osvežiti 'povzročiti, da postane kaj spet navzoče v zavesti'

44 *Naj si za vsak primer nekoliko osvežimo spomin: minister Mate je že 3. marca letos odredil izredni nadzor nad dejavnostmi in postopki policije v primeru Plut.*

preštudirati, študirati kaj 'proučiti'

22 *so ga te dni obiskali policisti in odnesli Plutovo lastnoročno napisano poslovilno sporočilo, da se vidijo pri satanu. Najbrž ga bo študiral grafolog, ko bo iskal skrite koticke Silvove osebnosti.*

38 *Srbsko obtožnico so Plutu vročili po umoru na Jančah in njegovi aretaciji pred slabima dvema mesecema. Očitno jo je natančno preštudiral, saj je imel pripravljen odgovor za vsak [...] očitek.*

premlati kaj 'premisлити'

76 *Po srbski kazenski zakonodaji mora predsednik senata slišano dobro premlati in v petih dneh sporočiti razsodbo.*

RAVNANJE

izživljati se nad kom 'surovo, grdo ravnati s kom'

V SSKJ je zveza opredeljena kot 'zadovoljevati pozitivna, negativna nagnjenja, spolno slo', primer *okupatorjev bes se je izživljal nad ljudmi* pa 'okupator je z njimi surovo, grdo ravnal'. Primer iz analiziranega gradiva je po pomenu bliže drugemu navedenemu primeru iz SSKJ.

1 *Preiskava je pokazala, da naj bi jo morilec najprej udaril po glavi, nato pa, ko je omedlela, se nad njo izživljal.*

65 *O ŽIVKOVIĆ MANJŠA RIBA Očita mu, da je stražil pred hišo Milene Radulović, medtem ko se je Plut izživljal nad njo*

zdrava pamet 'sposobnost preišljeno, razsodno ravnati'

⁸⁰ *Kaj se kuha v svetlolasi glavi* Mojce Mavec, ne vemo, smo se pa v preteklih letih lahko na lastne oči prepričali, da sta bili z Molko kot nekaj časa kot rit in srajca. (Lady) Lahko se je izkazal samo v svojem delu, s katerim je že skoraj dosegel genialnost. Nihče ni vedel, kaj se kuha v njegovi glavi, kadar ni reševal problemov mehanike, še najmanj pa bi to vedel predsednik tovarne. (Delo)

25 O POLICISTI PROTESTIRAJO Policisti se sprašujejo, ali je Slovenija sploh še pravna država, če »o vsem že razsojajo mediji in ne za to poklicana sodišča, stroka in zdrava pamet.«

41 Je o domnevnemu trojnemu morilcu že v izvedenskem mnenju zapisal nekaj zelo zanimivih stavkov, ki vržejo dvom o Plutovi zdravi pameti in zavesti

trdo, ostro prijeti koga 'strogo ravnati z njim'

V SSKJ najdemo varianto *trdo zgrabiti koga* (zgrabiti sicer pomeni 'močno, sunkovito prijeti' – *prijeti* je torej sopomenka glagola *zgrabiti*). Korpus Fidaplus kaže, da je veliko pogostejša raba frazema z glagolom *prijeti* kot *zgrabiti*, nekaj pa je tudi primerov s prislovom *ostro* (*ostro prijeti*).

18 Osumljenca so precej trdo prijeli in natančno zasliševali že na mošččanski policiji

48 »Malce bolj ostro sem ga pač hotel prijeti.«

ne moči iz svoje kože 'ne moči ravnati drugače kot običajno'

49 Iz svoje kože seveda ni mogel niti Zoran Mezga

75 Povsem iz svoje kože pa le ni mogel.

šale je konec 'izraža, da se je treba zresniti, začeti ravnati resno'

Frazema ni v SSKJ (po pomenu mu je sicer blizu primer *denimo šale na stran* 'začnimo govoriti resno'), izkazuje pa ga korpus Fidaplus.⁸¹

26 O je v njegovi astrološki karti videti, da je šale konec in da se začenja težko obdobje

plesati po notah koga 'delati, ravnati tako, kot kdo hoče'

V SSKJ najdemo frazem *plesati tako kot kdo gode* (*tako boš plesala, kot bom jaz godel* 'tako boš delala, ravnala, kot bom jaz hotel'), v korpusu Fidaplus pa tudi varianto *plesati po notah koga*.⁸² Frazem je verjetno nastal iz zveze *igrati po notah* – z igranjem po notah se ustvarja glasba, ta pa je podlaga za ples, torej 'gibanje, premikanje v ritmu ob glasbi'. V frazemu *plesati po notah koga* je *igranje*, »vmesni člen« med notami in plesanjem, izpadlo.

69 F Silvu Plutu se zaslišanje policista ne zdi potrebno, saj bo po njegovem mnenju plesal po tožilkinih notah.

poteza 'dejanje, ukrep, ravnanje'

⁸¹ Skoraj redni gostje so tudi rokohitrci, ki vabijo obiskovalce na igro s kroglicami. Nekaterim je taka igra najprej všeč, ko pa spoznajo, da so jih dodobra obrali za denar, je šale konec. (Večer)

Da je šale konec, so pokazali ustavni sodniki. Če so na referendumsko samovoljo večine državnih poslancev doslej odgovarjali z glasovanjem 5:4, so tokrat odreagirali s 7:2, 8:1 in celo 9:0. (Mladina)

⁸² Tam vedo, da nobena hrvaška vlada ne bo imela prave izbire. Če bo hotela v Evropo, bo morala plesati po bruseljskih notah. (Delo)

Umirjeni Eriksson se je menda že davno naveličal Nancyjinega temperamenta, vendar naj bi ga imela prijateljica povsem pod nadzorom in, kot pravijo, že od začetka razmerja pleše po njenih notah. (Dnevnik)

45 O RUGELJ NOČE V ZAPOR Kot nam je povedal bo ena od njegovih prvih potez zahtevke za izločitev psihiatrovega izvedenskega mnenja.

korak 'dejanje, ukrep, ravnanje'

56 »To bi rad vedel tudi jaz. Le še en korak manjka, toda zdaj se je stvar očitno zataknila nekje pri vas.«

POPOLNOST, CELOTNOST

do nule 'do konca, popolnoma'

V SSKJ frazema ni, v korpusu Fidaplus se pojavi enkrat, trikrat pa s knjižno sopomenko *do ničle*. V korpusu se večkrat pojavijo primeri s predlogom *v*, torej *v nulo*.⁸³

43 PS»Hočem, da se zadeva razišče do nule, da se dokažejo Plutove laži!«

45 »Hočem, da se zadeva razišče do nule«

na las 'izraža odsotnost omejitve glede enakosti; popolnoma'

1 Da, novembrski umor je bil že Plutov drugi in oba sta si – kako srhljivo – na las podobna.

3 To je Plut naredil le kakšno leto potem, ko se je vrnil z Doba, kjer je odslužil kazen ljudstvu za na las enak zločin

na celi črti 'popolnoma, v celoti'

V SSKJ najdemo frazem s sestavino *cel*, *celoten* pa je sopomenka pridevnika *cel* v enem izmed pomenov. V korpusu Fidaplus je bistveno več primerov s sestavino *cel*.

30 je na celotni črti zamočilo slovensko pravosodje.

vse živo 'vsi/vse mogoče'

V SSKJ najdemo primer *vse živo ga preganja* 'vsi ga preganjajo', vendar pa primeri iz korpusa Fidaplus kažejo, da *vse živo* lahko pomeni tudi 'vse mogoče', tako kot v primeru iz analiziranega gradiva.⁸⁴

75 F Odvetnik Andrej Žabjek je očitno listal po zakonu o kazenskem postopku in se pritoževal nad vsem živim.

na vsakem koraku 'vedno in povsod'

6 Nekaj dni naj bi mu sledila na vsakem koraku

krhati/skrhati se 'delati, povzročati/narediti, povzročiti, da kaj polagoma izgublja popolnost svojih značilnosti'

⁸³ Vam povem, do katere mere so se pripravljene ljudje zadolžiti? Do nule! je bila odločna uslužbenka neke manjše zasebne posojilnice iz Maribora. (Dnevnik)

Ti ljudje zahtevajo, da begunski center izpraznijo do ničle in tuj izmeček odstranijo (Delo)

Ko sem se od dna stopnic oziral proti vrhu, moram priznati, da so te po novem postavljene, kot bi se danes izrazili v nulo natančno. (Gorenjski glas)

⁸⁴ Sicer pa igrajo vse živo. Tudi pop in metalico, če je treba. (Gorenjski glas)

S pomočjo ženskih izboklin trgovci prodajajo vse živo. Tudi pivo. (Mladina)

38 »Tega Gospoda je pretepel Živkovič, zaradi tega se je začel tudi krhati najin odnos.«

57 O TAŠČINI OČITKI Očitno so se odnosi med taščo in zetom po februarški tragediji močno skrhali.

briljanten 'ki vzbuja občudovanje zaradi dovršenosti, popolnosti'

14 Podobno kot Petkovič govori tudi okrožna državna tožilka iz Niša Svetlana Savović, ki je pred časom celo pohvalila niško policijo za briljantno izpeljano preiskavo.

POŠTA

odpotovati 'biti poslan (pošiljka)'

12 Po sodnikovih besedah naj bi te dni v Slovenijo odpotovala obtožnica

61 močno pa ga je presenetil podatek, da naj bi povratnica iz Ljubljane odpotovala že davnega 5. oktobra

odromati, romati 'biti poslan (pošiljka)'

3 O umoru v Srbiji naše sodišče še ni obveščeno, saj slovenska policija še vedno intenzivno sodeluje s srbsko, si izmenjuje podatke in iz Beograda v Ljubljano romajo obremenilni dokazi.

64 »Zna se zgoditi, da bo v Slovenijo romala prošnja, da bi eden od naših sodnikov zaradi tega primera potoval v Ljubljano in zaslišal obdolženca.«

priromati 'prispeti (pošiljka)'

6 v Ljubljano naj bi celo kmalu priromala srbska zahteva po tukajšnji dokumentaciji, potrebni za postopek v Srbiji

61 Nekje na poti se je torej izgubila, naši srbski viri pa malce cinično menijo, da je najverjetneje že zdavnaj priromala v Srbijo, pa so jo založili na njihovem ministrstvu za pravosodje.

(SLUŽBENI) POLOŽAJ

mala, majhna, manjša riba 'oseba, ki ima v kaki organizaciji, dejavnosti, zlasti negativni, manj pomembno vlogo'

Frazema v SSKJ ni, njegov pomen pa lahko določimo na podlagi razlage ekspresivnega pomena leksema *riba* 'oseba, ki ima v kaki organizaciji, dejavnosti, zlasti negativni, pomen, vlogo, kot jo določa prilastek' (primera: *pri kontroli so ujeli nekaj mednarodnih rib; velike ribe se obdavčenju izognejo*). Zvezo *velika riba* 'vpliven človek' najdemo v Slovenskem pravopisu. Ker gre v primerih iz analiziranih prispevkov za zvezo s pridevnikom *majhen* oziroma *manjši*, gre torej za osebo z manjšo vlogo. Rabo frazema izkazuje tudi korpus Fidaplus, z osnovnikom *majhen* in tudi s primernikom *manjši*, najdemo pa tudi varianto *mala riba*.⁸⁵

⁸⁵ Leon [...] je ostanek mladosti preživel po prevzgojnih domovih in se nekaj mesecev pred osemnajstim rojstnim dnevom vrnil v Celje, odvisen od trdih drog. Čeprav je bil tudi diler, je veljal za majhno ribo. (Mladina)

Za zdaj sodišče preganja predvsem manjše ribe, je eden najpogostejših očitkov. (Delo)

62 F Sodeč po obtožnici je Srđan Živković v primerjavi s Silvom Plutom majhna riba.

65 O-N ŽIVKOVIĆ MANJŠA RIBA

kaj stati koga službo 'izgubiti službo zaradi česa'

24 O KRIŽNIKOVA V POKOJ odločitev direktorice, da Pluta namesti v skupinsko sobo, ne pa v samico, jo je stala službo

rezati glave 'odstavljati s pomembnih položajev'

Frazema v SSKJ ni, izkazuje pa ga korpus Fidaplus.⁸⁶

67 je bila tudi ta zgodba, ki bi bila pri nas nekaj tednov v središču medijske pozornosti in bi zaradi nje padale zahteve po rezanju glav ministrom, objavljena na spodnjem delu naslovnice.

stolček se maje komu 'njegov položaj je ogrožen'

29 Poznavalci šepetajo, da se stolčka majeta dvema visokokotiranima uslužbencema

stolček 'dobro mesto, dober položaj'

25 Prva žrtev Silva Pluta na funkcionarskih stolčkih je upravnica ljubljanskih zaporov Irena Križnik.

leteti 'biti izključen, odpuščen (iz službe)'

29 M Bo letela Sketljeva?

29 F Bo letela Slavica Sketelj?

pokopati koga 'narediti, povzročiti, da kdo ne more, ne sme več opravljati svoje dolžnosti, funkcije'

29 F Bo Plut pokopal Rastislava Kanižarja?

kaj odnesti koga kam 'povzročiti, da kdo pride s kakega položaja v drugačen položaj'

25 V pokoj jo je odneslo nekaj nedeljskih udarcev, ki so jih serijskemu morilcu v priporu namenili sojetniki.

STRAH

strah ima velike oči 'če se kdo česa boji, se mu zdi to še hujše, kot je v resnici'

V primeru iz analiziranega gradiva je namesto pridevnika *velik* uporabljen pridevnik *prevelik*. Take oblike ni ne v SSKJ ne v korpusu Fidaplus.

13 Je bil napadalec res Silvo Plut ali ima strah le prevelike oči?

strah leze v kosti komu 'začne se bati'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za napako – neustrezen je glagol *naseliti se*. Kljub temu je pomen frazema razumljiv. V SSKJ najdemo primer *strah mu leze v*

Kot vse kaže, so informacije malih rib kriminaliste privedle do vodje tolpe, ki naj bi preprodajal drogo (Dnevnik)

⁸⁶ [Vlada] si prizadeva zgolj za bolj uravnovešen medijski prostor, je v ponedeljek povedal podpredsednik SDS dr. Milan Zver. In zatrdil, da ta vlada ne namerava rezati glav v uredništvih ali kaj podobnega (Delo)

Ko je prva demokratična Demosova vlada "rdečim" direktorjem počasi rezala glave, so nanj pozabili. (Mladina)

kosti 'začenja se bati'. Frazema v obliki, kot je ta iz analiziranega gradiva, ne izkazuje niti korpus Fidaplus.

13 *Vendar se strah ni naselil v kosti le devetnajstletnici.*

biti strah in trepet 'vzbujati velik strah'

46 *Čprav je postal Silvo Plut strah in trepet nežnejšega spola*

otrđeti od strahu 'postati negiben, tog'

69 *Marsikdo bi otrđel od strahu, če bi se znašel na zatožni klopi*

strah in groza 'izraža zgražanje, ogorčenje'

17 *M Strah in groza*

trepetati 'čutiti strah, skrb zaradi česa'

13 *PS v Črnomlju trepetajo pred 37-letnim Silvom Plutom z Božakovega*

17 *VN Rojstna vasica je trepetala*

ZAČETEK, NASTANEK

kaj imeti korenine v čem 'osnovo, temelj; začetek, izvor'

15 *Zadnji umor naj bi imel korenine v maščevanju.*

na pragu česa 'izraža čas pred bližnjim nastopom česa'

52 *Postal je oče samohranilec z dvema otrokoma na pragu pubertete*

vneti se 'začeti se z veliko silo, intenzivnostjo'

54 *Se je pa nato vnel manjši prepir med njim in sodnico, ko ga je pobarala, ali priglša potne stroške za prihod na sodišče.*

60 *Toda potem so se s Povšetove razširile govorice, da se je med njima vnela ljubezen, da se hočeta poročiti in da si Plut nadvse želi imeti otroka prav z njo.*

vzkliti 'nastati, pojaviti se'

15 *Med Mirkom in Ljubico je vzklila ljubezen, ki se je izkazala za trdno.*

izbruh 'nenaden, silovit pojav, začetek česa'

13 *Po Črnomlju in okolici pa se širijo govorice, ki so doživele popoln izbruh po četrtkovi objavi članka o primeru Silvo Plut v Slovenskih novicah.*

izbruhniti (3) 'nenadoma z vso silo pojaviti se, začeti se'

17 *Kmalu po tem so z vso silo izbruhnili boleči spomini, ko je izvedela za novico o tragični smrti 25-letne Srbkinje Jasmine Djošić.*

80 *je teorija o naročenem umoru le povsem običajna govorica, kakršne izbruhnejo ob vsakem grozljivem kaznivem dejanju.*

ŽELJA, PRIPRAVLJENOST

pomoliti komu kaj pod nos 'hoteti mu kaj dati, izročiti, iztegujoč predse'

Gre za frazem, ki je nastal iz opisa kretnje.

67 *nam je pod nos pomolila svojo plačo*

69 *Plutu je pod nos pomolilo policijski zapisnik z dne 10. februarja 2004.*

ogreti se za kaj 'navdušiti se za kaj'

65 *»Ogrel sem se za ponudbo in se hotel dogovoriti«*

sprejeti kaj z razširjenimi rokami 'z zadovoljstvom, veseljem'

57 *Verjetno bi obtoženi z razširjenimi rokami sprejel nekajletno bivanje za zapahi zaradi malomarnosti*

ponuditi (komu) roko sprave 'biti se pripravljen spraviti'

Frazem je nastal iz opisa kretnje.

52 *»pričakujemo, da bo družini Ulčar ponudila roko sprave«*

ne dišati komu kaj 'ne želeli si česa, ne mikati koga kaj'

41 *PS nobenemu od kazenskih sodnikov ne diši, da bi bil sosodnik Barbare Trebec Debeljak*

omehčati se 'postati pripravljen narediti, povedati, kar se želi, zahteva'

10 *naj bi Djošičevim celo na niškem okrožnem sodišču še pred dnevi obljubljali, da se bodo Slovenci omeščali*

33 *PS Srbsko pravosodje se je nenadoma odločilo omeščati se, a za Plutovo tretjo žrtev žal prepozno*

SPREMEMBA

obrniti kaj na glavo 'popolnoma spremeniti'

35 *Zgodbo je popolnoma obrnil na glavo z izjavo: »Jaz sem bil za to zadevo že pravnomočno obsojen, Plut sigurno ni bil z menoj v Moravčah«*

52 *F S smrtjo Ljubice Ulčar se je življenje njenih treh moških obrnilo na glavo.*

postaviti kaj na glavo 'prikazati v nasprotnem smislu'

48 *vse živahneje je začel opisovati hude stvari, ki so postavljale na glavo njegov pisni zagovor*

frizirati/sfrizirati kaj 'preurejati/preurediti, prirejati/prirediti'

69 *VN Plut je friziral tablici na golfu – Smešnica*

72 *je od nekod dobil registrske tablice, jih sfriziral tako, da je zapis T1-884 spremenil v I1-384*

kaj biti frizirano/sfrizirano 'preurejeno, prirejeno'

70 *PS »Vsi ste isti!« je Silvo Plut včeraj na sodišču zabrusil policistu, ki naj bi ga predlani razkrinkal s friziranimi registrskimi tablicami*

70 *Že na prvi obravnavi zaradi domnevno sfriziranih tablic, na kateri je bila zanimiva le Plutova ugotovitev, da letos še ni bil obsojen, se obdolženec ni hotel zagovarjati.*

DOM, STANOVANJE

streha nad glavo 'dom, stanovanje, prebivališče'

28 *»Ni bil hotel, imel pa je streho nad glavo.«*

živeti pod tujo streho 'v tujem stanovanju, tuji hiši'

V primeru iz analiziranega gradiva je konkretizirano, pod čigavo streho.

78 *Takrat je živel pod streho domačina Ljubiše Stankovića.*

domača gruda 'domači kraj, domovina'

13 *je najbolj varen prav na domači grudi.*

postaviti koga na cesto 'dati ga iz službe ali stanovanja'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za pomen 'dati ga iz stanovanja'.

43 »Potem pa sem si nakopal njegovo jezo in sovraštvo, ko sem ga postavil na cesto«

gnezdece 'dom, stanovanje, lasten prostor'

1 *Tam naj bi si ustvaril ljubezensko gnezdece in se predajal spolnim užitkom z nekaterimi sojetniki.*

15 *pred dobrim letom pa so se preselili v staro rodbinsko hišo na Dolgem Brdu 4 [...] Mirko jo je ob pomoči prijateljev temeljito prenovil v idilično družinsko gnezdece.*

POMOČ

priskočiti (komu) na pomoč 'pomagati (mu)'

15 *Mirko je vedno in povsod priskočil na pomoč*

42 »Ljudje so nam sicer priskočili na pomoč«

stati komu ob strani 'pomagati mu, podpirati ga'

60 *mora tudi takim ljudem nekdo stati ob strani*

potrkati na vrata koga/česa 'vprašati, prositi za pomoč'

Frazema ni v SSKJ, najdemo pa primere v korpusu Fidaplus.⁸⁷

31 *bi policija lahko sama potrkala na vrata pravosodja*

kdo/kaj ne biti pravi naslov za kaj 'ne moči pomagati, ustreči pri čem'

V SSKJ najdemo primer *obrnil si se na nepravi, napačen naslov* 'v tej zadevi ti ne bom pomagal, ustregel', v korpusu Fidaplus pa je veliko primerov *kdo/kaj ni pravi naslov*.⁸⁸

9 *naša policija in Interpol naj ne bi bila pravi naslov za vprašanje, kako to, da ga do sodnega procesa niso zadržali v priporu*

pustiti na cedilu koga 'pustiti ga brez pomoči, podpore'

54 *A je brat Silva po pričakovanju pustil na cedilu*

⁸⁷ Ja, tako je na tem ljubem svetu pa tudi na vaši TV. Denar si morate najprej prislužiti z boljšim TV-programom, z notranjimi rezervami, ki jih še imate v hiši, šele potem potrkajte na vrata vlade in TV-gledalcev. (Dnevnik)

Ker razpolagamo z zanesljivim podatkom, da je Sova potrkala na vrata organizacij, ki niso podjetja, in zahtevala sodelovanje [...] trdimo, da je Sova prekoračila pooblastila. (Mladina)

⁸⁸ To boste morali vprašati njega. Poleg tega tudi za odgovore na druga vprašanja v zvezi z njegovim izborom nisem pravi naslov in brez dovoljenja "šefa" ne bi rad odgovarjal na pamet (Mag)

Agencije za spodbujanje tujih naložb po svetu običajno niso pravi naslov za privatizacijo velikih državnih podjetij (Profit)

NEDOLOČENOST

tu in tam 'izraža ponavljanje v nedoločenih časovnih presledkih'

47 *se lahko tu in tam v njihovi garsonjeri za zaljubljenca predajajo celonočnim posteljnih užitek s svojo boljšo polovico*

49 *videl, da Plut za njegovim hrbtom zmajuje z glavo ter se mu tu in tam cinično nasmeje.*

to in to 'izraža stvar, ki je znana, a se noče, ne more natančneje imenovati'

66 *za druga kazniva dejanja pa tožilstvo v obtožnici piše, da sta to in to delo »po predhodnem dogovoru skupaj zagrešila Silvo Plut in Srdjan Živković«*

66 *»je Živković naročil Plutu, naj stori to in to ...«*

sem ter tja

21 *Sem ter tja v zraku zadiši kakšen sladkobno opojen dimček.*

21 *Sem ter tja potegnejo iz žepa mobilnik in malo poklepetajo.*

DELEŽNOST

prislužiti si 'zaradi določene lastnosti, dejavnosti postati deležen česa'

79 *V četrtek bo znano, koliko let zapora si je med svojim nekajmesečnim bivanjem v Aleksincu prislužil Silvo Plut.*

80 *Sedem let zapora si je Plut prislužil, ker je poskušal naklepno vzeti življenje Aleksinčanu*

nabrati si 'dobiti, pridobiti si'

8 *Po vrnitvi iz Srbije so ga aprila letos aretirali celjski policisti, a ne zaradi domnevnega umora v Srbiji, ampak zato, ker naj bi si že prej na Slovenskem nabral za zajeten kupček drugih kaznivih dejanj.*

30 *PS pravosodje naj bi se požvižgalo celo na dejstvo, da si je kopico sumov kaznivih dejanj nabral med pogojnim odpustom iz zapora*

NEPRIČAKOVANOST

lepega dne 'nenadoma, nepričakovano'

22 *Tja naj bi nekega lepega dne zvalil 22-letnega E. B., ki pa ni bil iz takšnega testa, da bi sprejel Silvovo ljubkovanje*

46 *Lepega dne se je namreč pri enem od njihovih šefov napovedala Nataša.*

švigniti kot strela 'nenadoma, nepričakovano, zelo hitro iti, steči'

Frazem *kot strela z jasnega* pomeni 'popolnoma nepričakovano', poznamo tudi frazem *hiter kot strela*, ki pomeni 'zelo hiter'. V navedenem primeru iz analiziranega gradiva gre za križanje primerjalnega frazema in ekspresivnega glagola *švigniti*, ki pomeni 'nenadoma, zelo hitro iti, steči' – oboje ima torej pomen nečesa hitrega, nepričakovanega.

65 *je žrtvin 25-letni brat Ninoslav kot strela švignil s stola in dobesedno zbežal iz dvorane*

višja sila 'nepredvidljiv in neodvnljiv, nepričakovan zunanji dogodek'

45 O KRESNICE ŠE ČAKAJO »Menim pa, da bo v prvi polovici jeseni odločeno. Če ne bo vmes znova posegla kakšna višja sila«

na vrat na nos 'nepričakovano, nenadoma, na hitro'

35 »Ko je prišel iz mariborskega zapora, je na vrat na nos brez vsega pobegnil v Ljubljano«

POGLED

umakniti pogled 'pogledati stran'

50 Takoj ko jih je opazil, je umaknil pogled ter vseskozi nepremično zrl v namišljeno točko.

54 kako jih bo lahko gledal on, ki je do zdaj umaknil pogled vsakič, ko mu je senat hotel pokazati fotografijo s prizorišča zločina?

pogleda koga se srečata 'spogledata se'

55 O EDINA PRIJATELJICA Njuna pogleda sta se danes nekajkrat srečala z nasmeškom.

vreči pogled 'pogledati'

72 Ko pa sta ga paznika pospremila iz dvorane[...] vrgel še zadnji pogled proti tožilki

ošvrkniti 'na hitro pogledati, ošiniti'

49 Ocvirk je ob prihodu s pogledom mržnje ošvrknil obdolženca

USPEŠNOST

kaj iti skozi 'izraža uspešen, pozitiven potek, konec dejanja'

45 O RUGELJ NOČE V ZAPOR V bolj razumljivem jeziku to pomeni: dovolj prišteven za 30 let zapora. »To mnenje ne sme iti skozi!«

rekorder 'kdor je dosegel rezultat, ki količinsko, številčno presega vse druge'

80 PS Silvo Plut je slovenski rekorder, doslej so mu prvostopenjska sodišča izrekla za več kot 116 let zapora

80 O OBSOJEN NA 116 LET Če ne bi bilo instituta najvišje možne kazni in nekaterih znižanj kazni, bi bil Silvo Plut slovenski rekorder po izrečenih letih zapora.

plod 'rezultat, dosežek'

8 naj bi le ena priča v policijski preiskavi povezala Pluta in Ocvirka z ropom pošte, a si je nato na sodišču premislila in razložila, da je njena zgodba na policiji plod prisile in groženj mož postave.

jalov 'ki ne da (pričakovanega) uspeha, rezultata'

52 Opravičevanje policije in tožilstva, da tega zločina ni bilo mogoče preprečiti, je zgolj jalov poskus izogibanja prevzemu odgovornosti za umor mlade žene in mame dve mladoletnih otrok.

NERESNOST

delati se norca iz koga 'ne upoštevati, ne obravnavati ga resno; norčevati, šaliti se'

49 »Kaj se delaš norca iz mene?«

poigravati se s čim 'imeti lahkomišeln, neresen odnos do česa'

24 PS Včeraj se je okrog ene zjutraj Silvo Plut v priporu poigraval z britvico

57 Žabjek pa je vztrajal, da ni bilo tako, in se še naprej poigraval z mislijo, da Silvo Plut 24. februarja zjutraj pri Ulčarjevih ni bil sam

zbadati koga 's preišljenimi, posmehljivimi besedami prizadevati, žaliti'

31 Pazniki so do njega prijazni, med seboj pa se zbadajo, da so se deset let poskušali znebiti upravnice Irene Križnik, a jim to ni uspelo, Plutu pa je v zgolj nekaj sekundah.

PRIMERNOST, USTREZNOST

kaj biti pisano na kožo komu 'ima ustrezne lastnosti, je kot ustvarjeno zanj'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za obliko *kdo je komu pisan na kožo* (človek), in ne *kaj* (stvar). V SSKJ je naveden primer rabe frazema z deležnikom iz dovršnega glagola *napisan* (*vloga je napisana igralcu na kožo* 'dramski tekst je tak, da ustreza igralским sposobnostim, značaju določenega igralca'). V korpusu Fidaplus je več kot dvajsetkrat več primerov z deležnikom iz nedovršnega glagola *pisan*, v veliki večini primerov pa gre za obliko *kaj je komu pisano na kožo* (stvar), in ne *kdo* (oseba), čeprav je tudi nekaj takih.⁸⁹

26 Rojena 21. maja 1979 mu je bila močno pisana na kožo

kaj biti zrelo za kaj 'imeti ustrezne lastnosti za kaj'

61 je obtožnica proti Silvu Plutu zrela za poznejšo obsodbo na najvišjih možnih štirideset let zavora

61 »Obtožbe na Plutov račun so grozljive, sploh brutalni umor Jasmine Djošić je zrel za štirideset let zavora«

neslan 'ki zaradi neprimernosti, nedostojnosti vzbuja neugodje, odpor'

3 Nekdo se je ob točilnem pultu neslano pošalil, da je vaška zver pobegnila iz ljubljanskih priporov

67 Potem je neslani šaljivec sporočil policiji, da je v Tempu bomba.

SVOBODA

videti beli dan 'pritti na svobodo'

Frazema v SSKJ ni, najdemo le primere z dovršnim glagolom *zagledati*, ki pa imajo popolnoma drugačen pomen (*beli dan je zagledal v kmečki hiši* 'rodil se je; je kmečkega rodu' in *knjiga je zagledala beli dan* 'je izšla'). Frazem z nedovršnim glagolom *videti beli dan* izkazuje tudi korpus Fidaplus.⁹⁰

⁸⁹ Že prva učna ura mu vzame še zadnjo trohico volje do življenja, kajti pisana družčina učencev mu ni ravno pisana na kožo. (Dnevnik)

V resnici je služba idealen kraj, kjer lahko spoznaš nekoga, ki ti je pisan na kožo. (Lisa)

⁹⁰ Pod milo ječo pa je bila težka ječa, ki je bila globoka 20 m in je imela na dnu železne rešetke. Kdor je prišel v to ječo, ni nikoli več videl belega dne. (Dolenjski list)

Kako bodo zakon uveljavljali na velikih živinorejskih farmah, na katerih krave nikoli ne vidijo belega dne, ni jasno. (Delo)

21 »Samo to si želim, da ne bi nikoli več videl belega dne«

21 F Da ne bi nikoli več videl belega dne.

priti izza rešetak 'iz zapora, ječe'

Frazema v SSKJ ni, pojavlja pa se v korpusu Fidaplus.⁹¹

51 PS zloglasni obtoženec bi moral izza rešetak priti v njegovo terapevtsko skupino

pod svobodnim soncem 'na svobodi, prostosti/na svetu'

V SSKJ najdemo frazem *živeti pod svobodnim soncem* 'v svobodni deželi'. V primerih iz korpusa Fidaplus ima zveza *pod svobodnim soncem* večinoma pomen 'na svetu', nekaj primerov, tako kot ta iz analiziranega gradiva, pa pomeni 'na svobodi, prostosti'.⁹²

1 Pod svobodnim soncem se ni spametoval

PRELAGANJE

pingpong 'pošiljanje česa sem in tja'

14 M Sodni pingpong

32 Se pa nadaljuje pravniški pingpong med ministrom za pravosodje Lovrom Šturmom in predsednikom ljubljanskega višjega sodišča Jernejem Potočarjem.

POVZROČITEV, OMOGOČENJE ČESA

odpreti pot za kaj 'omogočiti nastop, uveljavitev, začetek česa'

29 Po preiskavi bo tožilstvo vložilo obtožnico in odprta bo pot za začetek sodnega procesa

podžgati koga 'spodbuditi, navdušiti'

16 »To, da so ga Slovenci izpustili iz pripora, ga je le še podžgalo, da znova ubija.«

blagosloviti 'potrditi kaj, soglašati s čim'

67 Tudi o tem procesu bi najverjetneje objavljali le kratke novice, a zato, ker je bil umor res brutalen in ker je zanj obtožen Slovenec, so uredniki blagoslovili krajše reportaže.

sprožiti 'vzbuditi, povzročiti'

8 Ta odločitev bo sprožila zgražanje v srbski javnosti, saj se slovenske in srbske oblasti očitno niso dogovorile, kaj narediti s Plutom glede primera Djošić.

⁹¹ Tako se je začela razpletati dolga zgodba o Metodu Trobcu, najbolj znanem slovenskem arestantu, ki najbrž ne bo nikoli prišel izza rešetak. (Dnevnik)

Je na robu živčnega zloma, ker mu mafijski nasprotniki grozijo s smrtjo? Gre za potegavščino, da bi predčasno prišel izza rešetak? (Gorenjski glas)

⁹² Pred mesecem in pol se je Vedenkin že znašel v arestu, ker je po TV razlagal, koga vse bo dal ubiti, zdaj pa, ko se je spet znašel pod svobodnim soncem, načrtuje veselico z mednarodno zasedbo. (Mladina)

Izgnanci, zbrani na Bizeljskem 18. maja, so tudi s krajšim pohodom skozi vas [...] povedali svetu, da se veselijo, ker živijo pod svobodnim soncem, potem ko so jih Evropejci že obsodili na suženjstvo in smrt. (Dolenjski list)

SREDSTVO

zaigrati na kakšne strune 'uporabiti kaj kot sredstvo za uspeh'

78 Pa je Plut v pismu zaigral na stare strune, da je Živković umoril Djošičevo, ne pa on

igrati na kaj 'uporabiti kaj kot sredstvo za uspeh'

V SSKJ je naveden primer *igrati na karto ekstremizma*, kjer je *karta* rabljena v ekspresivnem pomenu, torej kot 'učinkovito sredstvo, dober pripomoček za uspeh'. V primeru iz analiziranega gradiva sestavine *karta* ni več, temveč je sredstvo določno izraženo. Take primere najdemo tudi v korpusu Fidaplus.⁹³

32 VN Plut bo igral na neprištevnost – Obramba

imeti kaj v rokah 'razpolagati s čim'

Frazema ni v SSKJ, najdemo pa ga v korpusu Fidaplus.⁹⁴

12 »V obtožnici še zdaleč ni vse, kar imamo v rokah.«

pot 'način, sredstvo za dosego česa'

52 Kot pravi odvetniška kandidatka pri Čeferinu, Ines Najvirt, se poskušajo z državo sporazumno dogovoriti oziroma vse skupaj rešiti po zunajsodni poti

TELO

življenjska tekočina 'kri'

60 ko je zagledal svojo tekočino življenja

tič 'moški spolni ud'

60 PS nam je napisal pismo o ritih, tičih in kurjih možganih ter telegrafskih štangah

60 ima pod krilom umetnega tiča brez kril

sveča 'sluz, smrkelj'

58 Ko je sodnica Barbara Trebec Debeljak izrekla te besede, se je obtoženi sesedel in sklonil glavo, zajokal, iz nosa pa se mu je pocedila dolga sveča.

VZTRAJANJE

vrtati v koga 'vztrajno izpraševati'

⁹³ Kupite Rovost traktorje. So za štiri odstotke bolj ekonomični in manj poškodujejo zemljo, je tipičen slogan sovjetske reklame. Tuje se razlikujejo glede na izvor, Francozi igrajo na seks, Angleži na duhovitost, Nemci na dejstva, Španci in Italijani pa na veliko petja in plesa (Mladina)

Uprava Leka s svojim priporočilom delničarjem, naj delnice prodajo po 95.000, verjetno igra na ugled, ki ga ima v javnosti njen predsednik Metod Dragonja. Nekakšen boj za duše? (Delo)

⁹⁴ Kot strokovni direktor torej trdite, da je vzporedno zdravljenje dalo ustrezen učinek, pa čeprav lečeči zdravniki niso imeli v rokah rezultatov biopsij? (Delo)

Družbe bodo imele v rokah okoli 25 do 30 odstotkov družbenega kapitala, banke pa imajo ves denarni sistem, kar bi moralo člana sveta Banke Slovenije zelo skrbeti. (Mladina)

V enem primeru iz analiziranega gradiva je namesto nedovršnega glagola *vrtati* uporabljen dovršni glagol *povrtati*. Take oblike ni ne v SSKJ ne v korpusu Fidaplus.

47 *pooblaščenec za sklepanje zakonskih zvez kar nekajkrat povrta v ta mlada*

54 *O PLUT KOLJE ŽENO Policista opozori, da je Plut medtem zbežal v neznano, dežurni vrta vanj, ali je res prepričan, da gre za Silva Pluta*

drezati v koga 'vsiljivo spraševati, ogovarjati'

18 *Še svojci ne drezajo vanj*

pihati na dušo komu 'vneto mu prigovarjati'

27 *PS V Kepic baru je Plut pihal na dušo natararici Anji*

ZAKONSKA, PARTNERSKA ZVEZA

stopiti pred matičarja 'poročiti se'

47 *Običajno ne more pred matičarja stopiti tudi nekdo, ki je opravilno nesposoben.*

natakiniti prstan (komu), natakiniti si prstane 'poročiti se'

Frazema v SSKJ ni, izkazuje pa ga korpus Fidaplus.⁹⁵

47 *»ugodnosti za poročene zapornike v našem sistemu ni tako veliko, da bi si zaradi njih natikali prstane«*

boljša polovica 'žena, partner'

47 *se lahko tu in tam v njihovi garsonjeri za zaljubljenca predajajo celonočnim posteljnih užitek s svojo boljšo polovico*

življenjska sopotnica 'žena, partnerica'

23 *stanujeta 40-letni Hubert Ocvirk in njegova življenjska sopotnica*

vzeti se/vzeti koga 'poročiti se/ga'

46 *Ali se bosta v zaporu na Povšetovi res vzela Silvo Plut in njegova obiskovalka 27-letna Ljubljancanka Nataša T.?*

47 *Nihče ne sme prepovedati zaljubljenemu paru, da bi se vzela.*

UTEMELJENOST

trhel 'slabo utemeljen'

58 *Četudi bi bili dokazi na sojenju precej bolj trhli, kot so bili kot so bili, si noben kazenski senat na planetu ne bi upal privoščiti nižje prisojene kazni.*

79 *PS Trhli so dokazi proti soobtoženemu Srdjanu Živkoviću*

majav 'slabo utemeljen'

66 *O-N MAJAVA OBTOŽNICA*

⁹⁵ Pamela in Tommy si bosta spet nataknila prstana (Dnevnik)

76 odstotkov Bolgarov oziroma Bolgark ne bi nikdar nataknilo prstana Muslimanu ali Muslimanki (Delo)

66 O MAJAVA OBTOŽNICA je obtožnica majava le zato, ker na prizorišču napada na Miloševića niso našli nobenih sledi

UPOŠTEVANJE

požvižgati se na koga/kaj 'ne ceniti, ne upoštevati'

12 Slovenske oblasti so se požvižgale na mednarodno tiralico, ki jo je za njim izdalo okrožno sodišče v Nišu.

30 F Na vse skupaj, tudi na rdečo Interpolovo tiralico za Silvom Plutom, se je nekdo požvižgal.

ŽENSKA

nežni, nežnejši spol 'ženske'

V SSKJ najdemo samo varianto z osnovnikom pridevnika *nežni spol*, a je v korpusu Fidaplus celo štirikrat več primerov s primernikom *nežnejši*.

3 Pa tudi sicer so nam viri iz pripora povedali, da je Plut milo rečeno čudaški tip, predvsem zaradi njegovega odnosa do nežnejšega spola

46 Čeprav je postal Silvo Plut strah in trepet nežnejšega spola [...], Nataša menda trdi, da ga ljubi.

DOKAZ

postaviti na laž koga 'dokazati mu, da je lagal; trditi, da je lagal'

14 VN Bo DNK postavil Pluta na laž? – Ekskluzivno

postaviti trditve na laž 'dokazati, da ni resnična'

45 naslednji dan smo objavili izjavo niškega kriminalista Nebojše Petkovića, ki je postavil njegove trditve na laž

trditi, govoriti na pamet 'brez dokazov, ustreznih podatkov'

43 Poudarjajo, da ne govorijo na pamet, saj dobro poznajo oba, Pluta in Ocvirka

ODPORNOST

dati se 'izraža osebkovo dopustitev, dovolitev, da se z njim kaj zgodi'

65 Toda takrat komaj polnoletna Milena se ni dala.

71 Čeprav je še celo zagovornik prvoobtoženega Silva Pluta, odvetnik Dejan Ćirić, davi zastokal, da ne gre po nepotrebnem zavlačevati, se niški okrožni sodnik Zoran Krstić ni dal.

kljubovati 'biti odporen proti čemu'

63 Ena od posebnosti teh krajev je ogromno osmrtnic, ki so izobešene po drevesih, na ograjah in po zidovih stanovanjskih hiš. Nekatere so stare skoraj desetletje, pa še vedno kljubujejo času.

ZAVRNITEV

dobiti košarico 'biti zavrtnjen'

Primeri iz analiziranega gradiva sta eliptična. Da gre za ta frazem, in ne frazem *dati komu košarico*, razberemo iz sobesedila.

31 M Šturm o košarici (eliptično)

55 je izjavil, da začenja zaradi te sodnične košarice takoj gladovno stavkati (eliptično)

dati komu košarico 'zavriniti njegovo ponudbo'

Tudi ta primer iz analiziranega gradiva je eliptičen. Da gre za ta frazem, in ne frazem *dobiti košarico*, razberemo iz sobesedila.

31 Potočar naj bi s košarico Šturmu kršil zakon o sodniški službi (eliptično)

DENAR

ne imeti prebite pare 'popolnoma nič denarja'

53 F Silvo Plut naj ne bi imel prebite pare, zato bo tožil državo.

gledati na vsak dinar/tolar/evro 'biti zelo varčen/skop'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za pomen 'biti zelo varčen'.

42 Globoko žalujejo, ob tem pa morajo gledati na vsak tolar, da se prebijejo iz dneva v dan

MOLK

oviti se v molk 'ne odgovarjati na vprašanja, ne dajati izjav'

Frazema ni v SSKJ, izkazuje pa ga korpus Fidaplus.⁹⁶

32 Generalna državna tožilka Barbara Brezigar se je ovila v popoln molk

zid molka 'izraža, da nekdo nečesa ne pove, ne daje informacij'

Frazema ni v SSKJ, izkazuje ga korpus Fidaplus.⁹⁷

32 PS Tožilstvo za zidom molka

MOTNJA

zatakiniti se 'navadno za krajši čas prenehati nemoteno potekati'

56 »To bi rad vedel tudi jaz. Le še en korak manjka, toda zdaj se je stvar očitno zataknila nekje pri vas.«

zašepati 'prenehati potekati gladko, brez zastojev, težav'

⁹⁶ Siddharta se je za slovenske medije ovila v molk, zato pa so se podali na Poljsko, kjer so tudi nastopili in dali kar nekaj intervjujev za tamkajšnje medije. (Stop)
Svojih težav ni obešal na veliki zvon. Zaradi odhoda na operacijo je odpovedal nastop na sredozemskih igrah in se ovil v molk. (Mag)

⁹⁷ Ko smo [...] želeli izvedeti kaj več o vsebinskih razlogih in razhajanjih med Bulčevimi predlogi in predstavami nadzornikov [...] smo naleteli na zid molka. Zupančič ni želel povedati nič več, Bulc ne daje izjav, predsednik nadzornega sveta [...] pa je bil za nas nedosegljiv. (Delo)
Ciril Bavčar, ki naj bi bil dvema pripadnikoma Vosa pokazal pot do žrtvine hiše, je na zaslišanju dejal, da o zgodbi ni pripravljen govoriti, tudi če ga sodišče kaznuje ali zapre. Nenavadno? Niti najmanj. Zid molka, ki je vladal desetletja, bo težko prebiti. (Mladina)

66 O MAJAVA OBTOŽNICA naj bi obtožnica malce zašepala v primeru streljanja v Milovana Mladenovića

OBZIRNOST (2 frazema, 2 različna)

ravnati s kom v rokavicah 'obzirno, previdno'

44 VN *Le v rokavicah z državnimi tožilci (eliptično)*

povedati komu kaj v brk 'brez obzirov mu povedati svoje mnenje; predrzno, nesramno'

V primeru iz analiziranega gradiva je namesto glagola *povedati* uporabljen glagol *zakričati*, zato je frazem še bolj ekspresiven.

49 »To je navadna laž,« je zakričal Ocvirku v brk.

PRESEŽEK

kaj pokati po šivih 'je prenapolnjeno'

Frazema v SSKJ ni, velikokrat pa se pojavi v korpusu Fidaplus.⁹⁸

18 Prav zaradi Pluta so v priporu vladale izredne razmere, saj že tako pokajo po šivih

da je mera polna 'poleg, povrhu vseh nevšečnosti, težav'

25 Da bi bila mera zares polna, bi se moralo zdaj zgoditi samo še nekaj: da bi Plut pobegnil iz ljubljanskega pripora

USTVARJANJE

tkati 'delati, da se uresniči, kar določa samostalnik'

26 O Mogoče je predvideti, da bo Plut po sojenju začel novo organizacijo življenja [...] blefiral in tkal znanstva ter zavezništva.

čarati 'ustvarjati'

22 Prod in šumeča voda čarata romantiko

VPLIV

krotiti koga 'delovati na koga tako, da se obnaša mirno, ubogljivo'

52 Starejši sin Marko se je prav tako spremenil, zato se mora oče z njim veliko pogovarjati in ga krotiti.

vcepiti komu kaj 'z močnim vplivom doseči, da kdo dela, ravna, čuti v skladu s tem, kar izraža dopolnilo'

⁹⁸ V dvorani ni bilo enega prostega kotička [...] Ne nazadnje je bilo normalno, da je dvorana pokala po šivih, kajti že seznam nastopajočih je veliko obetal (Nedeljski Dnevnik)

Cassen vsak dan prejme 150, včasih 200 elektronskih sporočil z vsega sveta [...] Njegov elektronski predal poka po šivih, po dopustu, naj je še tako kratek, pomaga le še ukaz za brisanje. (Delo)

51 Imel je težko otroštvo, oče je bil izrazito negativen tip, ki je v Silva vcepil pomanjkanje ljubezni in občutka varnosti.

ZAZNAMOVANOST

pustiti pečat 'pustiti sledi, posledice'

52 V zahtevku za povrnitev nepremoženjske škode je zapisano, da so Mirku okoliščine tragičnega dogodka [...] pustile neizbrisen pečat in globoke brazgotine v njegovi duši.

pustiti brazgotine 'pustiti sledi, posledice'

52 V zahtevku za povrnitev nepremoženjske škode je zapisano, da so Mirku okoliščine tragičnega dogodka [...] pustile neizbrisen pečat in globoke brazgotine v njegovi duši.

KRIVDA

imeti na vesti kaj 'biti kriv kaj slabega, nedopustnega'

1 PS Na vesti ima najmanj še en poskus umora ter velik rop pošte

11 PS S pomočnikom Srdjanom Živkovićem naj bi imela na vesti še dva brutalna ropa in en vlom

OMAHOVANJE

mencati 'omahovati, pomišljati se'

35 so sodili le Kotniku, krivdo je še naprej vztrajno zavračal, trdil je, da je o ropu prebiral v Novicah.

Mencati je začel že na svojem procesu, na katerem je bil obsojen na pet let in dva meseca

64 PS Plutov odvetnik Dejan Čirić pa mencajoče priznava, da ne bi sprejel obrambe, če bi vedel, kdo in kaj je njegov klient

OŠTEVANJE

okrcati koga 'ošteti, ozmerjati'

31 Potočar je začuden okrcal ministra, zakaj si sploh jemlje pravico preverjati pravilnosti pravnomočnih sodnih odločb.

32 Šturm je včeraj sklical novinarsko konferenco, na kateri je okrcal Potočarja, da ga nikakor ne bi smel zavriniti, ampak bi moral zadevo predati sodnemu svetu.

PODKREPITEV

resnici na ljubo 'izraža podkrepitev'

9 »Če sam ne pride v Srbijo, kar je resnici na ljubo malo verjetno, mu bomo pač sodili v odsotnosti«

63 Resnici na ljubo moramo zgodbi iz Aleksinca dodati nekaj

STRELJANJE

prerešetati 'prestreliti na več mestih'

42 »Ta človek ga je lani prerešetal s kroglami.«

67 Mladeniča, ki je parkiral pred enim od kulturnih lokalov, so v avtomobilu prerešetale krogle iz kalašnikovke neznanca na skuterju

ENAKOST

v en glas 'soglasno'

Zveza *v en glas* se v analiziranem gradivu pojavi dvakrat, a jo v enem primeru, v okvirju z naslovom *Plut je psihopat!* v prispevku 67, lahko razumemo kot frazem ali kot prosto besedno zvezo s pomenom 'hkrati': *Ko smo srbskemu psihiatru in šefu niških kriminalistov [...] opisali videz Silva Pluta, njegovo kriminalno preteklost in vedenje na slovenskih sodnih procesih [...] sta [...] v en glas rekla: »Točno takšnega človeka sva imela v mislih!«.*

43 Hubert Ocvirk, z njim pa vsa družčina, ki je poznala Silva Pluta v en glas ugotavljajo, da si hoče Plut reševati kožo

HRANA

kaj za pod zob 'kaj za pojesti, hrana'

22 Bife v brunarici, ki ga ima najetega neki zasebnik, rad streže gostom pijačo, pa tudi kaj za pod zob se najde

HVALJENJE

hvalospev 'poudarjanje pozitivnih lastnosti'

25 Kot »izjemno pridnega, angažiranega in pridnega zapornika« so ga avgusta 2002 izpustili in mu v obrazložitvi odločitve spisali tak hvalospev, da bi ga lahko Plut uporabil kot priporočilno pismo pri iskanju zaposlitve.

IZOBRAŽEVANJE

guliti šolske klopi 'hoditi v šolo'

V SSKJ najdemo varianto *guliti hlače po šolskih klopeh*, ki pa je v korpusu Fidaplus ni. Pojavljajo pa se primeri *guliti šolske klopi*.⁹⁹

26 Skupaj sta gulila šolske klopi

LEŽANJE

bolezen prikuje koga na posteljo 'zaradi bolezni mora ležati'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za obliko rabe z deležnikom *prikovan*.

⁹⁹ V prvih poletnih dneh se odločite za družinski izlet v planine. Za vaše otroke bo to posebno doživetje, ki se ga bodo dolgo spominjali, še potem ko bodo spet gulili šolske klopi. (Jana)
Ob zlatem jubileju se je 13 od skupno 33 nekdanjih maturantov minuli petek zbralo v prostorih Gimnazije Kočevje, kjer so pred več kot pol stoletja skupaj gulili šolske klopi. (Dolenjski list)

39 »Moja mama je bila hudo bolna že nekaj let, prikovana je bila na posteljo«

MAŠČEVANJE

oko za oko 'če je komu storjena krivica, naj se zanjo maščuje'

43 Č Ocvirk objublja Plutu maščevanje! – Oko za oko

NAČRTOVANJE

kovati kaj 'na skrivaj pripravljati, snovati kaj'

12 Kdo ve, ali bo še dolgo v Sloveniji, ko bo izvedel, da sta državi začeli kovati načrt, kako ga zašiti.

NATANČNOST

na dolgo in široko 'zelo obširno, podrobno'

58 Na dolgo in široko je sodnica nato opisovala, kako zverinsko se je spraval nad ubogo Ulčarjevo

NENAKLONJENOST

leden 'ki vsebuje, izraža veliko nenaklonjenost, odklanjanje'

13 PS Točajka v enem od lokalov ne more pozabiti njegovega ledenega pogleda

NESTRINJANJE

sesuti kaj 'nasprotovati čemu in to zavrniti'

25 Prav zanimivo bi bilo danes slišati ljubljanske višje sodnike, ali se jim Silvo Plut še vedno tako smili, kot se jim je, ko so pred šestnajstimi leti sesuli sodbo novomeškega temeljnega sodišča.

NEUREJENOST

balkanski 'neurejen'

73 Da tam doli vse skupaj še vedno teče precej po balkansko, priča prav današnji dogodek.

ODVISNOST

usoda je v rokah koga 'odvisna od koga'

V SSKJ najdemo samo frazem *vzeti usodo v svoje roke* 'sam odločati o svojem življenju', primere frazema *usoda biti v rokah koga* pa izkazuje korpus Fidaplus.¹⁰⁰

45 F Bo Plutova usoda v rokah dr. Janeza Ruglja?

OGROŽENOST

¹⁰⁰ Zdaj nam ne preostane nič drugega, kot da počakamo na razplet dirke. Naša usoda je v Tommijevih rokah, je bil razočaran Francoz Didier Auriol, potem ko je v 6. HP rallyja Po Avstraliji trčil v drevo in se tako poslovil od predzadnje letošnje preizkušnje za SP. (Delo)
Sam seveda ne more dokazati, da ni naš informator, in njegova usoda je v naših rokah. (Mladina)

nositi glavo v torbi 'biti v življenjski nevarnosti'

23 Če bi se po grozljivem umoru nekdanje sošolke in sovaščanke Marjanice Matjašič Silvo še kdaj pokazal med rojaki, bi nosil glavo v torbi

OMILITEV

čas celi rane 'ko mine nekaj časa, se stvari omilijo'

V primeru iz analiziranega gradiva je namesto nedovršnega glagola *celiti* uporabljen dovršni *zaceliti*. Nekaj takih primerov izkazuje tudi korpus Fidaplus, vendar močno prevladuje varianta z nedovršnim glagolom *celiti*.

63 »Dete moje, sem mislila, da čas zaceli rane, pa jih ne«

PITJE

nacejati se 'veliko piti (alkoholne pijače)'

66 PS pred trgovino v Aleksinskih rudnikih, kjer je delala kot prodajalka, naj bi se kar nekaj mesecev nacejal s pivom, ki ga je kupoval pri njej

(POUDARJENO) ZANIKANJE

za živo glavo 'pod nobenim pogojem, nikakor ne'

23 Čeprav je za sodišče Plut še zmeraj stanoval na Božakovem, pa sam ne bi šel več tja za živo glavo.

POZITIVNO ČUSTVO

zagledati se v koga 'zaljubiti se'

66 Tam se je najverjetneje tudi zagledal vanjo in si jo izbral za svojo drugo žrtev po Marjanci Matjašič.

PREPRIČLJIVOST

pod težo česa 'zaradi prepričljivosti'

68 Niški okrožni kazenski sodnik je že na začetku sojenja močno dvomil, ali je pod težo vseh dokazov potrebno njegovo zaslišanje

PREVARA

nasesti 'dati se prevarati, ukaniti'

58 Vendar senat po besedah sodnice ni nasedel njegovim lažem, verjel je Ulčarju

PUSTOST

siv 'ki je brez posebnosti, neizrazit in deluje zato pusto, dolgočasno'

69 Plut [...] je današnje vabilo na zatožno klop izkoristil le za malo pestrosti v sivem vsakdanu Povšetove.

RAZPADANJE

zob časa 'kar povzroča razpadanje zaradi starosti'

67 *Kot Ljubljana veliko mesto Niš in bližnje mestece Aleksinac je močno načel zob časa*

RAZUMEVANJE

komu ne iti kaj v račun 'ne razume'

V SSKJ je primer *to mi ne gre v račun* pojasnjen kot 'ni v skladu z mojimi načrti, mislimi, koristimi', v primeru iz analiziranih besedil in tudi v številnih primerih iz korpusa Fidaplus¹⁰¹ pa frazem *komu kaj ne gre v račun* pomeni, da nekdo česa ne razume.

17 *»Ne gre in ne gre mi v račun«*

SKRB

kdo imeti čez koga/kaj 'ima na skrbi'

39 *»Naj me le zasliši preiskovalni sodnik Hribar, ki ima čez Pluta, mu bom povedal marsikaj.«*

SKRIVALIŠČE

brlog 'skrivališče'

24 *Kaj se je v njem dogajalo, so pravosodne oblasti poskušale zamolčati, toda pravi škandal je izbruhnil, ko naj bi poskušal zvabiti v brlog 21-letnika*

SOVRAŽNOST

žolčen 'strastno, popadljivo sovražen'

72 *si je privoščil kar nekaj žolčnih izpadov*

STRAST

vroč 'strasten, čuten'

25 *Pozabili so na njegov bunker na podstrešju, v katerega naj bi vodil sojetnike za vroče igrice*

UPOR

postaviti se komu po robu 'upreti se mu'

65 *»Postavila sem se mu po robu«*

¹⁰¹ *Ne gre mi v račun*, da je bilo na tej tekmi kar 10 golov, saj smo imeli oboji opravka s sijajnima vratarjema (Delo)

Pripomba Ane D. iz Črnomlja je [...] dobronamerna. *Ne gre ji v račun*, da nekateri domači pevski zbori, ki se običajno s tremi pesmimi predstavijo na novoletnem koncertu, vsa leta nastopajo z [...] istimi pesmimi. (Dolenjski list)

VODENJE

krmiliti 'voditi'

51 F Senat, ki mu predseduje sodnica Barbara Trebec Debeljak, sosodnik pa je Andrej Baraga, proces zanesljivo krmili proti tridesetim letom zapora.

ZMEDENOST

zaiti 'zmesti se'

35 Kotnik pa je popolnoma zašel, ko so proti koncu lanskega leta zaradi Moravč sodili še Plutu in so ga na sodišče pripeljali kot pričo. Zgodbo je popolnoma obrnil na glavo

???

kaj biti v igri 'iti za kaj'

V primeru iz analiziranega gradiva gre za napačno rabo pomena frazema. Frazema v SSKJ ni, primeri iz korpusa Fidaplus pa kažejo, da *kaj biti v igri* pomeni 'iti za kaj' (v smislu opredelitve)¹⁰², *kdo biti v igri* pa 'potegovati se za kaj'¹⁰³. Primer iz analiziranega gradiva pa pomeni, da Plut ni umoril Ulčarjeve, ampak je to po njegovih trditvah storil nekdo drug, z drugim nožem – gre torej za pomen 'kaj je bilo uporabljeno pri čem'.

55 Znova so zato zaslišali izvedenca sodnomedicinske stroke Eduarda Kralja, ki ga je hotel Plutov odvetnik Andrej Žabjek prikazati kot nestrokovno osebo ali pa privedi do izjav, ki bi potrjevala obdolženčeve trditve, da je bilo tistega jutra je bilo tistega jutra v igri več nožev

¹⁰² Da se pri tem, kdo bo nosil stroške uničevanja klavniških odpadkov, zapleta, pa je razumljivo, saj je v igri okrog 2 milijardi tolarjev, kolikor naj bi stalo sežiganje kostne moke. (Kmečki glas)

Pri ruski mafiji verjetno ni šlo za ljudi, ki bi počeli kazniva dejanja na nizki ravni, kot so prostitucija, mamila. Verjetno je bil v igri bolj gospodarski kriminal. (Delo)

¹⁰³ Kadrovske igrice se gredo tudi na televiziji, pa ne samo za mesto direktorja televizijskih programov, kjer so zdaj ostali trije kandidati [...] Tistih, ki naj bi bili v igri - od Miše Molk, Rosvite Pesek pa do Lada Ambrožiča, ni na spisku, ker se niti prijavili niso. (Večer)

Do petka popoldne sta bila v igri dva potencialna kupca - Consulting iz Izole in Marina, vsa prizadevanja, da bi oba skupaj kupila večinski delež, pa so bila očitno zaman. (Primorske novice)

Tabela 28: Pojavljanje frazemov v posameznih enotah prispevkov

ENOTA PRISPEVKA		FRAZEMOV				%		
izpostavljeni deli	naslovje	VN	6	48	116	1,24	9,92	23,97
		Č	1			0,21		
		PS	41			8,47		
	drugo	M	6	68	1,24	14,05		
		O-N	3		0,62			
		O	38		7,85			
		F	21		4,34			
neizpostavljeni deli		jedro	368		76,03			
SKUPAJ			484		100			

Tabela 29: Pojavljanje frazemov v izpostavljenih enotah prispevkov

IZPOSTAVLJENI DELI		FRAZEMOV		%	
naslovje	VN	6	48	5,17	41,38
	Č	1		0,86	
	PS	41		35,35	
drugo	M	6	68	5,17	58,62
	O-N	3		2,59	
	O	38		32,76	
	F	21		18,10	
SKUPAJ		116		100	

Tabela 30: Delež frazemov v citatih

ENOTA PRISPEVKA	VSEH FRAZEMOV	OD TEGA CITATOV	% FRAZEMOV V CITATIH
VN	6	1*	16,67
Č	1	/	/
PS	41	5	12,20
M	6	/	/
O-N	3	/	/
O	38	11	28,95
F	21	1	4,76
jedro	368	94	25,54
SKUPAJ	484	112	23,14

* Iz samega naslova ni razvidno, da gre za citat, temveč šele ob branju celotnega prispevka.